پاڻ ھرٿريون مايون

(ناول)

گوبند خوشحالاڻي

پاڻ هرتڙيون مايون

(ناول)

گوبند خوشحالاڻي

ڪويتا پبليڪيشن

حيدرآباد (سنڌ) - 2006ع

ڪويتا پبليڪيشن جو ڪتاب نمبر- 19

ڪتاب جو نالو: پاڻ هرتڙيون مايون
موضوع: ناول
ليکڪ:© گوبند خوشحالاڻي
ڇاپو پهريون: ڊسمبر 2002ع
ڇاپو ٻيو (سنڌ ۾): سيپٽمبر 2006ع
تعداد: 500 (پنج سؤ)
ٽائيٽل: انٽيل ڪميونيڪيشنز حيدرآباد
ڪمپيوٽر ڪمپوزنگ: ڪيشو لال
انٽيل ڪميونيڪيشنز 9- ربي چيمبر، ڪورٽ روڊ،
حيدرچوڪ، گاڏي کاتو حيدرآباد. فون: 2721172
ڇپائيندڙ: ڪويتا پبليڪيشن، حيدرآباد- سنڌ
ڇپيندڙ: انٽيل ڪميونيڪيشنز، حيدرآباد.
قيمت: 120 روپيا

اسٽاڪسٽ:
سچل بوڪ سينٽر، ذوالفقار بوڪ ڊيپو، پٺائي بوڪ هائوس - حيدرآباد، تهذيب نيوز ايجنسي - خيرپورميرس،
الفتح نيوز ايجنسي - سکر، رابيل ڪتاب گهر لاڙڪاڻو ٽر ڪتاب گهر- مٺي، العزيز بوڪ ڊيپو- عمرڪوٽ،
سنڌ بوڪ ڪلب - نوابشاهه، رحيم ڪتاب گهر- بدين، مرچو مل بوڪ ڊيپو- بدين، عوامي بوڪ اسٽال - نوابشاهه،
نيشنل بوڪ اسٽال خيرپورميرس، نئون نياپو ڪتاب گهر- لاڙڪاڻو، جنيد بوڪ ڊيپو- دادو
المهراڻ ادبي مرڪز، سانگهڙ، ماڊرن بڪ هائوس - گهوٽڪي، سڪندري بوڪ ڊيپو - کپرو

PAAN HURTRYOON MAAYOON

[Novel]

By © Gobind Khushalani

First Edition: Dec, 2002
Second Edition (in Sindh): Sep, 2006
Quantity: 500
Title: Intel Communications

Published by:
Kavita Publication, Hyderabad – Sindh.

Composing & Printed by:
Intel Communications, Hyd.
Tel: 0092-22-2721172

Price: Rs. 120-00

شري اندر پوڄواڻي

ڪي جنهن ويچار ڏارا ڏني

شري گوبند مالهي

ڪي جنهن ان کي روپ ڏيڻ ۾ رهبري ڪئي

۽ انهن ڪان اول

سرو شري ٻهاريلعل چاٻڙيا

جڳت آڏواڻي ۽ تيج پارواڻي

ڪي جن تازگيءَ ڀريو معياري مواد

پڙهڻ لاءِ ڏيئي لکڻ جو جذبو جاڳايو.

سٽاءُ

اداري پاران	موهن مدهوش	6
سنڌ واري ڇاپي لاءِ ٻه اکر	گوبند خوشحالاڻي	7
شوق لاءِ ڪا عمر ڪانه ٿيندي آهي	پروفيسر هيرو شيوڪاڻي	9
ناول جي ڪلاسڪ ڪهاڻي	علي بابا	16
گوبند: هڪ ڪامياب ناول نگار	تاج جويو	17
حقيقت جو عڪس	ڊاڪٽر قاضي خادم	23

پاڻ هر ترڙيون مايون 25

اداري پاران

19 ڊسمبر 2004ع تي ڪراچي ۾ ٿيل ”شاهه ـ سچل ـ سامي عالمي ڪانفرنس“ جي موقعي تي گوبند خوشحالاڻي سان پهريون دفعو ملڻ جو موقعو مليو. انهيءَ موقعي تي ريٽا شهاڻيءَ جي آتم ڪٿا ”پيهريءَ جا ٻه پل“ پڌري ٿي هئي، اهو ڏسي گوبند خوشحالاڻي ٻه پنهنجي ڪتاب کي سنڌ ۾ پڌرو ڪرڻ جي خواهش ڏيکاري هئي. ڪجهه ڏينهن کان پوءِ مون اهو محسوس پئي ڪيو ته جيڪڏهن سنڌ جي مٽيءَ جي هن ماڻهوءَ جو ناول ”پاڻ هرتڙيون مايون“ ڇپائبو ته جيڪر هن جو خواب ساڀيان ٿي پوندو. ۽ ائين ئي بس هن ناول کي جلد ڪمپوز ڪرائي ورتم. هاڻ وارو هو سنڌ جي مانوارن ليکڪن: محترم تاج جويي ۽ علي بابا جي راين جو. جنهن لاءِ اڪثر گوبند خوشحالاڻيءَ کي انتظار رهندو پئي آيو آهي. اُن کي ذري گهٽ ڏيڍ سال اچي ٿيو ۽ نيٺ انهن ٻنهي پيارن پنهنجن راين کي ڪاغذ جي ڪور تي لاهي ڇڏيو. جيڪي هاڻ توهان پاٺڪن جي پيشِ خدمت آهن.

سنڌ جي جاکوڙي اديب، محترم تاج جويي مصروف هوندي به، نه صرف هن ناول تي ٽيڪا ٽپڻي ڪئي، پر هن ڪتاب جا پروف به نهايت غور ۽ دلچسپيءَ سان ڏٺا آهن. جنهن لاءِ سندس ٿورا نه مڃڻ، ناانصافي ٿيندي.

سنڌي ادب جي ايوارڊيافته ناول نگار ۽ پلوڙ ڊرامه نويس علي بابا، جنهن جا لفظ خوداعتماديءَ سان پوري وقت تي قلابازيون کائيندا، اچي پاٺڪن جي ذهنن تي نڪا ڪندا آهن. اهڙي ئي نموني هن مختصر ئي سهي پر معنيٰ خيز انداز ۾ گوبند خوشحالاڻيءَ تي چند سٽون تحرير ڪيون آهن، جنهن ۾ هن ناول جي ڪهاڻيءَ کي ڪلاسڪ سڏيو آهي.

سنڌي ادب جي مانواري ناول نگار، ڪهاڻيڪار، افسانه نگار ۽ آرٽس فئڪلٽي ـ سنڌ يونيورسٽيءَ جي سابق Dean Faculty of Arts ڊاڪٽر قاضي خادم پڻ پنهنجن لفظن جي مالها ۾، هن ناول کي حقيقت جو عڪس سڏيو آٿس. هند جي ناليواري اديب، نقاد ۽ عالم ـ شري هيري شيوڪاڻيءَ جو مهاڳ، جيڪو هُن پهرئين ڇاپي لاءِ لکيو سو به اهميت پريو آهي.

شري گوبند خوشحالاڻي، جنهن انداز سان ”پاڻ هرتڙيون مايون“ ناول ۾، سنڌي سماج جي گهريلو ۽ نِجي زندگيءَ ۾ ٽوٽن، ڦيٽن، ڀاڙن ۽ ٻانيٽن جو عڪس چٽيو آهي، اُنهيءَ جي هڪ الڳ حيثيت آهي. وڌيڪ اهو سڀ ڪجهه توهان جي سامهون پيش ڪجي ٿو. اميد ته پڙهڻ کان پوءِ توهان پاٺڪن جي قيمتي راءِ جو اوسيئڙو رهندو.

حيدرآباد.
30 سيپٽمبر 2006ع

ـ موهن مدهوش

ليکڪ پاران

ناول جي ساراهہ ۾ ڪجهہ لکان تہ ائين لڳندو مان پنهنجي پٺي پاڻ ٺپري رهيو آهيان. ناول جو ٻيو ڇاپو ٿوري ئي وقت ۾ اچي رهيو آهي، اهو ناول پنهنجو پاڻ ۾ ان جي مقبوليت جو اظهار آهي. اها حقيقت آهي تہ ڪتاب عوام توڙي عالمن ۾ ڪافي پسند آيو آهي. پلي وشيہ جهونو آهي، پر هن ڪان اڳ هن ريت تفصيلوار اُن کي ڪنهن ليکڪ ناول لاءِ نہ ڪنيو آهي.

فطرتي طور انسان — عورت توڙي مرد هڪ ٻئي کان اڳرو رهڻ جي ڪوشش ڪندو ٿو رهي، پئسي ٽڪي يا اهميت پريو درجو حاصل ڪرڻ لاءِ يا ماڻهين صرف اهم خاطر. ٻاوا ٻانيڻ ان انساني سياءَ جو اجوگ فائدو وٺي رهيا آهن. هُنن کي خبر آهي تہ عورتن تي خرچ ڪرڻ لاءِ ڪجهہ ٻنڌن آهن تہ ڪجهہ محدودگيون. پئسي ٽڪي جو وهنوار ۽ ڪنٽرول مردن جي هٿن ۾ ئي گهٽي ٻاڳي رهي ٿو. انهن کي سڌيءَ ريت زير اثر نہ ڪري سگهڻ جي حالتن ۾ هو سندن عورتن جو سهارو ٿا وٺن. ڇاڪاڻ تہ عورتن جي حاضري هنن جي ستسنگن ۾ وڌيڪ رهي ٿي — جلد جلد رهي ٿي. ٻاوا عورتن جو دماغ ڇٽي، Brain wash ڪري، بلڪ ميل جا عجيب و غريب طور طريقا سمجهائي ڪنهن بہ ريت مردن جو لاڙو پاڻ طرف ڪرڻ جي ڪوشش ڪندا تا رهن ۽ ڪي قدر ڪامياب پڻ وڃي رهيا آهن. ائين نہ آهي تہ مردن جو ذرمي ڳالهين طرف لاڙو نہ آهي، پر ڪجهہ وقت جي دباءَ ڪري تہ ڪجهہ گنڀيرتا جي ڪوتاهيءَ ڪري، هو هنن ڳالهين طرف عورتن جي ڀيٽ ۾ ڪجهہ لاپرواهہ رهندا آهن. ٻاون ٻانيٽن کي صبر نہ هوندو آهي. هو ترت مردن کي پاڻ طرف مائل ڪرڻ جي تاڪ ۾ هوندا آهن، تہ جيئن سندن ڪمائيءَ جو ذريعو سرگرم رهي.

ناول جي نائڪا پلي پڙهيل لکيل آهي، پر ماءُ جي چوڻ ۾ اچي وڃي ٿي. هت مدو صرف اهم جو آهي، اختياريءَ جي ڏاجهه جو آهي. ماءُ کي خبر ڪانهي تہ ڏسي ۽ اپياس ڪري تہ سندس ڌيءَ ڪيئن رهي پئي آهي. هوءَ تہ ان جي شاديءَ کان اول ئي اهڙي نموني جون ڪوششون ٿي ڪري، جيئن سندس ڌيءَ ساهرن ۾ وڃڻ شرط راڄ ڪرڻ شروع ڪري. ٻائو هن جي ان ڪمزوريءَ ۽ چريائيءَ جو فائدو ٿو وٺي. نائڪا بہ هڪ پيرو تہ هنن جي چڪر ۾ اچي وڃي ٿي ۽ بلئڪ ميل جا تمام خراب طريقا اختيار ڪري ٿي. ٻائي جو ڍارو الٽو ٿو پوي. نائڪ هڪ هيتووادي (Rational) شخص آهي. هو هي سڀ غير منطقي نائڪ خارج ڪندو ٿو رهي. نتيجتاً پتي ۽ پتنيءَ جو وچ ۾ ويڇو پئجي ٿو وڃي ۽ ڏينهون پوءِ ڏينهن وڌندو ٿو وڃي. نائڪا کي جڏهن سمجهہ اچي ٿي، تہ ڪافي دير ٿي چڪي آهي. نائڪ بہ گمراهہ ٿي پتنيءَ کي سمجهائڻ بدران پر استرين جي چڪر ۾ پئجي ٿو وڃي. پڇاڙيءَ جو پلي پئي پنهنجي پنهنجي هلت تي پڇتائن ٿا، پر تيستائين حالتون سندن قبضي کان ٻاهر نڪري وڃن ٿيون.

نائڪ، نائڪا ۽ ٻائي ٽوڙي ٻين ڪردارن جي هلت چلت سڀ جاتل سڃاتل ۽ سياِويڪ لڳندي، صرف سڄو ناول سموريت ۾ پڙهڻ سان. ناول وندرائيندڙ آهي، پر جيڪڏهن ڪجهہ ٿورا ڪتنب ئي هي ڳالهيون دل سان هنڊائي – محض وندر جو ذريعو نہ سمجهي، جيون ۾ هيتو وادي طور طريقا اپنائڻ جي ڪوشش ڪندا تہ مان پنهنجو ڪيو سڦل سمجهندس.

ڀاءُ موهن مدهوش، هي ڪتاب سنڌ جي پاٺڪن اڳيان پيش ڪري جَس ڪمائي رهيو آهي. مان دل سان هن جي ڪوشش جو قدر ٿو ڪريان. ان سان گڏ تاج جويي جو بہ شڪريو ادا ڪريان ٿو جنهن هن ڪتاب جا نهايت ذميواريءَ سان پروف ڏنا ۽ هندي لفظن جي معنيٰ بہ شامل ڪئي، جيڪا پاٺڪن کي سمجهڻ ۾ وڏيڪ مدد ملندي، جنهن لاءِ مان سندن ٿورائتو آهيان.

- گوبند خوشحالاڻي

احمدآباد،
6 – جنوري 2006ع

شوق لاءِ ڪا عمر ڪانہ ٿيندي آهي

هڪڙا ليکڪ هوندا آهن، اِن ڪري لکندا آهن. ٻيا لکندا آهن، اِن ڪري ليکڪ بڻجي پوندا آهن. منهنجي خيال موجب، پهرئين قسم وارن ۾ ذات نِنڍپڻ جي وقت کان ئي هوندي آهي، ٻيا لکڻ جو ڏانءُ سکي وٺندا آهن ۽ پوءِ شايد وقت گذرڻ سان منجهن ذات بہ اچي ويندي آهي. گوبند خوشحالاڻي پهرئين قسم جي ليکڪن ۾ اچي ٿو. توڙي هُن جي هيءَ پهرين ساهتڪ رچنا (ادبي تخليق)، سا بہ ناول جي روپ ۾، هُن جي عمر جي پاڇنيءَ بهارِ ۾ ڦٽي نڪتي آهي، جڏهن تہ لکڻ جي ڪيرن ڏندن واري ذات جو درشن هُن 15 سالن جي ڪچڙيءَ عمر ۾ ڪرايو هو. تڏهن 1955ع ۾ هن جي پهرين ڪهاڻي، ممبئيءَ جي ”نيو سنسار سماچار“ ۾ ڇپي هئي. اُن وقت گوبند اِسڪول جي نائين درجي ۾ پڙهندو هو. اُن بعد جي اسڪولي جيون جي ٻين ٻن سالن ۾ بہ ڪجهہ ڪهاڻيون لکيائين، جيڪي پوني مان نڪرندڙ رسالي ”نرگس“، اجمير جي ”ڪماري“ ۽ ممبئيءَ جي ”نئين دنيا“ ۾ شايع ٿيون هيون.

پر پوءِ هُو وڌيڪ تعليم، نوڪري، روزگار ۽ ڪيريئر ناهڻ جي گردش ۾ ٽيهہ سال کن لاڳيتا گم ٿي ويو. انگريزي لٽريچر ۾ گريجوئيشن ڪيائين. اول، جيون ويما ڪمپنيءَ ۾ ۽ پوءِ جنرل انشوئرنس ۾ ترقي ڪندي، هڪ معتبر عهدي تان رٽائر ٿيڻ بعد، هاڻي گوبند خوشحالاڻي پنهنجي اصلوڪي شوق ساهتيہ (ادب) طرف مڙيو آهي. سندس چوڻ مطابق 30 سالن جي اِن عرصي کان پوءِ، هُو ساهتيہ جڳت (ادبي دنيا) ڏانهن واپس وريو آهي. پاڻ ٻڌائي ٿو تہ 1970ع تائين بہ ناول لکي چڪو هو، پر ڇپايائين ڪونہ.

اسان وٽ هتي ڀارت ۾، ورهاڱي بعد جي 55 سالن ۾، پنهنجي پنهنجي معيار سان لکڻ جي ذات ڌاريندڙ شاعرن ۽ ليکڪن جون ٽي پيڙهيون آيون آهن. ٽنهي پيڙهين جو اُسرڻ نسرڻ، سهج سڀاءُ پنهنجي

اِنفرادي ڏات، ڏانءَ، انيو (مشاهدو)، اُمنگ، ويچارڪ وشواسن ۽ عقيدن سان ٿيو ۽ اُنهن سنڌي ٻولي ۽ ساهتيہ جي جهول ڀري پئي آهي. البت حياتياتي اوسر موجب، گذريل ڏهاڪي ڏيڍ ۾ اچا بہ هڪ چوٿين، نئين نوجوان پيڙهي نروار ٿيڻ ڪپندي هئي، پر ٿي ڪانهي. ڪارڻ اُن جا ڪيترائي آهن: (1) سنڌي ڀاشا (ٻولي) دواران تعليم لڳ ڀڳ ختم ٿي ويئي آهي. (2) سؤ ڪروڙن ڪان بہ وڌي آباديءَ واري هن ڀارت ورش ۾ 40_45 لکن جي "مائڪرو اسڪوپ" تورائيءَ وارا سنڌي، سو بہ ٽڙيل پکڙيل حالت ۾، پنهنجي سانسڪرتڪ (تهذيبي) ورثي ڪان ئي ڪٽجي ويا آهن، جيڪو شايد پنهنجي مادري زبان ۾ ساهتيہ رچڻ جو اهم سرچشمو هوندو آهي. (3) سنڌي ٻوليءَ ۾ ڳالهائيندڙن جو تعداد، چاهي اچا بہ ڪن لکن ۾ هجي، پر سنڌيءَ ۾ پڙهندڙن جو تعداد فقط هزارن ۾ شمار سگهجي ٿو. لکڻ وارن ڪي، سندن ٻوليءَ ۾ پڙهندڙن جو اِهو تعداد، اُنهن تائين رسائي، ساهتيڪ سرجنا (ادب تخليق ڪرڻ) ڪي همٿائڻ توڙي للڪارڻ لاءِ لازمي آهي. (4) توڙي ڀارت ۾ اسين سنڌي، هاڻي گهڻي قدر آرٿڪ (اقتصادي) طور سکي ۽ آسُودا، سماجي طور ٿانئيڪا ٿي ويا آهيون. ڳپل حصو تہ هاڻي ڏيساور - پرڏيهن ۾ پنهنجي اُديو گدر متا ڪري، ڪافي سڀر ۽ سٿيو بہ ٻٽجي پيو آهي. اِهو اِئين سڀ سنو پر پنهنجي الڳ تهذيبي، جاتيہ پڇاڻ (قومي سڃاڻپ) ۽ نجي تشخص (identity) لاءِ، جنهن ۾ ساهتيہ ۽ ٻيون ڪلائون اهم رول ادا ڪن ٿيون، هي سڀ ڳالهيون مانائي (Inertia) آڻين ٿيون. مطلب تہ ساهتيہ ۾" نئين نوجوان، نوَن ويچارن ۽ شلپ واري پيڙهي نہ اچي رهي آهي.

تڏهن، سنڌي ساهتيہ جڳت ۾" هڪ نئين "فنامنا" نظر اچڻ لڳي آهي. اُها اِها تہ گذريل ڏهاڪي ڏيڍ کان، وڏي تهيءَ جا عمر رسيل سنڌي، سنڌيءَ ۾ لکڻ طرف موٽيا آهن. نوڪري روزگار ڌنڌي، ڪيريئر دوران پاڻ کي ۽ پنهنجي ڪٽنب/پريوار کي سنتوش جنڪ (اطمينان ۽ سڪون واري) ڍنگ سان جمائي ڪُپائي، فارغ ٿيا آهن. تڏهن مجاڻ تخم ۾ پيل پنهنجي ڀاشا جي جاڻ، صلاحيت، خواه لکل اِن قسم جي ڏات کي وري چنبڙي ڦوڪي، اُچو اُجرو ڪري ساهتيہ رچنا طرف مڙيا آهن. مُون اِن صورت حال لاءِ انگريزيءَ وارو هڪ لفظ "فنامنا" تڙ جاتو. "فنامنا" لاءِ اسان سنڌيءَ ۾ هم معنيٰ لفظ "ڪرشمو" يا "چمتڪار" تہ ڳولي ورتو هو. هيءَ صورت حال ڪرشمي کان ڇا ۾ گهٽ آهي! اُن جي آجيان ڪرڻ ڪپي. هونئن بہ شوق جي انڪشاف جي ڪا عمر تہ هوندي ڪانهي. اهڙين نين

داخلائن جي نالن ڳڻائڻ جي هرويرو ڪا ضرورت آهي ڇا؟ سنڌي ساهتيہ جڳت سان جڙيل اسين سڀ اُنهن کان واقف آهيون.

اِهو صحيح آهي تہ وقت جي هر دؤر ۾ حالتن جي بدلاوَ سان، هڪ بئي پٺيان نئين نوجوان پيڙهيءَ جي نرواري، نہ رڳو ساهتيہ ۽ ڪلا (فن) جي کيتر ۾، بلڪ جيون جي ٻين کيترن جهڙوڪ، سماج شاستر، وگيان (سائنس) ٽيڪنالاجيءَ ۾، اڄ جيئن ٻين ٻوليائي ۽ سماجي گروهن ۾ حياتياتي (Biological) ۽ چيتناتمڪ (شعوري) تازگيءَ بدؤلت، نئين سوچ ۽ لوچ سان، جنهن نرالي احساس ۽ کوج سان، جيون ۾ اُڀري ٿي ۽ پنهنجي الڳ سڃاڻپ ۽ ساک مڃرائي ٿي، اُها ڳهٽ ۾ گهٽ ساهتيہ ۾ تہ اسان وٽ ندارد آهي. اِئين ڇو آهي، اُن تي بہ سماج شاستريہ پيمانن تي سوچڻ جي ضرورت آهي، پر اِهو هڪ الڳ وشيہ (موضوع) آهي.

۽ مان بہ عمر جي هاڻ اُن منزل ۾ آهيان، جڏهن اِئين چوڻ جي قابل آهيان تہ گوبند خوشحالاڻيءَ سان منهنجي ياري، اڌ صديءَ جيتري پُراڻي آهي. 1952_1950 واري عرصي ۾ اسين جڏهن بانٽوا (سؤراشٽر) جي سنڌي هاءِ اسڪول ۾ پڙهندا هئاسين، تڏهن البت هُو مون کان پنج ڪن سال ننڍو هئڻ ڪري، هيٺين ڪلاسن ۾ هو. سائين اندر ديو (برک شاعر ۽ مفڪر اندر پوڄواڻيءَ) جي صحبت، مارڪسواد جي انقلابي فڪر چِٽائي ۽ چِٽائي، مگر پنهنجائپ سان ٽاٽيندڙ رهبر جي گڏيل سڏيل اثر ۾ رڱجي، ساهتيہ، ڪلا توڙي ملڪي ۽ سياسي حالتن تي ٽيندڙ بحثن ۾ اسين ڪي چند جوانڙا، سپجي رهيا هئاسين، تن ۾ گوبند بہ شامل هو.

پر پوءِ هُو پنهنجي پريوار (خاندان) لاءِ ۽ وڏيڪ تعليم ۽ آجيوڪا (گذرسفر) جي سنگهرش مئہ (جاکوڙي) حالتن جي منهن مقابل ٿيڻ ۽ اُنهن سان، هڪ قسم جي مَرڪ ۽ مرتبي سان سنوارجڻ لاءِ، پاڻ لاءِ چونڊيل Priority ڪري، ساهتيہ ۾ اهڙي قسم جي سوچ کان پورا ٽيهہ سال، جيڪڏهن صفا ڪٽجي نہ، تہ بہ بقول هُن جي هڪ Amnesia ۾ هليو ويو. وچ وچ ۾ اول احمد آباد (1961 کان 1967) ۾ هُو اسان جي (منهنجي، پريم پرڪاش، واسديو موهي ۽ نندلال راماڻي) جي جاري ڪيل جديد ڌارا جي نئين طرز واري ادبي مخزن "چوليون" ۾ سهيوڳي ٿيو. پوءِ گانڌيڌام ۾، جڏهن هُو جنرل انشوئرنس ڪمپنيءَ ۾ هڪ وڏي عهدي تي آيو تہ ساهتيہ سان جڙيل يارن سان وهي وات جاري رکندو آيو. سنڌي، انگريزي ۽ هنديءَ ۾ ساهتيہ جو سواد، مان ڀانيان ٿو هُو لاڳيتو ماڻيندو رهيو آهي.

هاڻ ايڪويهين صديءَ جي شروعات ۾ (2002) هُن جي پهرئين سماجڪ ناول "پاڻ هر تڙيون مايون" جي آف پرنٽ مُون ڏانهن موڪلي

اتس تہ مهاڳ لکان. باوجود اِن جي تہ سنڌي ساهتيہ ۾ سمالوچنا (تنقيد) ڪندي، خواه مخواه همتائو وارو اَنڪواليفائڊ ساراهہ ڪري، هرويرُو بہ پڌائڻ وارو، منهنجو ڪو اهڙو اِميج ڪونہ جڙيو آهي، اِن ڪان مان واقف آهيان. اِن اثر ڪري، جيڪڏهن دکي نہ تہ، مان خوش بہ ڪونہ آهيان. اسان جي برک ڪٿاڪار (ڪهاڻيڪار) موهن ڪلپنا تہ مونکي ”ڪنجوس نقاد“جي لقب سان بہ نوازيو هو، پوءِ بہ يار حجت رکي آيو تہ مون خوشيءَ خوشيءَ قبول ڪئي آهي.

هن ناول جو موضوع (Theme) تہ پهرين پڙهڻيءَ ۾ ئي نرالو لڳو. اڻ پڙهيل يا نيم پڙهيلن ۾ تہ آهي ئي آهي، ايتري قدر جو تعليم يافتہ طبقي ۾ بہ، خاص ڪري ڪٽنبي جيون ۾ زالن ۾ جادُو منتر، ٽوڻن ڦيڻن ۾ وشواس آهي ۽ اُن جا اگر نتيجا هن ناول جو موضوع آهن. حرفت باز باون بانيڻن جي ور چڙهي گهرو زندگيءَ ۾ زالون مردن کي پنهنجي وس ۾ ڪرڻ، ساهري ڪٽنب ۾ ان انڌ وشواس هيٺ جيڪي ڪرتب ڪن ٿيون، سي اسان جي ڄاڻ ڪان ٻاهر ڪين آهن. اسان جا سنڌي ڪٽنب/پريوار بہ اُن ڪان آجا نہ آهن.

گوبند خوشحالاڻيءَ هن ناول ۾ جادُوءَ منترن ۽ ٽوڻن ڦيڻن جي پرورتيءَ (صورتحال) کي مرڪز ۾ رکي ناول جي رچنا ڪئي آهي. مان وسهان ٿو تہ سنڌي ناول ۾ هن ڪان اڳ اِن قسم جي موضوع کي مرڪز ۾ رکي، ڪوبہ ناول ڪونہ لکيو ويو آهي. اِن لحاظ ڪان هن جي خاص اهميت پڌري ٿئي ٿي. اِنهيءَ حوالي ۾ ئي مُون شروعات ۾ چيو تہ هڪڙا ليکڪ هوندا آهن، اِن ڪري لکندا آهن ۽ گوبند خوشحالاڻي، اُنهن ليکڪن مان اچي ٿو، باوجود گهڻي عرصي بعد قلم کڻڻ جي، ذات منجهان اُپرندڙ سُوجهہ بُوجهہ آهي، جنهن هُن کي سماج جي اِن مسئلي سان دُوبدو ٿيڻ لاءِ ضروري ڪٿا سامگري (ڪهاڻيءَ جي مواد جي) تلاش لاءِ آماده ڪيو ٿو ڏسجي.

ناول جي مکيہ ڪردار (Protagonist) ڪاجل ايم.اي پاس ڪيل، چڱي ڀلي گهر جي ڇوڪري آهي. هُن جي شادي بہ هڪڙي اهڙي ئي ٻڙودا جي ماڊرن ڪٽنب جي اوچ تعليم يافتہ جوان نريش سوماڻيءَ سان ٿئي ٿي. شاديءَ جي رسم وقت ئي اِنهن ٽوڻن ڦيڻن جي ڪرتبن جي جهلڪ ڏيکاري ليکڪ پڙهندڙن جي هُرکر ۽ ڌيان ڇڪائڻ جي ڪوشش ڪئي آهي. نريش، هن جا ماءُ پيءُ ۽ ڀيڻ نون ويچارن وارا شخص آهن. هُو پاڻ بہ ڪمپيوٽر ٽيڪنالاجيءَ جو ماهر، وڏين ڪمپنين جو صلاحڪار ۽ ڪامياب بزنيس مئن آهي. ڪاجل کي هرويرو اِنهن جادُو منترن، پڙهيل

ليمن ۽ اناج جي داڻن وغيره جي ضرورت ڪانهي، پر ڪاجل جي ماءُ، ديويءَ جو اِنهن ۾ پڪو وشواس آهي، جيڪو هوءَ وري پنهنجي وڏي ساهري ڪٽنب ۾ سس سهري، ڏير ڏيراڻي ۽ نِڻانن جي وچ ۾ پاڻ کي ٻين کان وڌيڪ سرخرو ثيڻ لاءِ، جهوُنن سنسڪارن (وهمن) ڪري، سکي پڙ تي آهي ۽ سپاويڪ چاهي ٿي تہ ڏيٽس بہ ساهري ڪٽنب ۾ راڄ ڪري. بس ٻيءَ طرح سادي سباجهي، سني سهڻي ڪاجل بہ ماءُ جي اُڪسائڻ تي، لڪ چپ ۾ اِهي جادوُ ٽوٽا پنهنجي مڙس ۽ ٻين پاتين تي آزمائي ٿي. اُن لاءِ ديوي ڪيس اُجين جي هڪڙي سوامي گرداس جي ملنڊڙ هُشيءَ سان، وقت بہ وقت هُن سان ملائيندي، ڦاسائيندي ٿي رهي.

پوءِ ڇا ٿو ٿئي؟ سڄي ناول جو ڪٿانڪ (ڪهاڻي پٽو) اِنهيءَ مرڪزي نُڪتي مان اوسر پائي ٿو. نتيجو اِهو ٿو نڪري، جو ڪاجل جهڙي سهڻي، سُشيل، نوجوان اِستري هڪ طرف پتي (مڙس) نريش کي انهن ٽوٽن ٿيٽن سان وس ڪرڻ جي حرص ۾ ساڻس جسماني ۽ مانسڪ (ذهني) ڪيڏ ڪيڏندي، هُن کي ٻين عورتن سان جسماني ناتا (ايڪسٽرا ميريٽل) جوڙڻ لاءِ مجبور ڪري ٿي. سس ۽ سهري جي ساڻس سٺي وهنوار کي ڏرم (ڇيهو) رسائي ٿي، تہ ٻئي طرف ڀارو اُبتو پوڻ سبب، پتيءَ جو پيار ۽ وشواس وڃائي، پوءِ پنهنجي ياري پُل جي احساس ۽ پڇتاوَ ۾ پيڙجندي، اول آپگهات جي ڪوشش ۽ پوءِ هميشہ لاءِ منهن لڪائي گم ٿي، ٻنهي ڪٽنبن پيڪي ۽ ساهري کي مايوُسيءَ، مُونجهاري ۽ شڪست جي ماحول ۾ ڇڏي ٿي وڃي.

ناول جي ڪٿا، گهٽنائن (واقعن) جي سُلجهيل ڪڙين واري رتا سان، سولي مگر اثرائتي ٻوليءَ ۾ پيش ڪش بہ وڻندڙ لهجي (Diction) ڪري ڪافي حد تائين پاٺڪن (پڙهندڙن) کي ڪنيي رکندڙ (Captivating) ۽ رس ڀري ٻڌجي سگهي آهي. اِها ناول جي ڪاميابي سمجهڻ گهرجي. ناول جي گهٽنائن ۽ اِستٿين (حالتن) جو پرسپر لاڳاپو اندور، ٻڙودا، بمبئي ۽ اُجين جهڙن شهرن جي پسگردائي، جيتري ناول جي ڪٿا ۾ ضروري آهي، توڙي نريش جي شاهي رهائشي بنگلي جو ورڻن (ذڪر)، ڪٽي پارٽي، ممبئيءَ ۾ نريش جو هوٽلن ۾ ٻين عورتن جيئي ۽ ڪويتا وريائيءَ سان ملڻ، سوامي گرداس جو ستسنگ وغيره ناول جي بياني وستار کي، زندگيءَ جي اِردگرد جي سچائين بدولت، پروسي جوڳو بڻائين ٿا. ٻيا ڪردار بہ پنهنجي پنهنجي الڳ سڃاڻپ سان چٽيل آهن.

مگر جيون جي حقيقتن ۽ سچاين جي اسين جڏهن ڪٿا ساهتيہ (ناول، ڪهاڻي ۽ ناٽڪ ۾ بہ) جي مواد (Content) طور آيل ڳالهہ تي غور

ڪريون ٿا، تہ هڪڙي خصُوصيت، جيڪا اِنهن صنفن جي ڪلاتمڪ (فني) معتبري طئي ڪري ٿي، ڌيان ۾ رکڻ جهڙي آهي تہ حقيقت پسندي، صرف اُها نہ آهي، جيڪا ٻاهران اِنساني وهنوار جي وارداتن ۽ اسٿتين جي تي گذرڻ ۾ نظر اچي ٿي، بلڪ اُن کان بہ اهم سچايُون اُهي آهن، جيڪي ماڻهوءَ جي اندر ۾ آهن، اِسٿين جي وچ ۾ آهن، من ۽ ذهن ۾ آهن. ٻاهران ڪجهہ بہ نہ ٿيندو، وارداتي چمتڪار جهڙو ڪجهہ بہ نہ هوندو آهي، پوءِ بہ هوندو آهي.

ڏات وارو ڪٿاڪار اهڙيون سچايُون ڀانپي وٺي ٿو. محسوس ڪري سگهي ٿو اُنهن ۾ ٻاهرين وارداتن جون پاڙون ڳولي ٿو، ايتري قدر جو، هُو اِهو بہ ڏسي ٿو تہ ٻاهر جيڪي وارداتون نٿيون ٿين (ڪجهہ بہ نہ ٿيڻ بہ تہ ٿيڻ هوندو آهي)، اِسٿتي جي اردگرد سُوڪيم روپ ۾ هونديون آهن ۽ اِنساني جيون جي وچترتا (چالاڪي) ۽ وروڌ آڀاس (Paradoxes) غير منطقي پڻي (Irrationality) جهڙا تتوَ (عنصر) اُنهن ۾ سمايل هوندا آهن، جڏهن ڪٿاڪار پنهنجي سرجناتمڪ (تخليقي) سوجهہ ٻوجهہ سان، اُنهن کي بہ اُٿت ٻٿت ۾ آڻي ٿو تڏهن ئي تہ ڪٿاڪرتي، ڪلاڪر تي ٻڌجي ٿي. ڏاڍو ڏکيو هوندو آهي تہ رچناڪار پنهنجي انيؤ ۽ احساس سان، توڙي ڪنهن مُراد يا موضوع جي چونڊ ڪندي هڪ ضبط سان رٿا ۽ پيشڪش ۾، پنهنجي دخل کي داخل ٿيڻ کان اُن کي بچائيندي ڪٿا کي پاڻ چوڻ ڏي.

اِن حوالي ۾، منهنجو خيال آهي تہ گوبند خوشحالاڻي، ناول جي پوين ٻن ٽن بابن کي ڇڏي، اِظهار ۾ ڪافي ضبط رکي سگهيو آهي. البت منهنجون هڪ بہ جاچنائون، ٻيءَ طرح هن ناول جي سبر ۽ سٽري پيشڪش بابت ڪجهہ هن ريت آهن:

(1) ناول جو موضوع آهي جادو منتر، ٽوٽا ٽيٽا، جيڪي اِنساني گهرو رشتن ناتن ۾ ڪيئن ٿا مسئلا ۽ مونجهارا پيدا ڪن، اهو ڏيکارڻ. پر ان پرورتي جي هڪ پنهنجي ”مڪئنزم“ هوندي آهي، ٻاوا ڀانيڻ يا اهڙا نام نهاد سوامي ساڌو ڪيئن چترائيءَ يا حرفت سان اهڙن پرمن جو جار ڪڙو ڪندا آهن ۽ ڪيئن عام ماڻهو خاص ڪري اِستريون (زالون)، جن کي ليکڪ ”پاڻ هرتڙيون مايون“ چوي ٿو اُن ۾ ڦاسنديون آهن، اُنهن جي تندن ۽ تارن جي عڪاسي، واسطيدار اِسٿتين (حالتن) ۽ گهٽنائن ۾ ڪري سگهي ها تہ مان ڀانيان ٿو اهڙي اڻ ڇُهيل موضوع تي لکيل هي ناول، سنڌي ساهتيہ ۾، پنهنجي ڊنگ جو پهريون سرجناتمڪ ڪارنامو ليکيو

وجي ها. جيتوٽيڪ اُهو ٻج جي روپ ۾ موجود آهي ۽ شروعاتي حصي ۾ ڪي جهلڪون بہ آهن.

(2) ٻي جاچنا منهنجي اِها آهي تہ هوندئن تہ ناول ۾ ڪافي لنبي مفاصلي تائين، گهٽنائن ۾ پٽارت جو پلاند مضبوطيءَ سان پڪڙيل آهي، پر پڇاڙيءَ وارن بابن ۾ گهٽنائن ۽ استتين جي تلاش عيوض هرويرو اُن کي ناٽڪي بڻائڻ جي حرص ۾ " گهٽنائڻ جو گهڙجڻ (Contrivance) حاوي پئجي ويو آهي. مثال طور ممبئيءَ ۾ نريش جي جيون ۾ اول هڪ ڪال گرل ۽ پوءِ ڪويتا ورياٽيءَ جهڙي سنڌي سنواتي ڇوڪريءَ جو داخل ٿيڻ، هوٽلن جي خانگي ڪمرن ۾ اُنهن سان جسماني سنٻنڌ جوڙڻ، ڪويتا جي گريوتي ٿيڻ جو شڪ يا اُن جي ڄاڻ پوڻ تي ڪاجل جي آتم هتيا (آپگهات) جي ڪوشش يا پوءِ هميشہ لاءِ پنهي پريوارن جي جيون مان غائب ٿي وڃڻ، پوليس ڪيس، اِنسپيڪٽر مسٽر ڪرسچن جي جاچ پڙتال ۽ آخرين باب ۾ هُن جي ڊائريءَ جا ورق وغيره جنهن تڪڙ ۽ فلمي انداز ۾ آندا ويا آهن، اُهي شروع ۾ قائم ڪيل ۽ نباهيل، ليکڪ جي اِظهاري ۽ اُسلوبي ضبط کي ضربڻ ۾ خاصا مددگار ٿيا آهن. اَلبت ناول ڪجهہ چشڪيدار اوس بڻجي پيو آهي، پر اِتي ئي تہ ڪٿاڪار اِن قسم جي لالچ (Temptation) کان پاڻ بچائي، هڪ سرجڪ طور اُبري سگهي ٿو سگهي ها.

سنڌي زبان جي نجي محاوري، شبد ڀنڊار (لفظيات) ۽ لهجي تي، هيترو عرصو عمل ۾ اُن کان پري رهندي بہ هن ناول ۾ گوبند خوشحالاڻي پنهنجو عبُور ڏيکاري سگهيو آهي. اِهو اڄ جي گهٽ پرئڪٽسنگ سنڌي ليکڪن ۽ شاعرن لاءِ، اڄ جي حالتن ۾ جڏهن اسان جي ڀاشا ڳالهائڻ ۽ لکڻ جي واهپي مان تيزيءَ سان ڇڏائجي رهي آهي. ريس جو باعث بڻجي سگهي ٿي. خود ناول جو عنوان "پاڻ هرتڙيون مايُون"۔ جيتوٽيڪ غير گلئمرس لڳي ٿو ان طرف اَرٿ (مقصد) پريو آگرهہ ڏيکاري ٿو.

بهرحال مان گوبند خوشحالاڻيءَ جي هن سماجڪ ناول جي آجيان ڪريان ٿو.

— پروفيسر هيرو شيوڪاڻي

آديپور
30_10_2002

ناول جي ڪلاسڪ ڪهاڻي

گوبند خوشحالاڻيءَ جا مون چار ڪتاب پڙهيا آهن. گوبند جو ناول "پاڻ هرتڙيون مايون"، ۾ سنڌ جي پڙهيل ڳڙهيل هندو سماج جو ذيڪ آهي. هي اپر مڊل ڪلاس جا ماڻهو آهن. ڪڏهوڪا مذهب جي ريتن رسمن خاص ڪَري جادو ٽوڻي ڦيٽي ڪان ٻاهر نڪتل گهر جي ڪهاڻي. ڪنوار گريجوئيٽ آهي پر توڻا ڦيٽا ماءُ ڪان ورثي ۾ مليل اٿس. جڏهن تہ مڙس لاءِ اها شيءِ معيوب آهي. سُهري، سس ۽ ڏيرياڻي (هڪ ڪاليج گرل) لاءِ بہ اها ڳالهہ معيوب آهي پر هو ڪنوار لاءِ سڀ ڪجهہ اڪين سان برداشت ڪندا ٿا اچن. ٻاوڻ جي چوڻ ۾ ڪنوار سڄو گهر جڻ لُٽائي (تاٻان) تي ويهي، مڙس سوڌو. پر گهوٽ جي سڄي ڪٽنبي ايڏي تہ اخلاق جو مظاهرو ڪري ٿي. ڳالهہ تہ عام آهي پر گوبند ان ڪهاڻيءَ کي اهڙي نموني نڀايو آهي جو مون لاءِ اها ڪلاسڪ ٿي وئي آهي. سنڌ سماج ڪيڏو نہ ملٽي ڪلچرڊ آهي ۽ گوبند جي اک ڪيڏي نہ تيز. ان ناول مان لڳي ٿو تہ گوبند فطري ناول نگار آهي، هڪ فطري آرٽسٽ.

- علي بابا

حيدرآباد - سنڌ
22 سيپٽمبر 2006ع

گوبند خوشحالاڻي:
هڪ ڪامياب ناول نگار

سنڌي ناول جي تاريخ تي نظر وجهبي تہ ورهاڱي کان پوءِ، اها حقيقت چٽي ٿي اُڀري ايندي تہ سنڌ جي ڀيٽ ۾ هند ۾ سنڌي ناول وڌيڪ ترقي ڪئي آهي. گوبند مالهي ۽ موهن ڪلپنا بہ اهڙا سنڌي اديب آهن، جن ناول کي وڏي سگهہ ۽ وسعت بخشي آهي ۽ ناولن جو هڪ وڏو تعداد سنڌي ادب جي جھوليءَ ۾ آندو آهي. گوبند مالهي تہ ’ناول سمراٽ‘ سڏيو ويو آهي، پر موهن ڪلپنا جو يوگدان (contribution) بہ ڪو گهٽ نہ آهي.

سنڌيءَ جي هر ناول نگار جو اهو پسمنظر رهيو آهي تہ هُن اوائل ۾ ڪهاڻيون لکيون آهن ۽ ڪهاڻي – ڪيتر ۾ پاڻ مڃائڻ بعد ناول طرف ڌيان ڏنو آهي.

گوبند خوشحالاڻي، اُهو اڪيلو ناول نگار آهي، جنهن کي سنڌي ڪهاڻيڪاريءَ ۾ ڪو خاص پسمنظر نہ آهي ۽ نہ ئي هُن جو نالو اهم سنڌي ڪهاڻيڪارن ۾ ڪو ڳڻيو ويو آهي. سنڌس ادبي ڪٿا مان معلوم ٿئي ٿو تہ هو جڏهن 50_1952ع واري عرصي ۾ پنهنجي دوست ۽ موجوده دور جي نامور نقاد، هيري شيوڪاڻيءَ سان سوراشٽر (هند) جي سنڌي هاءِ اسڪول بانٽوا ۾ پڙهندو هو تڏهن پنهنجي اُستاد اِندر ديوَ (نامور شاعر اندر ڀوڄواڻيءَ) جي صحبت ۽ اثر هيٺ ادب جي دنيا کان آگاهي حاصل ڪئي هئائين، ۽ هن نائين درجي ۾ پڙهڻ دوران، 1955ع ۾ پهرين ڪهاڻي ”لاجو“ لکي هئي. اسڪولي جيون وارن سالن دوران هن ٻيون بہ ايڪڙ ٻيڪڙ ڪهاڻيون ۽ ليک لکيا، پر لکڻ جو اهو سلسلو جاري رکي نہ سگهيو ۽ نہ ئي انهن ڪهاڻين کي ادبي دنيا ۾ ڪا اهميت حاصل ٿي.

گوبند خوشحالاڻي، ننڍپڻ ۾ سُٺو پڙهندڙ ضرور رهيو آهي. هن پڙهڻ جي ابتدا ڏرمي، تاريخي ۽ خاص ڪري جاسوسي، جانبازيءَ ۽ ٽرٽلو پيدا ڪندڙ ناولن سان ڪئي ۽ انهن جو وڏو تعداد اسڪولي جيون ۾ ئي پڙهي ورتائين.

ورهاڱي جي واردات، ڀارت ۾ شرنارٿي جيون گذاريندڙ هر سنڌيءَ لاءِ ڪئناين ۽ مشڪلاتون کڻي آئي. گوبند خوشحالاڻيءَ جو خاندان بہ اُن کان بچيل نہ هو. هن کي بہ پنهنجي خاندان جي معاشي ضرورتن جي

پورائيءَ لاءِ وڌيڪ تعليم ۽ نوڪريءَ طرف ڌيان ڏرڻو پيو ۽ ائين پوءِ هن جي ترجيح، ادب نہ، پر پاڻ کي نوڪريءَ/ ملازمت دوران ثانيڪي ڪرڻ جي جدوجهد ٿي رهي. صفا ائين بہ ڪونہ هو تہ ڪا هن جي ادبي حس ئي مري/ ختم ٿي وئي هئي، پر هي مطالعي سان گاهي بگاهي جڙيل رَهيو. 1961 کان 1967ع وارن سالن دوران هُو پنهنجن دوستن - هيري شيوڪاڻي، پريم پرڪاش ۽ واسديو موهيءَ - سان گڏ ادبي مخزن ”چوليون“ ۾ بہ شريڪ ڪار رهيو ۽ جڏهن گانڌيڌام ۾ ”جنرل انشورنس ڪمپنيءَ“ جو وڏو آفيسر بڻجي آيو تہ هن اُتي ليکڪن سان دُعا سلام ۽ اچ وڃ جاري رکي. نوڪريءَ دوران انگريزي ادب ۾ ايم.اي بہ ڪري ورتائين. ائين هن جي اندر جو اديب زنده رهيو ۽ هن 1968_1970 وارن سالن دوران بہ ناول ”هڪ دفعو وري“ ۽ ”پيار ۾ پاڻ ڪهڙو“ لکيا هئا. پر اُنهن جا مسودا وٿس قلمي صورت ۾ ئي رهيا. جن کي هن ڇپائيءَ جو مُنهن ئي نہ ڏيکاريو جو وٿس اُن وقت ترجيح ملازمت کي هئي ۽ نہ هن قسم جي وانديءَ وندر کي.

ٽيهن سالن جي ٽُٻيءَ ۽ ادبي غيرحاضريءَ کان پوءِ، گوبند خوشحالاڻيءَ پنهنجون ادبي ٽپٽيون کوليون ۽ اُنهن مان پراڻا مسودا ڪڍي، ڇنڊي ڇاڻي، ڇپائڻ جو خيال ڪيو - ۽ ائين سندس ٻئي ادبي جنم (Literary birth) جي ابتدا، ڊسمبر 2002ع ۾ ٿي، جڏهن سندس پهريون ناول ”پاڻ هُرتڙيون مايون“، سنت ڪنور فائونڊيشن احمدآباد پاران ڇپجي پڌرو ٿيو. هاڻي تہ هُو 2005ع تائين پنجن ناولن جو سرجڻهار بڻجي چڪو آهي. هر سال سندس هڪ ناول جو سنڌي ادب جي کيتر ۾ مهورت ٿيو آهي. جون 2003ع ۾ ”هڪ دفعو وري“، سيپٽمبر 2004ع ۾ ”گلستان غليظ ٿي رهيو آهي“، اپريل 2005ع ۾ ”پيار ۾ پاڻ ڪهڙو“ ۽ 2006ع ۾ ”هر ديگي چمچا“ سندس ناول ڇپجي، هند، سنڌ ۾ مقبوليت ماڻي چڪا آهن. سندس ناول ”پاڻ هُرتڙيون مايون“ جو ٻيو ڇاپو ڪويتا پبليڪيشن، حيدرآباد، سنڌ ڇپائي رهي آهي. ان حوالي کان گوبند خوشحالاڻي، خوشنصيت اديب چئبو جيڪو مختصر ادبي جمار ۾ (اشاعت جي حوالي سان) هند – سنڌ ۾ پاڻ مڃائي چڪو آهي.

گوبند خوشحالاڻيءَ، ”پاڻ هرتڙيون مايون“ ناول جو انتساب، ٽن قسم جي اديبن کي ڪيو آهي:

(1) ورهاڱي کان اڳ جي ٽن اديبن – ٻهاري لال ڇابڙيا، جڳت آڏواڻي ۽ تيج پارواڻيءَ کي، جن ڪيس تازگيءَ ڀريو معياري مواد پڙهڻ لاءِ ڏئي، منجهس لکڻ جو جذبو ۽ اُتساهہ پيدا ڪيو. هنن ٽنهي اديبن، پنهنجي دور

۾ ”سرگم“، ”نرگس“ ۽ ”ڪهاڻي“ رسالا ڪيڊي، طبعزاد ۽ ترجمن جي صورت ۾ ڪيترا ناول ڇپي، وڏو ادبي ڪم ڪيو هو ۽ اڪثر پارتي ٻولين ۽ انگريزي زبان جا اهم ناول شايع ڪري پڙهندڙن ۾ ادبي چاهه پيدا ڪيو هو.

(2) اندر پوجواڻيءَ کي، جنهن گوبند خوشحالاڻيءَ کي ڪچي وهيءَ ۾ مارڪسي ويچار ڌارا کان واقف ڪيو ۽ منجهس ادب جو چاهه پيدا ڪيو. اندر پوجواڻي اُنهن اوائلي ترقي پسند اديبن/ شاعرن مان آهي، جن هند ۾ سنڌي ٻولي ۽ سنڌيت کي زنده رکڻ ۾ اهم ڪردار ادا ڪيو آهي. اُها ڌار ڳالهه آهي تہ اڳتي هلي هُن جي ويچار ڌارا ۾ بدلاءُ آيو پر سنڌي ٻوليءَ ۽ سنڌيت سان سندس لڳاءُ زندگيءَ جي پوين پساهن تائين قائم رهيو.

(3) گوبند مالهيءَ کي، جنهن گوبند خوشحالاڻيءَ جي من ۾ اُسريل ويچار ڌارا کي منظم روپ ڏني، سندس رهنمائي ڪئي. گوبند مالهيءَ جي ذڪر کان سواءِ سنڌي افسانوي ادب جي تاريخ اڌپوري ليکي ويندي. هن ڪهاڻين جي ڪيترن مجموعن سان گڏ سنڌي ادب کي 26 شاهڪار ناول ڏنا آهن ۽ الائي ڪيترن ئي اديبن تي پنهنجي ويچار ڌارا ۽ اسلوب جو اثر ڇڏيو آهي. گوبند خوشحالاڻيءَ جون پنهنجي هم نام سينيئر ساٿي گوبند مالهيءَ سان گهريون صحبتون رهيون. هن جو خاص ڪري سندس ڪانديوليءَ واري رهائش گاهه تي سال ۾ ٻہ ٽي ڀيرا ساڻس ملڻ ٿيندو هو ۽ وٽانئس ڪتاب کڻي پڙهندو هو. گوبند مالهي چوندو هو تہ ”ڪيس وانڊڪائيءَ ۾ جاسوسي ناول پڙهڻ ۾ مزو ايندو آهي“- ۽ انهن ئي ڏينهن ۾ گوبند خوشحالاڻيءَ جاسوسي ناول لکڻ جو سوچيو تہ مالهيءَ کيس خوب اُتساهيو هو.

بهرحال، گوبند خوشحالاڻي، جديد ناول نگارن ۾ هڪ اهم ناول نگار طور اڀريو آهي، جنهن جي ناولن ۾ سنڌي ڪٽنبي جيون جا عڪس، شهري زندگيءَ ۾ رشتن ناتن جي ٽيچ ٽُٽ، تجسُس، انتظار، جاسوسي ۽ ترتلو پيدا ڪندڙ پاوَ يا جذبا ملن ٿا.

سندس هيءَ ناول ’پاڻ هرتڙيون مايون‘ هڪ اهڙو ناول آهي، جنهن ۾ نفسيات (منووگيان) ۽ جاسوسيءَ جون جهلڪون موجود آهن. ناول ۾ هند ۾ وسندڙ سنڌي ڪٽنبن جي گهرو مسئلن، رشتن ناتن، انڌ – وشواس، ڀرمن، ٽوٽڪن ۽ منترن ۾ يقين رکندڙ ڪٽنبن جو بهترين عڪس پيش ڪيل آهي. هن ناول جو موضوع نئون نہ هوندي بہ لڇمڻ ڪُومل جي لفظن ۾ ”اَڇوتو“ ضرور آهي.

هن ناول جا مکيه ٻه ڪردار – ڪاجُل ۽ نريش سوماڻي آهن. ڪاجُل، ايم.اي پاس ۽ مڇي مانيءَ واري گهر جي ڇوڪري آهي، جنهن جي ماءُ جادو منترن، ٽوڻن ڦيڻن، پڙهيل ليمن ۽ اناج جي داڻن جي استعمال ۽ اُجين جي هڪڙي سواميءَ جي هدايتن تي هلڻ واري آهي، ۽ هوءَ چاهي ٿي تہ سندس ڌيءَ، ساهراڻي گهر ۾ راڄ ڪري، مڙس، ننڻن، سس ۽ سهري تي سندس ڌاڪو ۽ دابو هجي. ان سموري مانداڻ مَنڍڻ لاءِ هوءَ ڌيءَ کي ٻاون ٻانيٽن پينڻ ۽ ٽوٽا ڦيٽا ڪرڻ جون وقت بہ وقت هدايتون ڏيندي، بلڪ رهبري ڪندي رهي ٿي. جڏهن تہ نريش سوماڻيءَ جو ڪٽنب نون ويچارن وارو آهي، خود نريش، ڪمپيوٽر ٽيڪنالاجيءَ جو ماهر، وڏو بزنيس مين ۽ وڏين ڪمپنين جو ڪنسلٽنٽ آهي. سندس ماءُ، پيءُ توڙي ڀيڻ جديد سوچ جا مالڪ ۽ ٽوٽائي ڦيٽائي رسمن کان پري آهن. جڏهن ڪاجل جهڙي سهڻي، سٻاجهي ۽ سادي ڇوڪري، ماءُ جي اثر ۾ اچي ساهراڻي گهر ۾ پڙهيل ليمن، اناج جي داڻن ۽ ٻين ٽوڻن ڦيڻن جو واهپو ڪري ٿي ۽ ماءُ جي هدايت تي اُجين جي ساميءَ کي گهر رهائڻ جي دعوت ڏئي اچي ٿي، جيڪا ڳالهہ نريش ڪنهن بہ صورت ۾ برداشت ڪرڻ لاءِ تيار نہ آهي. ماءُ ۽ پيءُ جي سمجهائڻ بعد سواميءَ کي ڪنهن هال ۾ رهائڻ جو بندوبست ڪيو وڃي ٿو پر ڪاجل جي انهي انڌ وشواس ۽ ٽوٽائي ڦيٽائي منورتيءَ نريش کي بيزاريءَ طرف ڌڪڻ ۾ وڏو ڪردار ادا ڪيو ۽ ٻنهي جي ذهني ۽ جسماني لاڳاپن ۾ هڪ وڏي وٿي پئجي وئي. گهر ۾ بہ ڪر ڪر ۽ کهپي وڌڻ لڳي. نريش جي ماءُ زماني شناس هوندي، جيتوڻيڪ ماحول کي درست رکڻ جي ڪوشش ڪري ٿي، پر نريش ۽ ڪاجُل ۾ ذهني وڇوٽيون پئجي وڃن ٿيون. ائين ڪاجل جي پاڻ هُرتڙائي ۽ منجهيل مَن جو نتيجو اهو نڪتو جو هوءَ مڙس جو پيار ڪوهي ويني ۽ هُو گهر کان پري رهڻ ۽ پراين عورتن جي سنگ ۾ ڦاسي، من جو سڪون حاصل ڪرڻ لڳو.

ناول ”پاڻ هُرتڙيون مايون“ جو سٽاءُ ۽ رٿا وڻندڙ تاجي پيٽو اثرائتو پيشڪش دلڪش، ٻولي سليس ۽ آخر تائين پڙهندڙ جي دلچسپيءَ کي مرڪز ۾ رکندڙ آهي، ان حوالي کان هيءَ ناول هڪ ڪامياب ناول چئي سگهجي ٿو.

ساهتي پرڳڻي جي ڳوٺ ابڙان ۾، 25 جنوري 1940ع ۾ جنم وٺندڙ گوبند خوشحالاڻي، انن ورهين جي ننڍڙي ڄمار ۾ سنڌ کان جُدا ٿيو هو پر حيرت جي ڳالهہ اها آهي تہ سنڌي زبان جي نجپڻي، اصلي هڳاءَ، لفظيات ۽ محاوري تي گوبند کي ڪمال جي مهارت حاصل آهي. اُن جو وڏو ڪارڻ

نندي هوندي ڪان سنڌي ادب جو وسيع مطالعو اديب دوستن سان لڳاتار صحبت ۽ پنهنجي مادري ٻوليءَ سان اٿاهه محبت ئي ٿي سگهي ٿي؛ جنهن خوشحالاڻيءَ جي ٻوليءَ کي هندي زده ٿيڻ نه ڏنو آهي. هندي ٻوليءَ جي لفظيات جو اثر ته هن تي سياويڪ طور ٿيو ئي آهي ۽ ڪيترا سرل ۽ سليس هندي لفظ هُن ڪم به آندا آهن. پر پنهنجي ٻوليءَ کي مڪمل طور ”هندي زده“ ٿيڻ ڪان بچائي، هن وڏو ڪارنامو ڪيو آهي، جنهن لاءِ هُو جَس جو ڀاڳي آهي.

هن ناول پڙهندي، پڙهندڙ ڪٿي به ذهني دٻاءُ يا ٻارُ محسوس نه ٿو ڪري. هي اهو ناول آهي، جنهن کي ماڻهو هڪ ئي ويهڪ ۾ پڙهي پورو ڪري وجهي ٿو. جيڪا خُوبي هن ناول کي ”ڪامياب ناول“ بڻائي ٿي.

هن ناول جي اوڙڪ توڙي وِچ، ڪمال حُسناڪيءَ، ترتيب ۽ ڪاريگريءَ سان رٿيو ويو آهي؛ جڏهنَ ته ڪاجُل پاران پنهنجي ازدواجي زندگي (وواهت جيون) کي توڙن ڦيٽن جي اڏيءَ تي قربان ڪرڻ ۽ نريش سان اڻنگي روش جي نتيجي ۾ سندس پر – استرين (پراين عورتن) ڏانهن لاڙي جي پڇتاءَ جي صورت ۾ آپگهات واري ڪلائيمڪس (climax) به ناول جي فطري پڄاڻي محسوس ٿئي ٿي: پر آءٌ هيري شيوڪاڻيءَ سان ان ڳالهه ۾ سهمت آهيان ته: ”پوليس ڪيس، انسپيڪٽر مسٽر ڪرسچن جي جاچ پڙتال ۽ آخرين باب ۾ هن جي ڊائريءَ جا ورق وغيره جنهن تڪڙ ۽ فلمي انداز ۾ آندا ويا آهن، اُهي شروع ۾ قائم ڪيل ۽ نپايل، ليکڪ جي اظهاري ۽ اسلوبي ضبط کي ضربڻ ۾ خاص مددگار ٿيا آهن“ – اها ڳالهه دادا هري دلگير به هن ناول تي ٽيڪا ٽپڻي ڪندي هن طرح ڪئي آهي: ”آخر ۾ فلمي انداز ۾ انتظار (suspense) جو چشڪو به رکيو ويو آهي.“

سچ ته پويان باب جيڪڏهن گوبند خوشحالاڻي سنجيدگيءَ سان لکي ها، يا ناول پڄائڻ ڪان اڳ انهن کي هڪڙو هٿ وري هڻي ها، ته هي ناول هڪ ڪامياب ترين ناول بڻجي پوي ها.

هن ناول جو نالو ”گوبند خوشحالاڻيءَ ”پاڻ هُرتڙيون مايون“ رکيو آهي، جيڪو مناسب ضرور آهي؛ پر ناول جي هڪ مکيه ڪردار نريش سوماڻيءَ کي چا چئجي، جيڪو پنهنجي سهڻي، سُشيل ۽ پرمن ۾ قاتل گهر واريءَ کي سمجهائي رستي تي آڻڻ بدران خود گمراهيءَ جي واٽ تي هلي پر –استرين سان ناتا اُستوار ڪري ٿو. ڪاجل ته مڙس جي نفسيات کي نه سمجهڻ ۽ اُن کي پري ڌڪڻ ۾ پنهنجو ڏوهه سمجهندي، پڇتاءَ طور آپگهات ڪري ٿي، چو ته وٽس ان ڪان سواءِ ڪو ٻيو رستو نه رهيو هو. هوءَ

چاهي ها تہ نريش سوماڻيءَ واري وات تي هلندي، پاڻ بہ پر – پرشن (پراون مردن) سان تعلقات جوڙڻ مُڙس کان بدلو وٺي ها، پر هن ان رستي کي سماجي رشتن جي حوالي کان غلط سمجهندي، آپگهات وارو رستو اختيار ڪيو. اهڙيءَ صورتحال ۾ نريش سوماڻيءَ جو ڪردار بہ 'پاڻ هرتڙو' محسوس محسوس ٿئي ٿو تہ پوءِ عورتن کي ئي رڳو 'پاڻ هرتڙيون' ڇو ٿو قرار ڏنو وڃي!؟ هيءَ ڳالهہ آءٌ ان ڪري لکي رهيو آهيان، جو "گلستان غليظ تي رهيو آهي" ناول جي ابتدائي صفحن ۾ گوبند خوشحالاڻيءَ جي نئين ناول "پيار ۾ پاڻ ڪهڙو" جو تعارف ڏيندي بہ لکيو ويو آهي تہ: "ناول جي نائڪا – هڪ پاڻ هرتڙي ڇوڪري، سنڌ ورڪين جي زالن جي حالت ڏسي، پنهنجو اهم ڪائيندي سوچي ٿي پيار ۾ پاڻ ڪهڙو؟"

ڇا 'پاڻ هرتڙيون' صرف مايون ٿينديون آهن، يا مرد بہ؟ ڇا، اُن تي بہ گوبند خوشحالاڻيءَ ڪڏهن سوچيو آهي؟

- باوجود ان جي، موضوع جي لحاظ کان 'پاڻ هرتڙيون' ناول، سنڌيءَ جي سٺن ناولن ۾ شمار ڪيو ويندو.

گوبند خوشحالاڻيءَ، پنجن ڪامياب ناولن کان پوءِ هڪ پيرو وري ڪهاڻيون بہ لکڻ شروع ڪيون آهن، جيڪي سنڌ ۾ 'سوجهري' ۽ ٻين رسالن ۾ ڇپجي رهيون آهن. اُنهن جو مطالعو ٻڌائي ٿو تہ گوبند خوشحالاڻيءَ جي هر ڪهاڻي، هڪ ناول جو موضوع رکي ٿي؛ ان ڪري منهنجو کيس مشورو آهي تہ هو ناول لکڻ طرف وڌيڪ ڌيان ڏئي ۽ ان کي سنجيدگيءَ سان اختيار ڪري. سندس شخصيت ۾ لکڻيءَ ۾ جاسوسي، مهم بازيءَ، مبهمتا، جانبازيءَ ۽ تجسس (suspense) وارا انگ وڌيڪ محسوس ٿين ٿا، ان ڪري کيس انهن موضوعن تي سنڌيءَ ۾ نت نوان ناول لکڻ گهرجن – جيڪا وات ئي کيس سنڌيءَ جو ڪامياب ۽ وڏو ناول نگار ثابت ڪري سگهي ٿي.

حيدرآباد، سنڌ
21-08-2006

- تاج جويو

حقيقت جو عڪس

هيءَ هڪ حقيقت آهي تہ برصغير جي ورهاڱي کان پوءِ سنڌي ادب ۾ هڪ وڏو خال پيدا ٿي پيو. خاص طرح سان فڪشن ۾ لکڻ وارا ڪي ٿورا شخص هئا ۽ انهن ۾ بہ ناول نويس آڱرين تي ڳڻڻ جيترا بہ ڪونہ رهيا. قاضي فيض محمد مرحوم جو "جنسار"، خليق مورائيءَ جي سندري کان سواءِ صرف مذهبي موضوعات تي ڪن ليکڪن جهڙوڪ محمد عثمان ڏيپلائيءَ ننڍڙا ناول لکيا ۽ پوءِ نور توحيد ۽ سانگهڙ جهڙا ضخيم ناول بہ لکيائين ليڪن سٺ واري ڏهاڪي تائين سنڌ ۾ ناول نويسيءَ ڪو سوجهرو ڪونہ ڏيکاريو. ان کانپوءِ سراج، الهہ بخش تالپر (جنهن پرديسيءَ جو پيار جهڙو ننڍڙو پر دلچسپ ناول لکيو)، قاضي فيض محمد، ابن حيات پنهور، سراج، آغا سليم، راقم الحروف (قاضي خادم)، نجم عباسي، غلام نبي مغل، قبول ابڙو علي بابا، طارق عالم ابڙو مهتاب محبوب، امر جليل ۽ ٻين جديد اديبن هن صنف کي اچي سنڌي ادب جي تاريخ ۾ جاءِ ڏياري.

ٻئي طرف هتان لڏي ويل ليکڪن پنهنجي نئين وطن ۾ وڃڻ کان پوءِ هن صنف کي وڃي اتي وسايو. موهن ڪلپنا، ريتا شهاڻي، پروفيسر ايشوري جوتواڻي، سندري اتمچنداڻي، ڪلا پرڪاش، لعل پشپ، هري موٽواڻي، موتي پرڪاش، گوبند مالهي، پوپٽي هيرانندڻي، گوبند خوشحالاڻي ۽ ٻيا نوا ۽ پراڻا ليکڪ هن صنف ۾ طبع آزمائي ڪري رهيا آهن ۽ چڱا خاصا ناول سنڌي ادب ۾ شامل ڪري چڪا آهن جن ۾ مختلف موضوع ۽ خيالات پيش ڪيل آهن.

جيئن هندستان مان لڏي آيلن پاڪستان ۾ اردو ادب کي هڪ نئون رخ ڏئي ڇڏيو ۽ وڏا وڏا شاهڪار تخليق ڪري ڇڏيائون، تيئن ئي هتان لڏي هندستان ويلن بہ ڪيو. ڇو جو ٻنهي جي قلم کي هڪ اهڙو جذباتي موضوع مليو ويو هئو جيڪو ڪنهن بہ عام تجربي مان حاصل نہ ٿو ڪري سگهجي.

هڪ تہ پنهنجي وطن کان دور ٿيڻ جو ڏک ۽ پيڙا ۽ ٻيو نئين ماحول ۾ پهچي ان سان ذهني هم آهنگي پيدا ڪرڻ جي ڪوشش ڪرڻ. اهي ٻئي نهايت ڏکوئيندڙ ۽ تڪليف ڏيندڙ آهن ۽ انهن جي جذباتي طوفان کي پار ڪرڻ بہ هڪ مشڪل ڪم آهي. گم ٿيل شناخت جي تلاش ۾ ڀٽڪڻ ۽

پنهنجو پاڻ کي پاڻ ئي هنن جي لکڻين جا موضوع رهيا آهن ۽ جيئن تاريخ جي ويجهن جو مرهم انهن جي زخمن کي نيڪ ڪري يا وري ان کان وڌو ڪو درد اچي انهن کي جهٽي، تيسين هو ان درد ۾ ڦٿڪندا ئي رهندا ۽ سندن هر لکڻيءَ ۾ ان درد جي خوشبو هوندي.

گوبند خوشحالاڻيءَ جو هي ناول به هڪ اهڙيءَ ئي خواهش آهي جنهن ۾ هو پنهنجي تصوراتي دنيا قائم ڪري ٿو ۽ سندس پريوار ۾ اها سنڌ تلاش ڪري ٿو جيڪا سالها سال کان وهمن، وسوسن ۽ پرمن سان پريل آهي. سَس نُنهن جو روايتي ڪردار سنڌ جي تهذيب ۾ هڪ دکدائڪ پر اڻوٽ انگ بڻيل آهي. ريتن ۽ رسمن جا چار، شڪ ۽ شبهات جو طوفان (جيڪو مومل راڻي جي داستان ۾ به ملي ٿو) هڪ اهڙو ثقافتي ۽ تاريخي تسلسل آهي، جنهن کي ختم ڪرڻ لاءِ تمام گهڻي محنت ۽ جاکوڙ جي ضرورت آهي جيڪا سواءِ تعليم حاصل ڪرڻ جي بارآور ثابت نٿي ٿي سگهي.

گوبند خوشحالاڻي پنهنجي ناول ۾ جن ڪردارن کي خاص ڪري هيرو نريش، جيڪو شادي شده شخص هوندي به ٻين عورتن سان جنسي عمل ۾ خوشي حاصل ڪري ٿو اها به هڪ ورهايل شخصيت (divided personality) جو ثبوت آهي. جن به گهرن جون مائون پنهنجن پٽن جي شادي شده زندگين ۾ شڪ ۽ شبهن جون چٽنگون اڇلائين ٿيون ۽ زالون وري انهن تي جوابي حملا ڪن ٿيون، انهن جا مڙس نفسياتي طرح ورهائجي وڃن ٿا. هيءَ ناول به اهڙي ئي پريوار جي ڪهاڻي آهي جنهن جا ڪردار خوشيون من اندر نه ڏسي ٻاهرين دنيا ۾ حاصل ڪرڻ چاهين ٿا.

خوشحالاڻيءَ جو هي ناول سنڌي سماج جي هڪ ڏکندڙ نس تي اهڙو نشتر آهي، جيڪو فڪشن هوندي به هن ناول ۾ ڪن حقيقتن کي پيش ڪرڻ جو سبب بنجي ويو آهي. سندس ڪردارن ۾ هر هنڌ حقيقت جو عڪس ٿو پيش اچي، ۽ اهو تڏهن به اچي ها، جيڪڏهن هو سيڪس کي گهڻو کليو ڪري پيش نه ڪري ها.

سماج ۾ وهمن ۽ وسوسن، شڪن ۽ شرارتن جو سدِباب ڪرڻ لاءِ هن ناول ۾ وڏو مواد شامل آهي.

حيدرآباد، سنڌ
30-08-2006

ـ ڊاڪٽر قاضي خادم
ڊائريڪٽر ـ علامہ غلام مصطفيٰ قاسمي چيئر
اڳوڻو چيئرمين ـ سنڌي شعبو
۽ ڊين ـ فئڪلٽي آف آرٽس
سنڌ يونيورسٽي ـ ڄامشورو

(1)

گھوٽ جي مامي ڪنعيا لال کي سڀ مامو ڪري ڪوٺيندا هئا ۽ ان ڪري جڳ مامي طور مشهور هوندو هو. ڳالهائڻ وقت سندس واڇ ڪجهه ٽيڙي ويندي هئي، خاص ڪري مشڪڻ وقت. هن جو اِهو انداز سيني کي وڻندو هو ۽ چرچا (مذاق) جو وشيه (موضوع) هوندو هو. پنهنجي رلٽي ملٽي سياءَ ڪري سماج ۾ ڪافي لوڪ پريه (مقبول) هو. شاديءَ جي سڄي ڪاريه (ڪم ڪار) ۽ بندوبست لاءِ هن جهڙو مئنيجر گهوٽ پيءُ بسنت لعل کي نظر نه آيو.

ڇڄ وقت سر ڪنواريتن وٽ پهچي ويئي هئي. ڪنواريتن جي رهڻ جو بندوبست سندن مائٽن پنهنجي بنگلي تي ئي ڪيو هو. شادي ۽ رسيپشن هوٽل ۾ ٿيڻي هئي. رواج موجب پلئه پليءَ جي رسم بنگلي تي پوري ڪري گهوٽ ڪنوار ٻاهر آيا. ڪار طرف وڌي رهيا هئا. گڏ ڇوڪري ۽ ڇوڪريءَ جي ائنر ۽ ائنراٽين ڪانسواءِ ٻيا به ڪجهه مٽ مائٽ هئا. مامي اڳتي وڌي ڪار جو پوئون هڪ دروازو گهوٽ ڪنوار لاءِ کوليو. سندس ڌيان اندر هاريل ڪٽڪ طرف ويو. يڪدم اوچي آواز ۾ گهوٽ ڪنوار کي چيائين، ”ترسو اِتي.“ پوءِ ڇوڪريءَ جي پيءُ ۽ پيٽوئي کي پاڻ ڏانهن اچڻ جو اِشارو ڪيائين. کين ڪار جي اندر ڏسڻ جو اِشارو ڪري چيائين- ”هي ڇا؟“

ڇوڪريءَ چيو ”ڇا انڪل؟“

”هيءَ ڪٽڪ ڇو ڇڻي اتو؟“

”هي ته تالهيءَ ۾ ڪٽي تي آيا ته ڪجهه ڪٽڪ شايد هارجي ويئي هوندي.“

”اسان جي ڪار ۾ ڪير ڪٽڪ ڇو ڪٽي آيو. جو هارجي ويئي؟“ مامي جو آواز سخت ٿي ويو. پرسان بيٺلن مان ڪنهن به ڪڏهن هن کي اهڙي غصي ۾ نه ڏٺو هو. مامو پنهنجو ٽريڊ مارڪ انداز وساري ويٺو. ائنر ۽ ائنرياڻي هڪا ٻڪا ٿي ويا. هو ڇوڪريءَ جا پريان مائٽ هئا.

مامي چيو "ڇا ڇريو سمجهيو اٿوَ اسان کي؟" پرسان گهوتيتن جو ئي کو نوڪر بيٺو هو ان کي چيائين، "اڙي وڃ اندران کو صفائيءَ لاءِ ڪپڙو کٽي اچ ۽ ڪجھ اگربتيون پڻ."

گهوٽ ۽ ڪنوار کي وري اُتي ترسڻ لاءِ اِشارو ڪيائين. جلد ئي ڇوڪرو ڪپڙو ۽ اگربتيون کٽي آيو. مامي ڪيس ڪار اندران چڱيءَ طرح صاف ڪرڻ لاءِ چيو. مامي جو غصو اڃا ٺڌو ڪونه ٿيو هو. ڪيس لڳي رهيو هو تہ ڪار صاف ٿيڻ ۾ دير ٿي رهي آهي چيائين، "اڙي ڇريءَ جا جلدي ڪرا" هو ويچارو تڪڙو تڪڙو ڪم ڪرڻ لڳو.

آواز ٻڌي بسنت لعل ٻاهر اچي چڪو هو. "ڪنعيا ڇا ٿيو؟ ڪجھ ڏيان رک سيٺن ۾ آيو آهين."

ڪنعيا لعل ڪجھ ٺڌو ٿيو. چيائين، "ان ڪري تہ سڀ سهي وينو آهيان." نوڪر ڪار صاف ڪري ڪٽڪ ڪپڙي ۾ ويڙهي ڪيو. مامي چيو "هاڻ ان کي ٻاهہ ڏيئي ڇڏ." پاڻ اگربتيون ٻاري ماچيس نوڪر کي ڏنائين. اگربتيون چڱيءَ طرح اندر ڪار ۾ گهمائي گهوٽ ڪنوار کي اچي وهڻ جو اِشارو ڪيائين. ڊرائيور کي چيائين، "مان وڃان، پنجين منٽين ڪان پوءِ تون اچج." بسنت لعل ۽ ڪجھ ٻين کي ساڻ ڪري ٻيءَ ڪار ۾ اچي وينو. ڪار پاڻ هلائڻ لڳو. شاديءَ واري هال ۾ اچي پهرين گهٽ ڪنوار جي ويڏيءَ واري بينڪ جو معائنو ڪيائين. ڪجھ اهڙي جهڙي ڳالهہ نہ ڏسي ٺڌو ساهہ کنيائين ۽ مشڪي ڏنائين. بسنتلعل بہ مشڪي ڏنو پر چيائين ڪجھ ڪونہ.

هوڏانهن بنگالي اندر ڪنوار ماءُ پنهنجي پيڻ کي چئي رهي هئي "چندرا هو لبڙ تہ کٽي اچ."

"لبڙ ڇا ديدي؟"

"مئي، باقي شاديءَ وقت ڇا ٿي وينٺي هئينءَ؟ هو گلابي ساٽن واريون گديون."

"پر اهي تہ اڳ موڪلڻ ڪپنديون هيون نہ؟ ڇوڪرو ڇوڪري تہ پهچي ويا."

"ڇوڪرو ڇوڪري تہ برابر وڃي وينا هوندا. پر گديون رکڻ لاءِ کين اُتاري نٿو سگهجي ڇا؟"

"نيڪ آهي،تہ مان ترت نڪران ٿي، توهان بہ جلدي اچو."

”سڀ گڏ تا هلون، تون هڪ ڪم ڪج، هڪ گدي ڪاجل جي پيرن ۾ تنگن وچان ڪيڍي چوڪري جي ڪرسيءَ تي رکج. پوءِ ٻي ڪاجل کي ڏج.“

”ان جو مطلب؟“

”توکي خبر نہ پوندي! پڇي تي لبڙ چا ٽيندا آهن.“

”پر ديدي ٻڌاءِ تہ سهين.“

”ان جو مطلب تہ چوڪريءَ جي لانگ هميشہ مٿان رهندي ۽ چوڪرو چوڪريءَ هيٺان رهندو، جهڪي رهندو چوڪري راڄ ڪندي“.

”هونئن نہ ڪندي؟“

”چڱو جلد ڪر، چڏ بحث.“ ديويءَ کلندي چيو.

هال ۾ پهچي چندرا اسٽيج تي آئي. چيائين، ”اڙي هي گديون تہ وسري ويون هيون. گهوٽ ڪنوار ڏانهن اِشارو ڪندي چيائين، ”يائي اُٿو.“ هو اُٿيا. چندرا هڪ گدي هٿ مان وڃڻ ڏني، جهڪي زمين تان کڻڻ وقت ڪاجل جي ٻن پيرن جي وچ مان ڪيڍيائين. ائين ڪرڻ سان آهستي ڪاجل جي ساڙهيءَ کي موڙتو بہ پيس. اها گدي هن نريش جي ڪرسيءَ تي رکي. مامو سامهون ويٺو هو ان کي هن ناٽڪ جي چاڻ نہ پئي.

ويڏي ۾ ٻيون وِڌيون سڪ سان پوريون ٿيون. مهمانن لنچ ڪجهہ اول ئي شروع ڪري ڇڏي هئي. فارغ ٿيڻ ڪانپوءِ ڪاجل جو پتا پرسرام اچي مامي سان گڏيو. پٺيان بسنت لعل بہ آيو. پرسرام هٿ جوڙي مامي کي چيو ”سيٺ ڪنعيالال معاف ڪجو. مون کي تہ انهن ڳالهين جي خبر ئي ڪونہ هئي.“

مامي مشڪي چيو ”ڇڏيو يار اسان تہ مڃيندا بہ ڪانہ آهيون اهڙين ڳالهين ۾.“

بسنت لعل چيو ”پوءِ ايترو غصي ۾ ڇو اچي وئين؟“

”خبر نہ آهي ڇو؟ شايد ان ڪري تہ ڪنهن اسان جو برو سوچيو آهي، اهڙو ڪجهہ محسوس ڪري. دادا اهو ڪنهن جي منورتيءَ (ذهنيت) جو سوال آهي، اسان تي جادو ٽوڻا ڪري پنهنجي وس ڪرڻ ٿا چاهين. ڇو اسان اڙٻنگ آهيون؟“

بسنت لعل چيو ”ڇڏ انهن ڳالهين کي، اِهي ساڌو فقير ئي آهن، جي هن ريت ماڻهن کي گمراهہ ڪن ٿا. باقي ڪجهہ ورٿو تہ ڪونهي.“

”دادا ان ڪري تہ مون اگربتين مان ڪم هلايو ورنہ اصل علاج منهنجي خيال، موجب ٻڪرين جي ڦُلڙين جو دونهون آهي.“ ڪنعيالال پنهنجي تريڊ مارڪ انداز ۾ اچي ويو هو.

پرسرام وري هٿ جوڙي چيو ”سائين معاف ڪندا، جو توهان جي دل کي رنج آيو آهي. مون کي سچ خبر نہ آهي تہ هيءَ ڪنهن جي شرارت هئي. سيٺ بسنت لعل جو چوڻ واجب آهي. مان بہ هنن ڳالهين ۾ وشواس نہ ڪندو آهيان.“

مامو پرسرام جي بار بار معافي وٺڻ تي شرمسار ٿي رهيو هو. چيائين، ”دراصل مون کي بہ اهڙي سخت نموني پيش نہ اچڻ کپندو هو. ڪنهن جي مورکتا (بيوقوفي، اياڻپ) جي ڪري اسان ٽو پاڻ ۾ ڏند ڏيون؟ معافي تہ مون کي وٺڻ کپي، توهان اسان جا بزرگ آهيو.“ ائين چئي پرسرام طرف جهڪيو تہ هن پڪڙي کيس گلي لڳايو.

2

ڪاجل جي ماءُ ديوي پنهنجن ڇهن ٻارن ۾ پيٽرن ۾ وڏي ۾ وڏي هئي. ديويءَ جي ماءُ جي طبيعت ڍلي ٿي چڪي هئي ۽ ڪمزوريءَ سبب گهرو ڪم جو بوجهه سهي نہ سگهندي هئي. سياڻيڪ ديويءَ کي ماءُ جو هٿ ونائڻو پوندو هئو. نتيجي طور هوءَ گهڻو نہ پڙهي سگهي، پر گهرو ڪم ڪار ۾ وهنوار ۾ ڪافي تيز ٿي ويئي ۽ ماءُ جو ساڄو هٿ هوندي هئي. ديويءَ ماءُ کي هر ڪو چوندو هو تہ ڇوڪري ساهري ويندي تہ تون ڇا ڪندينءَ؟ ديويءَ جي ۽ ان کان پوءِ واري ڀاءُ جي شادي گڏ ٿي. گهر ۾ هڪ ڇوڪري آئي ۽ هڪ ويئي.

ساهري گهر ۾ ديوي ننڍي نُنهن ٿي آئي. اڳتي هلي رفتہ رفتہ هن محسوس ڪيو تہ هن کي وڏن سان پاڻ نهڪائڻو پوندو ورنہ گهر ۾ شانتي نہ رهندي. پر هوءَ پاڻ نهڪائي نہ سگهي. گهر جي ڪم ڪار ۾ ايترو چاهہ نہ وٺندي هئي، حالانڪ ڪافي هريل هئي. ڪير بہ ايندو ويندو هو تہ ان سان ڳالهين ۾ ويهي رهندي هئي. ڳالهائڻ ٻولهائڻ ۾ حاضر جواب هوندي هئي. منهن تي هميشہ مشڪ نمودار هوندي هئس. آواز منڙو هئس. هن جو انداز ٻاهرين کي تہ خوب وڻندو هو پر گهر ۾ هن جو وهنوار ڪنهن کي راس نہ ايندو هو. گڏيل ڪٽنب هو. ڪم ڪار ۾ هو نُنهن کي پنهنجو يوگدان (حصو contribution) ڏيڻو هو. هن جي سس بہ پڄنديءَ آهر هل هل پئي ڪندي هئي، پر هيءَ ستسنگن مان اُوچي ڪونہ ايندي هئي. ڪاجل ۽ اندر جي جائي کان پوءِ گهر م گهڻي ۽ ڪِل ڪِل وڌي ويئي. جيئن جيئن ٻار وڏا ٿيڻ لڳا، تيئن تيئن هر ڪنهن جي من ۾ تيسو ۽ ساڙ وڌڻ لڳو. آخر نوبت ٻارن جي ڌار ٿيڻ تائين پهتي.

ان وچ ۾ ديوي سست ٿي چڪي هئي. ڪاجل اڃا ننڍي هئي. ڌار ٿيڻ سان ڪم جو سڄو بوجهہ سندس مٿان اچڻو هو. ڇڻن ٻارن لاءِ ڇا نٿو ڪيپي. سڄي گهر جو ڪم ۽ مٿان آيو ويو. ڪم اهڙو ۽ ايترو ڪونہ هو

جو تڪائي. مُول ڳالهہ هئي تہ هِن اون ۾ الڪي ڪان سواءِ بنداس رهڻ پئي چاهيو. گهر جي جوابدارين سان تائيم تيبل تي هلڻ ضروريَ هو. اهڙا بندَن هن لاءِ بوجهہ هئا. هوءَ اڪثر چنتا ۾ رهڻ لڳي تہ ڪيئن بہ ڪري ڪجهہ وقت گڏ ڪيجي. پئسي تڪي جي هن کي ڪڏهن بہ گهر وارن سان شڪايت ڪانہ هئي. نہ ئي ڪپڙي لتي يا ٻارن جي پالڻ پوسڻ ۾ ڪنهن کي ٻيائي هئي. هن جي وڏي ڏيراڻيءَ کي بہ ڏيءَ پٽ هئا. پٽ وڏو هئس ۾ نُنهن اول اچڻ واري هئس. سس پڻ ان سان گڏ رهندي هئي.

ياٹرن جو ڏنڌو گڏ هوندو هو. مارڪيٽ مان ڪجهہ پئسا ڪنيل هئن. ٻنهي ڀاڻ ۾ گڏجي فيصلو ڪيو تہ جيستائين قرض مڪمل ريت نہ لٿو آهي، تيستائين گهر جو گاڏو ائين ئي هلڻ ڏيون. ٻنهي زالن کي ڀاڻ نهڪائڻو پوندو ۾ ان لاءِ بہ هنن ڪوشش ڪرڻ جو فيصلو ڪيو.

انهن ڏينهن ۾ ستسنگ ۾ هڪ مهراج آيو. ستسنگياڻين جو چوڻ هو تہ پهتل مهاتما آهي ۾ پکُتن جا دک دور ڪرڻ لاءِ رام ٻاڻ ڏس بہ ڏئي ٿو تہ منتر بہ. ڪيترن جي من جون منشائون هن جي مارگ درشن سان پوريون ٿيون آهن. ديويءَ جي اِڇا ٿي تہ هن مهاتما ڪان ڪجهہ ڏس وٺجي. هوءَ مهاتما گرداس وٽ وڃي پنهنجي من جا دکڙا روئي آئي. صرف ڏيراڻيءَ جي هٺ ڪري اسان جو سرڳ جهڙو گهر اُجڙي رهيو آهي. ڏار ٿيڻ سان ترقي رڪجي ويندي. ٻارن جي آئيندي تي اثر پوندو ۾ گهر جي ٻَڌي نشٽ (تباهہ) تي ويندي. سوامي جن هن کي دلداري ڏيندي چيو "پٽ تون چنتا نہ ڪر. تون گهر جو ڀلو سوچي رهي آهين. ڀڳوان ڀاڻ بہ اهڙين ڪامنائن (خواهشن) جي پورائيءَ لاءِ مدد ڪندو آهي." سوامي ڪجهہ منتر پڙهڻ لڳو پوءِ اکيون کولي چيائين، "ڪجهہ پوڄا پاٺ ڪرڻو پوندو."

"ڀلي! ڪيئن ڪبو؟" ديويءَ نمرتا سان هٿ جوڙي پڇيو.

"وڏيءَ سان ڪرڻو پوندو. تنهنجي نمت مان سڀاڻي آشرم ۾ وڃي ڪندسَ." سواميءَ جو آشرم اُجين ۾ هئو. ديويءَ ڏکڻا ڏيئي، پيرين پئي سواميءَ کان آشيرواد ورتي. سواميءَ چيو "هر ڇنڇر تي نيم سان ايڪاٽو رکڻو ۾ هنومان جي مندر تي وڃي ناريل چاڙهڻو پوندءِ."

"جي." ديويءَ چيو.

"ايندڙ ڇنڇر تي اُجين اچي پوڄا جو پرساد وٺي وڃج. بهرحال هي ليمو ۾ ڪارو ڏاڳو پنهنجي ڏيراڻيءَ جي وهاڻي هيٺان هڪ رات لاءِ رکج." پاڻيءَ ڀريل بوتل ڏيندي چيائين، "هن مان ٿورو ٿورو پاڻي ڪري پورا ست ڏينهن

پنهنجي ڏير کي پيار سندس پيئڻ واري پاڻيءَ ۾ يا چانهه وغيره ۾ ملائي.“ وري هڪ ٻيو ڌاڳو ڏيندي چيائين، ”هي پتيءَ جي ٻانهن تي ستن ڏينهن لاءِ ٻڌڻو پوندءِ ته جيئن نظر نه لڳي.“

”ست وچن“ چئي ديوي گهر آئي.

پرسرام کي ڌاڳو ٻڌڻ عجيب لڳي رهيو هو پر ديويءَ جي دل رکڻ لاءِ ٻانهن ۾ ڪٽي ٻڌائين. باقي ڏس ديويءَ هوشياريءَ سان پورا ڪيا. هفتي کن ۾ ئي هن کي ڏير ۽ ڏيراڻيءَ جي وهنوار ۾ فرق نظر آيو. هن جو من وڌيو ۽ سوامي گرداس جو گهر ۾ دخل. چيناننڊ کي گهر ۾ هي سڀ ڪجهه نه وڻندو هو. هميشه ڪنهن نه ڪنهن بهاني گهر ۾ پوڄا پيئي ٿيندي هئي. سواميءَ جي هر مهيني ٻئي حاضري هوندي هئي. ليما ۽ ڪارا ڌاڳا گهر ۾ عام رواجي ٿي ويا هئا. هڪ دفعي چيناننڊ بيمار ٿي پيو. بيماري ڪجهه لمبي هلي، ته پدما چيو ”مون کي ته وهم ٿو پوي، آخر هي سڀ جادو ٽوٽا ڇا لاءِ؟ هن گهر ۾ ڪير ٿو ديويءَ جو برو چاهي، جو هي سڀ ڪجهه ڪري رهي آهي.“

چيناننڊ کلي چيو ”چري! ڇا ٿيندو هن مان. ڪرڻ ڏينس جيڪو ڪرڻو اٿس.“

”مون کي ته نٿو وڻي. ڪا مهل نه ڪنهن جهڙي. سچ پچ ڪجهه ٿي پوي ته اسان جو ڪير؟“

چيناننڊ ڏسٽي آگر مٿي ڪندي چيو ”اهو ڄاڻٽهارا اهو ته ڄاڻي ٿو اسان ڪنهن جو برو نه ڪيو آهي ۽ نه سوچيو آهي.“

”خير جيئن نيڪ سمجهو مان ته پنهنجي ڏير کي ٿي ڏسان.“

هوڏانهن ديويءَ جو چوڻ هو ته هوءَ هي سڀ ڪجهه پريوار جي ڀهبوديءَ لاءِ ڪري رهي آهي. پرسرام انهن ڳالهين ۾ نه مڃيندو هو پر پتنيءَ جي دل رکڻ لاءِ فرمانبرداريءَ سان ڪجهه قبوليندو هو ته ڪجهه نظرانداز ڪندو هو. ياءُ کي چوندو هو ”يائُو مون ته چڙي ڏنو ٿيمانس. ڇا ڪريان هن جو سياءُ ئي اهڙو آهي. جيڪڏهن ڪجهه چوان ٿو ته حقون ٻه ناحق پنڻ ٿو پيدا ٿئي!“ ۽ ائين ديويءَ جو من وڌندو ويو.

3

ڪاجل تي ننڍي هوندي کان ئي ڪم جو بوجهہ وڌڻ لڳو. ديوي هن معاملي ۾ ڪافي خود غرض ثابت ٿي. ڪاجل مان جيترو ٿي سگهندو هو ڪم چڪيندي هئي. ڏسي ڏسي آخر پرسرام کي غصو آيو. چيائين، ”ڪجهہ نياڻيءَ جو خيال ڪر. هن کي رڳو ٻانهڪو پورهيو پئي سيکارين. پڙهڻ ۾ پوئتي پئجي رهي آهي.“

”مان بہ ڇا ڪيان؟ اڪيلي آهيان. سڀ ڪم تہ ڪري نٿي سگهان.“

”ڪم! ڪم!! آهي ڪيترو ڪم. جو تون نٿي ڪري سگهين؟ اجا ٻڍي ڪونہ ٿي آهين. ڪاجل فري وقت ۾ هٿ ونائيئي تہ نيڪ آهي.“

هونئن بہ ديويءَ پرن ڪيو هو تہ ڪاجل ۾ اندر ڪنهن بہ حالت ۾ پدما جي ٻارن کان گهٽ نہ پڙهندا. ڪاجل جي پنيان چٺ چٺ ڪندي رهندي هئي تہ ڪجهہ ڪلاڪ گهر ۾ ضرور پڙهہ. ان کان سواءِ ڪاجل کي ڪاليج لاءِ ٽائيم بہ تہ ڪيڏو هو. پوءِ گهر جي ڪم کي ڪيترو پهچي سگهندي؟ پرسرام جي ڪمائي سٺي ٿيڻ لڳي هئي. ٻائرن ڏنڏا بہ الڳ ڪري ڇڏيا هئا. نيٺ گهر ڪم لاءِ فل ٽائيم نوڪر رکيو ويو. هو رسوئي بہ ڪندو هو پر ديک ريک جي جوابداريءَ جو وڏو حصو ڪاجل جي پلئہ پيو. ڪاجل رسوئي ڪلاس جائن ڪرڻ جي اِڇا ڏيکاري تہ اڄڪلهہ جي زماني موجب چائينيز ۾ ڪانٽينينٽل وغيره رڌ پچاءُ جا نمونا سکي اچان. ديويءَ چيو ”اسان کي تہ شوق ڪونهي. ڇوري ساهرا بہ خبر ناهي ڪهڙا ملنئي. اجايو وقت برباد نہ ڪر. ان کان سٺو تہ وڌيڪ پڙهہ.“

پدما جي ڇوڪريءَ ايم.اي. پاس ڪئي. ڪاجل بہ ڪئي. ٻنهي جي اُٿڻي ويهڻي ۾ سماج طرف نظريو ڪافي الڳ هو. هوءَ زماني انوسار هر فن موليٰ هئي. ڪمپيوٽر بہ چڱيءَ طرح سکي هئي تہ اسڪوٽر ۾ ڪار پڻ. ڪاجل هڪ گهريلو ۾ سادي ڇوڪري ٿي رهي، جو هي سڀ ڳالهيون

ديويءَ کي فالتو لڳنديون هيون ۽ ائين ڪاجل جي دماغ جو وڪاس (اوسر ترقي) جهڙي نموني ۽ جيتري قدر ٿيڻ کپندو هو سو نہ ٿي سگهيو.

ديوي ڪڏهن ڪڏهن هن کي پاڻ سان گڏ ستسنگ تي وٺي ويندي هئي. خاص ڪري جڏهن سوامي ايندو هو. اُجين پڻ وٺي ويندي هئس. ڪاجل کي ڪڏهن بہ ائين سوچڻ جو موقعو نہ مليو تہ آخر هي سڀ ڳالهيون جيون ۾ ڇو ضروري آهن. ستسنگ ۾ نوجوان ڇوڪريون ايڪڙ ٻيڪڙ ايندي‌يون هيون ۽ ڪاجل انهن مان هڪ هئي.

ڪاجل نريشِ جي ماءُ پيءُ جي پسندي هئي. مائٽي بسنت لعل جي هڪ سٺي دوست ڏسي هئي، جو هنن جي شاديءَ کان اول ئي آمريڪا پت وٽ دائمي طور رهڻ وڃي چڪو هو. اوائلي ڳالهيون طئہ ٿيڻ کان پوءِ نريش ڇوڪري ڏسڻ اندور ويو. ڏسڻ ۾ ڇوڪري هر لحاظ کان سٺي هئي. لنبي، گوري، سرهائيدار گردن ۽ ڪشش ڪندڙ روش. ايم.اي. پاس هاير مڊل ڪلاسَ فئملي، ٻيو ڇا کپي؟ نريش کان پڇيو ويو تہ هو ڇوڪريءَ سان اڪيلي ۾ ڪجھ ڳالهائڻ چاهيندو؟ هن ضرورت نہ سمجهي. هونئن بہ ڪجھ منٽن يا ڪلاڪن ۾ ڪهڙي ٿي خبر پئجي سگهي. وڏي ڳالھ تہ ڳالهائڻ ٻولهائڻ بلڪل فارمل ۽ سنڪوچ (اطمينان) واري ماحول ۾ ٿئي ٿو. ڇيائين، ”نہ، ڇا ڳالهائبو. باقي ڪاجل کي ڪجھ پڇڻو هجي تہ حاضر آهيان.“ هن جي ائين چوڻ تي سڀ ٿهڪ ڏيئي کلڻ لڳا هئا.

هني مون واري هفتي ۾ نريش ڪاجل جي باري ۾ ڪي قدر پنهنجو رايو ٺاهي سگهيو هو. هوءَ حاضر جواب تہ خوب هئي. ڪنهن بہ ڳالھ جو ڪجھ نہ ڪجھ جواب هن وٽ تيار هو ئي هو پر اڪثر اڻ ٺهڪندڙ. هوءَ تيز فهم ڪانہ هئي. وهنوارڪ گيان تعليم جي ڀيٽ ۾ ايترو نہ هئس. نريش سوچيو هوءَ گهرو ماحول کان ٻاهر اُٿيل ويٺل نہ آهي، اخبار هن عمر ۾ نہ پڙهي هئي ۽ نہ ئي ڪا سٺي مئگزين. ڪي فلمي يا زناني وشين جون مئگزنون هٿ اچي ويندي‌يون هئس تہ ٿورو گهڻو پڙهندي هئي. اسڪول ۽ ڪاليج جي ڪتابن کان سواءِ ساهتيہ (ادب) تہ هن ڪونہ پڙهيو هو پر ڏرمي ڪتاب بہ نہ. فلمن ۾ بہ هن جي پسندگي ذهين طبقي جي ڪانہ هئي. آهستي آهستي هنن ڳالهين جي ڪري ڪاجل ۾ نريش اڳيان احساس ڪمتريءَ جي پاونا پيدا ٿيڻ لڳي. آتم وشواس (خوداعتمادي) جي ڪوتاهي تہ هونئن ئي هئي. نريش کي ڪاجل جي هن آتم هيٺتا (احساس ڪمتريءَ) تي ڪجھ دک ٿيڻ لڳو تہ ڪجھ قياس اچڻ لڳو. هن

سوچيو اجا شادي ڪئي ڏينهن ئي ڪيترا ٿيا آهن. اڳتي هلي هن ۾ چاهه وٺي آتم وشواس پيدا ڪرڻو پوندو. هڪ پڙهيل ڇوڪريءَ لاءِ ان ڏس ۾ ڳهربل قدم کڻڻ ڪا مشڪل ڳالهه نه آهي، خاص ڪري جڏهن پنيان کو همت افزائي ڪرڻ وارو سڄڻ آهي ته.

ڪاجل نريش کي ٻڌايو ته هوءَ گهرو ڪم ۽ رسوئيءَ ۾ ڪافي پري پورڻ (مڪمل ڄاڻ رکڻ واري) آهي. هن جي ماءُ خاص طور اهڙين ڳالهين تي وڌيڪ ڌيان ڏنو هو. جو هن جي ويچار موجب ساهرن ۾ اهوئي سڀ ڪجهه ڪم اچي ٿو. بيوٽيشن ۽ سلائي ڪورس وغيره پراڻن خيالن وارين ڇوڪرين ڪن ٿيون. انهن لاءِ بيوٽي پارلر ۽ ٽيلر آهن ئي. ڀلي خرچ ٿئي ته ٿئي، پر ڪاڏي لاءِ ماڻهو هوٽلن ۾ روز روز ڪونه ويندا آهن. نريش کي انهي ترڪ ۾ ڪجهه وزن ته لڳو پر ان جو مطلب اهو نه آهي ته شخصيت جو چؤمکي اضافو ڪندڙ عناصرن مان ڪجهه به نظرانداز ڪجي. نريش پاڻ کي سنتوش (تسلي) ڏيڻ لاءِ وري سوچيو اجا ڪجهه ڏينهن ته ٿيا آهن. رايي قائم ڪرڻ لاءِ بلڪل ٿورو وقت ٿيو آهي. هن پرن (پڪو پهه) ڪيو ته اڳتي هلي ڪاجل ۾ چاهه وٺي هن کي ذهني سطح تي پاڻ سان کڻي ايندو. باقي ٻيءَ طرح ته پياري ڇوڪري آهي.

4

شاديءَ کانپوءِ ڪاجل پهريون دفعو پيڪي ويئي. نريش کي آفيس ۾ ڪجھ مشغوليون هيون، ان ڪري اِندر ونڻ آيس. هونئن بہ ڪاجل جيترو وقت رهڻ پئي چاهيو اوترو نريش لاءِ ممڪن نہ هو. پڇاڙيءَ جا بہ ٽي ڏينهن اچي، اندور ۾ آسپاس گهمي ڪاجل سان گڏ واپس موٽڻ جو واعدو ڪيائين، تڏهن ڪاجل اڪيلو پيڪي وڃڻ قبوليو.

اندور پهريان بہ ٽي ڏينهن تہ ساهيڙين سڏن سان گڏجڻ ۾ گذري ويا. ديويءَ هڪ ڏينهن لاءِ اُجين جو پروگرام ٺاهيو. ڪاجل کي اُن وقت اُجين وڃڻ جي اِڇا (مرضي) ڪونہ هئي. مميءَ کي چيائين تہ نريش جي اچڻ تائين ترس تہ پوءِ گڏ هلنداسين. پهريون دفعو ساهري اچي رهيو آهي. ڪيڏانهن تہ گهمڻ هلبو نہ. ديويءَ جو چوڻ هو گهمڻ لاءِ بيون بہ گهڻيون جڳهيون آهن. اُجين سوامي جن جي آشرم ۾ هو بور ٿي پوندو.

”پر ممي اُتي هلي، سوامي جن جي آشرم ۾ وڃڻ ضروري آهي ڇا؟“

”ها نہ تہ! ان ڪري تہ اُجين ٽا هلون. سوامي جن کان هلي آشيرواد وٺي اچ. ساهرن ۾ سکي رهنديئءَ. راڄ ڪنديئءَ.“

”هينئر بہ سڀ سک آهن.“

”ڀڳوان ڪندو ڪنهن جي بري نظر نہ لڳي، پر پٽ ڪنهن وقت ورائي ڪونہ ڏنو آهي. منهنجي اِڇا آهي تہ منهنجي ڌيءُ ساهري گهر ۾ راڄ ڪري.“

”اڪيلي ئي تہ آهيان. ڪا ڏيرياڻي نہ آهي، نہ ايندي.“

”ائين نہ آهي. گهر ۾ ننڊان اٿيئي، سس ۽ سهرو اٿيئي. انهن سيني سان نباهڻو اٿيئي. سدا جڙيو نريش لڳي تو ڪنهن جي ڳالهين ۾ اچڻ وارو ڪونہ آهي. پر هي ٿيئي جڻا جي گڏجي بهن تہ هو ڪيڏانهن ويندو. ان ڪري سوامي جن کاں رهبري وٺندي رهہ.“

”پر ممي اڄا تہ ڪو پرابلم ڪونہ ٿيو آهي. ان کان اول هي سڀ ڪجھہ ڇو؟ پاٽيءَ کان اول ڪپڙا لاهڻا.“

”تون ڳالھہ سمجھين نٿي.“ ديويءَ ڪڪ ٿيندي چيو ”اڄايو پئي بحث ڪرين. مون ڪٿي چيو تہ پرابلم آهي. منھنجو اُديش (حڪم) آهي تہ تون هي سڀ ڪجھہ ڏسي ٻڌي ڇڏ. ڀڳوان نہ ڪري ڪڏهن ضرورت پوي تہ سوامي جن جو مارگ درشن حاصل ڪرڻ تنھنجي ڌيان ۾ هجي.“

”ڇڱو بابا هلون.“ ڪاجل چيو. هوءَ سوچي رهي هئي تہ نريش جي اڳيان سندس من ۾ جيڪي احساس ڪمتريءَ جا ڀاو جاڳن ٿا، ان باري ۾ شايد سوامي جن وٽان ڪو مارگ درشن ملي ۽ آتم ٻل (خوداعتمادي) پيدا ٿئي. وري ڪلي چيائين، ”يلا ممي توکي بہ ڪڏهن سوامي جن جي مارگ درشن جي ضرورت پئي هئي؟“

ديويءَ بہ کلي چيو ”چري، نہ تہ هيڏي وڏي ڪٽنب ۾ گذر ڪرڻ سولو هو ڇا؟ اڄ ڀڳوان جي ديا آهي. تنھنجي پتا جو سياءُ ڪيڏو گرم هوندو هو. توکي ياد آهي نہ؟ ۽ هاڻ ڪيترو نہ فرق آهي. اتي بہ توکي سيني سان منهن ڏيڻو آهي. گھر ۾ سڀ سٺا آهن. پر ڪير ٻاهر وارو پڙڪائي تہ ڪجھہ بہ ٿي سگھي ٿو. مون ڪيترا مثال ڏٺا آهن. گھر وارن کي ڏيتي ليتيءَ جي نہ پئي هوندي آهي. پوءِ ڪنهن جي پڙڪائڻ سان گھرون شروع ٿي ويندا آهن. اسان تہ هر واجبي گھر پوري ڪري سگھون ٿا. پر ان وچ ۾ توکي تڪليفون ڏيڻ شروع ڪن تہ مان تہ ڪٿي جي نہ رهندس.“

”هو ڏيتي ليتي توکان ڪونہ گھرندا.“

”اڙي مان ڇوان ٿي ڪو پڙڪائين تہ ڇا؟ ديويءَ وري خفي ٿيندي چيو.

ڪاجل ڪلي چيو ”ڇڏ هاڻ، سياٽي هلون ٿا نہ.“

مطلب تہ ديويءَ جي دماغ ۾ جا ڳالھہ پرجي ويئي هئي، ان کي ڪنهن بہ حالت ۾ پورو ڪرڻو هئس. انڌا منڌا بهانا ڏيئي ڪاجل کي نيٺ راضي ڪيائين، پر نريش کي اُجين وڃي هلڻ کان ڪترائي رهي هئي.

نتيجي طور ڪاجل ڪجھہ ڏينهن کان پوءِ جڏهن نريش سان واپس ٻڙودا پئي موٽي تہ ڪار ۾ سواميءَ جي ڏنل سامگريءَ جو هڪ پارسل پڻ هو. ڪجھہ ليما، ڪجھہ ڪارا ڌاڳا، پيوتي ۽ پاٽي وغيره. باقي هن جا اُپديش (حڪم) تہ هوءَ دل ۽ دماغ ۾ ڪٺي پئي ويئي. سس ۽ نڻان سان ڪيئن هلڻو پنھنجي خودي ڪيئن ۽ ڇو برقرار رکڻي؟ اهڙن ڪجھہ

وشين تي سواميءَ ڪيتريون سڪيائون ڏنيون. ڪڏهن به ڪنهن جي اڳيان نه جهڪئو. ساڳئي وقت بي ادبيءَ جي جهلڪ سڌي يا اڻسڌي نموني نظر نه اچڻ ڪيي. سڀ سمجهائڻ ڪان پوءِ ڪاجل ڪي پنهنجو عقل واپرڻو هو ته ڪهڙي موقعي تي ۽ ڪنهن جي اڳيان ڪهڙي اُپديش جو اُپيوگ ڪجي. ڪاجل ڪي هن جي اُپديشن سان نباهڻ جو عقل يا ڏانوَ ڪيترو آهي، ان جي سواميءَ پرواهه نه ڪئي.

بڙودا پهچڻ سان ڪجهه ڏينهن ته ڪاجل کي گهر جو ماحول بدليل بدليل پئي لڳو. سواميءَ جي ڳالهائڻ ۽ ان جي انداز ڪاجل جي من تي ڪجهه ته ملمعو چاڙهي ڇڏيو هو. عقل سان سوچڻ جي شڪتي (سگهه) مرڻ لڳي هئي. هن جي من ۾ اختياريءَ جي ڏاجهه گهر ڪري رهي هئي. پريوار توڙي سماج ۾ ڪيئن پنهنجي اهميت قائم ڪري، اُتندي وهندي اهوئي پئي سوچيندي هئي، پر ائين ڪونه سوچيائين ته اهو ڇو ضروري آهي ۽ ان لاءِ ڪهڙو موقعو ۽ طريقو موزون تي سگهي ٿو. ساهري اچڻ کان پوءِ چوڌيواريءَ ۾ ٿي ته وينئي آهي. اندور اچا ڪڏهن ڪڏهن ستسنگ تي ماءُ سان گڏ ويندي هئي، پر هت ته گهر ۾ ڌارمڪ ويچارن ۽ رسمن طرف ڪنهن جو لاڙو ئي ڪونهي. ها ڪڏهن ڪڏهن پڪچر تي ضرور ويندا آهن. فلمون هت سندس پيڪي گهر ڪان وڌيڪ ڏسندا آهن، حالانڪ اُتي به ڪنهن کي ڪا جهل منع ڪانه هوندي هئي.

هوءَ سوچڻ لڳي گهرو ماحول کان ڪڏهن ڪڏهن ته ٻاهر نڪرڻ گهرجي. گهمڻ لاءِ به ڪيترو؟ سڄو بڙودو گهمي چڪي آهي. اُتان جا باغ باغيچا ۽ سڀ اتهاسڪ جڳهيون به ڏسي چڪي آهي. وري وري انهن هنڌ وڃڻ جو ڪو مطلب نه هو ۽ نه ئي ڪا ڪمپني ملڻ جو آسرو هو. ائين ڪيس ڌيان آيو ڇو ڪونه چندرا ماسي واري ڪِٽي پارٽيءَ ۾ شريڪ ٿجي. هونئن به چندرا اڪثر ڪيس چوندي رهندي هئي ته سڄو ڏينهن گهر ۾ ويهي ڇا ڪندي آهين. ائين ته دماغ تي ڪٽ چڙهي ويندءِ. ٻاهر نڪر ته دنياداريءَ ۾ ماهر ٿيندينءَ. هڪ ته سماج ۾ ڇا وهي واپري ٿو سا خبر پوندءِ، ٻيو ڪجهه جنرل نالج به وڌندءِ. سماج جي ريتن رسمن جي خبر پڻ ماڻهن سان لهه وچڙ ۾ اچڻ سان پوي ٿي.

چندرا کي فون ڪيائين. چندرا چيو "ٻئي دفعي جڏهن پارٽي ٿئي ته مون سان گڏ هلج. توکي ميمبر طور هر ڪو خوشيءَ سان سويڪار ڪندو پر سس کان موڪل وٺي ڇڏج."

”موڪل وري ڇاجي؟ ڪن تي ڳالهه وڃڻ ئي ڪافي آهي.“

”ڇري سس جي سس ٿيڻ جي ڪوشش نه ڪر. گهر وارن جي رضامندي ضروري آهي. سياڻي تنهنجو وارو ايندو پوءِ ڪيئن پارٽي ڪندين؟“

ڪاجل ترت ئي پاڻ سنڀالي ويئي. چيائين، ”منهنجو مطلب آهي ته موڪل صرف ڳالهه ڪرڻ سان ملي ويندي. تون ڪونه سڃاڻين منهنجي سس ۽ سهري کي، هُو آزاد خيالن جا آهن.“

”چڱو نيڪ آهي. مان پوءِ فون ڪنديسانءِ.“ چندرا فون رکي ڇڏيو.

ڪاجل اچي ڊرائنگ روم ۾ ٽي.وي. چالو ڪري ويٺي. ايتري ۾ ونيتا ٻاهر وڃڻ لاءِ تيار ٿي ڊرائنگ روم ۾ آئي. ”ونيتا ڪيڏانهن ٿي وڃين؟“ ڪاجل پڇيو.

”نيتوءَ جي گهر! اڄ سندس جنم ڏن آهي.“

”پوءِ ٻڌائي ته وڃ نه؟“ ڪاجل جو آواز ڪجهه رُکو هئو. ونيتا ان طرف ڌيان نه ڏيندي چيو ”مميءَ کي ٻڌائي آئي آهيان.“ اڳتي وڌي ڪاجل جي ڳل تي هلڪي ٿڦڪي هڻندي چيائين، ”منهنجي پياري ڀاڀي، جي ٻاهر وڃڻو آهي ته گهر جي وڏيءَ کي ٻڌائڻ ئي ڪافي آهي“ ۽ هوءَ ٻاهر نڪري ويئي. ڪاجل کي ونيتا جو اهو مستيءَ وارو انداز ڪجهه بي ادبيءَ ڀريو لڳو. ڏکو ساهه کڻي پاڻ کي وڌيڪ ڪجهه چوڻ کان روڪي ورتائين. ڪيس احساس ٿيو ته گهر جو وڏو ڪوئي ٻيو آهي.

ڪاجل جو خيالي گهوڙو وري ڊوڙڻ لڳو. هوءَ سوچڻ لڳي آهستي آهستي ونيتا جو ڪجهه بلو ڪرڻو پوندو. جيڪڏهن هيءَ ننڍي ئي هن کي نه ليکيندي ته پوءِ ٻيو ته هر ڪو ڪيس نظرانداز ڪندو.

(5)

ڪِنهي پارٽيءَ ۾ وڃڻ لاءِ ڪاجل سوچيو پهرين نريش سان ڳالهه ڪرڻ سٺو ٿيندو. نريش پاڻ ڪاجل کي وڌيڪ اُتساهت ڪيو. سندس چوڻ هو تہ ڪِنهي پارٽين مان انيڪ فائدا آهن. بشرطيڪ گروپ ۾ گهڻائي ٻُڌي جيوين (سمجهدار) جي هجي. اڪثر ٻڌو ويندو آهي تہ ڪيترين پارٽين ۾ صرف ڪاڏي پيتي ۽ پاڻ پڏائڻ ۾ وڌيڪ وقت ضايع ڪيو ويندو آهي. چميگوين ۽ پرائي پچار چرچا جا وشيہ هوندا آهن. اهي سڀ ڳالهيون اڳتي هلي پريوار رشتيداري ۽ ياريءَ ۾ غلط فهميون پئدا ڪن ٿيون ۽ هڪ ٻئي لاءِ من دک بہ. پر جيڪڏهن گروپ ۾ ڪي سمجهوُ آهن تہ گهڻو ڪجهہ سکڻ لاءِ ملي ٿو. گروپ ۾ ميل ميلاپ وڌي ٿو سماج ۽ سنسار ڏانهن نظريو وشال ٿئي ٿو. دنياداري ۽ روزمره جي وهنوار لاءِ ڪهڙا اصول اپنائجن. ان جي ڇنڊڇاڻ ٿئي ٿي. ريتن رسمن جي پڻ ڇنڊڇاڻ ٿئي ٿي تہ ڪهڙا رواج ڇڏي ڏجن ۽ ڪهڙن کي اوڄ ڏجي. سڀ کان وڏي ڳالهہ تہ آتم وشواس پيدا ٿئي ٿو جنهن جي ڪاجل ۾ ڪجهہ ڪوتاهي آهي. اِهو آتم وشواس ئي آهي، جو جيون ياترا ۾ رهبري ڪري ٿو. ڪاڏي، ڪپڙي، لٽي، فئشن چاهي پڙهائيءَ ۽ صحت جي معاملي ۾ ڪهڙا نوان طور طريقا اچن ٿا يا پريوگ ٿين ٿا. تن جي پڻ هن ريت ملڻ سان خبر پوي ٿي.

ها گروپ ۾ ريس پڻ ٿئي ٿي. جيڪڏهن ساڙ وير کي وساري، ان ريس جي دشا (رُخ) سٺين ڳالهين طرف موڙجي تہ ترقيءَ جون راهون کلي سگهن ٿيون. هڪ ٻئي جون سٺايون ۽ خاصيتون نہ صرف اپنائڻ گهرجن. بلڪ ان جو ڦهلاءُ پڻ ڪرڻ گهرجي.

نريش جي اُپديش هڪ طرف ڪاجل کي همٿايو تہ ٻئي طرف ڪاجل ۾ ڪجهہ ڪري ڏيکارڻ جي اِڇا پربل (سگهاري) ٿيڻ لڳي.

ڪِٽي پارٽيءَ ۾ اڄ ڪاجل جو پهريون ڏينهن هو. اڄ جي ميزبان چندرا هئي. هوءَ وچولي عمر جي هئي، پر گروپ ۾ ڪاجل ننڍي ۾ ننڍي هئي. هوٽل جي روم ۾ سوفا ۽ ڪجهه ڪرسيون پيل هيون. گروپ ۾ ٻارهن ليڊيز هيون. اڃا صرف نون ڄڻين جي حاضري هئي. اڌ ڪلاڪ ليٽ جي باوجود باقي ٽن ڄڻين جي اچڻ جو انتظار هو.

چندرا چيو "هلو پاڻ ته هلي وهون. باقي پاڻيهي اينديون."

ڪنهن چيو "ٻين جي ته خبر نه آهي پر نيلم پڪ ڏني هئي ۽ ضرور ايندي."

ٻيءَ ڪنهن چيو "مئي ويئي هوندي ڊيٽ تي." ۽ ائين ڳالهين جو سلسلو چالو ٿيو. "مائي ڊيٽس به حد تي ڪري. اڃا عمر ئي ڪيتري اٿس، نه ڏسي ڏينهن، نه ڏسي رات، پئي رلي ڊانس پارٽين ۽ هوٽلن ۾."

"اڃا ته ڪاليج به پورو ڪونه ڪيو اٿائين."

"اهڙيون ڇوڪريون وري ڪاليج ۾ پڙهڻ لاءِ ٿوري ئي وينديون آهن."

"نيلم پاڻ به ته آزاد خيالن جي آهي."

"اسان وري ڪهڙو آزاد خيالن جون نه آهيون."

"اسان ۾ ادب ۽ فضيلت ته آهي نه."

"ٻڌو اٿم ڇوري ڪنهن ڇوڪري سان پئي اسڪوٽر تي رلندي آهي."

بحث شروع ٿي چڪو. هر ڪنهن ڀاڱ (حصو) پئي ورتو. صحيح معنيٰ ۾ اهو بحث نه هو پر هر ڪنهن پنهنجا پنهنجا ويچار پئي پيش ڪيا ۽ وشيه جي پنهنجي ڄاڻ سيني سان ونڊڻ جي ڪوشش پئي ڪئي. سڀ ايتري تڪڙ ۽ اُتسڪتا (تجسُس) سان جيئن پاڻ رهجي نه وڃي.

هڪ عورت، جا گروپ ۾ وڏي عمر جي پئي لڳي، چيو "مئيون هي سڀ ڇا پيون چئو. جيڪڏهن نياڻيءَ جو ڪنهن سان رستو آهي ۽ ڇوڪرو سٺو آهي- پاڻ ۾ شادي ڪن ته ان ۾ ڪهڙو اهم آهي؟"

"پر آنٽي شادي ڪن تڏهن نه؟"

ائين ئي نيلم در کولي روم ۾ داخل ٿي. وشيه بند ٿي ويو. چندرا چيو "اڄ يار تنهنجو ئي انتظار هو دير ڇو ڪيئي؟"

"اڄ شيام سندس پتيءَ جي طبيعت ٺيڪ ڪونه هئي ۽ موڪل ڪئي اٿائين. دوا جو ڊوز وٺڻ سان آرام آيس ته مان هلي آيس."

ڪنهن چيو "چڱو ٿيو. آئينءَ ته سهي. ليٽ ته ليٽ."

هڪ عورت چيو "مان ٽائليٽ مان ٿي اچان ٿي. ڊائبٽيس ڏاڍو تنگ ڪيو آهي."

نيلم چيو "ٿي اچ اندرا، پوءِ هڪ نئين دوا ٻڌايانءِ ٿي." اندرا اُٿي ٻاهر ويئي. ڪنهن چيو "ڏيئرڻ جي ٿي ڳالهه ڪيوَ. ڏسو هن اندرا کي ڪيئن نه پٺ موڳو ڪري ڇڏيو آهي."

"ڪيئن؟"

"اچا اسڪول ۾ آهي. ننڍو ٻار آهي. ٽي.ويءَ جو شوق به ٿيندو ته راند روند جو به."

"ها مون کي خبر آهي. اصل گهر کان ٻاهر ئي نڪرڻ نه ڏيندي اٿس. سڄو ڏينهن روم ۾ وهاري ويٺي هوندي اٿس. پڙه پڙه جي رٽ پيئي هلندي اٿس."

"اڙي ائين نه. پر روٽي ۽ ضروري ڪم کان سواءِ روم ۾ ڄڻ نظربند ڪري رکيو اٿائين ڇوڪري کي، پاڻ به سڄو ڏينهن گڏ ويٺي هوندي اٿس."

"گهر جي ڪم ڪار کي جواب؟"

"ٻيو نه ته. ان ڪري ته سس نونهن جي نوڪ جهوڪ پئي هلندي آهي."

"ڇوڪرو پڙهڻ ۾ ڪيئن اٿس؟"

"چيم ته سهين اصل موڳو اٿس. مس مس پاس ٿيندو آهي. هيءَ ته انجنير ۽ ڊاڪٽر بڻائڻ جا سپنا ڏسي رهي آهي."

"اندرا جا ڏنو آهي ته پڙهائي جا ٿيندي آهي. پاڻ به خاص پڙهيل ڪانهي، نه ئي سندس پيڪن ۾....."

"ڇورو هينئر موڳو وڏي هوندي مڇو." ڪنهن کلندي چيو.

"مذاق نه سمجهه. ٻار جو ڪجهه ته اسپورٽس ۾ ڌيان هئڻ گهرجي. ٻاهر اُٿي ويٺي هوندي ته ڪجهه جنرل نالیج ۽ وهنوارڪ گيان پڻ حاصل ٿيندو."

"ڇوڪري جو پيءُ ته هوشيار ۽ هر فن مولا آهي."

ڪنهن غصي ۾ چيو "مٽي جا ٿي ڳالهائين. ڪجهه سوچي ويچاري ڳالهاءِ. اجايو پئي ڊيڪ اُڇلين."

وڏي آواز سيني جو ڌيان ڇڪايو. چندرا چيو "چڱو يلا بس ڪريو." وري چيائين، "يلا ناشتي جو آرڊر ڏيون؟"

نيلم چيو ”ها پلي. ڪجھ وقت نہ ايندي لڳندو. تيسين ڊرا ڪري وٺون. ڪملا سڀ تيار آهي.“

ڪملا چيو ”ها اِجهو پر چندرا ناشتي ۾ ڇا چيو اٿيئي. ويج يا نان ويج؟“

چندرا, ”هيءَ لنچ يا ڊنر ٿوري ئي آهي. ناشتي ۾ تہ ويج ئي ٿيندو نہ؟“

ڪملا, ”ائين ٿوري ئي آهي. چڪن برگر, فِش ڪٽليٽ وغيره ماٺهو روٽيءَ سان کائيندا آهن ڇا؟“

هڪ ويٽر اندر داخل ٿيو. ”ڪملا مئڊم ڪير آهي؟ ٻاهر فون اٿس.“ ڪملا اُٿي ٻاهر ويٽر جي پٺيان ويئي تہ ڪنهن چيو ”هت بہ فون ٿا اچنس. موبائيل ڇو ڪونہ ٿي رکي.“

ٻيءَ ڪنهن چيو ”ڪاڪي ڪنجوس! هت نان ويج جون ٿي سَڏون ڪري. پاڻ هميشہ کارائي تہ گهر ۾ ئي.“

”پائي سستو ٿو پوي نہ؟“

”ائين نہ آهي. هن کي الڳ الڳ ويرائٽيون ناهي کارائڻ جو شوق آهي.“

”تہ جيئن هر ڪو ساراهہ ڪري تہ واهہ ڪملا واسواڻي ڪهڙي نہ سٺي ڪُڪ آهي.“

”ڏوڙا اڳئين دفعي تہ پاڻ کي مزو ڪونہ آيو.“

”پاڻ ٿوري ئي سڀ ناهيندي هوندي, پر پائي خرچ تہ ڪيو هئائين.“

”اسان کي نہ وڻندو آهي. ان کان هوٽل سٺي. ڪو خفو ئي نہ.“

”اسان تہ پائي گهر جو کاڌو وڌيڪ پسند ڪندا آهيون.“

”ائين نہ آهي. ڪنهن سٺي هوٽل ۾ هل تہ ڪجھ نہ وٺڻ جو سوال ئي ڪونهي.“

”ها! ڪرڻ ناٽو تہ گهمر لاڙڪاٽو.“

ڪملا پاڻ سان گڏ هڪ ٻئي ويٽر کي وٺي آئي. چندرا سان گڏ ويٽر کي آرڊر سمجهائڻ لڳي ۽ جلد ئي سڀ شيون ڪٽي اچڻ لاءِ چيائين. ويٽر وڃڻ هارڪو ٿيو تہ چندرا چيو ”تيسين ڪجھ ٿڌو سافٽ ڊرنڪ پيار.“

چندرا چيو ”هاڻ جڏهن سڀ حاضر آهيو تہ مان توهان سان نئين ميمبر جي واقفيت ڪرايان. هيءَ آهي شريمتي ڪاجل. منهنجي پاڙيجي آهي. هت نريش سوماڻيءَ سان شادي ڪئي اٿائين. هو ڪمپيوٽر انجنيئر آهي ۽ ڪنسلٽنسي ڪندو آهي. ڪاجل کي اِشارو ڪيائين. هوءَ اُٿي

بيني ۽ سيني سان نمستي ڪرڻ لڳي. گروپ مان ڪجھ عورتن پڇڻ شروع ڪيو.

”تنهنجا پيڪا ڪٿي رهندا آهن؟“

”اندور ۾.“

”اندور م تہ منهنجو بہ هڪ ياءُ رهندو آهي.“ ڪنهن چيو.

”ها، اُتي تہ ڪافي سنڌي آهن.“

”چا پڙهيل آهين؟“ بيءَ ڪنهن پڇيو.

”ايم.اي.“

ڪملا چيو ”ڏاڍو سنو لڳي ٿو اسان جي گروپ ۾ تون سيني کان وڌيڪ پڙهيل آهين. يلي آهين سيني کان ننڍي. سواگتم.“

”شڪريو.“ چئي ڪاجل ويهي رهي.

هر مهيني هر عورت هزار روپيا ڀريندي هئي ۽ ڊرا ۾ جنهن جو نمبر اچي، ان کي گڏ ٿيل پئسا ملندا هئا. هيءَ اسڪيم بنا ڪنهن نفعي نقصان جي هلندي هئي. ڪنهن کي پهرين تہ ڪنهن کي پوءِ، پر سڀ پئسا هر ڪنهن وٽ پورا وڃڻا هئا.

ڪملا چيو ”ڊرا ۾ ڪاجل جو چا ڪيون؟“

چندرا چيو ”حال ڇڏ. هي رائونڊ هوڻئن ئي پنجن مهينن ۾ پورو ٿيڻو آهي. نئين رائونڊ ۾ ڪٽنداسين.“

”نيڪ آهي.“

اندرا واپس اچي ويئي. چيائين، ”اج جو وشيہ ياد اٿوَ نہ.“

”ها! مدر اِن لا آف دي منٿ.“

”سيني، سيني جون سسون ڏنيون آهن؟“

”اهو تہ ڪيئن ٿو ٿي سگهي؟“

هڪ جٹيءَ چيو ”مون کي تہ سس آهي ئي ڪونہ.“

بيءَ ڪنهن چيو ”مون کي تہ سس سهرو بئي ڪونهن.“

ڪملا چيو ”اهو ضروري نہ آهي تہ سس حيات هجي ۽ نہ ئي هر ڪنهن هڪ بئي جي سس ڏٺي هجي. هرڪا پنهنجا پنهنجا آزمودا ٻڌائي. پوءِ جيترو بہ وقت اُن سان گڏ رهي هجي.“

وري ڪنهن چيو ”آءِ ائم آئوٽ! مون تہ پنهنجي سس ڏٺي ئي ڪانهي. منهنجي شاديءَ کان اول سندس ديهانت ٿي چڪو هو.“

”نصيب واري آهين مائي.“ ڪنهن جي پڻ پڻ جو آواز آيو.

چندرا چيو ”اڙي نينا تون! ڇري وڏن جو هٿ وڏي نصيب وارن تي هوندو آهي. تنهنجي سس ته مست لڳندي آهي. اڃا تائين سنهي سڊول. جڏهن به ڏس ته لڳندو آهي ڄڻ هاڻ ئي بيوٽي پارلر مان ٿي آئي آهي. مون کي ته ڏاڍي وڻندي آهي.“

”ڏسڻ سان ماڻهوءَ جي سڀاءَ جي خبر ٿي پوي ڇا؟“ نينا چيو ”مون جهڙي سس سان گذر ڪرڻ سولو نه آهي.“

”تڏهن ته توکي شاباس ڏيڻ کپي.“ ڪنهن چيو.

”سو ڀائي توکيو نه.“ نينا ناراض ٿيندي چيو.

”سس ڪهڙي به سٺي هجي، پر ڪنهن به نونهن هن جي سچيءَ دل سان سدائين لاءِ ساراه نه ڪئي آهي.“

”ٻ ماءُ ڪيترو به ڏنيي، پر ڌيءُ ان لاءِ ٻڙڪ نه ٻوليندي.“

”اهي سڀ گسيل پٽيل ڊائلاگ آهن.“

”توهان ڄاڻي واڻي وشيه ئي اهڙو رکيو آهي. ڳالهين ۾ سس جو پاتر (ڪردار) يا ته مذاق جي لاءِ ٿيندو آهي يا گلا خوريءَ لاءِ.“

چندرا چيو ”خير اڳتي وڌو. هر ڪو پنهنجي پنهنجي سس بابت آپ بيتيءَ جا آزمودا ٻڌائي. ان جي مدنظر بيسٽ سس چونڊي ويندي.“

”پر جج ڪير؟“

”جنهن جي سس حيات نه آهي. ڪنچن، وجيا ۽ ميران. ها ڪاجل شروعات توکان ٿا ڪيون. سيني کان تازي شادي ڪيل آهين.“

ڪاجل اُٿي بيٺي. مشڪي چيائين، ”هيءُ هڪ ذکيو وشيه آهي. نونهن يا ته سس جي ساراه جون پُليون ٻڌندي يا ماڳهين سندس ڪچرو ڪندي. ساراه ٿوري شرڌا وچان ۽ گهڻو ڊپ کان. گلا وڻنل ساڙ وير کان. مون کي اڃا گهڻو آزمودو نه ٿيو آهي، پر ڇٽي سگهان ٿي ته منهنجي سس انتظام پسند آهي. خود به محنت ڪري ڄاڻي ته نونهن مان به اها ئي اُميد رکي ٿي.“ ڪاجل کي ماءُ جي ڏنل سکيا ياد آئي ته ڪڏهن به سس جي يا گهر جي ٻاهرين اڳيان گهٽتائي نه ڪجي. ڳالهه ڦري ڦري لوڻ مرچ سان گڏ سسٽهين جي ڪن ته پئجي سگهي ٿي. ڳالهائڻ جاري رکندي چيائين. ”منهنجي مٿان نه ڪو بنڌن آهي ۽ نه ڪا روڪ ٽوڪ. مان به پنهنجون جوابداريون باقاعدي نباهيندي آهيان.“

...... ۽ ائين پارٽي هلندي رهي. گهر پهچڻ تائين ڪاجل کي لڳو ته هن باري ۾ نريش جا اُپديش ڪافي آدرشوادي ۽ ڪي قدر ڪتابي هئا.

رات جو نريش کي چيائين، "اڄ پارٽيءَ ۾ ڏاڍو مزو آيو پر توهان جن ڳالهين جي ڪِتي پارٽيءَ مان اُميد رکو ٿا، سي تہ ڪونہ هيون."

"مطلب؟"

"هن گروپ مان ڪجھہ سکڻ لاءِ مليو، سو تہ نٿو لڳي. گلاخوري تہ هئي، پر ڏيکاءُ بہ ڏاڍو هو."

"سو تہ ٺيٺو آهي. اڃا پهريون دفعو هو. اڳتي هلي نوان نوان آزمودا ٿيندءِ. پر مزو ڇا ۾ آيئہ؟"

"سيني ۾ پنهنجائپ ڏاڍي هئي، مون کي تہ پيار بہ سنو مليو. پلي ڳلا جون ڳالهيون ڪن پيون، پر هڪ ٻئي لاءِ قرب ۽ عزت بہ هئن، سڀ کان وڏي ڳالهہ وقت سنو پاس ٿي ويو."

وري مشڪي چيائين،"مُيون ڳليون بہ ڏاڍيون آهن. مڙسن جون ڳالهيون بہ پيئون ڪن."

نريش چيو "هڪ جيڏين ۽ هڪ جيڏن ۾ تہ اهڙيون ڳالهيون ٿينديون آهن. تو ڪهڙيون ڳالهيون ٻڌاين؟"

"مون کي تہ شرم پئي آيو. سڀ مون کان وڏيون هيون. هڪ تہ ڏاڏيءَ جيڏي پئي لڳي. اها هڪ راڳ جي تڪ گهڙيءَ گهڙيءَ دهرائي رهي هئي. مون کي ڏاڍي وٺي. مطلب سمجھڻ کان پوءِ تہ وڌيڪ. ڪاجل سُر ۾ دهرائڻ لڳي. "پاڻ هر تڙيون مايون اڇهي ڇاڻ دڪان ۾ آيون."

6

”پاپي نيرن تيار آهي؟“ ونيتا رنڌڻي ۾ داخل ٿيندي چيو.
”ها سائين، تيار ڪيئن نہ هوندي؟“
”ڇا نهيو آهي؟“
”ويجيٽيبل سئنڊوچ.“
”ڇو رات واري ڀاڄي بچي هئي ڇا؟“
”سو ڇا؟ اهو ڪائڻ ۾ ڪهڙو اهم آهي.“ ڪاجل جو ڳالهائڻ رکي انداز ۾ هو.
”مون ڪٿي چيو اهم آهي؟ پر پاپي اڄ ڳالهائڻ ۾ بي رخي ڇو؟“
”ڪجھ بہ ٺئي توکي ڇاهي؟“
”ڇو طبيعت تہ نيڪ آهي نہ؟ پر توکي ڪجھ ٿيٺو ڪونهي. آخر پاپي ڪنهن جي آهين؟“
”ڇڏ اِها مسڪا پاليسي.“
ونيتا جو ڳالهائڻ ڪنور تي ويو. ”مان چو توکي مسڪا هٽندس. اجايو پئي اُلجهين.“
”گهر جي ڪم جي ڪا چنتا اٿيئي؟ هت جو سڀ ڏينهن تو ڪم ۾ وڃي.“
”ڪم! ڪم!! پر آهي ڪيترو؟ مان بہ ڇا ڪريان. ڪهڙو ٿو وقت مليم.“
”ڇو مميءَ کي مدد نہ ڪندي هئينءَ ڇا؟“
”ڏس مان ڪا تنهنجي ڏيرياٽي ڪانہ آهيان. جو مون سان ٽي ريس ڪرين.“ ونيتا چوھ مان چيو ”ممي تہ ساڳيو ئي ڪم ڪري پئي ٽي نہ. هاڻ منهنجي بدران تون مدد ڪرينس. بس.“
”حق بہ ناحقون صبح صبح جو پئي وچڙجين. اسان بہ ڇڻ ڪونہ پڙهياسين. سڀي گهر جي جوابداري هوندي هئي. منهنجي مٿان.“

ونيتا جو غصو وڌندو پئي ويو. آواز پڻ اوچو ٿي ويس. ”تنهنجي ممي، منهنجي مميءَ وانگر ڦڙت ڪونہ هوندي. تون ڇا ڪمپيوٽر سکي آهين يا کهڙو ايم.بي.اي. ڪيو اٿئي؟ پڙهي بہ تہ آرٽس آهين نہ. توهان کي کهڙي خبر تہ نوان نوان ڪورس ڇا ٿيندا آهن؟“

”ڏس تون منهنجن پيڪن تائين نہ وڃ.“

”مون ڇا چيو تنهنجن پيڪن لاءِ؟ ڪنواري هوندي گهر جي جوابداري ڪٿي پيئي سگهين تہ هاڻ ڇو ڪونہ؟ سڄو ڏينهن گهر ۾ ويٺي آهين. اُتي وري بہ پڙهڻ ۾ ڪجهہ وقت تہ ويندو هوندءِ.“

ائين هنن جو بحث وڌندو پئي ويو. پاروتي ڊوڙي آئي. ”ڇا ٿي صبوح صبوح جو بحث شروع ڪيو اٿوَ؟“

ونيتا چيو. ”ڪجهہ نہ آهي ممي. هن کي مڙيئي ڪوئي نہ ڪوئي ڦڏو کپي.“ ائين چئي نيرن اُتي ئي ڇڏي پنهنجي روم ۾ هلي ويئي.

پاروتيءَ لاءِ جڻ مسئلو ڪڙو ٿي ويو. ڪجهہ ڏينهن کان ڏسندي پيئي اچي تہ ونيتا جي باري ۾ ڪاجل پڻ پڻ شروع ڪري ڇڏي آهي. چيائين ”ڪاجل ڇو هرويرو هن پنيان ڇئہ ڇئہ ٿي ڪرين. مان ويٺي آهيان نہ. ڪجهہ نہ پُڇيئي تہ مون کي ڇئہ.“

”پر ممي ننڍين هوندي وڏا ڇو ڪم ڪن؟“

”منهنجو قدر ڪرڻ کان بهتر آهي تہ ونيتا جو ڪر. مان اڃا سگهي آهيان، ايشور جي ديا آهي.“

”مان ان خيال کان نٿي چوان. ڀڳوان توهان کي سني صحت ڏئي، وڏي عمر ڏئي. مان تہ ڏن جي ادب لاءِ ٿي چوان تہ توهان ڪم ڇو ڪريو؟“

پاروتيءَ کي خبر هئي تہ ڳالهائڻ ۾ هوءَ ڪاجل سان پهچي نہ سگهندي. چپ ڪري بہ منٽ ڪن ويهي هلي آئي. هوءَ ڪاجل جي ڳالهائڻ تي خوش هرگز نہ هئي. ونيتا کي وقت ئي کهڙو ٿي مليو جو نيڪي ٻڌو گهر جو ڪم ڪري. صبوح جو ڪاليج، اُتان موٽندي منجهند ٿي وڃي، جو ڪمپيوٽر ڪلاس ۾ ان کان پوءِ ٽيوشن. ازان سواءِ پڙهائي بہ ڪرڻي آهي تہ ڏر ٽوپو، رسوئي ۾ بيوٽي پارلر وغيره جو ڪم بہ سکڻو آهي. انهن سڀني لاءِ هاڻ تہ ڪلاس نڪري پيا آهن، جن لاءِ ٽائيم ڪيڍڻو آهي. ڪاجل جا اهڙا ڪي بہ ڪورس ڪيل ڪونہ هئا. پاروتيءَ نونهن پسند ڪرڻ وقت انهن ڳالهين کي اهميت ڪانہ ڏني هئي. هوءَ هاڻ سوچيندي هئي تہ ڏيءُ ماءُ کي اهي سڀ ڳالهيون ڳڻيبرتا سان ڪٽڻ گهرجن.

جيڪڏهن ڇوڪريءَ ۾ پنهنجو اُر نہ آهي تہ بي ڳالهہ آهي. باقي جي ٻار کي پنهنجو شوق آهي تہ مائٽ جو فرض آهي وس ورندي ان جي همٿ افزائي ڪري.

هن کي عجب لڳي رهيو هو ۽ ان کان وڌيڪ غصو اچي رهيو هو تہ ڪاجل ونيتا سان ريس ڇو ٿي ڪري. منهنجو قدر ڪرڻ صرف ڏيکاءُ ٿي ڇئبو. دراصل ونيتا لاءِ ڪجهہ ساڙ اٿس. ڪهڙو؟ ڇا جي لاءِ؟ ورنہ منهنجو سچو قدر ڪرڻ آهي تہ هوءَ اهڙو ڪجهہ ڪري. جو مون کي سٺو لڳي. ڪاجل کي خبر آهي تہ ونيتا کي فري رکڻ ۾ مون کي آنند ملندو آهي ۽ فري بہ ان ڪري جو اهو ٻار جي آئيندي لاءِ ضروري آهي. ڪو ريل ڇيل تہ گهمي ڪانہ ٿي.

رات جو بسنت لعل ليٽي ڪجهہ پڙهي رهيو هو. پاروتي سوفا تي ويهي ٽي.وي. ڏسي رهي هئي. نريش روم ۾ داخل ٿيندي چيو "ممي ائين پلا ڇو ٿي ڪرين؟"

"ڇو ڇا ٿيو؟"

"ڪاجل چوي ٿي تون ساڻس رُکي نموني تي ڳالهائين."

پاروتيءَ مشڪي چيو "اُلٽا چور ڪوتوال کو ڊانٽي."

"خبر ناهي گهر ۾ ڇا ٿو وهي واپري. ڪُپو چڙهيو پيو اٿس. پئي ٿي پڻ پڻ ڪري."

"آخر پڇيس نہ. ڪهڙي تڪليف اٿس."

"نٿي ٻڌائي."

"تہ ڇڏي ڏيس. تون ڇو ٿي چنتا ڪرين؟"

"اهڙي ڳالهہ نہ آهي ممي، مون کي بہ تہ خبر پوڻ کپي نہ. گهر ۾ هي ماحول نٿو وڻي."

"سو تہ من ڪنهن کي وڻندو؟ اڄ ڪا نئين ڳالهہ ڪانهي. هن جو اهڙو سياءُ شروع کان وٺي پئي رهيو آهي. ونيءَ کي ڇئي ڇڏيو هئم تہ جواب نہ ڏينس. اڄ ڪجهہ پاڻ ۾ اُلجهي وَيئيون. چوان پئي توکي ڇو ڊسٽرب ڪريان. ان ڪري توکي نہ ٻڌايم. نہ ئي تنهنجي پپا کي."

نريش مشڪي رهيو هو. بسنت لعل پڙهڻ ۾ محو هو. پاروتيءَ چيو "شروع کان وٺي ضد پئي ڪندي آئي آهي تہ ونيتا کي گهر جو ڪم نيڪي ٻڌو ڏيان. هاڻ هن نياڻيءَ اڃا ڪاليج بہ پورو ڪونہ ڪيو آهي. پڙهڻ ۾ سگهڻ جو ڪري يا گهر جو ڪم ڪري؟"

"پر گهر ۾ جٽا پنج. اهڙو ڪهڙو ڪم آهي، جو پهچي نٿو سگهجي."

"اچا تہ ننڍو ٻار بہ ڪونهي." هاڻ پاروتي مشڪي رهي هئي. "ڇو ڪونہ تا پلا تياري ڪريو."

نريش کلي وينو. "ها تہ جيئن گهر ۾ پڻ پڻ اچا بہ وڌي."

"هينئر پڻ پڻ آهي. مون کي لڳي تو اڳتي هلي ڪٽ پٽ نہ ٿئي." ماٽس ڳنڀير ٿيندي چيو. "نيتا جي ڪم نہ ڪيو تہ ڪهڙو فرق پوندو. مان اچا سگهي آهيان. مان تہ برابر ڪم ڪندي ٿي اچان نہ. باقي چوي وِني ءَ کي بہ ويلو ٻڌي ڏيان يا ڪو حصو ٻڌي ڏيان سا تہ مون کي غلط ڳالهہَ ٿي لڳي. نياٽي گهر ۾ باقي ڪيترو وقت؟ پوءِ تہ ساهري وڃي سڄي عمر ڪم ڪرڻو اٿس."

"پر تون بہ تہ ڪم ڪرين ٿي نہ. وني بہ ڪجهہ تہ ڪندي آهي. مان ڏسندو پيو آهيان."

پاروتي وري مشڪي ويئي. "مزيدار ڳالهہ اِها آهي تہ ڪاجل مون کي وس ورندي ڪم ڪرڻ نہ ڏيندي آهي، پر مون کي بہ واندو وهڻ نہ وڻندو آهي. وني ءَ سان الائي ڇو ريس لڳائي ويئي آهي. ڪم آهي ڪهڙو؟ مٽا بہ ويلا نہَ ءِ ڪجهہ آندي نيندي. باقي 700 روپيا تہ ڪم واري مائي ءَ کي ڏيندي آهيان."

"خير ڏس، ممي سمجهائينس، گهر ۾ گهپي نہ ڪپي."

"پٽ ڪنهن کي گهپي وٽندي؟ هاڻ جڏهن ڳالهہ نڪتي آهي تہ ٻڌايانءِ ٿي. سس ٻٽجڻ جي ڪوشش تہ شروع کان وني ڪندي رهي آهي، پر هاڻ پيڪن مان موٽڻ کان پوءِ تہ ماڳهين ڪتا جواب ٿي ڏئي. خبر نہ آهي گهر ۾ ڪهڙو ڏک سور اٿس. چڱن کان چڱي پئي هلي. گهمڻ ڦرڻ يا خرچ پکي ۾ ڪا روڪ ٽوڪ نہ آهي. اسان سان ادب ۾ هلي اهو ئي ڪافي آهي. مان مڙيئي ٻنهي کي هلائيندي ٿي اچان. وني پلي ڏيءُ اٿم. پر سچ ٿي چوان هن هميشہ ياجائيءَ کي وڏو سمجهي عَزت پريو ورتاءُ پئي ڪيو آهي."

"عزت تہ پنهنجي هٿ ۾ آهي. هڪ جيڏيون ئي تہ آهن. سمجهي هلن ڪافي آهي."

"خير تون چنتا نہ ڪر. پنهنجي ڪم ڏنڌي ڏي ڌيان ڏي. مان پاڻيهي سنڀالي وٺنديس."

7

اجا رواجي طرح سمهڻ جو وقت ڪونہ ٿيو هو. ٽي - ويءَ جو ڪيبل ڪنيڪشن ان ڏينهن ڪم جو ڪونہ رهيو هو. نريش ڪا مئگزين کڻي پڙهڻ لڳو. گهڻو وقت من ڪونہ لڳس. ڪاجل کي سڏ ڪري چيائين, "ڪجهہ مٿي کي زور ڏي."

"چو مٿي ۾ سور اٿوَ ڇا؟"

"نہ ائين ئي ٿورا زور ڏي, وڻي ٿو."

هوءَ آهستي آهستي نرڙ تي ڪجهہ زور ڏيڻ لڳي ۽ ڪجهہ ٿڏڙا ڪڍڻ لڳي.

"تنهنجي مميءَ تنهنجو ڪو ڌيان نہ رکيو آهي."

"ڇو؟"

"ڏس نہ ڪنواري هوندي ڪيڏو ڪم ڪرايو اٿائين توکان. هٿ بہ سخت ۽ کهرا ٿي ويا آهن. هن عمر ۾ هٿ نرم ۽ نازڪ هئڻ کپن."

"ان ۾ مميءَ جو ڪهڙو ڏوهہ. منهنجي هاٿي ئي اهڙي آهي. منهن تہ سنو لسو ۽ نرم آهي نہ."

نريش کلي چيو "سو ان ڪري جو ان سان ڪو ڪم نہ ٿي سگهندو آهي. وري مميءَ اِهو بہ ڌيان رکيو هوندو تہ جيئن سولي اگهامي."

ڪاجل هن جي پيشانيءَ تي هلڪي ٿڦڪي هڻندي چيو "هٽو! توهان تہ هونئن ئي پيا منهنجي مميءَ مان ويڪون ڪڍندا آهيو."

نريش مشڪي رهيو هو. ڪجهہ خاموشيءَ کان پوءِ ڪاجل چيو "ٻڌو هوءَ ريشما آهي نہ منهنجي سوٽ جي سالي, ان کي ڌيءَ ڄائي آهي."

"سٺو واڌايون هجنيئي."

"مون کي ڇا جون ٿا واڌايون ڏيو؟"

"تہ هن کي ڏي."

"هن کي بہ چا جون ڏيون؟"

"تہ مون کي ٻڌايئہ ڇو؟"

"ائين ئي مون ڇيو توهان کي خبر هجي."

"تنهنجي سوٽ جي سالي۔ هزارين ميل پري رهندڙ جنهن کي مون ڏٺو بہ ڪونهي، ان کي ڏيءَ ڇائي تہ ان ۾ منهنجو ٻول ڪو ڇمتو."

"ڇڏيو! توهان سان تہ ڳالهائڻ ئي پاپ آهي، پيا تا حق بہ ناحقون وچڙجو."

نريش مستيءَ ڀرئي انداز ۾ ڇيو "ان ۾ مون ڇا ڇيو. تو ڳالهہ ٻڌائي، مون سياويڪ واڌايون ڏنيون. جي تو قبول نہ ڪيون تہ مان ڇا ڪريان. اهڙيون غير ضروري ڳالهيون ٻڌڻ سان منهنجو جنرل ناليج وڌندو ڇا؟ اچا تنهنجي مميءَ کي ڏيءَ ڇائي هجي ها تہ ٻي ڳالهہ هئي."

ڪاجل منهن سجائي ٻانهون ٻڌي ويهي رهي. نريش کلندي وڌيڪ ڇيو "پر ان ڳالهہ ۾ تہ مميءَ کي سڏيون واڌايون ڏيندس، تنهنجي معرفت نہ."

"توهان تہ الائي ڇو اچي منهنجي مميءَ جي پنيان پيا آهيو!" پڻ پڻ ڪندي ڪمري کان ٻاهر نڪري ويئي.

ڳالهہ هلڪي مذاق جي هئي، پر ڪاجل الائي ڇو اهڙين ڳالهين کي ڳنڀيرتا سان ڪٽي من ئي من پئي پاڻ کي دکي محسوس ڪندي هئي. گهر ۾ هڪ ٻئي سان ڪجهہ مذاقي تہ ڪجهہ گهرو ڳالهين ۾ ڪا نہ ڪا نوڪ جهوڪ پئي هلندي هئي. پلي هن ڪڏهن پنهنجي وهنوار ۽ سلوڪ ۾ بي ادبي نہ ڏيکاري هئي، پر گهڙيءَ گهڙيءَ فون تي پنهنجي مميءَ سان "دکڙا" ضرور اوريندي هئي. ائين ئي ڳالهين ڳالهين ۾ منهن لهي ويندو هئس تہ گهر ۾ هر ڪو ڳالهہ ڦيري اهڙي نموني پيش ڪندو هو جيئن ڪاجل کي وڻي، پر موڊ ۾ اچڻ لاءِ ڪجهہ وقت ضرور وٺندي هئي.

هوڏانهن نريش پاڻ کي وڌيڪ دکي سمجهندو هو. هن ڪڏهن بہ ڪاجل يا ان جي پيڪي گهر مان ڪنهن کي پنهنجي ذهنيت جي ليول تي محسوس نہ ڪيو. هو ڪنهن ننڍي ڳوٺ جا ڪونہ هئا. گهٽ پڙهيل ڪونہ هئا سواءِ ڪاجل جي ماءُ جي. پوءِ بہ ايترو پوئتي ڇو؟ ڪاجل تہ خاص طور زماني سارو ذهين طبقي ۾ اُتيل وينل ئي ڪانہ هئي.

ڪاجل جي ڪمري مان وڃڻ کان پوءِ نريش پڻ ڪجهہ ٿهلڻ لاءِ ٻاهر نڪري ويو. گهر ۾ هر ڪو پنهنجي پنهنجي روم ۾ هو. ٻتيون ٻري

رهيون هيون. ڪاجل وري پنهنجي روم ۾ اچي پلنگ تي آهلي پئي. ڪجھ لمحن بعد ماءُ کي فون ڪيائين. ”ممي چا ڪريان؟ هي تہ ڳالھ ڳالھ ۾ مون کي ٽوڪين ٿا. تنهنجو تہ نالو بہ نٿو وٺين.“

”چو چا ٿيو؟“

”ٽيندو وري چا اهو ئي روز روز جو.“

”سس سهري يا پٽي ڪنهن ڪجھ چيو اٿيئي؟“

”اڄ تہ انهن ڪجھ ڪونہ چيو.“

”تون منهنجي ڳالھ بہ تہ نٿي مڃين. مان ڀلا چا ڪريان؟“

”پر ممي، اهو سڀ استري ڌرم خلاف آهي.“

”ائين نہ آهي. مون سوامي جن کان وري پڇيو آهي. هن جو چوڻ آهي تہ اهو سڀ ڪجھ ٿوري وقت لاءِ آهي، پر اڻ جو لاڀ سڄي زندگي زال ۽ مڙس ٻنهي کي ملي ٿو.“

”چڱو ڏسان ٿي، پر هاڻ مون کان سنو نٿو ٿئي.“

”دل جاءِ ڪر. سوامي جن جي آشيرواد سان سڀ ڀلو ٿيندو.“

8

نريش بستري تي ليٽي ڪجهه پڙهي رهيو هو. ڪاجل بہ اچي پرسان ليٽي پيئي. ڪجهه دير جي خاموشيءَ کان پوءِ نريش جي مٿان ٻانهن ورائي چيائين، ”هيڏانهن، اندور وٺي تا هلو؟“

نريش مئگزين مان منهن ڪڍي چيو ”ڇو؟ ماءُ جي وري سڪ لڳي اٿئي ڇا؟ اڃا هاڻ تہ تي آئي آهين.“

”اُجين مان سوامي جن جي آشرم مان پڻ چڪر هڻي اچون. توهان کونہ هليا هئا اڳئين دفعي.“ ٻانهن جي گرفت کي ڪجهه مضبوط ڪندي چيائين، ”هلو نہ؟“

نريش مئگزين بند ڪري منهن ڪاجل طرف ڪندي چيو ”پاڻ سوامين جي چڪر ۾ پوڻ وارا نہ آهيون. خبر اٿئي.“

”ڇو؟“

”ان ڇو جو ڪو جواب ڪونهي. مون کي نٿو وڻي بس.“

ڪاجل جي چهري تي روسامي جا اهڃاڻ نظر اچڻ لڳا. نريش کلي چيو ”اندور چئين تہ هلون. هلين تہ ٻہ ٽي ڏينهن پرسان ماندو مان پڻ تي اچون. باقي اُجين نہ.“

ڪاجل جو منهن ٽڙي پيو. چيائين، ”تہ پوءِ مان مميءَ سان گڏ هڪ ڏينهن اُجين مان تي ايندس. توهان ڪنڌهرن ۾ وٺي تا هلو پر مندرن ۾ نہ.“

”سو تہ پلي، پر ڇو تي انهن ٻاون ٻانيٽن جي چڪر ۾ پئين؟ مٿو خراب ڪري ڇڏيندءِ.“

”توهان کي تہ انهن ڳالهين ۾ رس ڪونهي.“ ڪاجل مشڪي چيو ”پر منهنجي پوڄا ۽ ساڌنا جو گهٽ ۾ گهٽ اڌ ڦل تہ توهان کي ملڻو آهي نہ.“

”پوڄا ۽ ساڌنا گهر ۾ نہ ٿيندي آهي ڇا؟“

”گروءَ بنا گت ناهي.“

نريش کلي چيو "ڇڏ بحث کي. اهي گرو دماغ ڇٽي پورو ڪنديءَ. لڳي ٿو سواميءَ جي شڪشا (تعليم) اثر ڪرڻ شروع ڪري ڇڏيو آهي. مون کي اهي ڳالهيون نٿيون وڻن."

"سچ پچ ناستڪ آهيو."

"اڇا، مميءَ سان ڳالهه ڪئي اٿيئي؟"

"نه، مون چيو پهرين توهان نه مڃو."

"ٺيڪ آهي مان هن دفعي بامبي ٿي اچان ته يڪدم پوءِ هلنداسين."

"ائين ڇو؟ بامبي نه الائي ڪڏهن وڃو؟"

"بامبي مان ٿي ايندس ته ڪجهه وقت شانتي رهندي. وري جلد سڏ ٿيڻ جو امڪان نه رهندو."

"ٺيڪ آهي جيئن سهوليت سمجهو. مان مميءَ سان ڳالهائي ٿي اچان."

"اهڙي ڪهڙي تڪڙ آهي؟" نريش سندس پاسي منهن ڦيرائي پاڻ ڏانهن ڇڪيندي چيو. ڪاجل مشڪي رهي هئي. هن جي اکين ۾ چمڪ اچي ويئي. چيائين، "چو اڄ جلدي سمهڻو آهي. اڇا وقت ڪيترو ٿيو آهي؟"

نريش ڪجهه ستائيندي چيو "ها." هن مئگزين پاسيري ڪري بتي وسائي ڇڏي.

ٻئي ڏينهن آفيس ۾ ڪاجل نريش کي فون ڪيو "چندرا ماسي آئي آهي. ڪجهه سويل اچجو. رات جو ڊنر ڪائي واپس ويندي." ۽ نريش هونئن ڪان سويل گهر پهچي ويو. نريش خوشمزاجيءَ جون ڳالهيون ڪري سيني کي وندرائي رهيو هو. ڪاجل سان پڻ چرچا گهڻا ڪرڻ لڳو. چندرا چيو "نريش ڪڏهن تو اسان کي اُجين وٺي هلين. هڪ رات رهنداسين. اجين ۽ انڊور ٻنهي هنڌان ٿي ايندا سين."

ڪاجل نريش جو موڊ خراب ٿيندو محسوس ڪيو. نريش رکي انداز ۾ چيو

"ماسي هي ڪهڙو چڪر آهي سواميءَ جو. سچو ڏينهن هت به سواميءَ جون ڳالهيون پيون هلن. خبر اٿوَ مون کي انهن ڳالهين کان چڙ آهي."

چندرا ڪجهه سمجهي ويئي. آهستي چيائين، "الائي ڪاجل پئي چيو ته تو هلڻ قبوليو آهي."

نريش جو آواز ڪجهه سخت ٿي ويو. "جڪ ماري انڊور وڃڻ قبوليم. اُجين ڇو وڃان؟"

پاروتيءَ دخل ڏيندي چيو”چڱو چڏ اندور ئي سهي. ڪڏهن تو وٺي وڃين؟“
”منهنجو نڪاٽو ڪونهي. ماسي تون ۽ ڪاجل تي اچو. ڪار ۽ ڊرائيور ڏيانوَ تو.“
چندرا چيو ”ڪو مرد تہ گڏ هجي نہ؟“
نريش مشڪي چيو ”ماسڙ ويچارو تہ بڏل آهي هلڻ لاءِ. ان کي وٺي وڃو نہ. سچ ماسي مون کي اِها ڳالھہ نہ وڻندي آهي. عجيب قسم جي گهٽن محسوس ڪندو آهيان.“
بسنت لعل چيو ”خير ڇڏيو انهن ڳالهين کي. فون ڪر ناڪر داس کي اچي تو؟“
چندرا گهر فون ڪيو. ناڪر داس اچا ڪونہ آيو هو. چندرا چيو ”هو چئي ويا هئا تہ احمدآباد مان ايندي دير تي ويندي. کين تہ خبر بہ نہ آهي تہ مان هت آئي آهيان. بهتر، مان روٽي کائي جلد وڃان.“
آخر طئي ٿيو تہ ڪاجل ۽ چندرا ويندين جڏهن بہ ناڪرداس کي سهوليت تي. روٽي کائي نريش ۽ ڪاجل چندرا کي گهر ڇڏڻ ويا. واپس موٽڻ وقت نريش چيو ”ڪا! آئيسڪريم کائبي؟“
”اج ڇڏيو. ماسيءَ رس گلا آندا هئا. فرج ۾ رکي آئي آهيان.“
”اهي تہ پڙهيل هوندا.“
ڪاجل جو منهن اڳ ۾ ئي چڙهيل هو ”توهان کي تہ منهنجي ڪائي بہ پيڪي چيز نہ وڻندي آهي.“
نريش مشڪي چيو ”مون ائين توري ئي چيو تہ نہ کائيندس. سپاٽي کائيندا سين. تيسين شڏ ٿي ويندا. هينئر تہ آئيسڪريم تا کائون.“
”توهان اندور مون سان گڏ هلڻ جو وعدو ڪيو هو.“
”ها بابا، پر مول مقصد تہ اُجين هلڻ جو هو نہ. جيڪڏهن توکي ڪمپني ملي تي تہ مان ڇو تڪليف ڪريان.“
”ساهري هلڻ بہ ڪا تڪليف آهي.“
”ها، اُجين وارو سوامي منهنجو وڏو سهرو آهي نہ؟“ نريش خفي ٿيندي چيو.
”سوامي جن توهان کي ڪهڙا سور ڏنا آهن.“ ڪاجل جو آواز ڪجھہ اوچو ٿي رهيو هو.
نريش آهستي پر کهري آواز ۾ چيو. ”چڱو هاڻ بس ڪر. اج ڪان پوءِ سواميءَ جو نالو منهنجي سامهون نہ اچڻ کپي.“
ڪار جو رخ گهر طرف ڪيائين.

9

پاروتي ۽ بسنت لعل احمدآباد ويل هئا ۽ رات اُتي رهڻا هئا. شام جو ڪاجل رنڌڻي ۾ ڪجهه ڪم ڪري رهي هئي. نريش جي اچڻ ۾ اڃا ڪافي دير هئي. ونيتا تيار ٿي رنڌڻي ۾ آئي. ”پاپي مان ٻاهر وڃي رهي آهيان. ڪاليج ۾ هڪ فنڪشن آهي. ڏهين وڳي تائين اچي ويندس.“

”تيار ٿي پوءِ ٻڌائڻ آئي آهين.“ ڪاجل جو آواز ڪجهه ڪنور هو.

ونيتا کي سٺو نہ لڳو. رُڪائيءَ سان جواب ڏنائين, ”ٻڌائڻ ٿي تہ آئي آهيان.“

”ان جو مطلب؟“

”مطلب اِهو تہ موڪل وٺڻ ڪانہ آئي آهيان. جو پهرين اچي چوان. پاپي موڪل ڏين تہ وڃان.

”چو موڪل وٺڻ ضروري نہ آهي؟“

”هن ڪيس ۾ تہ نہ. پروگرام ڪافي ڏينهن اڳ ٺهيل هو. گهر ۾ سڀني کي خبر آهي, شايد توکي بہ هوندي.“

”مون کي تہ خبر نہ آهي. خير ڇڏ بحث کي.“ هن منهن سگريءَ تي رکيل ٽپيلي طرف ڪندي چيو.

”بهتر! ڇڏ بحث کي.“ چئي ونيتا تڪڙي تڪڙي ٻاهر نڪري ويئي.

آفيس مان اچي هٿ منهن ڌوئي نريش ڊرائنگ روم ۾ آيو. ڪاجل کي نہ ڏسي رنڌڻي ۾ ويو. هوءَ ڦلڪا پچائي رهي هئي. گهر ۾ ٻئي اڪيلا هئا. نريش کي ان ڳالهہ جو احساس هو. ڪاجل کي پنيان ياڪر پائيندي چيائين, ”ڇا ڪيو اٿيئي؟“

ڪاجل گرفت ڇڏائيندي چيو ”اڙي ڏسو! سامهون دريون کليل آهن.“

نريش ڍلو ڇڏيندي چيو, ”سوچيا, جوءِ مڙس آهيون.“

ڪاجل مُشڪي منهن ورائي چيو "ان جو مطلب ائين نہ آهي تہ سيڻي جي اڳيان سڀ ڪجھ ڪريون." نريش کي هن جو شرارت ڀريو انداز وڻي رهيو هو. چيائين، "چڱو ڀلا، جلدي ڪر بک لڳي آهي."

"تيسين سُوپ پيو." هن پيالو ڀري نريش جي هٿ ۾ ڏنو.

"اڄ ونيتا ڪاليج ۾ فنڪشن تي ويئي آهي."

"ها وڃڻي تہ هئي."

"خبر اٿوَ تيار ٿي پوءِ ٿي بڌائي تہ وڃان ٿي."

"سو ڇا؟"

"ڇو ڀهرين موڪل نہ ورتي ڪپيس."

نريش اڪثر اهڙين ڳالهين ۾ منجهي پوندو هو. "ڪاجل! زمانو ٻيو آهي. ونيتا پاڻ جيڏي آهي. موڪل ڇا جي؟ ننڍي ٻار آهي ڇا؟"

"مون کي اهڙي قسم جي آزادي نٿي وڻي."

"اهڙي ڪا غلط ڳالھ بہ تہ ڪونہ ٿي رهي آهي. ڇو ٿي اجايو ٽينشن رکين؟"

"مون کي ڇا جو ٽينشن؟ ڏسجو اها ڇڙواڳي ڪو رنگ نہ لائي. وات هونئن ئي وڏي ويو اٿس. منهنجي تہ عزت ئي ڪانہ ٿي ڪري."

"هن نموني جو تون عزت گهري ونندينءَ تہ ٻيو ڇا ملندءِ." نريش کي وشواس هو تہ ونيتا اجايو نہ ڳالهائيندي آهي. ڪاجل ڪجھ پڙڪايو هجيس تہ ٻي ڳالھ آهي. ڪاجل ڳالھ جو سلسلو جاري رکندي چيو "ڇا مطلب؟"

"مطلب تہ عزت ڪمائي ويندي آهي، گهري يا ڇني نہ ويندي آهي." سُوپ وارو پيالو رکندي چيائين، "خير ڇڏ انهن ڳالهين کي، روٽي کٽي ٻاهر اچ." نريش ٻاهر نڪري آيو. سندس رومانٽڪ موڊ مري چڪو هو.

10

نريش پنهنجي روم ۾ ڪمپيوٽر تي انٽرنيٽ کولي ڪجهه ڏسي رهيو هو. ونيتا آئي، ”ها پئيا چئه! اچڻ لاءِ چيئه.“

”ها! مٿي کي ٿورا زور ڏي......“

”مٿي ۾ سور آهي ۽ ڪمپيوٽر چالو ڪري وينو آهين.“

”ڪجهه ضروري ڏسڻو هو.“ چئي نريش ڪمپيوٽر بند ڪري اچي ليٽي پيو. ونيتا سندس مٿي تي هلڪا زور ڏئي رهي هئي. ايتري ۾ ڪاجل به اچي پرسان ويٺي. ونيتا چيو. ”پئيا! پاپيءَ کان ڇو ڪونه ٿو زور ڏيارين؟“

”هن جا هٿ سخت ۽ کهرا آهن.“ نريش مشڪي چيو. ڪاجل جو هٿ چڪي اڳيان ڪيائين ۽ ونيتا جي هٿ سان ڀيٽيندي چيائين، ”ڏس ڪيڏو نه فرق آهي.“

”پاپيءَ لڳي ٿو ته ننڍي هوندي ڪافي ڪم ڪيو آهي.“

نريش چيو، ”تون ان معاملي ۾ خوش نصيب آهين. ڇُٽي پئي آهين ڪم کان حال ته ساهري وڃي حساب ڏجانءِ!“

ونيتا مشڪي چيو ”سو ته جيڪو نصيب، پيڪن ۾ ته مزو ماڻيو آهي نه. ڪريڊٽ سڄي مميءَ کي ڏيڻ کپي.“

”نه، مميءَ جي تندرستيءَ کي، جنهن جي ڪري هوءَ ڪم ڪري سگهي ٿي.“

”نه پئيا! ائين ڪونهي. من به ته کپي.“

”دل ته اسان جي مميءَ جي وڏي آهي. سس به تنهنجي لاءِ اهڙي ئي ڳولينداسين، پر گهڻو ڪجهه پاڻ تي مدار رکي ٿو. تون سٺي هوندينءَ ته سس به سٺي ٿي ويندءِ.“ ونيتا جا زور چالو هئا. نريش ڳالهائي رهيو هئو. ونيتا جي ڳالهائڻ جي انداز مان نريش هن جي خوش مزاجيءَ جو اندازو لڳائي پئي سگهيو ۽ ڪاجل جي خاموشيءَ مان هن جي بي رخيءَ جو.

نريش ڪاجل جي هٿ مٿان هٿ رکندي چيو، ”ونيتا! تون ڇو پيئي پاپيءَ سان اُلجهندي آهين؟“

ونيتا ان ئي خوش مزاجيءَ واري انداز ۾ جواب ڏنو ”ڇڏ پيئيا، منهنجي پاپي اهڙي آهي ڇا، جو ان سان پيئي اُلجهندس؟“

”ڪاجل تہ ڪجھ ائين پئي چيو.“ ڪاجل جو چهرو ڀاوَهيڻ (احساسن کان سواءِ) هو. هن نٽي چاهيو تہ نريش ونيتا سان ڪا هيءَ ڳالھ ڪدي، خاص طور سندس حاضريءَ ۾. ونيتا ڪجھ ڳنڀير ٿيڻ لڳي. هٿن جي چرپر ڍلي ٿي ويس. چيائين، ”هوءَ منهنجي ماءُ ٿيڻ جي ڪوشش ٿي ڪري. پلي وڏي آهي سندس حق آهي، پر ماءُ وانگر ڪجھ انگل بہ تہ سهي نہ.“ نريش اکيون کوليون. ونيتا هٿ پري ڪري مشڪي چيو ”جيڪڏهن ڏيءُ جا انگل نہ سهي تہ پوءِ اِهو ماءُ جو نہ، پر سس جو رول ٿيو. خير ڇڏ پيئيا! وري اهڙي ڳالھ ٻڌڻ جي نوبت تو لاءِ ڪونہ ايندي.“

ڪاجل ڪجھ ڪچي نہ رهي هئي. ان ڳالھ ونيتا کي تيسي ۾ آڻي ڇڏيو. مڙس کي برغلائي چپ ڪري ويٺي آهي. آواز ڪجھ تکو ٿي ويس. چيائين، ”خبر نہ آهي توکي ڇا شڪايت ڪئي اٿائين؟ مون تہ ڪنهن کي ڪجھ نہ چيو آهي. ممي پپا کي بہ نہ ٻڌايو آهي. ٻاهر وڃڻ لاءِ مان ڀرين اچي پاپيءَ کان موڪل ورتي. پوءِ تيار ٿيان. سو بہ اهڙي موقعي لاءِ جيڪو ضروري ۽ روٽين هو. ڪاليج جو فنڪشن. گهر ۾ سيني کي خبر هئي شايد توکي بہ......“ ونيتا اڃا ماٺ نہ پئي ڪري سگهي. ”پئيا! تون منهنجي سياءَ کان 21 سالن کان واقف آهين. پاپيءَ جا تہ اڃا 21 مهينا بہ پورا نہ ٿيا آهن......“ نريش کلي ويٺو چيائين، ”ڇڱو! ڇڏ پلا انهن ڳالهين کي. ڪاجل تون بہ ڏس پاڻ جيڏي اٿيئي. ڏيءُ ڪري ليڪينس يا پيڻ. اڃا بہ وڌيڪ پاڻ ۾ ساهيڙيون ٿي هلو تہ ڪمپني رهندوَ.“

ڪاجل چيو. ”منهنجي لاءِ ڪهڙو فرق پوندو.“ نريش اُن جو مطلب نہ سمجهي سگهيو. چيائين، ”سياٽي آفيس مان جلد اچي سگهبو. هلون ڪنهن پڪچر تي.“

”پلي.“ ونيتا چيو.

”ڪهڙيءَ تي؟“

”جيڪا پاپي چوي.“ آخر طئي ٿيو تہ نريش کي جيڪا بہ نيڪ لڳي، هو صبح جو وڃي ائڊوانس بڪنگ ڪرائيندو.

ٻئي ڏينهن منجهند جو نريش فون ڪيو. ڪاجل! مون کي شام جو هڪ ضروري ڪم تي پيو آهي. سئنيما جون ٽڪيٽون پٽيوالو کٽي نڪتو آهي. توهان ٻئي ڄڻيون تي اچو. وڏيڪ واري ٽڪيٽ ٿئيٽر تي ڪنهن کي ڏيئي ڇڏجو.“

”چڱو ڏسان تي. هرويرو اڄ ئي هلڻ ضروري آهي ڇا؟ ٻئي ڪنهن ڏينهن هلنداسين.“

”نہ نہ. پروگرام نهيو آهي تہ وڃو. ٻئي ڪنهن ڏينهن ونيءَ جي ٽائيم سان سيٽنگ ٿئي يا نہ. آرتوار ڏينهن رش ۾ مون کي مزو ڪونہ ايندو آهي، خبر اٿيئي.“ نريش ائين چئي فون رکي ڇڏيو. پٽيوالو آيو تہ ڪاجل ٽڪيٽون ٿئيٽر تي واپس ڪرڻ لاءِ چئي، ان کي روانو ڪري ڇڏيو. ڪجھ دير کان پوءِ وني ڪاليج مان آئي.

”پاپي، ڇا پروگرام آهي، پئيا جو فون آيو. ڪهڙو شو آهي؟“

ڪاجل وراڻيو- ”فون آيو. اڄ مشغول آهن. ٻئي ڪنهن ڏينهن هلنداسين.“

”مون کي اول ئي خبر هئي، پٽيا سان پروگرام سيٽ نہ ٿيندو. خير آرتوار ڏينهن هلنداسين.“

”اڇي پاٺين تہ چئجانس.“ چئي ڪاجل رنڌڻي ۾ هلي ويئي.

رات جو نريش گهر آيو تہ ونيتا هال ۾ ويني هئي. مشڪي روسامي واري انداز ۾ چيائين، ”ڇا پئيا هي تنهنجو پروگرام. پاپي ڇا چوندي. مس مس گڏ هلڻ جو پروگرام نهيو سو بہ ڪونہ بيٺو.“

”ڇو؟ مون تہ چوائي موڪليو تہ توهان ٻئي وڃي تي اچو. ٽڪيٽون ڇو واپس ڪيوَ؟“

”الائي مون کي تہ خبر بہ ڪانهي. پاپيءَ واپس ڪيون هونديون. تو کان سواءِ موڊ نہ هوندس.“

”ٺيڪ آهي ٻئي دفعي.“ چئي هو پنهنجي روم ۾ هليو ويو.

نريش سوچڻ لڳو ڪاجل کي ونيتا سان وڃڻ ۾ ڪهڙو فرق پوي ها. هن جي اڳيان هڪ جهوني ڳالھ سئنيما جي پڙدي وانگر ڦرڻ لڳي.

ڪجھ وقت اڳ ٻئي گڏ اندور ويا هئا. نريش کي کنڊوا ۾ ڪو ڪم هو. پروگرام ائين هو تہ ڪاجل اندور رهندي ۽ صبح جو ڪار کٽي نريش اڪيلو ڏينهن جو کنڊوا مان ٿي ايندو.

رات جو رام، پتنيءَ سان گڏ هنن سان ملڻ آيو. ائين ڳالهين ۾ وينا هئا. ڪاجل رام کي چيو "پئيا! سياٽي هت اڪيلي آهيان، ڪا پڪچر ڏيکاريو نہ."

رام چيو "ڪهڙي ڏسنديءَ."

"ڪاڪي ديوانند جي تہ ڪا پڪچر ڪانہ هوندي، جا توکي وٽي. پاپي جيڪا چوي."

"پر پائي لاسٽ شو. سياٽي آفيس نہ ڇڏي سگهندس."

"هون! لاسٽ شو ڪهڙي ڪم جو. ٽائيم تہ ڏينهن جو وڌي پوندو نہ!"

"هيئن ڪر، تون ۽ انيتا وڃي ٽي اچو. ٽڪيٽون مان گهرائي موڪليندوسانوَ. ڪهڙي شو جون؟"

ڪاجل انيتا طرف نهاريندي چيو "ٽين وڳي واري شو جون پاپي؟"

"ها برابر آهي. تيسين روٽي بہ کائي وٺبي ۽ گهر جو ڪم بہ پورو ٿي ويندو. تون سويل ئي اچي وڃجانءِ. روٽي گڏ کائينداسين."

نريش سوچي رهيو هو تہ ڪاجل جڏهن نٽاڻ جي رول ۾ هئي تہ ڪافي اُتساهت هئي. سؤٽ جي پتنيءَ سان گڏ ويئي، پر هت سڀڳي پاجائي ٿي ڪري بہ ان جهڙو رول نہ نڀاهي رهي آهي. ونيتا جي وهنوار ۾ نريش کي ڪا ڪمي نظر نہ اچي رهي هئي. ڪاجل ۾ پنهنجائپ جي ڪوتاهي هئي. نريش کي گهر ۾ ڪاجل جو وهنوار سيني سان تڏو نظر اچي رهيو هو. هي آثار سٺا نہ چئبا.

نريش ۽ ڪاجل پنهنجي روم ۾ وينا هئا تہ ونيتا اندر آئي.

"پئيا! هوءَ بامبي مان جيڪا ڊريس آندي هئوَ ڏنوَ تہ ڪونہ."

"چو اوڏي مهل ئي مون ڪونہ ڪنئين. مميءَ کان پڇ." ونيتا ڊوڙي پاروتيءَ جي روم طرف ويئي. ڪجهہ دير کان پوءِ ڊريس کڻي آئي. "اڙي يار! هيءَ تہ مون کي ڪافي وڏي ٿي ٿئي."

نريش کلي چيو "تون لنبي ٿي وڃ يا ڊريس ننڍي ڪر."

ونيتا ڊريس کولي پلنگ تي ڦهلائيندي چيو "نہ پئيا! هي پئٽرن خراب ٿي ويندو. ڪٽنگ ڪجي يا پٽو ورائي اندران سلائي ڪجي." نريش ڏيان سان ڏٺو ڳالهہ برابر هئي. ونيتا چيو "پاپي هيءَ ڊريس تون کڻ!"

نريش چيو "برابر آهي. ڪاجل کي پوري اچي ويندي."

"پاپي وڃي پائي اچ نہ؟"

"نہ، مان چو تنهنجي لاءِ آندل ڊريس پايان؟"

”انهيءَ ۾ ڇا آهي؟ منهنجي لاءِ ٻي ايندي، ٻيو ڇا؟ هونئن ٻہ مون وٽ ڊريسون گهٽيون آهن. مان مڊي فراڪ يا جينس وٺنديس.“

ڪاجل چيو ”ائين ڇڏ نہ. تہ توکي نئي وٺي.“

”مون ائين ڪٿي چيو. ڊريس تہ مست (ڀَلي) آهي. مئي پوري نئي اچي تہ مان ڇا ڪريان.“

”نہ بابا. مان ڪانہ پائيندس. تون وڃي ٽيلر کان فٽنگ ڪراءِ. منهنجي لاءِ توري ئي آئي آهي.“

ونيتا جي ڇهري تي خفي تيڻ جا اهڃاڻ ظاهر ٿيڻ لڳا. ڪجھ چوڻ هارڪي هئي تہ نريش جو اِشارو سمجهي چپ ٿي ويئي. ڊريس کڻي ٻاهر هلي ويئي.

سڀ ڊنر لاءِ ٽيبل تي وينا هئا. ونيتا چيو ”ممي. پاپيءَ کي چائينيز وئراٽئيون ٺاهڻ ايندريون اٿئي.“

پاروتيءَ چيو ”اڇا! توکي ڪيئن خبر پيئي.“

”هو سامهون بنگلي واري پنجاپٽي ڪُڪنگ ڪلاس ٿي شروع ڪري. مون پاپيءَ کي چيو تہ هل هلي ٻئي جٽيون سکي اچون. ٻيو سڀ تہ ايندو آهي پر چائينيز ۽ ڪانٽينيٽل ڪونہ ايندو آهي. تہ پاپيءَ ٻڌايو تہ کيس چائينيز ايندو آهي.“

پاروتيءَ چيو ”چوري. هيترن ڏينهن ۾ تہ ڪڏهن اهڙو ڪجھ ڪونہ کارايو اٿئي.“

نريش چيو ”خير سڀاڻي چائينيز ڊنر.“

ونيتا چيو ”هڪ شرط.“

”شرط وري ڇا جو؟“

”جهڙو بہ نهي کائڻو پوندو. اُتساهت ڪرڻ لاءِ.“

”ٺاهيندينءَ تون يا ڪاجل.“

”بابا ٺاهيندي پلي پاپي. پر هيتري وقت ۾ جو نہ ٺاهيو اٿائين تہ متان ڪا ڪمي رهجي وڃي.“

بسنت لعل چيو ”ٺيڪ آهي. جيسين ڪجھ ڪچو پڪو نہ آهي، تيسين ڪوئي پرابلم نہ آهي.“

ڪاجل ڪنڌ جهڪائي چيو ”ان لاءِ ڪجھ الڳ مصالحا ۽ ٻيو سامان کپندو.“

”پوءِ ڇاهي. سڀاڻي وڃي وٺي اچجو.“ بسنت لعل چيو.

رات جو پنهنجي روم ۾ اڪيلا ٿيا ته ڪاجل نريش کي ٻڌايو ته ڪيس چائينيز ڪاڏو ناهڻ خاص نه ايندو آهي. سکي ضرور هئي، پر پرئڪٽس نه هئڻ ڪري گهڻي ڀاڳي وسري ويو اٿس. نريش چيو ”پوءِ وجي سکي اچ نه!“

”نه بابا، مون کي هنن ننڍين ڇوڪرين سان سکڻ ۾ مزو ڪونه ايندو.“

”تون به ته اجا ننڍي آهين. ڪيترن ئي گهرن جون نهر ۽ ڏيئر هن پنجاپڻيءَ وٽ سکڻ اينديون آهن. ننڍيون به ته وڏيون به. ازان سواءِ ونيتا به ته پاڻ جيڏي اٿئي. گڏ هوندءِ.“

”نه، مان اندور ساڳئي هنڌ پرئڪٽس ڪري ايندس. جڏهن به وڃڻ ٿيو.“

نريش ٽوڪيندي چيو ”ها اُتي ته صرف وڏيون- تو جهڙيون ۽ تو جيڏيون ئي ويندڙيون هونديون.“

ڪاجل چيو ”اتي جي ٻي ڳالهه آهي.“

”پوءِ وِنيءَ کي چو بندلِ هنيئه ته توکي چائينيز ڪاڏو ناهڻ ايندو آهي.“

”مون کي ڪهڙي خبر ته سيني جي سامهون مون کي ڏنو ڪندي؟“

”چو ڪوڙ ڳالهايائين؟“

”پر ڳالهائڻ جي ڪهڙي ضرورت هئي؟“

”چري، هن ته تنهنجو هڪ سنو پهلو سيني کي ڏيکارڻ ٿي چاهيو.“

”توهان ته هونئن ئي پنهنجي پيڻ جو بدر ڪٽندا آهيو.“

نريش جهنجهلائي اُٿيو پر خاموش رهڻ واجب سمجهيائين.

(11)

نريش آئيني اڳيان ٽاءِ ٺيڪ ڪري رهيو هو. ڪاجل ٽيبل تي ٽڙيل پکڙيل ڪاغذ ۽ ڪتاب سهيڙي رهي هئي. ونيتا اندر داخل ٿي، نريش جي ڳلي ۾ ٻانهون وجهي چيو "هاءِ برادر!"

نريش مشڪي شرارتي انداز ۾ چيو "چئو پٽ ڇا کپي؟"

ونيتا ڪجهه رُسي ويئي. هڪ هٿ سان هلڪي مُڪ ڀاءُ جي ڪلهي تي هڻندي چيائين، "هون پئيا......!"

نريش کلي چيو "وڏو مان يا تون؟"

"تون."

"تہ مان تنهنجي هن پيار جتائڻ پنيان ڪو مطلب آهي، ايترو نٿو سمجهي سگهان." ٻانهون ونيتا جي ڪلهن مٿان رکندي چيائين."وري ڦريون دفعو تہ نہ آهي. هاڻ چئہ پلا ان ۾ رسڻ جي ڪهڙي ڳالهہ آهي."

"ڦرين پرامز ڪر تہ ڳالهہ مڃيندين." ونيتا جي ڳالهائڻ جو لحظو ڦرين جهڙو ٿي ويو.

"ها پرامز."

"اڄ رات جو نئين سال جي پارٽي آهي. تون ۽ ڀاڀي مون سان گڏ هلو."

"ڇو ڪجهہ خاص آهي؟"

"ها هڪ اسٽوڊنٽس جو گروپ دبئي مان آيو آهي. ان ۾ ڪجهہ اسان جي اسڪول جي وقت جا بہ آهن. اِهو فيصلو ڪيو ويو آهي تہ ٻاهران ٽورن نوجوانن جوڙن کي بہ نينڊ ڏيئي گهرايو وڃي."

"ڪٿي آهي پارٽي؟"

"هوٽل گارڊن ۾ رات جو ڏهين بجي."

نريش ڪاجل طرف مخاطب ٿيندي چيو "پوءِ هلون؟"

ڪاجل بنا ڪنهن اُتساهہ جي وراڻيو "جيئن توهان جي مرضي."

نريش چيو "ٺيڪ آهي هلنداسين."
ونيتا چيو "هڪ شرط بہ آهي."
"وري ڇا جو؟"
"توهان ٻنهي کي ڊانس ڪرڻي آهي."
"چري! اسان کي ڪهڙي ڊانس ايندي آهي."
"ڊانس ڇا جي مڙيئي هٿ پير هلائڻا آهن." نريش خاموش رهيو. ونيتا وري چيو "هلو نہ يار! پاپي تون بہ ڪجهہ چئہ نہ پئيا کي."
ڪاجل جو چهرو پاوهيڻ هو. چيائين، "پاڻهين تنهنجي ڳالهہ نہ مڃيندو تہ منهنجي ڪٿان مڃيندو."
نريش چيو "چڱو بابا هلبو. پوءِ اُتي جيئن سمجهہ ۾ آيو."
ونيتا منيون پڪوڙي هلڪو جمپ ڏيندي چيو "ان کي چئبو آهي سٺو پئيا." هوءَ خوش ٿيندي هلي ويئي.
ٺيڪ ڏهين بجي هوٽل پهتا. هال سٺي نموني سجايو ويو هو. لڳي پيو اڄا سڀ ماڻهو ڪونہ آيا هئا. اسٽيج تي براجمان بئنڊ جو هلڪو مڌر سنگيت هال ۾ گونججي رهيو هو. ڇوڪرن ڇوڪرين کي چست ڪپڙا پاتل هئا. خاص ڪري جينس ۽ ٽي شرٽس. هڪ لنبي سهڻي ڇوڪري نريش طرف اچي رهي هئي. اڳيان اچي نريش جا ٻئي هٿ پڪڙي چيائين، "نريش پئيا! سڃاڻو ٿا؟" نريش هن طرف ڇتائي ڏسي رهيو هو. "پائي ياد ڪرڻو پوندو."
"بہ چاڪليٽ." هوءَ مشڪي رهي هئي.
نريش جي چهري تي سڃاڻپ جي چمڪ اچي ويئي. "اڙي گڏي." ڇڪي گلي سان لڳايائينس. هوءَ ونيتا جي ساهيڙين ۾ ننڍي ۾ ننڍي هوندي هئي ۽ نريش کي خوب وڻندي هئي. ونيتا ۽ ٻين کي هڪ هڪ چاڪليٽ ڏيندو هئو پر هن کي ٻہ. ڪڏهن هڪ چاڪليٽ ڏيندو هئس تہ رسي ويندي هئي. سڀ هن کي گڙيا چوندا هئا، پر نريش گڏي ڪري سڏ ڪندو هئس.
"چوري، ڪيترا سال ٿي ويا. ڏهہ ڪن تہ پڪا."
"ها ايتري وقت ۾ ڪافي چينج اچي وڃي ٿي، پر پئيا! توهان ۾ ڪا خاص چينج ڪانہ آئي آهي."
"منهنجي بيهڪ باڊي ان وقت مڪمل صورت وٺي چڪي هئي. تون تہ ڪافي ننڍي هئينءَ."

”صحيح ڳالهه آهي.“ ڇوڪريءَ جي ڳالهائڻ ۾ ونيتا وانگر پنهنجائپ هئي.

”گڏي تون مون کي ته اڄ به اوترو ئي ٿي وڻين.“

”سچ!“ گڏيءَ اُتساهه ۾ اچي نريش کي ڳل تي چمي ڏني ته اُتي لپ اسٽڪ جو نشان رهجي ويو. ڪاجل حقارت ڀري نگاهه سان ڇوڪريءَ طرف نهاريندي ”هون“ ڪجهه اهڙي انداز ۾ چيو جو هوءَ ويچاري سمجهي ويئي. نريش ماحول کي ٽينس ٿيڻ کان بچائڻ لاءِ مشڪي چيو ”گڏي، پنهنجي پاپيءَ سان گڏج.“

هن هٿ اڳيان وڌائيندي چيو- ”هاءِ پاپي! ونيتا پلي نريش پئيا جي سڳي ڀيڻ هجي، پر پياري ڀيڻ ته مان آهيانس.“ ايتري ۾ ونيتا به اچي پهتي.

نريش چيو ”هل ته ڪٿي هلي وهون.“ سيئي پاسيرو پيل هڪ ٽيبل تي وينا. ”پوءِ گڏي، ڇڻ ڇا کائيندينءَ؟“

”به چاڪليٽ.“

ونيتا چيو ”ڇوري، تون اڃا ڪانه سڌري آهين. پئيا! ڪالهه تنهنجي لاءِ ڏاڍو پئي پڇيائين.“

”پوءِ تو ڳالهه ته ڪانه ڪئي.“

”منهنجي ڌيان تان لهي ويو. سڄو وقت اڄوڪي پروگرام جي ڪاميابيءَ لاءِ رٿائون پئي مغز ۾ ڊوڙيون.“

”گڏي هاڻ ڪٿي؟“

”بس بڙودا کان جيئن دبئي وياسين، تيئن اُتي ئي آهيون.“

”انڪل جو بزنيس ساڳيو ئي اليڪٽرانڪس جو؟“

”ها! هاڻ ته وڏو شو روم آهي ۽ هول سيل جو پڻ. سٺين ڪمپنين جي ايجنسي آهي.“

ونيتا چيو ”پئيا! هاڻ گڏيءَ لاءِ ڪو گڏو هٿ ئي ڳولهه!“

”ڇوري ان ڪان ڀهرين تنهنجي لاءِ ڳولهڻو پوندو.“

گڏيءَ چيو ”سچي ڳالهه آهي. منهنجي لاءِ ڇوڪرو جيجا جي ڳولهيندو.“

ڪاجل کي هي سڀ ڳالهيون نه پئي وڻيون. پنهنجا پاوَ لڪائڻ لاءِ هن جي ڪوشش ناڪامياب پئي ويئي. آخر چيائين، ”مٺيون، هاڻ ئي اچي شاديءَ جي لڳي اٿو.“ نريش کي ڪجهه شرمساريءَ جو احساس ٿيڻ لڳو پر ڇوڪرين ڪاجل طرف ڪو ڌيان ڪونه ڏنو. هنن ڪاجل کي

نظرانداز ڪري ڇڏيو. ان ڳالهہ ڪاجل کي وڌيڪ خفي ڪيو. گڏيءَ چيو ”پئيا، ۽ وني مون کي دبئي ۾ کپي. ڇوڪرو ڳولهڻ جي جوابداري منهنجي. مان پپا کي وچڻ شرط چونديس.“

”پاڻ سنو. منهنجي تڪليف گهٽي.“

”نياڻيءَ جي شادي ڪرائڻ بہ جڻ ڪا تڪليف آهي.“ ڪاجل رُکي انداز ۾ چيو.

نريش کي نيٺ چوڻو پيو۔ ”ڪاجل! تون ھي ڳالهيون نہ سمجهندينءَ.“

ونيتا اُتي ڪڙي تي. ”گڏي هل تہ ڏسون. اجا ڪير ڪير باقي آهي. پروگرام تہ ليٽ تي ويو آهي.“ هو ٻئي هليون ويون تہ نريش چيو۔ ”ڪاجل! تون ڳالهہ سمجهندي ڪر. اسان تہ چرچا ڪري رهيا هئاسين هڪ ٻئي سان.“ ڪاجل اُتي رومال جي ڪنڊ گلاس مان آلي ڪري نريش جي ڳل تان لپ اسٽڪ جا نشان لاهڻ لڳي. چيائين. ”چرچا بہ هيڙي نموني جا.“

نريش مشڪي رهيو هو. ”ڏسندي وڃ. اجايا رمارڪ پاس نہ ڪر. ڳالهہ نہ وٺي يا نہ سمجهہ ۾ اچي تہ چپ ڪري ويهہ.“

”مون ڪهڙي غلط ڳالهہ چئي؟“

”سڀ غلط ۽ سڀ بي موقعي.“

”بس بس، توهان کي تہ منهنجي ڪابہ ڳالهہ نہ وڻندي آهي.“

”منهنجي وڻڻ نہ وڻڻ جو سوال ڪونهي. هن نموني تون پنهنجي واقفيت تي ڏين.“

”منهنجي واقفيت تہ توهان اول ئي ڏني هئي.“

نريش خفي تي ڪرمن تي هٿ هڻندي چيو ”ڇڱو يلا بس ڪر بابا! هاڻ ٻڌاءِ ڇا کائيندينءَ؟“

”ڪجهہ نہ.“

”اهو هت نہ ملندو آهي.“ نريش کلي ويٺو. ”ائين رسي نہ وڃ، چئہ، مون کي تہ ڏاڍي بک لڳي آهي.“

”پينرن لاءِ ڪونہ ترسندا؟“

”نہ هو هاڻ ڪونہ ايندبون.“

”ڇو؟“

”ڇڏ هاڻ اُن ”ڇو“ کي. ٻڌاءِ ڇڪن. فش يا ويشنو؟“

”جيڪو توهان کائو.“ هن آهستي چيو.

”شاباس! ان طرح پتيءَ سان ها ۾ ها ملائيندي اڄ جنم سڦلو تي ويندءِ.“ نريش جي مذاقي موڊ ۾ ڪاجل ساڻس نه ڏئي رهي هئي. اوڏيءَ مهل ڊانس شروع ٿي.

اڃا ڪائي ٿي رهيا هئا ته هڪ ڇوڪرو اچي اڳيان بيٺو. جهڪي پيري پوندي چيائين. ”هلو! پائو ڪيئن آهيو؟“ وري ڪاجل طرف مڙي جهڪيو. نريش چيو ”اڙي ديپو ٻڌاءِ ڇا پيو هلي؟“

”بس سڀ نيڪ آهي، ونيءَ ٻڌايو ته توهان آيا آهيو ته گڏجڻ اچي ويس.“

”اڄ ويهه! ڇا ڪائبو؟“

ديپوءَ پرسان خالي ڪرسيءَ تي وهندي چيو ”ڪجهه نه. مان رسوئي گهران ٿي ڪائي آيو آهيان.“

”اڪيلو آيو آهين؟ هوءَ ڇوڪري، جا پرچائي هيئه، ڪٿي آهي؟“ نريش ڪاڏو جاري رکندي چيو.

”هوءَ آمريڪا ويئي آهي نانيءَ وٽ.“

”نانيءَ وٽ. ڏسجانءِ اُتي رهي نه پوي.“

”پاڻ سٺو نه پائو. پنهنجو به آمريڪا وڃڻ جو چانس لڳندو.“

نريش مشڪي رهيو هو. ڪاجل به هن جي ڳالهين ۾ رس وٺي رهي هئي. ديپڪ ٿڌو ساهه کڻي چيو ”ڪاش! اسان جي به ناني جيئري هجي ها.“

ڪاجل کلي چيو. ”ڇو؟ ناني مري ويئي؟“

”ها پاپي. منهنجي ۽ پائوءَ جي ناني ته ساڳي ٿي نه. مون ته ڪانه ڏٺي. هوءَ منهنجي جمڻ کان اول ئي پرلوڪ پڌاري چڪي هئي. پائو توهان ته ڏٺي هوندي.“

”ها! پر مان ڪافي ننڍو هئس. سانپر آهي ڏاڍو پيار ڪندي هئي.“

”ديپو ماسي ۽ ماسڙ ڪيئن آهن؟“

”فرسٽ ڪلاس. پائو مون کي ته پاپي به ڏاڍي وڻندي آهي.“

”پوءِ ڪوتا گڏجڻ ته ڪونه ايندو آهينس.“

ديپڪ کن پڪڙيندي چيو ”هاڻ ايندس، پاپي هلون ڊانس ڪيون......“

”ڊانس ڇا......“

نريش کي لڳو تہ متان ڪو اُلٽو سلٽو جواب ڏيئي وهي. ڪٽيندي چيائين۔

”وچ نہ ڪاجل، ٻار جي دل رک. مڙيئي جهومڻ آهي ٻيو ڇا. ڪي سڪيل پروفيشنل تہ هٿ آهن ئي ڪونہ.“

ديپوءَ ڪاجل کي هٿ کان ڇڪي اُٿاريو. هوءَ مشڪي رهي هئي. هن جي موڊ جي بدلاءَ تي نريش کي عجب لڳي رهيو هو. هوءَ ڊانس سٺي ڪري رهي هئي، شايد ستسنگ ۽ مندر جي پرئڪٽس ڪم ڪري رهي هئي. هوءَ ڪافي وٽندڙ لڳي رهي هئي. سڄي هال ۾ ساڙهيءَ ۾ هڪ هيءَ ئي عورت هئي ۽ سٺي کان نياري لڳي رهي هئي. ڪاجل جي منهن تي مشڪ ڏسي نريش کي خوشي تي رهي هئي. دل ۾ چيائين، ”شل ڪنهن جي نظر نہ لڳي.“ هو اڳتي وڌي اسٽيج طرف ويو تہ ديپڪ ڪيس ڇڪي ڪاجل جي اڳيان ڪري ٻهاريو. ٻئي ڊانس ڪرڻ لڳا تہ ديپڪ هيٺ لهي آيو. ڪنڊ ۾ ونيتا ۽ گڏي بيٺيون هيون. هنن کي ڏسي مشڪي خوش تي رهيون هيون. ديپڪ هنن جي ويجهو آيو. ٻئنڊ جي آواز ۾ ڳالهائڻ فضول هو. مچن کي تاءُ ڏيڻ جو انداز ڪري ڪاجل ۽ نريش طرف اشارو ڪيائين. گويا ڇئي رهيو هئو ڪيپ ڪٽي آيو آهيان. ڏسو ڪيئن نہ ٻنهي جو موڊ ٺيڪ ڪري آيو آهيان.

(12)

ان ڏينهن نريش کي ڪجهہ دير ٿي ويئي. ڪاجل وچي آرامي ٿي چڪي هئي. نريش ڪپڙا مٽي بتي ٻاري اچي سندس پرسان سمهيو. ڪلهي کان هلڪو پاڻ ڏانهن ڇڪي چيائين، ”ڪاجل! يار هن پاسي منهن ڪر نہ.“

”هون!“ چئي ڪاجل سڌي ٿي ليٽي پيئي. منهن نريش طرف نہ ڪيائين. نريش سندس ڇاتيءَ تي ٽڏرا ڪيڻ لڳو. آهستي آهستي سندس هٿ هيٺ لهڻ لڳو. ”ڇا ڳالهہ آهي تو ۾ انساني جذبو نہ آهي.“

”ڇو؟“ ڪاجل ڪجهہ سستائيندي چيو.

”ڪڏهن اِڇا ئي اٿيئي؟“

ڪاجل مشڪي شرارتي انداز ۾ چيو ”نہ، مان حيوان آهيان.“

نريش هن جي نائيٽيءَ جو پلو مٿي ڪندي هلڪو ٿهڪ ڏيندي چيو ”پوءِ تہ اِڇا پربل هئڻ کپي.“

نريش دريءَ مان ايندڙ اٽسڌي روشنيءَ ۾ ڏسي رهيو هو تہ ڪاجل مشڪي رهي آهي. هن اونده ۾ بہ محسوس ڪيو تہ هيءَ اڄ ڪافي خوبصورت لڳي رهي آهي. ڪاجل مشڪي ضرور رهي هئي، پر سندس سرير ۾ چرپر ڪانہ هئي. نريش کي لڳو هي بہ ماڻهن چو هڪ انداز آهي. شايد مڪمل ريت هوءَ محو هئي ۽ هي پاڻ کي دنيا جي ڪن چونڊ خوش نصيبن مان محسوس ڪري رهيو هو.

ڪاجل چيو ”اڄ تہ توهان جو انداز نيارو آهي.“

”بس، تون لطف ماڻڻ جو سوچ تہ انداز پاڻيهي اچي ويندو.“

ڪاجل ٻانهون نريش جي ڳلي ۾ وجهي، دوري گهٽائيندي چيو ”هڪ ڳالهہ مڃيندا.“

”چئہ.“ نريش سوچي رهيو هو تہ ڪا پيار پري ڳالهہ موقعي جي نزاڪت ۾ اضافو آڻڻ واري هوندي.

”اُجين سوامي جن وٽ وڃڻ جي اِڇا تي آهي، هلندا؟“

”اوها ڪهڙي بي سري ڳالهه تي ڪرين هن وقت.“

”ڪڏهن تہ مجو.“

”چڱو پوءِ ڏسون ٿا.“ نريش کي مزو ڪِرڪِرو ٿيندو پئي نظر آيو.

”نيڪ آهي، جيئن توهان جي مرضي، پر پوءِ ڏسندا ڪونہ.“ ائين اچانڪ نريش کي ڪاجل جو ريسپانس سُڪندو محسوس ٿيڻ لڳو ۽ ڪاٺ جي پڪڙ جهڙو احساس ٿيو. هو جهنجهلائي چِوهہ مان اُٿي ڪڙو ٿيو. ڪپڙا پائي باٿ روم ۾ ويو. ڪاجل ڪجهہ لمحن جي انتظار ڪانپوءِ اُٿي ڪپڙا پائي چڙيا.

ڪجهہ دير کان پوءِ نريش ٻاهر آيو. ڪاجل چيو ”چو ايتري دير.“

”پاڻ کان پڇ.“

”مون نہ سمجهيو.“

”جڏهن خبر اٿيئي مون کي تنهنجو سوامي ۽ اُن جا اُپديش نہ وڻندا آهن تہ پوءِ ان باري ۾ ڳالهائڻ جو مطلب؟“ نريش جي ڳالهائڻ ۾ نراسائيءَ کان ڪاوڙ وڌيڪ هئي. ”اڇا هاڻ چندرا سان تي آئي آهين، وري چو؟“

”توهان ڪونہ هليا هئا نہ. ان ڪري.“

”تون منهنجي هلڻ لاءِ جيترو وڌيڪ ضد ڪندينءَ. اوترو وڌيڪ سوامي مون کان دور ٿيندو ويندو.“

”نيڪ آهي بابا. مون توبهہ ڪئي.“ ڪاجل جو چهرو پاوَهيڻ هو ۽ ڌيمي آواز ۾ ڳالهائي رهي هئي.

”مان چوندو آهيان. جيڪي آرٽس ۾ ساهتيہ پڙهن ٿا. انهن جي ٽين اک کلي ٿي، پر تنهنجي تہ ايم.اي. پاس ڪرڻ کان پوءِ پاڻ هڪ اک ٻوتجي ويئي آهي.“

”چا مطلب؟“ ڪاجل جو آواز ڌيمو پر ڪنور هو.

”خبر اٿيئي هنن ڳالهين تي مون کي چڙ آهي. تہ پوءِ چو ڪندي آهين. سو بہ هٿڙي وقت تي. تنهن هوندي بہ روسامي جي ڪري پنيان تون هٽينءَ. هاڻ مهرباني ڪري انهن ٻاون ٻانيٽن جون ڳالهيون مون سان نہ ڪندي ڪر. ياد رک. توبهہ ڪئي اٿيئي.“

نريش کي پاروتيءَ جا لفظ ياد آيا. جي هن هڪ دفعو گهر ۾ سواميءَ تي ٿيندڙ نڪتچينيءَ وقت چيا هئا. ”اسان جي ڪاجل تہ سڌي آهي.

ڪو پرابلم ڪونہ ٿيندو پر هنن ٻاون جو پروسو ڪونہ آهي. ترڪ تال سيڪارڻ ۾ تہ ڪافي هوشيار هوندا آهن.“ سڄو ڏينهن ڪم ۾ مشغول هئڻ ڪري نريش کي رات جو ننڊ سٺي اچي ويندي هئي ۽ ان ڏينهن پڻ پاسو ورائي سمهي پيو تہ ننڊ گهري اچي ويس.

تيسي ۾ ڪجهہ ڏينهن ڪاجل سان ڪونہ ڳالهايائين. صرف ’هون‘، ’ها‘ ۾ ڪم ٽپائيندو رهيو. ٻنهي جي اٽيٽت واري روش جو ڏيان گهر جي ٻين ڀاتين کي بہ اچي ويو. ڪنهن ڪجهہ چوڻ واجب نہ سمجهيو پر هڪ ڏينهن ڀاءُ کي ڊرائنگ روم ۾ اڪيلو ڏسي ونيتا چيو ”چو ڀئيا، ڀاڀيءَ سان ڪجهہ ناراضگي آهي ڇا؟“

نريش مشڪي چيو ”هاڻ ناراض ٿي ڇا ڪندس. جيڪي ڪرم ـ جيڪو نصيب.“

”نہ ڀئيا، ائين نہ چئہ. هيتري سهڻي مست ڀاڀي ملي آهي مون کي.“

”ڇري ان سونهن کي ڇا ڪبو. خبر اٿيئي سونهن ۾ اضافو ڪندڙ ڪل ملائي 22 عنصر هوندا آهن. جن مان صرف ڪجهہ سارپرڪ سونهن (جسماني سونهن) سان لاڳاپو رکن ٿا.“

”سو ڇا؟“

”حاضر جوابي، خوش مزاجي ۽ ذهنيت انهن مان وڏو حصو والارين ٿا. انهن سڀني جي هن ۾ ڪوتاهي آهي. هي پهلو هن جي سٺي حصي جون مارڪون ٻڻ ڪائي ٿو وڃي. ڏس، ان ڪري هاڻ هر ڪنهن بيوٽي ڪانٽيسٽ ۾ ذهنيت جي ٽيسٽ لاءِ انٽرويو وٺندا آهن ۽ ان جون جدا مارڪون ڏيندا آهن.“

”ڀئيا، ڇڏ انهن ڳالهين کي. پپا ممي پڻ چنتا ۾ آهن. گهر ۾ هي ماحول ڪنهن کي وڻندو؟“

نريش ونيتا جي مٿي تي هٿ رکي زور ڏيندي چيو ”منهنجي ننڍڙي گڏي، نہ سوچ ايترو. سڀ ڪجهہ آهستي آهستي ٺيڪ ٿي ويندو.“

نريش جي من ۾ هلڪو الڪو رهڻ لڳو. ان ويچار کان تہ متان نہ ٻنهي جي وچ ۾ اٽيٽت نہ وڌندي وڃي. هن ڪنهن بہ حالت ۾ گهر جي شانتي قربان نہ پئي ڪرڻ چاهي. ڪاجل سان پريم اٿس، اهو رفتہ رفتہ ٻاهر پڻ ڏيکارڻ جي ڪوشش ڪندو رهيو. دراصل دل ڇڪي ڏئي، سا ڳالهہ ڪافي وقت تائين ڪانہ رهي. ان رات کان پوءِ مڙيئي گنگ ٻوڙ ۾ پيو ڪم هلندو هو.

13

نريش رات جو هونئن ڪان جلدي اچي پنهنجي ڪمري ۾ ليٽيو. عادت موجب ڪجهه پڙهي رهيو هو. ڪاجل واندي ٿي اچي سندس پرسان ليٽي. منهن نريش طرف ڪري ٻانهن اُن جي ڇاتيءَ مٿان ورائيندي چيائين، ”هيڏانهن، هڪ خوشخبري ٻڌايانوَ.“

نريش مئگزين مان منهن ڪڍي هن طرف نهاريندي چيو ”ها چئه!“

”سوامي جن ٻڙودا اچڻ قبوليو آهي.“

”واڌايون هجنئي!“ نريش بي دليو چيو.

”هو هيٺيون وڏو روم آهي نه، خالي ڪري صفائي ڪري ڇڏينديس.“

”ڇو؟“

”سوامي جن لاءِ الڳ روم ته کپندو ئي نه!“

”هت رهندو؟ ڪڏهن؟“

”ايندڙ آرتوار تي.“

”دماغ ته نڪاڻي اٿيئي نه. ڪنهن ڪان پڇيئه سهين؟“

”مميءَ ها ڪئي آهي. پپا ڪي ٻه اعتراض ڪونهي.“

”ڪڏهن پروگرام ٺهيو؟“

”ڪالهه.“

”ته مون کي اڄ ٿي ٻڌائين.“

”مون چيو ممي پپا ها ڪن ته پوءِ توهان کي ٻڌايان.“

”چري، خبر ٻه اٿيئي ته مون کي هي سڀ ڳالهيون نه وڻنديون آهن.“ هو ڇوهه مان ڪاجل جي ٻانهن پري ڪري ۽ مئگزين ڦٽي ڪري ٻاهر نڪري آيو. پاروتيءَ جي روم جو در ڪليل هو. ٻئي زال مڙس ٽي.وي. ڏسي رهيا هئا. نريش اندر داخل ٿي چيو ”ممي! هي سڀ ڇا ٿي رهيو آهي.“ هن جي آواز ۾ غصو هو. بسنت لعل چيو ”ڇو ڇا ٿيو؟“ پاروتيءَ چيو ”ڪجهه ٿڌو ٿي، چئه ڇا ڳالهه آهي؟“

”هي سوامي اسان جي گهر ڇو اچي رهيو آهي؟“

”ڇا ڪجي ڪاجل، اُجين ۾ سوامي ءَ کي دعوت ڏيئي آئي هئي. هاڻ جڏهن اچڻ جي تاريخ ڇوائي موڪلي اٿائين تہ انڪار ڪيئن تو ڪري سگهجي.“

”ڪاجل ڪنهن کان پڇي دعوت ڏيئي آئي هئي؟“ ايتري ۾ پنيان ڪاجل بہ اچي ويئي.

پاروتيءَ چيو ”مون سمجهيو توکان پڇيو هونداءِين. مون کي تہ ڪلهہ ئي ٻڌايائين.“

بسنت لعل چيو ”پڇيائين يا نہ پڇيائين، هڪ دفعو چئي آئي تہ انڪار ڪرڻ نٿو سونهين. خراب لڳندو خاص طور ڪاجل لاءِ.“

پاروتيءَ چيو ”هاڻ ڪاجل وعدو ڪيو آهي تہ وري ائين نہ ڪنديس.“

”مون کي تہ نيڪ نٿو لڳي. اهڙا ڍونگي سوامي مون سان گڏ منهنجي گهر ۾ رهن، سو مان تہ سهي نہ سگهندس. مون سان ڳالهہ بہ اج ٿا ڪيو ڇو؟“

بسنت لعل چيو ”پر هاڻي جيڪو ٿيو. ڪنهن لاءِ ائين نہ ڳالهائبو آهي. نيٺ بہ سنت پرش آهي.“

”پر پپا! ڪنهن هوٽل ۾ ڇو ڪونہ بندوبست ڪريون؟“

”اِها بہ ساڳي ڳالهہ ٿي نہ. هو سمجهندا اسان ٺٺائي رهيا آهيون ۽ سنت پرش ظاهري طرح هوٽل ۾ رهڻ پسند نہ ڪندا آهن.“ بسنت لعل مشڪي رهيو هو. ”چڏ هاڻي ڦاٿي کان پوءِ ڦٿڪڻ ڪهڙو؟ ٻئي دفعي ڍونگي يا اڍونگي ڪنهن جو بہ ستسنگ گهر ۾ نہ ٿيندو.“

نريش عجب ۾ پئجي ويو. چيائين، ”تہ ڇا هت گهر ۾ ستسنگ بہ ٿيندو؟“

پاروتيءَ چيو ”نہ تہ سوامي جن اچن ڇا لاءِ ٿا؟“

”هت ڪتي ۽ ڪيترا ماڻهو گڏ ڪنديںءَ؟“

”مان ڪجهہ ڪونہ ڪنديس. ڪاجل ۽ چندرا کي جيڪو ڪرڻو هجي.“

”سوامي هت اچي رهي، تيستائين وري بہ نيڪ آهي. پر ستسنگ ۽ هن جي شرڌالن جي ٻيءَ طرح پيڙ مان هن گهر ۾ برداشت نہ ڪندس.“

”پر ڇا ڪريون؟“ بسنت لعل خفي ٿيندي چيو.

”هوٽل ۾ رهڻ سان شرم ٿو اچيس، پر ڪنهن پبلڪ هال ۾ ستسنگ ڪرڻ پاڻ فخر لائق ڳالهه ٿيندي.“

”تہ ڪر هال جو بندوبست.“

ڪاجل چيو ”ها نيڪ آهي. سوامي جن کي چونداسين وڏيڪ ماڻهن جي اچڻ جي اُميد آهي، ان ڪري هال جو بندوبست ڪيو آهي.“

نريش بي قابو ٿي ويو. رڙ ڪري چيائين، ”تون تہ چپ ڪر.“ ڪجهہ لمحن لاءِ روم ۾ شانتي ڇانئجي ويئي. ڪاجل ڪجهہ چوڻ هارڪي هئي پر پاروتيءَ جو اشارو سمجهي خاموش رهي.

”نيڪ آهي. هال جو بندوبست ڪريان ٿو. شرڌالن کي چئجو تہ سڌو اُتي وڃن. ڪنهن کي سواميءَ جي آڳي پيڇي ڪرڻ جي ضرورت ڪانهي. آفيس جو پٽيوالو ٿي ڪافي اٿس. ان کي ڊرائيونگ بہ ايندي آهي.“

”نيڪ آهي بابا. هاڻ وڃي آرام ڪر.“ پاروتيءَ مٿي نهاريندي هٿ جوڙي ڪري چيو.

نريش ڪلي وينو. ”ممي! تون بہ عجيب آهين. ڪاجل دعوت ڏيئي آئي هئي ۽ عين موقعي تي توکي ٻڌايائين. جيڪڏهن تون انڪار ڪرين ها تہ صرف ڪاجل جي عزت جو سوال هو، سو بہ سوامي ۽ ان جي ڪن چمچن اڳيان. هاڻ منهنجي سڄي شهر ۾ ياريءَ دوستيءَ ۾ جڻ عزت وڌندي.“

”چڱو ماريا. هاڻ چڙ نہ پلا. وڃي آرام ڪر. هن ويچاريءَ سان اهڙو رهڙ سان ڳالهائڻ جي ڪهڙي ضرورت هئي. وڃي پرچائينس.“ ڪاجل اڳ ئي وڃي چڪي هئي.

نريش بيڊروم ۾ اچي چپ چاپ منهن ڦيري سمهي پيو. ڪاجل ٻئي پاسي منهن ڪري خاموشيءَ سان سمهي پيئي هئي. رکي رکي سڏڪن جو آواز نريش جي ڪنن تي پئجي رهيو هو. هن جي من ۾ ايترو روسامو پرپل هو جو ڪاجل کي پرچائڻ جي اِڇا ئي نہ پيئي ٿيس.

ٻئي ڏينهن پرسان واري هال جو بندوبست ٿي ويو. پاروتيءَ سموري جوابداري پاڻ تي کنئي. نريش چيو. ”تون ڪجهہ بہ نہ ڪندينءَ. جيڪو ڪجهہ ڪرڻو آهي چندرا کي ڪرڻ ڏي. تورو گهڻو ڪاجل ڪري تہ پلي.“

”تون هاڻ هن معاملي ۾ پري ٿي وڃ. ڪاڻو ڪبرن جي ضرورت نہ آهي. حقون بہ ناحقون پيو وچڙنديون، نہ ڏسنديون، نہ ٻڌنديون، نہ خار ڪائينديون.“

سوامي آرتوار ڏينهن آيو. گهر ۾ هن جي خاطرداري سٺي ٿي. سڄو ڏينهن هال ۾ هو. پروچن (واعظ) تہ خاص ڪونہ ڪيائين ۽ نہ ئي ان طرف هن جو ڪو لاڙو هو. سڄو ڏينهن شرڌالن جي اچ وڃ چالو هئي. عورتون ڪجهہ وڌيڪ هيون. پنج ڪلو ليما تہ هن ضرور کپايا هوندا. پنهنجي آشرم مان ڪارا ڌاڳا، سندور ۽ تعويذ وغيره کڻي آيو هو. چوي پيو خاص پوڄا ڪري سامگري ناهي اٿم. ڪجهہ پيوتي (رک)، سوپاريون ۽ ڪجهہ رنگين پٽر بہ آنڌا هئائين. ماڻهن جا دک درد ٻڌي کين سٺي ۽ وٽندڙ انداز ۾ دلداري ڏيئي رهيو هو. پنهنجي سامگريءَ مان الڳ الڳ مرڪب ناهي، انهن کي ڏيئي رهيو هو. دک درد سيني جا ساڳيا تہ ڪونہ هئا، ان ڪري شايد هرڪنهن کي هڪ جهڙي سامگري نہ ڏيئي رهيو هو. جادو ٽوڻن جا منتر، ان جي چوڻ جو انداز ۽ ڏکيل ڏونهيءَ ۾ ڪڏهن گيهہ جا تہ ڪڏهن پاٽيءَ جا ڇنڊا تہ ڪڏهن جوَن جي ٻوڇار سڀ ڏسي بسنت لعل دنگ رهجي ويو. هن کي پٽ تي فخر ٿيڻ لڳو. سنو ٿيو جو هي سڀ گهر ۾ نہ ٿيو. هن کي عجب لڳي رهيو هو تہ ڪاجل جهڙي پڙهيل ڳڙهيل ڇوڪري ڪيئن هن جي چڪر ۾ پئي آهي. ان ڪان وڌيڪ اچرج لڳي رهيو هئس ڪاجل جي ماءُ ۽ پيءُ تي جن سواميءَ کي سالن ڪان پئي برداشت ڪيو آهي. بسنت لعل کي خبر هئي تہ هئڙا پروگرام ڪرڻ لاءِ سوامي جلد جلد اندور پڳو بينو هوندو آهي ۽ پرسرام جي گهر بہ سال ۾ بہ ٽي دفعا ٿيندا آهن.

رات جو سواميءَ جي رسوئي چندرا ڪئي هئي. بسنت لعل جي سڄي پريوار کي نيندڊ هئي، سڀ ويا پر نريش ڪونہ ويو. هن بندوسبت جي ڪري بسنت لعل کي اڌ ڪان وڌيڪ راحت محسوس ٿي ۽ فرحت محسوس ٿي، جڏهن صبح جو سويل سوامي آجين روانو ٿي ويو.

صبح جو نيرن لاءِ چار ئي ڄڻا ٽيبل تي ويٺا ها. ونيتا سويل ئي ڪاليج وڃي چڪي هئي. نريش کلندي چيو "پپا! سواميءَ جو ڪالهہ 25_30 هزارن جو وڪرو تہ ٿي ويو هوندو."

بسنت لعل مشڪي چيو "هڪ ڏينهن ۾ سٺي ڪمائي ڇنجي، ويچارو بچڙيوال آهي."

پاروتيءَ چيو "ها بہ ڏيئر اٿس، شاديءَ لائق."

"تہ هو سنياسي- تياڳي ڪونهي؟ توکي ڪنهن ٻڌايو؟"

"ائين ئي خبر پيئي. سنساري ماڻهو ڇو سنت ٿتا ٿي سگهن؟"

"چو ڪونہ." بسنت لعل چيو.

نريش چيو, "ائين نہ آهي پپا! هن جو طريقو عجيب آهي, مت جا موڙهيل ئي هن وٽ اچن ٿا ۽ هي انهن جو خوب فائدو وٺي ٿو. ڪلهوڪي ڏينهن ۾ سڀ ظاهر ٿي ويو. پر مون کي تہ اڳئي خبر هئي اندور مان جڏهن مون سان گڏ ڪاجل سواميءَ جي ينترن جو پارسل آندو هو. ان جي مهما پڻ ٻڌي چڪو هئس."

"ها, اهڙا ئي ساڌو سنت آهن, جي پنهنجي ذات ۽ ڌرم کي بدنام ڪن ٿا. ورنہ ڏس نہ ٻين ڪيترن هنڌ اسان جا سنڌي سنت بہ وينا آهن, جي ڪافي شيوا ڪندا ٿا رهن. اسڪول, ڪاليج, اسپتالون ۽ ٻيا آشرم برپا ڪري هلائي رهيا آهن, غريبن کي سهائتا پهچائڻ ۽ انهن جي نياڻين جو اُڪلاءُ ڪرڻ جا بہ سنا ڪاريہ ڪري رهيا آهن."

"پر پپا! انهن کي يارت مان چاهي باهران سٺو دان ملي ٿو."

"صحيح آهي پر ڏن کان سواءِ تن ۾ من جي شيوا بہ ڪافي اهميت رکي ٿي ۽ اهڙيون شيوائون هو ڏيئي رهيا آهن. دانوير تہ ڏن ڏيئي ڇٽي ٿا وڃن. سنت جيڪي پنهنجو وقت ڏيئي هي سڀ ڪجهہ مئنيج ڪن ٿا ۽ پنهنجي عمر انهن ڪارين پٺيان وڃائين ٿا, تن ڪيرون لهڻيون. اهي مهاتمائون, ساڌو سنتن کان وڌيڪ سماج سيوڪ آهن ۽ جادو ٽوڻن کان پري آهن."

پاروتيءَ چيو, "سو تہ آهي. ڏن بہ سيني کي هئڻن ڪارين لاءِ چو ڪونہ ٿو ملي؟ جيڪي شيوا ڪن ٿا ۽ جن ۾ ڪا مٽيا آهي, انهن وٽ دانوير پاڻهي پهچي ٿا وڃن."

ڪاجل چپ هئي. نريش مشڪي رهيو هو. چيائين, "ممي! اِهو ئي تہ اِنساني ڌرم جو پهلوُ آهي, جو سماج کي گڏي وينو آهي. ورنہ جيڪر هي سڀ شيوا جا ڪاريہ واپارين جي هٿ ۾ اچي وڃن."

بسنت لعل کلي چيو "اها بہ شروعات ٿي چڪي آهي. ڪيترائي اسڪول, ڪاليج ۽ اسپتالون واپاري اصولن تي هلي رهيون آهن."

پاروتيءَ چيو, "سوتہ برابر آهي, پر سماج ۾ ضرورتمندن کي اهڙن مهاتمائن ۽ انهن جي شيوا ڪارين جي گهرج هاڻ بہ آهي ۽ پوءِ بہ رهندي."

نريش مذاقي انداز ۾ چيو "پر پپا, هن سواميءَ مان گهٽو ڪجهہ پرائٽو آهي. شايد مان سندس شش بہ ٿي وڃان." ڪاجل ڪنڌ مٿي ڪري هن ڏانهن نهاريو. نريش پيءُ ڏانهن مخاطب ٿيندي چيو- "سواميءَ

جا مارڪيٽنگ ۽ ڪميونيڪيشن طريقا ـ هو ڪافي ماهر پئي لڳو. هڪ ئي ڏينهن ۾ هيترا ماڻهو گڏ ڪري سگهيو. سڄي بڙودا ۾ هن جي اچڻ جي خبر ماڻهن کي ڪيئن پئي. ڪو اشتهار نہ، ڪي پوسٽر نہ.“

بسنت لعل چيو ”ڳالهائڻ ۾ بہ ڏاڍو هوشيار هو. پاشا، چاهي انداز ۾.“

پاروتيءَ کي ڳالهہ جو هي موڙ نہ وڻيو. چيائين، ”بس پلا، دير ٿي ٿئيو. ٻئي پيءُ پٽ اچي هن جي پنيان پيا آهيو.“ سيئي نيرن ڪري چڪا هئا. نريش اُٿي پنهنجي روم ۾ تيار ٿيڻ ويو. بسنت لعل واش بئسن طرف مڙيو. پاروتي اُٿي ئي ويٺي رهي ۽ ڪاجل ٽيبل تان برتن ڪٺا ڪرڻ لڳي.

سواميءَ جي ملاقات هن گهر ۾ هڪ قسم جي هلچل پيدا ڪري ڇڏي هئي. اڃا ڳالهين پيچو ئي ڪونہ ٿي ڇڏيو. نريش ۽ بسنت لعل وڃي چڪا هئا. ڪاجل واندي ٿي پاروتيءَ جي روم ۾ آئي. هن جي اکين ۾ پاڻي هو. اندر داخل ٿي سس کي پيرين پئي چيائين، ”ممي! هي سڀ ڪجهہ منهنجي ڪري ٿيو آهي. مون کي معاف ڪيو.“

”بس، سڀ ڪجهہ پورو ٿي ويو. هاڻي وساري ڇڏ.“ پاروتي ڇڪي ڪاجل کي پاڻ سان وهاريو.

”پر اڃا منهنجو من مايوس آهي. مون سيني کي دک پهچايو آهي.“ ڇئي اچي اوڇنگارن ۾ پئي.

”ڇري اهڙي ڳالهہ هجي ها تہ سوامي جن کي گهر ۾ رهائڻ کان انڪار نہ پيو ڪري سگهجي ڇا.“

”پر هنن کي تہ ڏاڍو خراب لڳو آهي نہ.“

”سو تہ هن جي سياءَ جي خبر اٿيئي. سوامي جن کي نيند ڏيڻ کان پهرين توکي نريش جي ڪن تي ڳالهہ وجهڻ کپندي هئي.“

”اِها ئي تہ ڀُل ٿي نہ.“

”خير هاڻي نريش بہ سمجهي ويو آهي. تون چنتا نہ ڪر.“

”دراصل منهنجو ويچار سوامي جن کي گهرائڻ جو ڪونہ هو. مان جڏهن اڳئين دفعي ماسيءَ سان گڏ اُجين ويئي هئس تہ سوامي جن بڙودا اچڻ جي اِڇا ڏيکاري هئي. ماسيءَ ڪيس اُتساهت ڪيو ۽ چيو تہ اسان سڀ ويوسٿا (بندوبست) ڪنداسين. پنهنجي سرڪل ۾ بہ چئہ چائہ ڪري ڪجهہ ماڻهو سندن پروچن لاءِ گڏ ڪنداسين. پوءِ جڏهن هنن اچڻ لاءِ فون ڪيو تہ ماسي توڙي منهنجي مميءَ جو چوڻ هو تہ پنهنجي بنگلي

تي رهائڻ جي بهاني سندن چرڻ (پيرا) هتي گهمارايان ۽ آسيس وٺان. ان ڪري سوامي جن کي فون ڪري مون پاڻ وٽ اچڻ لاءِ چيو.“

پاروتيءَ جي ڳالهائڻ ۾ رڪائي اچي ويئي، ”ته هي سڀ ڪجهه تنهنجي مميءَ ۽ ماسيءَ جي هدايتڪاريءَ ۾ ٿي رهيو هو. انهن جي ڳالهه مڃڻ کان پهرين نه تو مون کان، نه دادهن کان ۽ نه نريش کان پڇڻ جي ضرورت سمجهي. چڱي پاڻ هر تڙي ٿي ويئي آهين.“ تورو خفي ٿيندي چيائين، ”خير ڇڏ هاڻ سيني ڳالهين کي پنهنجي ممي ۽ ماسيءَ جي ڪلاڪاريءَ جي ڳالهه نريش سان نه ڪج. هنن ٻنهي جو فرض هو منهنجي ڪن ته ڳالهه وجهڻ.“ ڪاجل خاموش رهي. پاروتيءَ چيو ”تنهنجا سڀ پيڪا مائٽ هن جا انڌ شرڌالو ٿا لڳن. اسان جي ڪٽنب جي وشواس ۽ شرڌا جي اجا توکي خبر نه پئي آهي، ٻه سال اڳي ٿيا اٿيئي شادي ڪئي. چندرا ٻه چالاڪي ڪري گهانگهو لاهي تنهنجي گلي ۾ وڌو. ڪجهه پنهنجي سمجهه رک. اٽپڙهيل ڪونه آهين.“

ٻئي ڄڻا رات جو جڏهن پنهنجي روم ۾ اڪيلا ٿيا ته ڪاجل ڏکي آواز ۾ آهستي چيو ”هيڏانهن، مون کي معاف نه ڪندا.“

”ڇو؟ اجا ڇاهي؟ معاملو ختم سمجهي اڳتي جي سوچ.“

”پر منهنجي من تي اجا بوجهه آهي.“

”اجايو وڌيڪ نه ويچار. جيڪو ٿيو ٿي چڪو. هاڻ وساري ڇڏ سڀ ڪجهه.“

ڪاجل تڏو ساهه کڻي ماٺ ٿي ويئي. نريش تورو مشڪي چيو ”ڪا! هڪ ڳالهه پڇانءِ. مون کي ته ڇا پر سيني کي عجب لڳي رهيو آهي ته هيڏي پڙهيل ڳڙهيل ڇوڪريءَ جو هنن جادو ٽوڻن ۾ ڇاهه ڇو آهي.“

”ان ۾ پڙهيل نه پڙهيل جو ڪهڙو سوال آهي.“

”پر توکي انهن منترن ۽ ينترن- ڌاڳن ۽ ليمن ۽ تعويذن جي ضرورت ڇو پيئي؟“

”مان ڇا ڪندي آهيان؟“

”سڄي گهر ۾ هي ينتر پيا رلندا آهن.“ ڪاجل خاموش هئي. نريش چيو ”جادو ٽوڻا ٻن سببن ڪري ڪيا آهن. جن جو وشواس هجي انهن جي باري ۾ تو چوان. هڪ ته ڪو دکي هجي ته سک حاصل ڪرڻ لاءِ، ٻيو ته ڪنهن دشمن وغيره کي نقصان پهچائڻ لاءِ.“

”پوڄا ۾ جنم سڦل ڪرڻ لاءِ نہ؟“

”بلڪل نہ. پوڄا پاٺ ديوين ديوتائن جا نسخا آهن، جن سان جنم سڦلو ٿئي ٿو. جادو ٽوڻا دئيتن جا نسخا آهن ۽ اُنهن جو اُپيوگ اهي شخص ڪندا آهن، جن کي آتم وشواس (خوداعتمادي) ڪونہ هوندو آهي.“

نريش کي لڳو ڪاجل ڪجھ سوچي رهي آهي. ڪجھ دير جي خاموشيءَ کان پوءِ چيائين، ”ٻڌاءِ نہ. توکي هن گهر ۾ ڪهڙو دک سور آهي، جو دور ڪرڻ لاءِ سواميءَ کان مدد وٺندي آهين، يا سچ پچ ڪنهن جو برو ڪري رهي آهين، يا ماڳهين سيني کي هيٺ ڪري پاڻ کي اُوچو ڪرڻ جي ڪوشش ڪري رهي آهين؟“

هوءَ خفي ٿي اُٿي. ”توهان بہ توبھ آهيو. مان تہ بحث ڪري ڪانہ پڄي سگهنديس.“

نريش مشڪي چيو ”شڪر آهي، پهريون دفعو مڃيو اٿيئي.“

آرتوار ڏينهن صبح جو ڪاجل چيو ”هيڏانهن، اسان پنهنجي بيڊروم جي سيٽنگ ڦيرايون تہ؟“

”ڇو ساڳي سيٽنگ ڏسي ڏسي بور ٿي پيئي آهين؟“ نريش مشڪي چيو.

”ڪجھ ان ڪري، ڪجھ واستو شلپ جي ڪري.“

”پلي چينج ڪر، پر ڪيئن ڪندينءَ؟“

”خاص تہ پلنگ جي دشا (رُخ) متائڻي آهي. منهن هن طرف هئڻ کپي.“ ڪاجل نريش کي ڏيکاري رهي هئي تہ پلنگ ڪيئن رکجي. نريش چيو. ”ائين تہ سڀ اُلٽو ٿيندو. هڪ تہ باٿ روم جو دروازو بلڪل بغل ۾ ٿيندو. ٻيو تہ داخل ٿيڻ وارو در بلڪل سامهون. اُلٽي سيٽنگ ٿيندي. سوفا ۽ ٽيبل ڪيئن بہ رکجن، ان جو پرابلم ڪونهي، پر پلنگ ائين ڪونہ رکي سگهبو. پاڻ کي پڙدو نہ رهندو ۽ سڀ بي ڍنگو لڳندو.“

”پوءِ ڪهڙو فرق پوندو؟ واستو شلپ موجب سيٽنگ هوندي تہ اهو سڀ پاڻ لاءِ ۽ پريوار لاءِ سنو ۽ ڪلياڻ ڪاري (فائديمند) ٿيندو.“

”پريوار لاءِ سڀ ڪجھ سنو تڏهن ٿيندو، جڏهن پاپ نہ ڪجن. اسان تہ ڄاڻي واڻي ڪو پاپ ڪونہ ڪيو آهي، ان ڪري تون پريوار جي چنتا نہ ڪر.“

”توهان تہ سچ پچ هاڻي منهنجي ڪا ڳالھ نٿا مڃو.“

”اِها آئيڊيا توکي ڪنهن ڏني؟“

”سوامي جن، جڏهن هت آيا هئا تہ گهر ڏسي چيو هئائون.“

”سوامي تہ هر فن مولا تو لڳي. سڄي گهر جو معائنو ڪيو هوندائين، پوءِ تہ.“

”نہ صرف اسان جي بيبڊروم لاءِ پڇيو هئو مون.“

نريش کلي ويٺو. ”هڪ بيڊروم جي سيٽنگ چينج ڪرڻ سان سڄي پريوار جو ڪيئن ڪلياڻ ٿيندو. تون خودغرض آهين. رڳو پنهنجو بيڊروم ٺو ڏيکارئيس؟“

”ڇڏيو يلا.“ ڪاجل رُسندي چيو.

”سوامي بہ واندو آهي توکي ٻئي ڪنهن ڪم جون آئيڊيائون نٿو ڏئي.“

”ٻئي وري ڪهڙي ڪم جون؟“

”مثال طور پتيءَ کي خوش ڪرڻ لاءِ ڏينهن ۾ بہ ٽي دفعا پاڪي پائجي، خاص ڪري جڏهن هو ٻاهران اچي.“

”ها فلمن وانگر گهر ۾ داخل ٿيڻ سان سيني جي سامهون.“

”ها، پوءِ چاهي پتي پتني تہ آهيون.“

”سوامي فلمون ڪونہ ڏسندو آهي. هن کي اهڙي آئيڊيا ڪيئن ايندي؟“

”توکي ڪهڙي خبر ڇري! هو هر قسم جون فلمون ڏسندو هوندو پر ڇا انترياميِ (اندر جو ڄاڻو) ڪونهي. ايياس ڪيل ڪونہ اٿس؟ هئڙيون آئيڊيائون تہ اسان جهڙن ٻندن کي بہ اچن ٿيون.“

”توهان تہ سچ پچ سوامي جن جي پٺيان اچي پيا آهيو.“ چئي هوءَ ڪمري مان نڪري ويئي.

ڪجهہ دير کان پوءِ ڪاجل پاروتيءَ کي پاڻ سان وٺي آئي. پاروتيءَ چيو ”نريش هن کي روم جي سيٽنگ چو ڪونہ ٿو مٽائڻ ڏين؟“

”ممي! سڀ ٻي ڍنگو ۽ اُلٽو لڳندو.“

”پر واستو شلپ کي ڌيان ۾ رکي جيڪڏهن ضروري آهي تہ هرج ڪهڙو آهي؟“

”ممي! تون بہ سواميءَ جي ڪرڙ گيان ۾ اچي وئينءَ؟“

”اِها ڳالهہ نہ آهي. شاسترن ۾ واستو شلپ (شين جي تبديلي) جي ڪافي مهما آهي. ڪجهہ تہ آهي جو هن وديا (علم) جو صدين کان آدر ٿيندو پئي آيو آهي.“

”پر شويا (سونهن) ۽ ڪلا (فن) جي بہ تہ ڪجھہ تقاضا رهي ٿي نہ؟“

”چڱو ڀلا اسان وارو روم ڪٿي. مٿايون ٿا.“

”تو وارو روم تہ اصل نہ ڪپي.“

”ڇو؟“

”هوءَ پاسي واري دريون ۽ پڙدا ڪولي ڪپڙا مٽينديءَ آهي.“

پاروتيءَ کلي چيو ”ماريا سالن جي ڳالھہ اجا ڪونہ وسري اٿئي. ويچاريءَ هڪ دفعو ڀل ڪئي آهي، تون اَجا پيو ڳائين.“ ڪاجل بہ مشڪي رهي هئي.

”ڇو هاڻ پڙدا ڏيندي آهي؟ پر ممي ڇڏ انهن ڳالهين کي روم مٿائڻ مان ڪهڙو فائدو. وري ان ۾ ڪهڙي سيٽنگ ڪرڻي آهي، سابہ تہ سوامي ڪونہ بڌائي ويو آهي.“

”ڇو؟“

”صرف هن هڪ روم جي لاءِ بڌائي ويو آهي. شايد تڪڙ ۾ هو يا صرف ڪاجل جو ئي فائدو پئي سوچيو اٿائين. تو في بہ تہ ڪونہ ڏني هئس.“

”ڏس جيئن سمجهين.“ پاروتيءَ چيو.

نريش ڪاجل طرف منهن ڪري چيو ”ڏس روم جي سيٽنگ مٿائڻ جو تہ سوال ئي ڪونهي.“ وري کلي چيائين، ”ها ليمن ۽ ڪارن ڏاکڻ مان ڪم هلندو هجي تہ بلاشڪ.“

پاروتيءَ مشڪي چيو ”هل ماريا، ڏوڙ پاءِ.“ هوءَ روم مان نڪري ويئي. ڪاجل جو چهرو ڀاوَ هيڻ هو. هوءَ خاموش هئي.

(14)

نريش کي هر مهيني گهٽ ۾ گهٽ هڪ دفعو بامبي وڃڻو پوندو هو. هڪ وڏي ڪارپوريٽ هائوس جو نيٽ ورڪنگ ڪنسلٽنٽ هو. ان ڪمپنيءَ کي پنهنجا سافٽ ويئر انجينئر هونداهئا. نريش انهن جي مارگ درشن لاءِ ويندو رهندو هئو. نريش جي ان وشيہ ۾ مهارت هئي. ڪڏهن ڪڏهن رات جو رڪڻو پوندو هئس تہ ڪمپنيءَ جي گيسٽ هائوس ۾ بندوبست هوندو هئو.

هن دفعي جو رڪڻو پيس. ڪمپنيءَ جي جنرل مئنيجر کي هانگ ڪانگ ٽُوئر تي موڪلڻ جو پرستاءُ (درخواست) بحال ٿيو هئو. نريش ان کي پارٽي ڏيڻ لاءِ چيو ۽ قدرت سان هن کي رات رڪڻي پيئي تہ اشوڪ چيو "ياٿي اڄ پارٽي منهنجي طرفان."

"بلڪل! ڪٿي؟ تاج ۾ يا اوبيراءِ ۾."

"ڇڏ تاج ۽ اوبيراءِ. هلون ٿا چاندني بار ۾."

"نہ يار! ٻيو دفعو پڪچر ڏسڻ جهڙي نہ آهي. مون ڏٺي آهي."

"پڪچر جي ڪير ٿو ڳالهہ ڪري. اصلي چاندني بار ۾."

"ڪهڙي هنڌ؟"

"ڏسان ٿو ڪولابا ۾ ٿيو تہ واهہ. ورنہ انڌيري يا بائيڪلا ۾ هلڻو پوندو."

"ڪولابا ويجهو ٿيندو......" ڪمپني گيسٽ هائوس بہ ويجهو ئي ڪف پريڊ جي ڪنهن فلئٽ ۾ هو.

رات جو ڏهين وڳي ڪولابا جي هوٽل ۾ پهتا. اندر ڊانس چالو هئي. اسٽيوارڊ ٻنهي کي اندر رزرو ٽيبل ٽيبل تائين وٺي آيو. ڪجهہ منٽن ۾ هڪ ويٽريس آئي. ڇوڪري سهڻي هئي. هلڻ جي لوڏ وٽندڙ هئس. انگريزيءَ ۾ پڇيائين، "سر ڇا پيئندا؟"

نريش هونئن شراب ڪونہ پيئندو هئو پر ٻاهر ڪڏهن ڪڏهن پارٽيءَ جهڙي موقعي تي هڪ اڌ پيگ ڪٽندو هو. اشوڪ جي پڇڻ تي چيائين، ”مان مڙيئي سوڻ خاطر ڪجهہ پيئندس. باقي بائيٽنگ لاءِ ڪجهہ سنو نان ويج چئينس.“ اشوڪ هڪ هڪ پيگ جا ٻہ گلاس آڻڻ لاءِ چيو گڏ ڪجهہ کاڌي جو آرڊر پڻ ڏنو. هوءَ آرڊر لکي هلي ويئي. ٻئي ڄڻا ڊانس ڏسڻ ۾ محو ٿي ويا. نريش ڪمپنيءَ جي ايگزيڪيوٽس سان ڪافي گهرو هو. جلدي جلدي گڏجڻ سان اِهو سياويڪ بہ هو. ساڳئي وقت هئا بہ هم عمر.

نريش چيو ”يار! هوءَ بلو مڊيءَ واري سٺي ڊانس ٿي ڪري.“

”ها! ڏسڻ ۾ بہ سٺي آهيَ ۽ هوءَ لنبي ائين تہ سٺي ٿي لڳي، پر گهٽ ڪپڙن جي ڪري اُن جو اُگهاڙو سرير نٿو وٽي.“

”صحيح ڳالهہ آهي. پلي آهي، سيڪسي.“

ائين ڳالهيون ڪندي ڪندي سادا ٻارهن ٿي ويا. اڄ نريش ڪجهہ وڌيڪ پي ويو هو. ڳالهائڻ ۾ هڪ قسم جي لرزش اچي ويئي هئس. اشوڪ تي ڪو اثر ڪونہ ٿيو هئو. ظاهر هو تہ هو هنن ڳالهين تي هريل هو. شو تہ اڃا چالو ئي هو پر صبح جي ڪم جي اون هئي، ان ڪري هلڪي ڊنر ڪري اُٿي کڙا ٿيا. پيٽ تہ شراب ۽ بائيٽنگ ۾ پرجي ويو هئن.

ٻاهر اچي ڪار ۾ ويٺا تہ نريش مشڪي چيو ”هي ڇوڪريون رات جي ڪچهريءَ لاءِ بہ ٻولائينديون هونديون؟ جيئن پڪچر ۾ ڏيکاريل آهي؟“

اشوڪ وراڻيو ”الڳ الڳ بارس ۾ جيڪو وهي واپاري رهيو آهي، پڪچر جي اسٽوري ان جي آڌار تي لکيل آهي.“

ڪار اسٽارٽ ڪندي اشوڪ شرارتي نوع ۾ پڇيو ”ڇو آهي ڇا ڪجهہ رنگين ڪارناميَ جو ويچار؟“

نريش کلندي چيو ”ڇڏ يار اهي سڀ ڳالهيون پاڻ لاءِ ڪونهن. وري رهون بہ ڪمپني گيسٽ هائوس ۾ ٿا.“

اشوڪ ان ئي انداز ۾ چيو ”ٻئي دفعي، مان هانگ ڪانگ مان موٽان، تنهن کان پوءِ اچج.“

نريش جي دماغ ۾ رنگين تصور گهمي رهيا هئا. سڄي سرير ۾ مناس پريا اُمنگ اُيري رهيا هئا. شراب جي نشي ۾ جلد ئي ننڊ اچي ويس، ورنہ سڄي رات دلفريب صورتون ۽ نظارا خيالن ۾ رچيندو رهي ها.

15

ڪاجل چيو ”ممي! گهر جي خرچ جا پئسا مان پاڻ وٽ رکان تہ؟“

”ڇو؟“ پاروتيءَ پڇيو.

”سڀ آندي نيندي مان ئي تہ ڪريان ٿي. گهڙيءِ گهڙيءِ توهان کان پئسا گهرڻ جي ضروت نہ پوندي. ڪير وينو هجي تہ اُن جي سامهون پئسا گهرڻ ٺيڪ نٿو لڳي.“

”ڇو پئسا گهرڻ ۾ ننڍي ٿي وڃين ٿي؟ هونئن بہ گهرڻ جي ضرورت ڪڏهن پيئي اٿيئي؟ ڪپڙ مان سڌو تہ ڪٽندي آهين.“

”تڏهن تہ چوان پيئي....“ ڪجهہ لمحن جي شانتيءَ کان پوءِ چيائين. ”توهان جي پرس ۾ هٿ وجهڻ بہ تہ بي ادبي آهي نہ؟“

”سو هاڻ خيال ٿو اچيئي؟ مون ڪي تہ ڪڏهن خراب ڪونہ لڳو آهي. نہ ئي اهڙو ڪڏهن مون ڪٿي ذڪر ڪيو آهي.“

”توهان تہ برابر ڪڏهن ڪجهہ نہ چيو آهي. پر مان جيڪڏهن پاڻ وٽ پئسا رکان تہ ڪهڙو هرج آهي؟“

پاروتيءَ کي من ۾ ڏاڍو غصو اچي رهيو هو پر مشڪي چيائين. ”سو هاڻ توکي سس ٿيڻ جو شوق لڳو آهي. پر منهنجي سس ٿيڻ جي ڪوشش نہ ڪر.“ هن ڪجهہ اهڙي انداز ۾ چيو جو ڪاجل سمجهي ويئي تہ هي آخرين فيصلي جو جواب آهي ۽ اِنڪري پنهنجي ڪمري ۾ هلي آئي.

ڪاجل ويچارن ۾ غلطان ۾ ٿي ويئي. اجايو مميءَ سان ڳالهہ ڪيم. اِنڪار تہ ڪيائين. پر من ۾ الائي ڇا سمجهندي هوندي. پڇتاءَ وچان سندس دل جي ڌڙڪن ڪجهہ تيز ٿي ويئي. منجهند جو وقت هو. بستري تي ڪنڌ ورائي ليٽي پيئي. اکيون بند ڪري. دماغ پڻ بند ڪرڻ جي ڪوشش ڪرڻ لڳي تہ جيئن خيالي گهوڙو نہ ڊوڙي.

مطلب تہ ڪاجل پنهنجي اهميت قائم ڪرڻ لاءِ سڄي گهر تي رعب جمائڻ جي ڪوشش ۾ پئي رهي ۽ ائين هن جي من ۾ اختياريءَ جي

ڏاجھ تہ اڳ ئي پيدا ٿي چڪي هئي. اُتندي وهندي پئي سوچيندي هئي تہ ڪهڙيءَ ريت پنهنجو مقصد حاصل ڪجي. هن جي مميءَ جي خواهش هئي تہ ڪاجل ساهرن ۾ هڪ ڪيندر بِندو ٿي رهي. ڪنهن ان باري ۾ لنبو نہ سوچيو تہ هن طريقي سان ڪجھ بہ حاصل ڪرڻ ڏکيو آهي ۽ جي ڪجھ ٿيو بہ تہ هوءَ شايد سُر ئي جيتي سگهي، دليون تہ ڪنهن بہ حالت ۾ نہ. ڪيندر بِندو ٿيڻ لاءِ سڀ کان سولو سهڻو ۽ دائمي طريقو آهي، گهر جي سيني ڀاتين جو پيار ۽ وشواس حاصل ڪرڻ، ان جا طور طريقا ڪجھ علحدا آهن، پر سَوَلا. ان سان نہ صرف گهر ماحول سنو ۽ خوشگوار رهي ٿو پر دماغي طور شانتي بہ رهي ٿي ۽ نتيجو؟ ڪٽنب جي ترقي. ڪاجل جڏهن نئين نئين گهر ۾ آئي هئي تہ هن ۾ اهڙا ڪيترائي گڻ هئا. پنهنجي مشڪندڙ چهري، فضيلت ۽ ڦڙتيءَ پرئي وهنوار سان هن گهر جي ڀاتين جو من موهڻ شروع ڪري ڇڏيو هو. سماج ۽ متن ماٽتن ۾ پڻ پاروتيءَ جي نونهن جي ساراهہ هئي. جڏهن کان هن جي من ۾ گهر جو وڏو ٿيڻ لاءِ خوديءَ جو معدو پيدا ٿيو تڏهن کان هن جي آچار وهنوار ۾ ڪافي فرق نظر اچڻ لڳو. چهري جا ڀاوَ سخت ٿيڻ لڳا هئا ۽ اُها موهيندڙ رونق گم ٿيڻ لڳي هئي، نہ هيءَ سمجهي سگهي ۽ نہ هن جي ماءُ تہ هن گهر ۾ جيڪڏهن ڪاجل کي اهميت حاصل ڪرڻي آهي تہ ان جو صرف هڪ ئي طريقو آهي. سولو سهڻو ۽ پيار پريو. سواميءَ وٽ هر بيماريءَ جو هڪ ئي علاج هو جي هو تہ. هر سواليءَ کي ساڳين ئي حرفن ۾ ساڳيون ئي صلاحون ڏيندو هو. مت جا موڙهيل اُنهن اُپديشن (مشورن) جي پيروي انڌي نموني ڪندا هئا. ڪنهن کي اِهو وشليشڻ (غور ويچار ڪرڻ) ڪرڻ جو عقل ڪونہ آيو ۽ نہ ئي ڪنهن سوچڻ لاءِ وقت پئي ڪڍيو تہ سواميءَ جي ڪهڙي فارمولا ڪهڙي موقعي تي ڪم آڻجي، ڪنهن سان ڪم آڻجي ۽ ڪيتري حد تائين ڪم آڻجي. هڪ نانءَ چڙهئي واپاريءَ جيان هن جا اُپديش هلي پيا هئا، پر ڪنهن پيڙ چال ۾ اهو نہ پئي ڏٺو تہ اهي ڪيتر يقدر آزمايل آهن. ڪاجل شادي ڪري هڪ سمجهو ۽ سلجهيل پريوار ۾ آئي هئي. پنهنجي سمجھ جيڪڏهن ڪم نہ ڪري رهي هئس تہ پريوار جي ڀاتين جي هر واجبي اِشاري کي قبول ڪري هنئين سان هنڊائي هلي ها تہ پاڻ کي دکي نہ سمجهي ها. شاديءَ جي ٿوري ئي عرصي ۾ هن کي محسوس ڪرڻ کپندو هو تہ گهر ۾ سندس لاءِ عزت ۽ پيار اوترو ئي آهي، جيترو هڪ اهميت واري ڀاتيءَ لاءِ هئڻ کپي، بلڪ ڪيترين حالتن ۾ ان کان بہ وڌيڪ.

رات جو پاروتي نريش جي روم ۾ آئي. ڪاجل بہ ويٺي هئي. پاروتي گهٽو ڪري ڪاجل جي ڳالهہ نريش سان نہ ڪندي هئي ۽ جيڪڏهن ڪندي بہ هئي تہ هن جي حاضريءَ ۾. چيائين، ”نريش، ٻڌءِ ڳالهہ جوٺهين جي.“ هوءَ مشڪي نہ پر کلي رهي هئي.

نريش مشڪي ڪاجل ڏانهن نهاري چيو ”ڇو ڇا ٿيو؟“

”هاڻ گهر جو خرچ ڪاجل کي هلائڻ جي اِڇا ٿي آهي.“

”اَڇا هاڻي ئي؟“

”مون نہ ڪئيمانس.“

”سو تہ برابر آهي. تون گهر جي وڏي تہ آهين ئي، پر سگهي پڻ، هاڻي ئي گهر جون واڳون ڪاجل ڇو کٽي.“ ڪاجل طرف منهن ڪندي چيائين، ”ڪاجل تون تہ پاڻ ڇتي پيئي آهين. هن ۾ اجايو سر درد آهي. باقي اِها اِڇا هجيئي تہ هر ڪو توکي سلام ڪري تہ ٻي ڳالهہ آهي.“

ڪاجل جون نظرون جهڪيل هيون. آهستي چيائين، ”مون تہ ائين ئي پئي چيو.“

”پر ضرورت ڪهڙي آهي؟ خرچ پکي لاءِ توکي جيڪو کپي، سو تہ مليئي ٿو وڏيڪ جي ضرورت هجي تہ ڪهڙي منع آهي.“

نريش چيو ”ها، سواميءَ اگهہ وڌايو آهي ڇا؟ ٻيو خرچ گهٽي پاڳي مان ۽ ممي ڪندا آهيون. توکي پرسنل خرچ وڌيڪ کپي تہ پلي ڪڻ.“

ڪاجل چيو ”پرسنل خرچ جي مون کي ڪهڙي ضرورت آهي ۽ ڪهڙي منع آهي.“

”سو تہ مان بہ چوان ٿي نہ.“ پاروتيءَ چيو.

نريش کلي چيو ”تو نہ سمجهيو ممي! سواميءَ جي في جيڪا بہ ڏيندي آهي، ان جي هاڻ خبر پوي ٿي، پر گڏيل خرچ مان خبر ڪانہ پوندي، تہ ڪڏهن ۽ ڪيتري في ڏني ويئي آهي.“

”تون تہ ماريا اهڙيون ڳالهيون ڪندو آهين جو.....“ ڪجهہ ڪڪ ٿيندي چيائين، ”ساڌو سنتن جي پيٽا جو حساب نہ ڪبو آهي.“

ڪاجل چيو ”هن گهر ۾ تہ اجايو سوامي جن کي ڪُتيو پيو وڃي.“

نريش ڳنڀير ٿيندي چيو ”ڪاجل هي سڀ ڪجهہ هلڪي نموني ۾ ڳنڀير اِشارا تو ڏانهن ڪيا تا وڃن. سوامي، اُن جي اُپديشن ۽ سامگرين جي ڳالهہ هن گهر ۾ ڪنهن کي بہ نٿي وڻي. مون چيو پئي تون سمجهين ويندينءَ. هاڻ سڌو ٿو چوڻو پوي. اهو سڀ ڪجهہ ڇڏي ڏي. پاڻ کي ڪلٽهاب نہ بڻاءِ. پوڃا پاٺ ڪرڻو اٿيئي تہ ڪنهن مندر ٽڪاڻي جو

نيم تيم ڪر. ڪير منع ڪونہ ڪنديءِ. پاڻ اُتساهت ڪرڻ لاءِ ڪوئي ملي وينديءِ."

پاورتي ڳالهين جو موڙ ڏسي اُٿي ويئي. ڪاجل کي صبح کان ئي جنهن ڳالهہ جو ڊپ هو سا ٿي چڪي، متان نہ سواميءَ جو نالو بہ اِن سان جڙي وڃي. ڪاجل چيو "هينئر توهان کي نٿو لڳي تہ سوامي جن جو نالو اجايو اسان جي گهر ۾ لوڙيو پيو وڃي."

"حقيقت آهي. نالو نہ پر خود سواميءَ کي لوڙيو پيو وڃي، پر اجايو نہ."

"ڇا مطلب؟"

"حقيقت آهي چوان تہ پيو پر ان لاءِ جوابدار تون آهين. جڏهن کان هن گهر ۾ آئي آهين، تڏهن کان مون کي تہ سواميءَ جي حاضري ائين لڳندي آهي جڻ منهنجي پرسان وينو آهي."

ڪاجل کلي چيو "اِهو وري ڪيئن؟"

"تنهنجي دل ۾ مون لاءِ جڳهہ آهي؟"

"سو تہ آهي ئي."

"گڏ سواميءَ جي لاءِ بہ ڪجهہ آهي."

ڪاجل وري کلي چيو "پر اِها ٻئي قسم جي ٿي نہ."

"قسم ڇڏ. دل تہ هڪ آهي نہ. هڪ جاءِ ۾ روم الڳ الڳ تين تا. ڪير ڏاريو پاسي واري روم ۾ اچي رهندو تہ پاڻ کي ڪيئن لڳندو؟" سڄي گهر ۾ سواميءَ جي سامگري پيئي رلي. ڳالهہ ڳالهہ ۾ سواميءَ جا گڻ پيئي ڳائين. ايتري قدر جو ليما ڏسي مون کي يڪدم سوامي ياد اچي ويندو آهي ۽ سوچيندو آهيان تہ هي ليما بازار مان آيل آهن يا سواميءَ وٽان."

نريش ڪاجل کي ياڪر ۾ ڪٽندي چيو "ڇڏي ڏي هي سڀ. مون کي شروع کان ئي هي ڳالهيون نہ پئي وڻيون آهن. مون کي تہ غصو اچي ويندو آهي. گهر ۾ بہ سيني کي عجب لڳي رهيو آهي تہ مان ڪيئن سڀ ڪجهہ برداشت ڪري رهيو آهيان. سچ تہ صرف تنهنجي ڪري مان برداشت ڪري رهيو آهيان. هاڻ صبر چرم سيما (آخري حد) تائين پهچي چڪو آهي."

ڪاجل خاموش هئي. نريش ڳنڀير ٿي چيو"سواميءَ کان نام ورتو اٿيئي؟"

ڪاجل ڪنڌ ڌوڻي 'ها' ڪئي.

"ڇا چيائين نام ۾؟"

"اهو ڪنهن کي بہ ٻڌائڻو ڪونهي. منع ٿيل آهي." ڪاجل چيو.

”مون کي بہ نہ؟“

”نہ!“

”قسم وڏو اتائين تہ ڪنهن کي بہ نہ ٻڌاءِ؟“

”سو بہ ها يا نہ چورڻ جي منع آهي.“

نريش چڙ مان چيو ”اِهو چيو اتائين تہ پتيءَ اڳيان سرير پلي ڪول، پر من نہ.“

”توهان اجايو پيا ڪاوڙجو. نام نہ ٻڌائبو آهي.“

”منهنجو نام ٻڌڻ ۾ چاهہ ڪونهي. اِهو ڪرڙ گيان پاڻ وٽ رک. هڪ ڳالهہ صاف سمجهہ. هاڻ هي سڀ ناٽڪ بند ٿيڻ کپن، جن جو هدايتڪار سوامي آهي. سڌي يا اٽسڌي طرح.“

”پر توهان منهنجي هر ڳالهہ سوامي جن سان ڇو ٿا جوڙيو؟“

”تنهنجي هر ڳالهہ جيڪا ڪامن سينس ۽ ترڪ تي ڪري نہ اُتري، سا سواميءَ وٽان ئي تہ پيدا ٿئي ٿي.“

”مون کي ڪامن سينس ۽ ترڪ وديا (عقلي ڄاڻ) جي ڄاڻ ڪونهي.“

”سو مون ڪٿي چيو.“

”ان جو مطلب ڪجهہ تہ سلجهيل دماغ رکان ٿي نہ؟ جيڪڏهن توهان مون کي سلجهيل دماغ واري سمجهو ٿا ۽ اهو سلجهيل دماغ سوامي جن جي رهبريءَ جو قدر ڪري ٿو تہ هو مون کان وڌيڪ عقل وارا چئبا نہ؟“

”بحث سنو ٿي ڪرين، پر جڏهن سواميءَ جي ڳالهہ اچي ٿي تہ مار ڪائي ٿي وڃين. تون سمجهين ٿي تہ جو ڪجهہ تون ڪري رهي آهين، سو سڀ پنهنجي ليکي؟ دراصل هو تنهنجو دماغ چٽي چڪو آهي ۽ تون هر قدم هن جا اُپديش ڌيان ۾ رکي کڻي رهي آهين. شانتيءَ سان ويچاري ڏس تہ تون پنهنجو ڪنيل قدم هن جي اُپديش سان نہ پيٽيندي آهين؟ ائين ڪوشش نہ ڪندي آهين تہ سڀ قدم ان جي نصيحتن موجب هجن؟“

ڪاجل خاموش ٿي ويئي. نريش اوباسي ڏيندي چيو ”خير ڇڏ اهي سڀ ڳاليهون. پاڻ کي ۽ سيني کي خوش ڏسڻ چاهين ٿي تہ سواميءَ جو نالو هن گهر ۾ نہ کڻ.“

ڪاجل جو چهرو ياو هيٺ ٿي ويو. اُٿي ٽيبل تان گلاس کڻي پاڻي پيتائين. نريش مشڪي چيو ”بهرحال هاڻ تہ مون کي خوش ڪر.“

ڪاجل ڪنڌ مٿي ڪري مشڪي، پر اُها مشڪ ڦِڪي هئي.

(16)

ان ڏينهن نريش کي گهر ايندي دير ٿي ويئي هئي. هڪ ڪال سينٽر جي سافٽ ويئر ۾ ڪجهه وائرس اچي ويو هو. انهن جي 24 ڪلاڪ سروس ڪئي ۽ هن کي امرجنسي سروس ڏيٽي هئي، مسئلو حل ٿي ويو. ڊنر جو بندوبست اُتي ئي نريش جي گراهڪ ڪيو هو. ٻه ٽيڪنيشن گڏ هئس. انهن کي گهر تائين ڇڏي پاڻ پنهنجي گهر آيو. در نريش جي ماءُ کوليو. رسوئيءَ جي اون ڪانہ هئي، ان ڪري ڪاجل ڪم ڪار لاهي سمهي پئي هئي.

بيڊروم ۾ داخل ٿي نريش در اندران بند ڪيو. ڪاجل بستري ۾ ڪجهه چري تہ نريش محسوس ڪيو تہ اجا جاڳي رهي آهي. هونئن بہ رواجي طور سمهڻ جي وقت کان ڪا گهٽي دير ڪانہ ٿي هئي. باٿ روم ۾ هٿ منهن ڌوئي ٻاهر آيو. دريون ڪليل هيون. ٻتيون بند ڪري ڪپڙا مٽڻ لڳو تہ خيال آيس. نائيٽ ڊريس پائڻ کان سواءِ ئي اچي بستري تي ليٽيو. ڪاجل جو منهن ديوار طرف هو. نريش پنيان پاڪي پائي، لانگ ورائي تورو زور ڏئي چيو "ڪاجل! ننڊ اتيئي ڇا؟"

ڪاجل محسوس ڪيو تہ نريش کي ڪپڙا پاتل نہ آهن. سست آواز ۾ چيائين، "هون!"

ڪاجل ڌيمي ڌيمي پاسو نريش طرف ورايو. ڪجهه اوٻاسي ڏيندي چيائين، "اڄ نٿو پڄي."

"ڇو؟ ڇا ٿيو؟" هن ٻانهن جي گرفت مضبوط ڪندي چيو.

"اٿين ئي ڪجهه طبيعت نٿي ڇوي، ڪجهه موڊ نہ آهي."

"پوءِ موڊ جو ڇا ڪريون؟" نريش مشڪي چيو. هو ڪاجل جي ڇاتيءَ تي هٿ ڦيري ٽڏڙا ڪيڻ لڳو. ڪاجل ڌيمي سان هن جو هٿ پري ڪندي چيو "ڇڏيو نہ."

"ڇو يلا." نريش من ۾ ڪجهه خفي ٿيندي چيو.

”ڏسو نہ! ممي تر تر تي منهنجي بي عزتي ٿي ڪري. ننڍين اڳيان تہ مان نہ سهي سگهنديس.“

نريش جو موڊ سوڊا جي گئس وانگر اُڏامي ويو. چيائين، ”تيون تنهنجون ڪمهليون ڳالهيون شروع. ان لاءِ پيو ڪو وقت يا موقعو توکي نٿو ملي؟“

”توهان ڏينهن جو وهو تہ منهنجون ڳالهيون ٻڌو نہ.“ ڪاجل بحث ڪندي چيو.

”ڪنهن ٻي رات اهي ڳالهيون نہ ٿيون ٿي سگهن. اڄ بہ جيڪڏهن ڪجهہ دير سان اهڙيون ڳالهيون ڪرين ها تہ ڇا ٿئي ها.“ چئي اُٿي ڪڙو ٿيو ۽ اونده ۾ ڪپڙا پائڻ لڳو ”روز رات جو دير سان ايندو آهيان؟“

ڪاجل چيو ”ڇڱو ڀلا اڇو نہ! ناراض ڇو ٿا ٿيو؟“

”تون آرام ڪر. اجايو طبيعت وڌيڪ نہ خراب ٿي پوئي.“ چئي نريش ٻاهر نڪري آيو.

پاروتي ڊرائنگ روم جي ٻتي ٻرندي ڏٺي تہ ٻاهر نڪري آئي. ”ڇو نريش وري ڇا ٿيو؟“

”ممي! مان اڇان ٿو ڪلاڪ ڪن ۾. وري فون آيو آهي. ڏسان ڪهڙو پرابلم آهي.“

”فون جي گهنٽي تہ ڪانہ وڳي.“

”موبائيل تي نياپو آيو.“ موبائيل فون نريش 24 ڪلاڪ پاڻ سان گڏ رکندو هو.

”پوءِ اِنهن ئي ڪپڙن ۾؟“

”ها ڪهڙو ٿو فرق پوي. مان چاٻيون ڪٽي ٿو وڃان.“ چئي هُو ٻاهر اچي ڪار ۾ وينو. نريش کي اهڙا ڪمهلا سڏ ڪڏهن ايندا هئا. ان ڪري پاروتيءَ کي عجب نہ لڳو. ٻتي ٺاري هوءَ وڃي آرامي ٿي.

نريش ڪال سينٽر تي پهتو تہ آپريٽرس کي ڪجهہ عجب لڳو. ڪنهن چيو ”سر توهان؟“

”ها. سوچيم سمهڻ کان اول ڏسي اچان تہ ڪم ڪيئن پيو هلي.“ وري مشڪي چيائين. ”متان پوءِ مني ننڊ مان اُٿاريو.“

”نہ. هاڻ بلڪل برابر آهي ۽ ڪو پرابلم نہ اچڻ کپي.“

”ٺيڪ آهي. وري بہ ڪجهہ هجي تہ موبائيل تي فون ڪجو.“

”جي!“

ٻئي آپريٽر چيو "سر، توهان سيني کي ائين سروس ڏيندا آهيو؟"

"ياٽي، اِهو اسان جي سروس جو سوال نہ آهي، انٽرنئشنل مارڪيٽ ۾ اِنڊيا جو نالو ٿئي بس ڪافي آهي."

"ها ڪال سينٽر تہ انٽرنيشنل سروس آهي."

"چڱو باءِ".

نريش ٻاهر آيو. موڊ ٺيڪ ٿي ويو هئس. لڱن ۾ جو تناءُ محسوس ڪري رهيو هو سو آهستي آهستي نڪرڻ لڳو.

ڪار ڊرائيو ڪندي خيال آيس ٻاهر واتاورڻ (ماحول) ۾ ڪيتري نہ شانتي آهي. ويڪري روڊ تي ٻريان اوچين عمارتن تي نيون سائن بورڊن جا اکر ٺري ٻري رهيا هئا. ڇڻ اک هٽي سڏي رهيا هئا. نريش کي هي ماحول ڪجهہ ڏٺل وائٺل پئي لڳو حالانڪ ڪيتري وقت کان هو رات جو هن وقت ٻڙودا جي رستن تي نہ نڪتو هو. ياد آيس. اڃا تازو بامبي جي رستن تي رات جو هڪ بجي گهميو آهي. اشوڪ سان گڏ ۽ ائين ئي ياد آيس اها رنگين رات. اشوڪ تہ هانگ ڪانگ وڃي چڪو هو. اُتي سٺو وقت پاس ڪندو هوندو. هن جي اِڇا ٿي تہ هڪ دفعو وري بامبي وڃي ڪجهہ اهڙو شو ڏسجي. بامبي مان هن دفعي موٽڻ کان پوءِ گهڙي گهڙي ان ڊانس پارٽيءَ جا نظارا هن جي اکين اڳيان ترندا هئا. واندڪائيءَ ۾ خوشفهميءَ سان دلفريب نظارا پيو ڏاهيندو ڏاهيندو هو. گهر پهچڻ تائين هن فيصلو ڪيو تہ هڪ دفعو وري اُتان ٿي اچجي.

17

نريش پروگرام ٺاهي بامبي آيو. ڪمپنيءَ ۾ ڪم ڪونہ هو پر گهر بهانو ڪمپنيءَ جو ڏيئي آيو هو. دل ۾ هڪ قسم جي آنڊمانڊ هئس تہ ڪيئن بہ هڪ دفعو وريءَ هنڙو ڪجهہ ڏسان. هن جي تن ۾ من ۾ جوانيءَ جو جوش لهرون ماري رهيو هو. ٽرين ۾ وهڻ سان ئي هڪ قسم جو مٺاس هن جي سرير ۾ جاڳي اُٿيو ۾ طرح طرح جا انسٽال ۾ ڪرڻ لڳو. فون ڪري رهڻ جو بندوبست ڪمپني گيسٽ هائوس ۾ ڪري چڪو هو. آفيس جي ٽائيم تي ڪمپنيءَ ۾ ويو. ڪجهہ آفيسرن کي چئي آيو تہ پرائيويٽ وزٽ تي آيو آهيان. جيڪڏهن بڙودا مان فون اچي تہ نياپو وٺي رکن. پاڻ سان موبائيل تہ کٽي آيو هو پر اتفاقي جيڪڏهن آفيس ۾ فون اچي تہ هو اڻ ڄاڻائي نہ ڏيکارين.

سڄو ڏينهن ڪجهہ نون جهونن گراهڪن وٽ وزٽ ڪري تہ ڪجهہ ڪمپيوٽر جي دنيا ۾ چا نئون آيو آهي، اهو ڏسڻ لاءِ الڳ الڳ ڪمپنين ۾ وچي وقت پاس ڪيائين.

شام جو شو جي وقت تي اچي هوٽل پهتو. اڳيون بل پاڻ وٽ رکي ڇڏيو هئائين. اهو ڏيکارڻ سان هوٽل وارن کي خاطري ٿي تہ هي ريگيولر آهي ۽ هن مان ڪو خطرو ڪونہ آهي. هوٽل ۾ بي قاعدي ڪم تہ ٿيندا ئي هئا. هڪ ننڍي ٽيبل تي اڪيلو ويهي پروگرام ماڻڻ لڳو. اڄ هڪ پيگ ڪان وڌيڪ ڪونہ پيتائين. ڪجهہ وقت ڪان پوءِ هن اسٽيوارڊ کي پاڻ وٽ سڏيو. هي اهوئي شخص هو جنهن کي هن ريگيولر هئڻ جي خاطري ڏني هئي. هو ويجهو آيو تہ نريش چيو "هي شو ڪيڏي مهل پورو ٿيندو؟"

"هڪ ڏيڍ رات جو ٿي ويندو."

"پوءِ جو پروگرام." هن مشڪي پڇيو.

"هر ڪنهن جو پنهنجو پنهنجو."

"ڪوئي بڌائي سگهندو تہ هن چوڪريءَ جو ڪهڙو پروگرام آهي؟"

"ڪهڙي؟"

"هوءَ وائيٽ مني اسڪرٽ واري."

"ڏسان. جيڪڏهن بزي هجي ته ڪنهن ٻيءَ لاءِ پڇان."

"ڀلي."

اڌ ڪلاڪ کان پوءِ هن اچي ٻڌايو ته هوءَ وائيٽ اسڪرٽ واري اجا ته فري آهي."

"نيڪ آهي. چئي سگهندينس ته پروگرام ڪان پوءِ مون سان گڏ گهمڻ هلي."

"ها." نريش سؤ روپين جو نوٽ هن جي هٿ تي رکي چيو "اجا ساڍا يارنهن ٿيا آهن. مان ڪنهن هوٽل ۾ رهڻ جو بندوبست ڪري اچان ٿو."

"اسان جي پاسي واري هوٽل ۾ رهڻ جو بندوبست آهي. سامان ڪٿي اٿوَ."

"اسٽيشن تي ڪلاڪ روم ۾."

"توهان سامان کڻي سڌو هوٽل ۾ وڃو. مان ڳالهائي ٿو رکان."

نريش گيسٽ هائوس مان پنهنجي بئگ کڻي هوٽل ۾ آيو. گيسٽ هائوس مان چيڪ آئوٽ ڪري آيو ته باندرا ڪنهن مائٽ وٽ ٿو وڃان. هن کي پاڻ تي عجب لڳي رهيو هو ته هي سڀ ڪجهه ڪهڙي نه آتم وشواس سان ڪري رهيو آهي. هوٽل ۾ اسٽيوارڊ فون ڪري چڪو هو. چيڪ ان ڪري بئگ رکي واپس پروگرام ڏسڻ آيو. ڪافي اُجيت (آزاد) ٿي چڪو هو. پروگرام ۾ دل نه لڳس. اسٽيوارڊ کي هُن کي روم نمبر 711 ۾ موڪلڻ لاءِ چئي، پاڻ اچي هوٽل ۾ آرامي ٿيو.

اهڙيءَ طرح نريش کي هي مرض لڳي چڪو. ڇوڪريءَ جو نالو جين هو. هن سندس ڪانٽئڪٽ نمبر وٺي ڇڏيو هو. بامبي ڪم سان ايندو هو ته ڪمپني گيسٽ هائوس ۾ ڀلي لهندو هو پر شام جو ئي چيڪ آئوٽ ڪري ويندو هو. "اڄ رات جو ئي بڙودا وڃڻو آهي." الڳ الڳ هوٽلن ۾ رهڻ لڳو. شو تي وڃڻ ڇڏي ڏنائين. فون تي جين سان اڳواٽ ئي اپائنٽمينٽس رکي گهران نڪرندو هو. وڙتس ڪجهه وڌي ويون ته خرچ به ڪجهه وڌي ويو. خير خرچ جي هوندئن ته پرواهه ڪانه هئي، پر ڏيکاري ڪيئن؟ گهر ۾ آفيس مان ڪيئن ۾ ڪيترا پئسا ڪٽي؟ ان ڪٽش جي تنگيءَ ئي هن کي مريادا ۾ رهڻ لاءِ مجبور ڪيو. ورنه ماءُ پيءُ ۾ ممڪن هو ته يارن دوستن اڳيان اُگهاڙو ٿي پوي ها.

(18)

نريش جي چيتانند تي سُني حجت هلندي هئي. اندور جڏهن بہ ويندو هو تہ هن سان گڏ وڏيڪ وقت گذاريندو هو. پرسرام کي ڪم ڌنڌي ۾ وڏيڪ مشغول رهڻو پوندو هو. جڏهن تہ چيتانند جي معاملي ۾ ڌنڌي جون جوابداريون رام وڏيڪ سنڀاليندو هو.

سياويڪ جڏهن چيتانند بڙودا ڪنهن شاديءَ تي آيو ۽ هوٽل ۾ وچي رهيو تہ نريش کي نيڪ نہ لڳو. هوٽل ۾ وڃي چيتانند کي ڏوراپو ڏيندي چيائين، "دادا، ڪمال ٿا ڪيو. پنهنجو گهر هوندي هوٽل ۾ لٿا آهيو."

"يار، هوٽل ۾ مان ٿوري ئي پنهنجي مرضيءَ سان آيو آهيان. هي تہ شاديءَ وارن بندوسبت ڪيو آهي. توکي تہ خبر آهي مان سيٺيءَ کان وڏيڪ ياٽيءَ ۾ مچيندو آهيان. توهان سان جدائي ٿوري ئي آهي."

"تہ پوءِ جڏهن شاديءَ جي ماحول کان پري ئي رهڻو آهي تہ هوٽل ڇا، اسان جو گهر ڇا."

"اِهو تہ نيڪ آهي، پر خبر اٿيئي هنن سان واپاري رشتو آهي. سيني ڊيلرس و هت بندوبست ڪيو اٿائون. مون کي بہ لڳو تہ ڪجهہ وقت سڀ گڏ هجو تہ مارڪيٽ ۾ ڇا ٿو وهي واپري، ان جي خبر پوي ۽ هڪ ٻئي سان خيالن جي ڏي وٺ بہ ٿئي."

چيتانند جي ڳالهہ ۾ وزن هو. نريش چپ ٿي ويو. ڪجهہ اوپاريون لهواريون ڳالهيون ڪري ۽ شاديءَ کان پوءِ گهر اچڻ جو انجام وٺي نريش واپس آيو.

هو ٻئي ڏينهن شام جو گهر آيو. هن کي ڏسي ڪاجل ڏاڍو خوش پئي لڳي.پار وتي ۽ بسنت لعل رات جو ڊنر کان پوءِ سيڻ کي ٻارن سان وهاري پنهنجي روم ۾ هليا ويا. پلي تہ کلي دل سان ڳالهيون ڪن. ونيتا ڪجهہ دير اچ وچ پئي ڪئي، ۽ پوءِ وڃي آرامي ٿي.

ڄيتانند چيو ”پوءِ نريش، ڪيئن پيو هلي تنهنجو ڪم ڪار.“

”سٺو آهي. فل ٽائيم مشغول رهجي ٿو اهوئي ڪافي آهي. بامبي وارو ڪانٽرئڪٽ سٺي هٿي ڏيئي ويٺو آهي.“

”ٻيو سڀ ٺيڪ ٺاڪ؟ ڪڏهن ٿا اندور اچو؟“

نريش ڪاجل ڏانهن نهاري مشڪي چيو ”اچا هاڻ ته ٿي آيا آهيون. ڪاجل لاءِ پيڪن جي شهر اندور کان وڌيڪ ڪشش ڪندڙ شهر آهي، اُجين ۾ اُتان جو سوامي.“

”هو سوامي هت به پهچي ويو؟“

نريش ڪلندي چيو ”مون کي ساهرن مان ننڍي سالي بدران هي مليو آهي. سالو ته هليو ويندو آهي، پر هي ٽڪي پوندو آهي.“

ڪاجل چيو ”مان آئيسڪريم ڪٽي ٿي اچان.“

هن کي ويندو ڏسي نريش ڳنڀير ٿي چيو ”دادا، هي سوامي ته منهنجي لاءِ آزار ٿي پيو آهي.“

”سو ڪيئن؟“

”ڪاجل تر تر تي ان جي صلاح تي وڃي. اندور مان مميءَ جي ڪلي پشتي اٿس. خسيس ڪلڻ جهڙين ڳالهين جي رپورٽ به اتي مميءَ وٽ پهچي ٿي. مون کي ته هي سڀ ڪجهه پنهنجي گهر ۾ دخل اندازي ٿي لڳي.“

”تون ڪجهه سمجهائينس نه.“

”چا سمجهايانس. ننڍي ٿوري ئي آهي. پڙهيل ڳڙهيل آهي. سڌي اٽسڌي نموني گهٽيئي دفعا چيو اٿيمانس، نٿي مُڙي. گهر ۾ گهپي ڪِلڪِل نه ٿئي، ان ڪري مڪمل منع نٿو ڪري سگهان.“

”تنهنجا ممي پپا ڇا ٿا چون؟“

”اهي نڪو ٻڙ ۾ نڪو ڇٽن ۾. سڀ ڪجهه نظرانداز ڪندا ٿا اچن، پر هُنن کي به هي ڳالهيون نٿيون وڻن سا پڪ اٿم.“

”پر هاڻ آخر ڪجي ڇا؟ ديوي به آهي پنهنجي دماغ جي. ڏسان پرسي کي ڪجهه چوان. تو ڳالهايو آهي هنن سان ان باري ۾؟“

”سڌيءَ طرح نه. ممي ته سمجهي رهي آهي جڻ اسان تي ايڇپو (ٿورو) ڪري رهي آهي، سواميءَ جي ڪريا درشٽي ميسر ڪري ڏيڻ ۾.“

”مون کي يار سڀ انيوَ آهن. گڏ هوندا هئاسين ته هي آزار سڄي گهر لاءِ هوندو هئو. اسان کي به نه وڻندو آهي. آخرڪار ته مريادا رکبي آهي.“

”پپا به ڪجهه نه چوندا آهن؟“

”شاباس آهي ويچاري پرسي کي. هن مڪمل ريت آئين واري ڇڏي آهي. ڪجهه نہ چوندو اٿس، نہ ڇئي سگهندو آهي.“

”يعني مميءَ سان شامل راءِ نہ هوندا آهن. برداشت ڪندا آهن، صرف گهر جي سک شانتيءَ لاءِ.“

”بلڪل!“

”پر اهو تہ غلط ڇئبو نہ. مسئلي جو حل ڪڍڻ بدران ان کي پاسيرو ڪري ڇڏڻ. خير اهو سندن پنهنجو پرابلم آهي. اسان ڇو سهون؟“

”ڪاجل لاءِ!“ چيناند مشڪي چيو.

”ان طرح جي شانتي ڪهڙي ڪم جي. پريوار ۽ سماج ۾ اميج ڪهڙو؟ اٽپڙهيل جاهل ۽ وهمي ماڻهن جو.“

”ڏس، آهستي آهستي ڪري سمجهائينس. پرسي وانگر ضلح مون تہ ڪونہ ڪيو.“

”دادا نقط چينيءَ لاءِ معاف ڪجو. اهو تہ ٿيو مسئلي کي منهن ڏيڻ کان نٽائڻو. خودغرض تي ڪنهن بہ نموني شانتي حاصل ڪري وقت پاس ڪرڻو.“

”ها، تون ڇئي سگهين ٿو. مرون ٻُڌي (حيواني عقل). بيوقوفن کي بہ پاڻ بچائڻ جو عقل عين موقعي تيَ ازخود اچي ويندو آهي.“

ايتري ۾ ڪاجل آئيس ڪريم جي ٽري کڻي اندر آئي. نريش چيو ”دادا، ان حيواني جذبي جي اهميت پنهنجي آهي ۽ بئي ڪنهن انوساڏن ۾. پر اِنساني فطرت ۽ غيرت بہ تہ ڪي چيزون آهن، جيڪا ڳالهہ عقل ۽ ترڪ تي ڪري نٽي اُتري، سا مان تہ سالم دماغ هوندي نہ مڃيندس.“

”نتيجو خبر اٿيئي؟“

”ها! ٽڪراءُ ۽ ڀڃڻ.“

”سو تہ نيڪ آهي، پر آخر ٽڪراءُ ۽ ڀڃڻ ختم ڪيئن ٿيندا؟“

”جتي بہ! جيسين منهنجو دل ۽ دماغ سالم آهي، تيسين هٽڙيون ڳالهيون منهنجي گهر ۾ نہ هلنديون. ان باري ۾ مون اڳ ئي قدم کڻڻ شروع ڪري ڇڏيا آهن.“ نريش جي آواز ۾ ڪجهہ گرمي اچي رهي هئي.

چيناند چيو ”ڇو چوندا آهن تہ جادو ٽوٽا اُلٽو اثر بہ ڪندا آهن.“

”جادو ٽوٽا ڪو اُلٽو يا سلٽو اثر ڪونہ ڪندا آهن. سامهون وارا انهن کي ڪيئن ٿا کڻن ۽ ڪهڙو ٿا ردعمل ڏين. ان هر پهلوءَ جي نتيجي کي ئي 'اثر' چيو وڃي ٿو. مرون ٻُڌيءَ وارا اِنسان صرف پاڻ جيئڻ ڄاڻن ۽ پاڻ

بچائڻ لاءِ سڀ ڪجهه سهندا تا اچن. پر جن کي اِنساني عقل بہ واپرڻ اچي ٿو انهن لاءِ هي ڳالهيون هضم ڪرڻ هڪ مسئلو آهي.“

”مان بہ ڪجهه ائين ئي ٿو چوان. جيڪڏهن ڪو آئين نٿو واري، سمجهه ۽ عقل واپري ٿو تہ گهر ۾ ٽڪراءُ ٿيڻو آهي، ان ٽڪراءُ جو اثر جادو ٽوڻن جي پنيان ڏاريل اُديش جي وپريت (ابتڙ). ٿئي ٿو. ان کي مت جا موڙهيل اُلٽو اثر چون ٿا.“

”پر دادا، اندور وارن جي ڪا جوابداري ڪو فرض نہ آهي؟ تہ اهڙو ڪجهه نہ ڪن، جو ڏيءُ جي ساهرن کي پسند نہ آهي. اسان جي ڪا غير واجب گهر تہ ڪانهي. مان تہ صرف چاهيان ٿو تہ اسان کي پنهنجي مستيءَ ۾ رهڻ ڏيو. شانتيءَ سان رهڻ ڏيو. ڏيءُ ڏکي هجي يا ڪا تڪليف ساهرن يا پڳوان طرفان هجي تہ هي سڀ قدم وري بہ واجب ليکي سگهجن ٿا. پلي چريائيءَ جا آهن. هي ڪو علاج ڪونهي. اهو مت جي موڙهيل ماڻهن لاءِ دلي سنتوش جو هڪ ذريعو آهي.“

ڄيتانند ڪاجل طرف مخاطب ٿيندي چيو ”ڪاجل پٽ ڏس! هي سڀ ڪجهه ڇو ٿي ڪرين.“

ڪاجل آهستي چيو ”دادا، مان تہ ڪجهه خاص ڪندي ڪانہ آهيان. هنن کي پسند ڪونهي تہ مون سڀ بند ڪري ڇڏيو آهي. جيڪو ٿورو گهڻو ڪرڻو ٿو پوي سو ممي ڪندي آهي.“

ڄيتانند مشڪيو. هن کي ڏسي نريش جو غصو بہ ڪافور ٿي ويو ۽ مشڪڻ لڳو.

(19)

نريش ڪمپيوٽر روم مان نڪري ٻاهر اچي لائونج ۾ ويٺو. صبح جو ئي ٻڙودا مان آيو هو. سڄو سسٽم نظر مان ڪڍي آيو ۽ ڪمپنيءَ جي لوڪل ٽيڪنيشنس کي ڪجهه هدايتون ڏيئي آيو. وري شام جو پنجين بجي چيڪ ڪرڻ اچڻو هئس. سوچي رهيو هو تيسين چا ڪجي. هڪ ڇوڪري اڳيان اچي بيٺي. چيائين، "سَر، توهان سنڌي آهيو؟"

نريش وراڻيو "ها ڇئو!"

"منهنجو نالو ڪويتا ورياڻي آهي. مان هت انٽرويو لاءِ آئي آهيان."

"ڇا جو؟"

"ڪمپيوٽر آپريٽر."

"ڊيٽا اينٽري يا ٻيو ڪجهه."

"سا تہ خبر ڪانهي."

"ويهو." نريش ڪيس پنهنجي سوفا تي پرسان وهڻ جو اِشارو ڪندي چيو. ڇوڪري ويهي رهي. هوءَ سندر ۽ لنبي هئي. ڪافي موهيندڙ لڳي رهي هئي. ڪپڙا پورا پنا پاتل هئس، حالانڪ سادا نہ چئجن. نريش چيو "ڇئو مان ڇا تو ڪري سگهان."

"هت ڪنهن چيو تہ توهان سنڌي آهيو ۽ هن ڪمپنيءَ ۾ ڪافي سڃاڻپ اٿو ان ڪري توهان کي ڪجهه سفارش لاءِ عرض ڪرڻ آئي آهيان."

"ڇا سکيل آهين؟"

ڪويتا پنهنجي بايوڊيٽا ڪڍي هن ڏانهن وڌائي. نريش ڏٺو تہ هوءَ ڪمپيوٽر جو ڪافي ڪجهه سکيل هئي. ٻن سالن جو آزمودو پڻ هئس. چيائين، "پوءِ هيءَ چالو نوڪري ڇو ٿي ڇڏين؟"

”هڪ تہ هن ڪمپنيءَ اشتهار ۾ وڌيڪ پگهار جي آڇ ڪئي آهي، ٻيو تہ مون کي اچڻ وڃڻ ۾ بہ سهوليت ٿيندي. ڪجهہ مدد ڪري سگهو تہ مهرباني.“

”ڪٿي رهندي آهين؟“

”ڪنگس سرڪل!“

”چڱو تون انٽرويو ڏيئي اچ. مان ڪوشش ڪريان ٿو.“ چئي نريش پنا ڇوڪريءَ کي واپس ڏنا. ڇوڪريءَ جي ڳالهائڻ ٻولهائڻ جي ڍنگ ۽ هلڻ چلڻ جو نريش تي ڪافي اثر ٿي چڪو هئو. اهڙيون فضيلت واريون ڇوڪريون اڃا نريش کي ڏٺيون هيون. ويس پوشاڪ مان ڪنهن غريب گهر جي نظر اچي رهي هئي.

اشوڪ جي ڪن تي ڳالهہ وڃهي. نريش اچي گيسٽ هائوس ۾ آرامي ٿيو.

جين بامبي کان ٻاهر ويل هئي. ان ڪري اڄ رات جو ٿي واپس وڃڻ جو پروگرام ٺاهي آيو هو. هن ڪنهن ٻي ڇوڪريءَ سان اٽڪڻ نٿي چاهيو. شام جو اشوڪ ٻڌايو تہ ڪويتا ورياڻيءَ کي ڪمپنيءَ ۾ اپائنٽ ڪيو ويو آهي.

20

برابر مهيني کان پوءِ نريش واپس بامبي آيو. جين سان پروگرام طئي هئڻ ڪري رات رهڻ جي ڪري آيو هو. آفيس ۾ ڪمپيوٽر روم ۾ داخل ٿيو تہ ڪويتا اڳيان وڌي آئي. "نمستي سر! مون کي خبر هئي تہ اڄ توهان اچڻا آهيو."

"اڙي ڪويتا، ڪيئن مزي ۾ آهين؟"

"ها! توهان ڪيئن آهيو؟"

"بلڪل ٺيڪ. ڪيئن پيو ڪم ڪار هلي؟ هِري مِري ويئي آهين""

"جي!"

"ٺيڪ آهي دل لڳائي ڪم ڪر تہ جيئن نالو ٿئي."

"جي سر."

"ها! هاڻي سر ہر چڙهي ڏي. مان ڪو هن ڪمپنيءَ جو مالڪ يا آفيسر ڪونہ آهيان." ڪويتا مشڪي پنهنجي ٽيبل طرف هلي ويئي.

ڪويتا جي ڳالهہ نريش کي ياد نہ رهي هئي ۽ نہ ئي ان ڏينهن کان پوءِ هن ان جي باري ۾ ڪجهہ سوچيو هو. ٽين بجي تائين نريش ڪم ڪندو رهيو. ان وچ ۾ اُتي ئي ورڪنگ لنچ اشوڪ سان گڏ کاڌائين. ڇنڇر هو. اسٽاف آهستي آهستي وڃڻ لڳو هو. ڪم پورو ٿيڻ سان هي بہ اُتي هلڻ لڳو. اشوڪ سان بهانو ڪيو هئائين تہ ڪجهہ ڪم آهي ۽ رات جو ئي بڙودا واپس وڃڻو آهي. لفٽ ۾ ڪويتا گڏجي ويس. نريش پڇيس، "ڪيڏانهن وڃي رهي آهين، گهر؟"

"جي ها!"

"مون کي ڪرافورڊ مارڪيٽ وڃڻو آهي. هل مون سان گڏ ٽئڪسيءَ ۾ توکي لاهي مان اڳيان وڌي ويندس."

ڪويتا ڪنڌ ڌوڻي هاڪار ڪئي. چيائين، "شڪريو!"

ٽئڪسيءَ ۾ وهڻ کان پوءِ نريش پڇيو "تنهنجا پتا ڇا ڪندا آهن؟"

”جي اُهي ڪونهن. گذرئي پنج سال تي ويا اٽن.“

”اوهه! آءِ ايم ساري. گهر ۾ ٻيو ڪير ڪير آهي؟“

”بس مان ۽ ممي، نه ڀاءُ نه ڀيڻ.“

”پتا ڇا ڪندا هئا؟“

”ريلوي مان رٽائر ڪري چڪا هئا.“

ائين ڳالهين ۾ وي.ٽي. اسٽيشن اچي ويئي ۽ ڪويتا ٽئنڪيُو چئي لهي ويئي. نريش کي اسٽيشنري مارڪيٽ مان آفيس لاءِ ڪجهه خريداري ڪرڻي هئي. لنگهندي هڪ دڪان جي شوڪيس ۾ مئنا ڪُئن کي پاتل ڊريس وٺي ويس. اندر وڃي ڪائونٽر تي ويٺل شخص کي اهڙي ڊريس ڊيڪارڻ لاءِ چيائين. ٻيون ڪيترئيون ڊريسون ڏنائين. ساڳي اسٽائيل ۾ ٻيا ڪلر پڻ ڏنائين پر شو ڪيس واري ڊريس وڌيڪ سٺي لڳي رهي هئس. آخر مئنا ڪُئن تان لهرائي پئڪ ڪرائي کٽي آيو. ڪاجل کي سٺي لڳندي. اڄ گهٽي وقت کان پوءِ هو ڪاجل لاءِ ڪجهه وٺي رهيو هو. ڊريس جي ڪري ڪيس ڪاجل جي ياد آئي، ڪجهه اهڙي نموني گويا گهر ۾ گڏ نه رهندا هجن ۽ ڪافي عرصي کان پوءِ ملي رهيا هجن. هو تصور ڪرڻ لڳو ته ڊريس ڏسي ڪاجل ڪيئن ۽ ڪيترو خوش ٿيندي.

نريش رات ڏوبي تلاءَ ۾ ٺي هڪ هوٽل ۾ ڪاٽي. ڪمپنيءَ لاءِ جين اچي ويئي هئي. صبح جو سويل تيار ٿي، نيرن ڪري، هوٽل مان چيڪ آئوٽ ڪري هو وي.ٽي. اسٽيشن تي آيو. رات بسنت لعل جو موبائيل تي فون آيو ته موتومل کي اسپتال ۾ داخل ڪيو ويو آهي. نريش کي چيائين ته ان سان گڏجي به اڄ ۽ ٻڙودا لاءِ ڪجهه ڪم اٿس. سو پڻ سمجهي اڄ. آرتوار هئڻ ڪري اڄ رش ڪانه هئي. فرسٽ ڪلاس جي ٽڪيٽ وٺي انڌيريءَ جي ٽرين ۾ اچي ويٺو. ولي پارلي پليٽفارم تي لٿو ته سامهون ڪويتا کي ايندو ڏٺائين. پريان ڪَويتا جي به هن تي نظر پيئي. وڏي اڳيان آئي. ”سر، توهان هتي؟“

”ها، ناناوتي اِسپتال ۾ ڪنهن سان گڏجڻ وڃڻو آهي.“

”مان به اُتي وڃي رهي آهيان.“

”ڇو؟“

”منهنجو مامو دراصل منهنجي ماءُ جو مامو داخل ٿيل آهي. ممي تہ طبيعت جي ڪري اچي نٿي سگهي، ان ڪري مان آئي آهيان. آرتوار ڪان سواءِ وري ٽائيم بہ نٿو ملي.“

”ڇا ٿيو آهي تنهنجي مامي کي؟“

”ڪِڊني‌ءَ جي تڪليف اٿس.“

”اتفاق سان مان جنهن کي ڏسڻ وڃي رهيو آهيان، ان کي پڻ ساڳي بيماري آهي. ڇا نالو ٻڌايو تو پنهنجي مامي جو؟“

ڪويتا ڪلي ويئي. نريش کي هن جي ڪل منتر مگڌ (جادوءَ وانگر موهت) ڪرڻ واري لڳي رهي هئي. ڪويتا چيو ”مون اڃا نالو ڪٿي ٻڌايو توهان کي، موٽومل ڪلناڻي.“

”پهرين ٻڙودا رهندا هئا.“

”ها اهي ئي تہ. توهان سڃاڻون؟“

”مان بہ تہ انهن وٽ وڃي رهيو آهيان. هل گڏ ٿا هلون.“

ٻاهر اچي ٽئڪسي‌ءَ ۾ ويٺا. رواجي طرح هي ملاقاتين لاءِ وقت ڪونہ هو پر نريش ڪو بهانو ڪري اسپتال ۾ داخل ٿيڻ جي منظوري وٺي آيو. اسپيشل روم وارن لاءِ هونئن بہ خاص بنڌڻ نہ هوندو آهي. موٽومل ليٽيو پيو هو ۽ سندس پتني پرسان ڪرسي‌ءَ تي جهلڪيون کائي رهي هئي. هنن کي ايندو ڏسي چست ٿي ويئي. چيائين، ”اڙي نريش! اڄ اڄ، توکي ڪيئن خبر پيئي؟“

”مان هت ڪالهہ آيو هئس. رات جو پپا جو فون آيو. انهن ٻڌايو انڪل جي باري ۾.....“

موٽومل جي اک کلي. شايد جاڳي رهيو هو. چيائين، ”ها. مون ئي فون ڪرايو هئومانس.“

ڪويتا ڏانهن نهاري چيائين، ”ڪيئن آهين پٽ؟“

”مان تہ نيڪ آهيان. توهان ڪيئن آهيو؟“

”بس سور بند ٿيڻ جي گوري وٺان ٿو تہ فرحت آهي. باقي رپورٽون اڃن تہ خبر پوي.“

نريش چيو ”انڪل ڪجهہ تہ آئيڊيا هوندي نہ؟“

”هڪ ڪِڊني وڃي ٿي ويئي آهي. ٻي بہ ڪانهي. ڪالهہ پيشاب ٽيپاس ڪرڻ لاءِ ڏنو آهي. رپورٽ 72 ڪلاڪن کان پوءِ ملندي. ان کان پوءِ

وري ايڪسري ڪيندا، الائي ڪيتريون ٽيسٽون ڪري رهيا آهن. سندر سڀ ڏانهن ڏيان پيو ٿو ڏئي. ويچارو اڪيلو پٽجي پيو آهي.“

”انڪل، توهان چنتا نہ ڪيو اسان بہ تہ ويٺا آهيون.“ نريش آٿت ڏيندي چيو.

ڪويتا چيو ”ماما، مان ڪجهہ ڏينهن موڪل وٺان؟“

”نہ پٽ، اڄا اهڙي ضرورت نہ آهي، تنهنجي مامي ڊاڪٽرن ۽ نرسن سان چڱيءَ طرح ڳالهائي سگهي ٿي.“

”ماما، مون نوڪري مٽائي آهي. نئين هنڌ ١٥٠٠ روپيا وڌيڪ پگهار آهي. نوڪري نريش سر جي مدد سان ملي آهي.“

نريش مشڪي چيو، ”اهو سڀ دماغ مان ڪيڍي ڇڏ. نوڪري توکي پنهنجي هوشياريءَ ۽ علم جي ڪري ملي آهي. انڪل مون کي اڄ خبر پيئي تہ هيءَ توهان جي ڀاڻيجي آهي.“

موٽومل اُتڻ جي ڪوشش ڪندي چيو، ”نريش، تو ۾ هڪ ڪم آهي. بڙودا وارو مڪان نيڪال ڪرڻو آهي. هڪ آفر آئي آهي، سندر وٽ سڀ تفصيل آهن. هو خبر نہ آهي ڪيڏي مهل اچي، تنهنجي ڪهڙي ٽرين آهي؟“

”بڙودا ايڪسپريس۔ رات جو يارهين بجي.“

”ڪٿي لٿل آهين؟“

”هوٽل مان تہ چيڪ آئوٽ ڪري آيو آهيان. سڄو ڏينهن ائين ئي ڪاٽڻو آهي.“

”پوءِ گهر وڃ نہ. سندر، بينا ۽ ٻارن سان بہ ملي ٻڌجي وٺندين.“

”نہ انڪل. منجهند جي لنچ لاءِ ڪجهہ دوستن گڏجي پروگرام ناهيو آهي. سويل واري ڪنهن ٽرين جي رزرويشن نہ ملي. ورنہ بڙودا نڪري وڃان ها.“

”پوءِ سندر سان ڪيئن گڏجندين؟“

”مان وري هت پنجين بجي اچان ٿو. بئگ رکي ٿو وڃان. رات جو بوريوليءَ کان ئي چڙهندس. سندر کي چئجو تہ پنجين بجي هت اچي.“

ڪجهہ دير وهڻ کانپوءِ نريش اُتي کڙو ٿيو ۽ وڃڻ لاءِ موڪل وٺڻ لڳو تہ ڪويتا چيو، ”ماما، مان بہ هلان ٿي. ممي اڪيلي آهي. ڪجهہ ڪم ڪار هجي تہ نياپو موڪلجو.“

بئي ٻاهر آيا تہ نريش چيو "ڪويتا، اڄ لنچ لاءِ اسان سان جائن ٿي."

"اسان سان؟ ٻيو ڪير آهي؟"

"منهنجو دوست ۽ ان جي پيڻ."

"هن دفعي ڇڏيو. ٻئي ڪنهن دفعي هلنداسين."

"ٻيو دفعو ڪنهن ڏٺو آهي. مون کي ورلي هيڙا فري ڏينهن ٻامبي ۾ ملندا آهن، تون جلد فري ٿي ويندينءَ."

"مميءَ لاءِ بہ رسوئي ڪرڻي آهي."

"سو تہ نيڪ آهي، هڪ پارسل ٻڌائي وڃجانءِ."

ٻاهر نڪري نريش ٽئڪسي بيهاري. ٻئي اندر ويٺا تہ نريش چيو "ڪاپر چمني باندرا."

هو ريسٽارنٽ ۾ پهچي هڪ ڇئن ڪرسين وارو سائيڊ ٽيبل ڳولهي ويهي رهيا. ڪويتا هيڙي هنڌ ڪڏهن ويئي ڪانہ هئي. گهڙيءَ گهڙيءَ چؤطرف نهاري رهي هئي. سندس دل ۾ هڪ احساس ڪمتريءَ جي لهر ڊوڙي ويئي. ويٽر آرڊر وٺڻ آيو تہ نريش چيو "ڪجهہ دير ترس. ٻہ ڄڻا ٻيا بہ اچڻا آهن. تيسين ڪجهہ سافٽ ڊرنڪ ڪٺي اچ."

ڪويتا چيو "توهان هيءَ سڀ تڪليف ڇو ڪئي آهي؟"

"ڇري ان ۾ تڪليف جو ڪهڙو سوال آهي. پروگرام تہ اڳ ٿي هو. تون اهڙي وقت تي حاضر هئينءَ تہ دل چيو تہ ڇو ڪونہ تون بہ اچين. نہ مون خاص تو لاءِ پروگرام ٺاهيو ۽ نہ ٿي توکي خاص نينڊ ڏني. هي تہ سانگي سان ملاقات ٿي ويئي."

"الائي ڇو هي سڀ مون کي عجيب عجيب پيو لڳي. منهنجي حيثيت کان گهڻو وڌيڪ آهي نہ. شايد ان ڪري."

"ايترو نہ سوچ." نريش 'سوچ' لفظ تي زور ڏيندي چيو "سچ تہ تون مون کي پهرئين ڏينهن کان ئي وڻندي آهين ۽ اڄ دل چاهيو تہ ڪجهہ گهڙيون مون سان گڏ هجي. وري موقعو بہ تہ ٺهي آيو."

ڪويتا مشڪي رهي هئي، پر مشڪ ڦڪي هئس.

نريش چيو "صاف گوئيءَ لاءِ دل ۾ نہ ڪج. مان ڪو اهڙو وهڙو دل ڦينڪ جوان نہ آهيان. شادي شده آهيان."

ايتري ۾ ريسٽارنٽ جو در کليو ۽ جين اندر داخل ٿي. نريش چيو "هو اچي ويا." نريش هٿ مٿي ڪري جين جو ڌيان پاڻ ڏانهن ڇڪائي، اچڻ

لاءِ اِشارو ڪيو. جين ساڙهيءَ ۾ وڌيڪ موهيندڙ لڳي رهي هئي. اج ميڪ اپ بہ خاص ڪيل ڪونہ هئس. اکين هيٺان ڪجهہ ڪارا داغ ٻڌائي رهيا هئا تہ هوءَ سخت پريشرم ڪندڙ عورت آهي ۽ منجهس خون جي ڪوتاهي آهي. هوءَ اچي پرسان پيل ڪرسيءَ تي ويهي رهي. نريش چيو ”ڪويتا هيءَ آهي جين، منهنجي دوست وڪيءَ جي پيڻ ۽ جين هيءَ آهي ڪويتا ورياڻي، منهنجي ڪمپنيءَ ۾ ڪَمپيوٽر پروگرامر.“ ٻنهي چوڪرين هڪ ٻئي سان هاءِ هلو ڪئي. نريش چيو ”چو وڪيءَ ۾ اجا دير آهي ڇا؟“

جين سمجهي ويئي، چيائين، ”پاڻي ڊاڪٽرن جو ڪهڙو ڀروسو. آرتوار ڏينهن بہ امرجنسي ڪال آيس، اجا صبح جو چرچ ۾ ئي هئاسين. اُتان اڏ ۾ ئي اُتي هليو ويو. هاڻ فون ڪيائين تہ منهنجو انتظار نہ ڪر، تون هلي وڃ.“ نريش جين کي سندس اداڪاريءَ لاءِ من ئي من ۾ داد ڏيئي رهيو هو. چيائين، ”پوءِ آرڊر ڏيون؟“

”ها پلي.“

نريش مينو ڪارڊ ڏسندي چيو ”ڇا کائبو؟ چائينيز، ڪانٽينينٽل يا ديسي.“

”پائي! نئين مهمان کان پڇ.“ جين چيو.

”ڪويتا چئہ، پهرين ٻڌاءِ ويج يا نان ويج.“

”ڪجهہ بہ کائڻ لاءِ گهرايو. مون کي ڪا خاص چوائس ڪونهي ۽ ها مان ويج ۽ نان ويج ٻئي کائيندي آهيان.“ چئي ڪجهہ مشڪي، نريش پڻ کلي پيو.

نريش کاڌي جو آرڊر ڏنو ۽ ڪجهہ هڪ جڻي جي پارسل لاءِ پڻ چيو. کاڌو کائيندي ڪجهہ هيڏانهن هوڏانهن جون ڳالهيون ڪرڻ لڳا. جين ۾ اڳي جهڙو اُتساهہ ڪونہ هئو. نريش کي محسوس ٿي رهيو هو تہ هن کي ڪويتا جي ڪمپني پسند ڪانهي. ٻاهر نڪري نريش ڪار ۾ ڪنهن دوست وٽ وڃڻ جي اِڇا ڏيکاري. جين کي ڪولاٻا وڃڻو هو. نريش چيو ”جين، ڪويتا کي باندرا اسٽيشن تائين پاڻ سان گڏ ٽئڪسيءَ ۾ وٺي وڃ. هن کي ڪنگس سرڪل وڃڻو آهي.“

شام جو پنجين بجي کان ٿورو اول هو ناناوتي هاسپيٽل جي ڪمپائونڊ ۾ داخل ٿي ٿيو تہ ڪنهن پنيان سڏ ڪيو. ”مسٽر نريش

سوماٽي!“ منهن ورائي ڏٺائين تہ ڪويتا اڳيان وڌي رهي هئي. هن کي عجب لڳو. بيهي رهيو. ڪويتا اچي پهتي. چهرو ڪي قدر لٽل هئس. چيائين، ”توهان سان ڪجهہ ڳالهائڻو آهي.“

”چئو!“

”ائين نہ شانتيءَ سان ڪجهہ وقت ڪڍڻو پوندو. توهان مٿان ٿي اچو. مان پارلي اسٽيشن تي بيٺي آهيان.“

”هل نہ مٿي.“

”نہ اجايو ماما مامي اُلٽا مطلب پيا ڪيندا، ان ڪري تہ هت هيٺ پڻ انتظار نٿي ڪرڻ چاهيان.“

”هيئن ڪرتون ڪجهہ اڳيان هلي ايل.آءِ.سي. بلڊنگ وٽ بيهہ. اُتان پوءِ جهڙو هلي ڪٿي وهنداسين.“

”ٺيڪ آهي.“ چئي هوُ هلڻ لڳي.

نريش موٽومل ۽ سندر سان گڏجي، سندن مسئلو سمجهي ڪلاڪ کن ۾ اچي ڪويتا سان گڏيو. ٽئڪسي ڪري جهوُ بيچ اچي پهتا. نريش چيو ”ڪويتا ڪجهہ کائيندينءَ؟“

”نہ بابا! اڄ لنچ ئي ڏاڍي ڀاري هئي.“

ڪجهہ دير پنڌ ڪرڻ کان پوءِ هڪ خالي بينچ ملي وين. اچي اُتي ويٺا.

”چئہ ڪهڙي ڳالهہ آهي. گهر بہ وئينءَ ڪونہ؟“

”گهران ئي آئي آهيان.“ ڪويتا جو چهرو ملول هو. ”اِسٽيشن ڏانهن ويندي جين ڪجهہ اهڙيون ڳالهيون ڪيون، جو ڊسٽرب ٿي پيئي آهيان.“

”ڪهڙيون ڳالهيون؟“

”پهرين ٻڌايو مون کي توهان ڪهڙي قسم جي ڇوڪري ٿا سمجهو؟“

”هڪ ڀولي ڀالي پر سمجهوُ خوبصورت پر مغرور نہ......“

ڦڪو مشڪي چيائين، ”جين جهڙو تہ نہ؟“

نريش هڪو ٻڪو ٿي ويو. ”ڇا مطلب؟“

”ڇڏيو هاڻي. توهان سڀ سمجهو ٿا. هوءَ توهان جي دوست جي ڀيڻ ڪانهي. مون کي پنهنجو رقيب ٿي سمجهي. مون سان اهڙي نموني ڳالهايو اٿائين جو مان سڀ ڪجهہ توهان جي ڪري سهي آئي آهيان تہ ڪجهہ ان خيال کان تہ هنڙين ڇوڪرين جي منهن ڇا لڳجي.“

نريش گهوماتجي ويو. آهستي چيائين، ”ڪويتا تون ڪهڙو به قسم ڏي، مون توکي ان نگاهه سان نه پئي ڏٺو آهي. مون هميشه توکي عزت سان ڏٺو آهي. اڳ به توکي چيو هئم ته مون کي تنهنجو سياءُ وڻي ٿو. هڪ مرد ۽ عورت، دوست صرف ان مطلب کان ٿي ته نه ٿيندا آهن.“

”پر جين ته پروفيشنل آهي. توهان کي هئڙين عورتن جي ضرورت ڇو پيئي؟“

ان سوال تي نريش کلي وينو. ”چاڪاڻ ته نان پروفيشنل ڇوڪري ڪا نه ملي ۽ هڪ ڳالهه ٻڌي ڇڏ. مان پنهنجي پتنيءَ کان سواءِ رڳو جين کي سڃاڻان. پروفيشنل يا نان پروفيشنل.“

”شادي شده هئڻ کان پوءِ به.“

نريش وري غمگين ٿي ويو. ڊگهو ساهه کڻي چيائين، ”شادي شده مرد اهڙين ڳالهين پنيان ٻن ڪارڻن ڪري پوندا آهن. هڪ ته گهر جو سک نه هئڻ ڪري، ٻيو انڌي شوق جي ڪري. مون سان پويون ڪارڻ لاڳو نٿو ٿئي.“

”معاف ڪجو مان توهان جا پنهنجا خانگي قصا ڪڍي ويٺيس. خبر نه آهي ڪهڙي حق ڪري. توهان پاڻ سمجهو آهيو. پروفيشنلس مان سماجڪ ۽ صحت جو ڪيترو جوکم آهي، سو سمجهي سگهو ٿا. پنهنجو پلو برو سوچيو ته سٺو.“

”چا ڪجي. اِنسان ۾ ڪي جانوري جذبا به آهن، جن جي ڪري هُو ڀهڪجي وڃي ٿو. ڪي مجبوريون اهڙيون هونديون آهن، جن جو ذڪر ڪرڻ ڏکيو هوندو آهي. ان ڪري گهر جو سک نه آهي، ڇئي ڇڏڻ بهتر ٿيندو. باقي جين جهڙيون ڇوڪريون به سماجڪ ضرورتن لاءِ پيدا ٿين ٿيون. ڪيترا ئي شخص وڏن شهرن ۾ سالن جا سال اڪيلا رهن ٿا. انهن جون مجبوريون حل ڪرڻ ۾ هي ڇوڪريون پنهنجن مسئلن جو حل ڳولهين ٿيون.“

ڪويتا وري معافي ونندي چيو. ”آءِ ايم ساري! مون هي سڀ ڪجهه توهان جي ڪيفيت ونڻ لاءِ ڪونه پڇيو آهي. منهنجو مطلب ته صرف اهو جاڻڻ جو هو ته توهان جي من ۾ منهنجي لاءِ ڪهڙو امپريشن آهي.“

”مون پنهنجي طرفان دل کولي تنهنجي اڳيان رکي آهي. باقي تون جيئن سمجهين.“

اڻين هنن جون ڳالهيون هلنديون رهيون. نريش ڪويتا جي ڳالهائڻ ۾ پنهنجائپ ڏسي پاڻ کي هن جي وڌيڪ قريب محسوس ڪرڻ لڳو. هن جي ڳالهائڻ ۾ فضيلت ۽ قدر هئا. سوچي رهيو هو اهڙي ڇوڪري پنهنجي پتيءَ لاءِ ڪيتري نہ سٺي حاصلات ثابت ٿي سگهي ٿي، پر سياءَ جي سٺاين ۽ خرابين جي خبر تہ هڪ ٻئي سان اُٿڻ وهڻ کان پوءِ ئي پئجي سگهي ٿي ۽ سياءَ جي نڀاهڻ يا نہ نڀاهڻ جو دارومدار ٻنهي ڌرين تي آهي. پتي ۽ پتنيءَ لاءِ اِهو نڀاهڻ ئي مکيہ ڳالهہ آهي. سوچڻ لڳو اسان پتي پتنيءَ جو ٽڪراءُ ڪٿان ۽ ڪڏهن شروع ٿيو. اڻين ڪويتا جي حاضريءَ جو احساس ٿيس.

پهرين نريش کي ڪجهہ پڇتاءُ ٿي رهيو هو تہ هن اجايو جين سان گڏ ڪويتا کي لنچ تي وهاريو. هن کي اِها اُميد ڪانہ هئي تہ جين ڪو هن نموني ڪچرو ڪندي، پر هاڻ سوچي رهيو هو تہ هڪ ڪري سٺو ٿيو اڻين ڪويتا سندس ويجهو تہ آئي. هوءَ ايتري پنهنجائپ ڏيکاريندي، ان جي نريش ڪلپنا بہ ڪانہ ڪئي هئي. منهن اونداهي ٿي رهي هئي. هڪ دفعو هن ڪويتا کي ڀرپور نگاهہ سان ڏٺو. هوءَ ڪافي دلڪش لڳي رهي هئي. نريش جي سڄي بدن ۾ گدگديءَ جي هڪ مٺي لهر گهمي ويئي. اهڙو احساس هن کي اڳ ڪڏهن ڪونہ ٿيو هو. هو وقت جو پل پل ماڻي رهيو هو. سندس دل ڪويتا کي ڇهڻ تي ٿي. هٿ اڳيان وڌائيندي وڌائيندي پاڻ روڪي ورتائين. ڪويتا شايد سندس اِرادو محسوس ڪري رهي هئي. هن جي هٿ تي هٿ رکي چيائين، ”سچ چئو منهنجو چوڻ توهان کي خراب تہ نہ لڳو.“

نريش مشڪي چيو ”ايتري معافي طلبگار نہ ٿي. ڇري هي تہ تو سڀ ڪجهہ منهنجي ڀلائيءَ لاءِ چيو ۽ ڪيو آهي. مون کي خوشي ٿي رهي آهي تہ منهنجو ڀلو چاهيندڙن ۾ اج اضافو ٿيو آهي.“

هن بئگ مٿي ڪري کوليندي چيو ”هيءَ ننڍي سوکڙي منهنجي طرفان“ ـ هن اڳئين ڏينهن تي خريد ڪيل ٻريس جو پئڪيٽ هن ڏانهن وڌايو.

”هي سڀ ڇا لاءِ؟“ هيڏي مهانگي ٻريس تہ مون ڪڏهن ڪانہ پاتي آهي ۽ ظاهر آهي مون لاءِ ڪانہ خريدي ويئي آهي. توهان کي خبر تہ هئي ڪانہ تہ اج شام جو مان توهان سان ملڻ واري آهيان.“

"اها حقيقت آهي تہ هن تي ڪنهن ٻئي جو نالو لکيل هو. تنهنجو نہ. پر تون بہ هاڻ پنهنجي لڳڻ لڳي آهين." ڪويتا کلي ويئي تہ نريش چيو "هاڻ اهو چوڻ ۽ سوچڻ ڇڏي ڏي تہ 'هي مون اڳ ڪونہ ڏٺو آهي' يا 'اڳ ڪونہ ڪيو آهي' وغيره. اِها ياوهيٽتا ٻين اڳيان پنهنجو ڪمزور اميج تي پيش ڪري."

ڪويتا چيو "هاڻ منهنجي بہ هڪ ڳالهہ مڃو. جنهن لاءِ هيءَ سوکڙي آندي اٿوَ ان لاءِ ڪٽي وڃو. مون کي ٻئي دفعو ڏجو."

"ساڳي ڳالهہ آهي. هن لاءِ ٻئي دفعي وٺي ويندس." نريش ڪويتا جي ٻانهن پڪڙي ڊريس زوريءَ هٿ ۾ تمائيندي چيو "هل تہ هاڻ ڪا ڊنر ڪريون. منهنجي ٽرين لاءِ اڃا ڪافي وقت آهي."

"نہ بابا! ڪافي دير تي ويئي آهي. ممي انتظار ڪندي هوندي. هونئن بہ اڄ گهڻي ٿڪاوٽ محسوس ڪري رهي آهيان. صبح کان هل هل چالو آهي. گهر وڃي روٽي کائي ڦان تي سمهي پونديس." چئي اُٿي کڙي تي. نريش بہ ٻئگ بند ڪري اُٿيو.

21

هن دفعي نريش جو بامبي لاءِ پروگرام جلد ٺهيو. اجا 15 ڏينهن مس ٿيا هئس تہ فون آيس "ترت اچ ۽ هفتو کن رهڻ جو پروگرام ٺاهي اچ." ڪمپنيءَ کي آمريڪا مان ڪو وڏو جاب مليو هو ۽ هفتي ۾ پورو ڪري ڏيڻو هو. ڪجهہ نوان ٽرمينل پڻ خريد ڪيا ويا هئا. ان جي نيٽ ورڪنگ ڪرڻي هئي. ڪو فالٽ ٿئي تہ ان جو اُپاءُ يڪدم ڪپندو چاڪاڻ تہ ڪم ٽائيم سر پورو ڪري ڏيڻو هو. نريش کي ڪو سڄو ڏينهن بزي نہ رهڻو هو پر سندس هيڊڪوارٽر ۾ حاضري ضروري سمجهي ويئي هئي. نريش لاءِ بہ هيءَ ڪمپني اهميت واري هئي. جيڪڏهن ٿوري بہ آناڪاني ٿي ڪري تہ ڪمپنيءَ کي لوڪل انجنيئرس جي مدد وٺڻي پوندي، جي هميشہ هن ڪمپنيءَ ۾ داخلا حاصل ڪرڻ جي تاڪ ۾ رهندا هئا. ان ڪري نريش ٻڙودا وارا سڀ ڪم اسٽاف کي سمجهائي آيو ۽ جي ضرورت پيئي تہ هڪ ڏينهن لاءِ هو واپس اچي پئي سگهيو.

بامبي ۾ پهريان ٽي ڏينهن تہ هو ڪافي مشغول رهيو. رات جو ڪافي دير تائين وهٽو پوندو هئس. لبني عرصي لاءِ آيو هو تہ گيسٽ هائوس ۾ نہ رهڻ لاءِ ڪو بهانو ڪونہ هو. هوئن بہ جين جي اڳئين ورتاءَ ڪري هن جي دل ڪٽي ٿي پيئي هئي. هن جين سان ڪو پروگرام نہ بڻايو هو. آفيس ۾ ڪويتا سان ملاقات پيئي ٿيندي هئي، پر ڳالهيون صرف پروفيشنل ۽ هاءِ هلو تائين محدود هونديون هيون. آفيس ۾ فضيلت سان هلي ۽ منهن سدائين ٽِڙندڙ رکي ڪويتا سنو نالو ڪييو هو. ڪم ۾ گهٽي ڦڙت هئي. ڪڏهن بہ گهڙيال نہ ڏسندي هئي. آفيس ۾ ڪنهن کي ائين محسوس نہ ٿيندو هو تہ هيءَ ڪا جونيئر موسٽ ۽ نئين ڀرتي ٿيل آهي.

ان ڏينهن ڇنڇر هو. هوءَ نريش جي ڏنل ڊريس پائي آئي هئي. ڏاڍي سٺي لڳي رهي هئي. نريش سان هلو ڪري ڪمپيوٽر روم ۾ هلي ويئي. هن جي انداز مان نريش کي ڪجهہ وڌيڪ نزديڪيءَ جو احساس ٿيڻ لڳو

هو. ڪويتا لنچ ٽائيم تي اچا پنهنجي سسٽم تي ويٺي هئي. نريش ڪمپيوٽر روم ۾ سڀ سسٽم نظر مان ڪڍڻ آيو تہ ڪويتا اُتي اکيان وڌي آئي. چيائين، ”اڄ چنچر آهي. آفيس مان سويل نڪري ڪيڏانهن چڪر تي هلون.“

نريش مشڪي چيو، ”ڇري، هن دفعي چنچر تہ چا، پر آرتوار پڻ پورو ڏينهن ڪم ڪرڻو آهي.“

”سياڻي تہ مان بہ اچڻي آهيان، پر اڄ اڌ ڏينهن ڇٽي ملي ويئي آهي.“

”چڱو ڏسان ٿو.“

ٿوري دير ڪان پوءِ نريش اچي ڪويتا کي چيو تہ ”چئين بجي چرچ گيٽ اسٽيشن تي گڏج.“ هن بهانو ڪري جند ڇڏائي هئي. اشوڪ کي چيائين تہ ”باندرا مامي وٽ وڃڻو آهي ۽ رات ٽائين آفيس ۾ واپس اچي ويندس. ڊنر اُتي ڪندس.“

چرچ گيٽ تي ڪويتا اڳ ئي بيٺي هئي. نريش چيو، ”ڪيڏانهن هلون؟“

”پلي جهو هلون.“

”هن وقت تہ گرمي لڳندي. اچا اُس تيز آهي. ٻهرين نڪري سگهون ها تہ پڪچر تي هلون ها.“

”نہ بابا، پڪچر ۾ اونده ۾ ٻوٿ ٻڌي وهڻ مان ڪهڙو فائدو. توهان سان ڳالهين ۾ مون کي مزو تو اچي.“

”هل تہ هوٽل ۾ ٽا هلون. پوءِ تذڪار ٿيندو تہ جهو تي هلي ٽائيم پاس ڪنداسين. رات جو ڊنر بہ اُتي ئي ڪٽي ڪنداسين.“

”پلي، مان مميءَ کي چئي آئي آهيان تہ دير سان ايندس. هونئن تہ منهنجي ئي گهر هلون پر توهان کي وٽي هلڻ جهڙو ڪونهي. از ان سواءِ ممي بہ هلڻ ڪان هلاڪ آهي، بستري ۾ ئي هوندي آهي.“

”هڪ بيڊروم، هال تہ هوندو نہ؟“

”ڇا جو بيڊروم، ڇا جو هال. اسان چاليءَ ۾ رهندا آهيون. پپا جي ديهانت ڪان پوءِ....“ هوءَ ڪجهہ غمگين ٿي ويئي. نريش کي لڳو سندس من پرجي آيو آهي. هن آهستي سان سندس پٺي ٿپريندي چيو، ”چنتا نہ ڪر ڏکيا ڏينهن هميشہ نہ رهندا آهن. هل باندرا ٽا هلون. ٽرين ۾ رش آهي. ٽئڪسيءَ ۾ ٽا هلون.“

باندرا پهچي بئنڊ اسٽئنڊ جي پرسان هڪ هوٽل ۾ چيڪ اِن ڪري مٿي روم ۾ آيا. هوٽل بواءِ کي پاڻي، چانهه ۽ ڪجهه ناشتي لاءِ چئي آمهون سامهون سوفا تي ويٺا. ڪويتا اُٿي باٿ روم ۾ ويئي. ٿوريءَ دير کان پوءِ ٻاهر آئي. چيائين، ”هوٽل ته ڏاڍي سٺي آهي.“

”ائين نه چئجانءِ ته اڳ ڪڏهن هيڙي هوٽل نه ڏٺي آهي.“ نريش مشڪي چيو.

”سا ته حقيقت آهي. توهان کي شايد وشواس نه ايندو پر مان تمام غريبيءَ ۾ پلي آهيان. پڙهائي به مٿن مائٽن جي مدد سان ڪئي اٿم. ڪيترا دفعا ته پيٽ ڀري روٽي پڻ نصيب نه ٿي آهي.“

نريش جي منهن تان مشڪ غائب ٿي ويئي، ڳنڀير ٿي چيائين، ”خير ڇڏ يارا انهن ڳالهين کي، گذريل ڳالهين کي ياد ڪري پاڻ کي وڏيڪ دکي نه ڪر. مٿي ڏسڻ جي ڪوشش ڪر. اُديش (منزل) طئه ڪر ته رستا پاڻهي نڪري ايندا.“

ڪويتا پاڻ سنڀالي مشڪي ويٺي. ڳالهائڻ جو لهجو سپاويڪ ڪندي چيائين، ”زندگيءَ ۾ ڪڏهن ڪڏهن انهن ڳالهين جي ياد ضروري آهي، خاص ڪري جيڪڏهن مٿي چڙهڻ جو موقعو ملي، جيئن مغز ۾ هوا نه ڀرجي وڃي.“

”سچ پچ زندگيءَ توکي فلاسافر بڻائي ڇڏيو آهي.“

دروازي جو بزر وڳو. نريش چيو ”ڪم اِن.“ ويٽر در کولي اندر داخل ٿيو. هٿ ۾ آرڊر جي چيزن سان ڀريل ٽري هئس. نريش ويٽر کي ٽپائيءَ تي سيٽ ڪرڻ لاءِ اِشارو ڪيو. هو پليٽون لاهي رکي هليو ويو. نريش هڪ پليٽ ڪويتا ڏانهن وڌائي ۽ هڪ پاڻ ڪنئي. چٽني ۽ ساس وغيره پنهنجي پليٽ ۾ وڌائين. ڪويتا به پيروي ڪئي. ڇري ڪانٽي سان کائڻ لڳو. ڪويتا به ڇري ڪانٽي جو استعمال ڪري رهي هئي. نريش محسوس ڪيو ته ڪويتا هن قسم جي ماحول ۾ اُتيل ويٺل ڪانهي. مشڪي چيائين، ”ڪويتا مون کي تنهنجي ان ڏينهن واري ڳالهه اڃا به جڏهن ياد اچي ٿي ته کل ٿي اچي.“

ڪويتا به مشڪيو. چيائين، ”ڪهڙي؟“

”اِها ته مان توکي جين سان ته نه ڀيٽي رهيو آهيان.“

ڪويتا کلي ويٺي. ”خير ڇڏيو انهن ڳالهين کي.“

ناشتو پورو ڪري، چانهه پي نريش باٿ روم ۾ وڃي فريش ٿي آيو. ويٽر اچي پليٽون کڻي ٽپائي صاف ڪري هليو ويو.

ڪويتا کي نريش جي سامهون ويهي نظرون ملڻ سارو ڪليو ڳالهائڻ ۾ حجاب ٿي رهيو هو. نريش جو گهوري نهارڻ هن کي پنهنجي سرير تي ڪپڙن جي اپارَ وانگر لڳي رهيو هو. هوءَ اُٿي نريش جي سوفا جي پنيان تي ٻيٺي. هن جي وارن ۾ آڱريون ڦيريندي چيائين، ”جين سان وري ڪڏهن گڏيا آهيو؟“

”سوال ئي ڪونهي. هن کي منهنجي مهمان جي بيعزتي ڪرڻ جو ڪو حق ڪونه هو. تو ڪان وڏيڪ مون کي خراب لڳو آهي.“

”سچ پچ چري آهي نه؟ گراهڪ جي ته هر شيءِ سٺي لڳڻ کپي.“ ڪويتا جون آڱريون پنهنجو ڪم ڪري رهيون هيون. نريش سڄي سرير ۾ مناس پريو اُمنگ محسوس ڪري رهيو هو. هن جو انگ ڪويتا کي ڇهڻ لاءِ بي چئن ٿي رهيو هو. ڪويتا جهڪي هن جي نرڙ کي چميو. نريش لاءِ اِهو اِشارو ڪافي هو. هن ٻانهون پنيان ورائي ڪويتا جي ڳچيءَ ۾ وجهي ڪيس پاڻ طرف ڇڪيو.

هوءَ ڪجهه جهڪي ته سندس اُلٽو چهرو نريش جي نظر جي پوري عڪس ۾ آيو. نريش زور سان هن جي چپن تي چمي ڪسي. ڪويتا پاڻ ڇڏائي ڪلڻ لڳي. نريش اُٿي روم جو در بند ڪري آيو. ڪويتا کي ڇڪي مضبوط ياڪر ۾ پري وري هڪ چمي سندس ڳل تي ڏنائين. ٻئي تڪڙو تڪڙو ساه کڻڻ لڳا. ڪويتا به نريش کي اهڙو ته زورسان چنبڙي پيئي هئي، جو ٻنهي جي سرير ۾ پيرن کان چوٽيءَ تائين ڪا وٿي ڪانه رهي هئي. ائين ئي ڏيمي ڏيمي بستري طرف چُرڻ لڳا.

ڪپڙا پائي نريش اچي سوفا تي ويٺو. ٿوريءَ دير ۾ ڪويتا به اچي ويٺي. وار ۽ ميڪ اپ ٺيڪ ڪري آئي هئي. هن جون اکيون جهڪيل هيون. آهستي چيائين، ”ڪافي مزو آيو. ڪلجو نه! هڙڙو آزمودو به مون کي اڳ ڪڏهن ٿيل ڪونهي.“

نريش مشڪي سندس ڳل تي هلڪي ٿڦڪي هڻندي چيو ”سو ته مان به سمجهي سگهان ٿو. مون کي ٻنهي قسمن جا آزمودا آهن. هڪ ڪاجل، جنهن لاءِ ڪنهن وقت پهريون دفعو هو ٻيو جين جنهن جو پهريون دفعو الائي ڪيترو وقت اڳ ٿي چڪو هو.“

ڪويتا ۾ آهستي آهستي همت اچڻ لڳي، چيائين، ”پوءِ ڪهڙو آزمودو وڏيڪ وندرائيندڙ ۽ موج وارو هو.“

”سچ تہ ماڻڻ جو ڪو ’دفعو‘ نہ ٿيندو آهي. اِهو پيار ئي آهي، جو ماڻي سگهبو آهي ۽ اِن پيار جو ئي آزمودو انتر آتما (روح، من) کي ترپت (پورائي) ڪري ٿو. پئسا وٺي ڪابہ عورت پيار نٿي ڏيئي سگهي. جين بہ ناٽڪ تہ خوب ڪندي هئي، پر اها تريتي ڪٿي؟“

”خير ڇڏيو جين جي ڳالهہ کي.“

نريش ڪويتا کي خوش ڪرڻ لاءِ چيو ”توسان گڏجڻ کان پوءِ مان محسوس ڪري رهيو آهيان تہ پيار بہ ڪهڙي نہ نرالي چيز آهي. خبر هوندي بہ تہ مان شادي شده آهيان ۽ جين جهڙي ڇوڪريءَ سان گڏ گهمان ٿو تون منهنجي ويجهو آئي آهين. هي ڪو منهنجي اڳئين جنمَ جي ڪيل پڄ (ثواب) جو ڦل ملي رهيو آهي.“

ڪويتا نظر جهڪائي مشڪندي چيو ”شاديءَ جو تہ اجا مان خواب بہ نٿي ڏسي سگهان. گهر جون حالتون، بيمار ماءُ جي شيوا وغيره جهڙيون گهٽيون ئي مجبوريون آهن. توهان جو ڪيس ڏسڻ کان پوءِ ويچارڻ لڳندي آهيان تہ شاديءَ ۾ بہ ڪهڙو سک آهي.“

”ائين نہ آهي. شاديءَ ۾ جي ايترا دک هجن ها تہ جيڪر سڀ ڪنوارا ئي رهڻ پسند ڪن ها.“

”خير منهنجون مجبوريون الڳ آهن. اڄ 28 سال پار ڪري چڪي آهيان. شاديءَ جي اُميد اجا ڪانهي. توهان واري ڳالهہ دهرايان ٿي. اهو جانوري جذبو ئي توهان طرف هن طرف ڇڪي آيو آهي.“

نريش اُتي ڪويتا جو منهن هٿن ۾ جهلي سندس نرڙ چميو. ”جيڪو بہ تي چڪو آهي يا ٿي رهيو آهي، ان کي درگذر ڪندي اچ. ٽينشن دماغ ۾ نہ رک. سچ سڀ ڏينهن هڪ جهڙا نہ رهندا آهن. يلي مان توسان شادي نہ ڪري سگهندس، پر وس ورندي تو تي ڪا تڪليف نہ اچڻ ڏيندس.“

ڪجهہ دير جي خاموشيءَ بعد نريش چيو ”هاڻ بہ تون مونکي ’توهان‘ يا ’سر‘ چوڻ ڇڏي ڏي. هاڻ تہ ڪافي نزديڪ اچي چڪا آهيون.“

”ائين نہ آهي. آفيس ۾ سر چوڻ سنو ۽ سياويڪ لڳندو. باقي ’تون‘ ڪنهن کي چئبو آهي خبر اٿوَ.“

”چئہ.“

"پاڻ جيڏن ۽ پاڻ جهڙن کي، ننڍن ۽ نوڪرن کي ۽ سڀ کان وڌيڪ پياري پڳوان کي. توهان انهن سيني مان نہ آهيو مون کي منهنجي مريادا ۾ رهڻ ڏيو."

نريش ڪجهہ ڪونہ ڪڇيو. ٿوري دير چپ وهڻ کان پوءِ چيائين، "اٺ ٿيا آهن. هل تہ ٻاهر هلي ڊنر ڪري اچون. توکي گهر پڻ وقت سر پهچڻ ڪپي. مان هت هوٽل ۾ اچي آرامي ٿو ٿيان. موبائيل تي اشوڪ سان ڳالهايائين، "يار! رات جو هت ٻاندرا ۾ ئي ٿو رهٽو پوي. ڪجهہ ڪم ڪار هجي تہ فون ڪج. صبح جو ڏهين بجي تہ آفيس پهچي ئي ويندس."

نريش ٽن ڏينهن کان پوءِ بڙودا لاءِ روانو ٿيو ۽ اهي ٽي ڏينهن هنن جو سلسلو جاري رهيو. انهن ٽن ڏينهن ۾ هن جي من ۾ ڪويتا لاءِ نہ صرف پيار پر هڪ قسم جو موهہ پڻ پئدا ٿي چڪو هو. واسنا جو جذبو ڪافي پوئتي پئجي چڪو هو. هڪ دفعي هن بهاني سان ڪويتا جو گهر پڻ ڏٺو. اندر پلي نہ ويو. ٻاهران ئي ڪويتا کي ٽئڪسيءَ مان لاهيندو آيو. لوڪلٽيءَ مان ڪيس پورو انداز لڳي ويو. وڃڻ کان اڳ هڪ نيڪليس ڪويتا لاءِ گفٽ وٺي ويو. ڪويتا گفٽ قبول نہ ڪندي چيو "ڇڏيو انهن فارملٽيز کي مان ڪٿي رکندس. ممي ڇا سمجهندي تہ هيڏي وڏي گفٽ ڪير ڪنهن ڇوڪريءَ کي ڇو ڏيندو آهي؟ هن ڊريس لاءِ بہ مون بهانو ٺاهيو تہ آفيس مان گفٽ ملي آهي، سڀني اسٽاف کي ڇاڪاڻ جو ڪمپنيءَ کي وڏو آرڊر مليو آهي."

"پر مان وٺي آيو آهيان، ان جو ڇا؟"

"جيڪڏهن ڪنهن جي ڊريس مون کي ملي سگهي ٿي تہ پوءِ منهنجو نيڪليس ڪنهن کي ڇو ڪونہ؟ ڪاجل لاءِ ڪٽي وڃو."

نريش کي ڪويتا جو هي انداز خوب وڻيو.

22

هاڻ نريش کي ڪويتا لاءِ سوچڻ سياويڪ لڳي رهيو هو. هوءَ اهڙي ماحول ۾ ڪيئن ٽي رهي سگهي. نريش پاڻ به هن لاءِ گهڻو ڪجهه نه پئي ڪري سگهيو. هڪ ته پئسي تڪي پاڻ ايترو خودمختيار ڪونه هو. پريوار ۾ پئسي جي ڪمي ڪانه هئي. ڪجهه به خرچ ڪري پئي سگهيو پر پيءُ کي ان خرچ جو ڪهڙو بهانو ڏئي. ٻيو ته اوچتو ئي ڪويتا جي رهڻي ڪهڻيءَ جو درجو اوچو اچي وڃي ته سماج ۾ مٿي مائٽيءَ ۾ چميگويون شروع ٿي وينديون ته هن ايترو پئسو ڪٿان آندو ۽ ڪيئن آندو. مرد لاءِ هر ڪو چئي ويهي رهندو ته ٻئين نمبر جو ڪو ڏنڊو هٿ آيو هوندس، پر عورت لاءِ ڳالهه سڌو هن جي چريتر (ڪردار) تي اچي بيهندي.

نريش کان گهڻا ڏينهن رهيو نه ٿيو. آخر هڪ دفعي بسنت لعل کي ڊرائنگ روم ۾ اڪيلو ڏسي چيائين، ”پپا، بامبي ۾ هڪ جڳهه ملي ٿي، وٺون؟“

”بامبي ۾ ڇا ڪنداسين؟“

”هُن ڪمپنيءَ ۾ هڪ جٽي کي فليٽ وڪڻڻو آهي. پئسن جي سخت ضرورت اٿس. گراهڪ مليس ڪونه ٿو. ان ڏينهن مون کان اڌائي لک اُڌارا گهريائين. فليٽ گروي رکڻ لاءِ تيار آهي.“

”سو ڇا؟“

”هن شخص جو ڪم ڪرڻ ضروري آهي. ڪمپنيءَ ۾ هن جي ڪري مون کي سٺو ڪانٽئڪٽ آهي. هن جي ئي مدد سان هيتري پرئڪٽس ٿئي ٿي، ورنه توهان کي ته خبر آهي بامبي ۾ مون جهڙا ڪمپيوٽر انجنيئرس ڪيترا پيا آهن.“

”فليٽ اسان کي ڪهڙي ڪم ايندو؟“

"مان سوچيان پيو ادائي لک اُدارا ڏيڻ کان، چئين لکين جي آسپاس فليٽ وٺي مسواڙ تي ڏيئي ڇڏجي. هڪ تڪي جيترو وياج ڇڏيندو. هن پائيءَ کان تہ ادائي لکن تي وياج بہ نہ وٺي سگھبو."

"ايترو سستو فليٽ."

"ها ننڍو آهي. ورار پاسي ڪٿي، ان ڪري تہ نٽو وڪاميس. مسواڙي تہ گھٽائي ملي ويندا."

"ڏس جيئن ٺيڪ سمجھين. پر فليٽ پنھنجي ممي يا ڪاجل جي نالي وٺج. مسواڙ جي انڪم پنھنجن رٽرنس ۾ نہ ڏيکاربي."

"ها، اها ڳالهہ وڌيڪ سٺي آهي."

نريش بامبي دلالن کي فون ڪري بہ ٽي فليٽ ڏسڻ لاءِ تاريخ طئي ڪري ڇڏي. تيسين بامبي جي وزٽ بہ ڊيوُ تي ڇڪي هئي. هن دفعي سڏو انڌيري هوٽل ۾ اچي لٿو. اڳئين ڏينهن تي آفيس ۾ فون ڪري ڪويتا سان پروگرام ناهي ڇڏيو هئائين. هوءَ آفيس مان موڪل وٺي ڇڪي هئي. صبح جو ڏهين بجي اچي هوٽل پهتي. نريش اچا پورو تيار ڪونہ ٿيو هو. ڪويتا اچي هن سان گلي ملي چيائين، "اڄ آفيس نہ هلڻو آهي تہ سڄو ڏينهن ڪيئن پاس ٿيندو؟"

نريش چيو "مون کي تنهنجي ڪمپنيءَ ۾ وقت جي خبر ئي نہ پوندي آهي، اِن ڪري تہ هڪ ڏينهن وڌيڪ ڪيڍي آيس. آفيس وارن لاءِ تہ مان سپاٽي ايندس."

"ڪنهن پڪچر تي هلون؟"

"نہ. هڪ دلال کي سڏايو آهي. اڌ ڪلاڪ کن ۾ اچي ٿو. ميرا روڊ تي هڪ فليٽ ملي رهيو آهي. وٽي ويو تہ وٺي ٿو ڇڏيان."

"ميرا روڊ تي ڇا لاءِ؟"

"پائي روز روز هوٽل کان پنهنجو گھر سنو نہ. اُتي گڏجڻ سولو ٿيندو. نريش کلي چيو.

"نہ يارا اوڙي پاڙي وارا ڇا چوندا. ساڳي ڪمپنيءَ جي گيسٽ هائوس واري ڳالهہ."

نريش ڳنڀير ٿيندي چيو "اُتي صرف تون ۽ ممي رهندا. اها چاليءَ واري جاءِ ڇڏي ڏي."

"پر......"

”پر ہر ڪجهہ نہ. مون سڀ سوچي قدم کنيو آهي. تون ڪنهن ٻہ قسم جي چنتا نہ ڪر. تون پلي ڪو حق نہ رک. پر مون کي جنهن ڪم ۾ خوشي ٿئي ٿي، سو ڪرڻ ڏي.“

ڪويتا ڏکهو ساه کڻي چپ ٿي ويئي. نريش چيو ”چانهہ ۽ ناشتي جو آرڊر ڏي، تيسين مان سنان ڪري تيار ٿي ٿو وڃان.“

ٻنهي اجا ناشتو پئي ڪيو تہ ٽيليفون جي گهنٽي وڳي. ”سر، توهان سان گڏجڻ بِرجو دلال آيو آهي.“

”ها کيس هيٺ وهار. اسان پنجين منٽين ۾ اچون ٿا.“

ميرا روڊ تان واپس ايندي ڪافي دير ٿي ويئي. منجهند جي روٽي ٻاهران ڪائي اچي هوٽل پهتا. دلال وڃي چڪو هو. فليٽ پسند آيو. اگهہ پڻ. نريش دلال کي فليٽ جا ڪاغذ سڀاڻي تي پنهنجي وڪيل دوست وٽ پهچائڻ لاءِ چئي ڇڏيو.

ڪويتا شانت هئي. من پريل پئي لڳس. نريش ڪويتا کي سوفا تي پاڻ سان ويهاري، ڪلهن مٿان ٻانهن ورائي چيو ”چو پلا شانت ٿي ويئي آهين؟“

”ائين ئي! سوچيان پيئي تہ اهو ڪجهہ ٿي رهيو آهي، جنهن جي مون زندگيءَ ۾ اُميد نہ رکي هئي. اهڙا سک مون پنهنجي پهچ کان ٻاهر پئي سمجهيا آهن.“

”چري! وري اجايو سوچڻ شروع ڪري ڇڏيئہ.“ ياڪر ۾ تورو دٻائيندي چيائين، ”توکي تہ هئڙين حاصلاتن تي خوش ٿيڻ کپي.“

”صحيح آهي، پر اهو سڀ ڪجهہ تڏهن، جڏهن مون پاڻ پنهنجي ڪمائيءَ مان ورتو هجي.“

”هي سڀ ڪجهہ تو ورتو يا مون ورتو ڪهڙو ٿو فرق پوي. هن وقت تنهنجي پگهار ٺيڪ آهي. اڳتي هلي واڌارو ٿئي تہ بئنڪ مان لون وٺي فليٽ جي قيمت واپس ڪج.“

”ڏس ڪويتا! هن معاملي ۾ مان تورو خودغرض ٿيو آهيان. پاڻ کي وڏيڪ خوشي ڏيڻ لاءِ. توسان گڏجي مون کي بيحد خوشي ٿي آهي ۽ توکي سکيو سهنجو ڏِسڻ سان مون کي ان کان بہ وڏيڪ خوشي ٿيندي.“

”۽ مون کي خوشي ٿي رهي آهي تہ ڪير منهنجو ڌيان رکڻ وارو پيدا ٿيو آهي. پر ڏسجو هر ڳالهہ سوچي ويچاري ڪجو. تڪڙ نہ ڪرڻي آهي، ائين نہ ٿئي، جو نالو خراب ٿئي.“

”ان ڪري تہ جاءِ ڪاجل جي نالي وٺي رهيو آهيان. گهران پئسا ڪيئن ڪيان؟“

”پر بامبي ۾ جاءِ جي ڇو ضرورت آهي؟“

”ان جو بهانو پڻ مون ٻڌايو آهي. هي سنهيون سنهيون ڳالهيون مون تي ڇڏي ڏي. اُتي هل تہ ٿورو آرام ڪريون.“

نريش ڪويتا کي هٿ کان ڇڪي بستري طرف وٺي ويو. هوءَ مشڪي نريش کي شرارتي نگاهن سان ڏسي رهي هئي.

شام جو نريش پنهنجي وڪيل دوست کي فون ڪري سمجهائي ڇڏيو. ڪاغذن تي صحيح ڪرڻ جي ضرورت پيئي تہ ٻئي دفعي ڪاجل کي پاڻ سان گڏ وٺي ايندو.

چانهہ پيئندي نريش چيو ”ڪويتا ڏس، هي سڀ اسان جي گڏيل فئمليءَ جو معاملو آهي. فلئٽ ۾ رهڻ کان پوءِ توکي هر مهيني مسواڙ ڀرڻي پوندي.“ ڪلي ڳالهہ جاري رکندي چيائين، ”اهو صرف نالي ۾ ٿيندو. گهر وارن کي ڏيکارڻ لاءِ. باقي مون کي خبر آهي تہ تنهنجي پگهار مان هن وقت ڪجهہ بہ ڪڍڻ مشڪل آهي.“

ڪويتا مشڪي رهي هئي. ائين نريش سان ٻن گهرن جا سک ۾ سور لاڳو ٿي ويا.

23

گهر اچي نريش سڌو پنهنجي روم ۾ ويو. اچا بوٽ جون کهيون کولي رهيو هو تہ ڪاجل اندر آئي. "بامبي مان ڪنهن ڇوڪريءَ جو فون هو. ڪويتا نالو پئي ٻڌايائين." نريش کي عجب لڳو پر ڏيکاري ڪانہ ڏنائين، "ڇا چيائين؟"

"چيائين وري فون ڪندي. ٽي چار دفعا فون ڪري چڪي آهي. اڄ توهان کي هوڻ کان وڌيڪ دير ٿي ويئي آهي."

"اهڙو ڪم هئس تہ موبائيل نمبر ڏينس ها نہ."

"اهو نمبر بہ هئس. چيائين فون شايد خراب ٿي ويو آهي."

نريش موبائيل فون ڪڍي ڏٺو. سچ پچ سئچ آف ٿيل هو. خبر نہ آهي ڇو؟ هن ڪوشش ڪئي، پر چالو نہ ٿي رهيو هو. پاسيرو رکي چيائين، "سياٽي ڏيکارڻو پوندو. خير هوءَ پاٽيهي فون ڪندي. ڪهڙو ڪم هئس، ڪجهہ چيائين؟"

"نہ! پر ڪير آهي ڪويتا؟"

"بامبي، جنهن ڪمپنيءَ جي ڪم سان مان ويندو آهيان، اُتي نوڪري ڪندي آهي. ڪمپنيءَ جا بہ ٽي ڄڻا هٽ ۾ رکيا اٿم. جيئن ڪانٽرئڪٽ لنبو هلي ۽ ٻيو ڪو کسي نہ سگهي."

"چڱو اچو مان روٽي لڳايان ٿي."

"ها جلدي ڪر بک لڳي آهي." حالانڪ بک ڪي قدر مري چڪي هئس. هن کي چڻتا ٿي رهي هئي تہ اهڙو ڪهڙو تڪڙو ڪم هو جو ڪويتا کي ٽي چار دفعا فون ڪرڻو پيو. هٿ منهن ڌوئي باٿ روم کان ٻاهر آيو تہ فون جي گهنٽي وڳي. گهڙيال ڏانهن نهاريائين ڏهہ لڳي چڪا هئا. فون کڻي هلو مس ڪيائين تہ ڪويتا جو آواز آيو. ڪافي گهبرايل هئي. لڳي پيو روئي رهي هئي. "نريش جي توهان سان ڪجهہ ضروري ڳالهائڻو آهي."

”ها ڪويتا چئہ.“

”بامبي ڪڏهن اچڻا آهيو؟“

”اجا تہ ڪو سڏ ڪونہ آيو آهي. اهڙو ڪم هجي تہ اچان.“

”ها جيترو جلد تي سگهي، ورنہ ڪافي دير ٿي ويندي.“

نريش اُلجهن ۾ پئجي ويو. آخر ماجرا ڇا آهي؟ ڇيائين. ”اهڙو ڪهڙو ڪم آهي. ڪجهہ ٻڌاءِ تہ سهين؟“

ڪويتا آهستي هٻڪندي چيو ”مان ماءُ بڻجڻ واري آهيان.“

”ڇا.......“

”ها! ڏهہ کن ڏينهن چڙهي چڪا آهن. اڄ صبوح کان وڏيڪ سوچي گهٻرائجي ويئي آهيان. ڪنهن سان حال بہ تہ نہ ٿي اوري سگهان. اڄ آفيس بہ ڪانہ ويس.“

”تون چنتا نہ ڪر. مان ڏينهن ٻن ۾ اچان ٿو.“

”پوءِ ڇا ٿيندو؟“

”سڀ سٺو ٿيندو. جيئن تون چوندينءَ. ٽيليفون تي ڇا ڳالهائي سگهبو.“

”ٺيڪ آهي جلدي اچو. پلي اجا ڏهہ ڏينهن ٿيا آهن. پر اڄ صبح کان الائي ڪهڙا ڪهڙا خيال پيا اچن. سوچي سوچي متان پاڳل ٿي پوان. گهٻرائجي توهان کي فون ڪيم.“

”چري. چنتا نہ ڪر. ڪوئي نہ ڪوئي رستو نڪري ايندو ۽ تنهنجي پسنديءَ جو.“ نريش دهرائيندي چيو ”پر خبرداري نہ ورتي هيئہ ڇا؟“

”ها جيئن توهان جو پروگرام نهندو آهي، بہ ڏينهن اڳ گوريون وٺڻ شروع ڪندي آهيان ۽ هڪ ڏينهن پوءِ بہ وٺندي آهيان. شايد گوريون فيل ويون آهن.“

”ٺيڪ آهي دل جاءِ ڪر. اهڙين ڳالهين کي منهن ڏيڻ مشڪل نہ آهي.“

”چڱو فون رکان ٿي.“ چئي ڪويتا لائين ڪٽ ڪري ڇڏي. نريش جي من ۾ هڪ خوشيءَ گاڏڙ لهر ڊوڙي ويئي. ٽيليفون تي ڳالهائيندي سوچڻ لڳو هئو تہ جيڪڏهن ڪويتا سهڪار ڏئي تہ ڪو رستو ڪڍي بار ٽيڻ ڏجي ۽ اڳتي هلي گود وني گهر آڻجي. اجا ان خوشفهميءَ ۾ هو تہ ڪاجل آئي.

”اچو روٽي لڳي ويئي آهي.“

"ممي پپا ڪاٿي چڪا آهن؟"

"ها اڄ دير تي ويئي آهي نه."

روٽيءَ وقت ڪاجل بلڪل خاموش هئي. نريش ڌيان ڪونه ڏنو. ڪاجل جي هن ريت خاموشي ڪا نئين ڳالهه ڪانه هئي. هن جي ان سياءُ کي هلڪي نموني کڻندي نريش هڪ دفعو ماءُ کي چيو هو "ممي تون هن جي سياءَ جي چنتا نه ڪندي ڪر. موڊي آهي. خبر نه آهي ڪيڏي مهل ڪهڙو چيڏڪ تو لڳيس."

ڪاجل جڏهن رنڌڻي جو ڪم لاهي پنهنجي روم ۾ آئي ته منهن لٿل هئس. نريش مئگزين ۾ منهن وجهي سوچي رهيو هو. ڪاجل طرف ڌيان ڪونه هئس. آخر هيءَ چرپائي ڪيئن ٿي. مڪمل خبرداري وٺڻ تمام ضروري هئي. ڪافي ڪجهه سوالن جا جواب ڏيڻا پوندا. بدنامي ٿيندي سا الڳ. ڪويتا سان جلد گڏجي ڪجهه اُپاءَ سوچي ترت قدم کڻڻ تمام ضروري هو. هن فيصلو ڪيو ته سڀاڻي شام واري فلائيٽ ۾ بامبي وڃڻ بهتر ٿيندو. صبح جو ارجنٽ ڪال جو بهانو ٺاهي چڏيندو.

ڪاجل آهستي تاڙيون وڄائيندي ٽوڪزنيءَ جي انداز ۾ چيو: "هيڏانهن واڏايون ڏيانوَ."

"ڇا جون؟" نريش مئگزين پاسيري رکندي چيو.

"ڇو پتا جو ٽيڻ وارا آهيو؟"

"سچ! ڪٿي پهتي آهين؟"

"مان نه هوءَ." ڪاجل ڪنڌ ڌوڻيندي چيو "ها مون سڀ ڪجهه ٻڌو آهي."

"اڇا اِها عادت باقي رهيل هيئه. سا به سکي پوري ڪيئه. ڪنهن کان سواميءَ کان." نريش پوسرندي چيو. ترت ئي پاڻ سنڀالي ماٺ ٿي ويو. هي موقعو ڳالهه مان ڳالهوڙو ڪرڻ جو ڪونه هو. هن جي ماٺ ڏسي ڪاجل وري چيو. "آخر توهان کي اهو سڀ ڪجهه ڪرڻ جي ڪهڙي ضرورت پيئي هئي؟"

نريش آهستي چيو. "ڏس ڪاجل! اهو تون سڀ پاڻ کان پڇ. مان انهن اِنسانن مان نه آهيان، جو جذبات تي قابو رکي سگهي. جيسين شادي نه ڪئي آهي، تيسين مريادا جو سوال رهي ٿو. شاديءَ کان پوءِ جيڪڏهن ڪم نصيبي هجي ته ڇا ٿو ڪري سگهجي؟"

"ان جو مطلب ته اِنسان وٺشائن وٽ وڃن؟"

"وڻشياورتي پرش مجبوريءَ ۾ بہ ڪن تا ۽ شوق کان بہ. جيڪڏهن مجبوريون نہ هجن تہ اڌ کن ماڻهو تہ پرهيز ڪري سگهن ٿا."

"توهان کي ڪهڙي مجبوري هئي؟"

"پاڻ کان پڇ."

"اوه! ان هڪ اڌ دفعي جو توهان کي ڪافي ارمان آهي. مون توهان کي چيو هو تہ طبيعت نٿي چوي. ڇا عورت کي ڪڏهن اهو حق بہ نہ آهي؟"

"چو ڪونہ آهي. هڪ اڌ دفعي جو سوال نہ آهي. اٽسڏي نموني گهٽا ئي موقعا پوءِ ٿيا آهن. تون ڪجهہ بہ چئہ. هي سڀ تنهنجو اندر وارو نہ ڳالهائي رهيو آهي. ٻاهران تنهنجو چوڻ غلط نہ آهي."

ڪاجل روئڻ لڳي. بہ ٽي منٽ نريش چڙي ڏنس. پوءِ شانت ڪرائڻ لاءِ سندس پٺيءَ تي هٿ ڦيريندي چيائين، "هاڻي تہ مسئلو ڪڙو ٿي ويو آهي. سمجهہ ۾ نٿو اچي تہ ڇا ڪريان؟"

ڪاجل ڳوڙها اُگهندي چيو "اهو تہ اول سوچيو ها نہ."

نريش ڪرمن تي ڏڪ هڻندي چيو "اڙي بابا! اُن وقت انڌ چڙهي ويو هو." ڪاجل پاڻ سنڀالي ٽوڪيندي چيو "ممي پپا کي واڌايون ڏيئي اچان؟" نريش کي چڙ اچي رهي هئي، "يلي! پوءِ جيڪي هو چوندا اهو ٿي ٿيندو. سماج ۾ خبر ڦهلجي ويندي، هت ڪاجل پتيءَ کي سک نہ ڏيئي رهي آهي."

"۽ توهان جي باري ۾ ڇا چوندا؟"

"ڪجهہ نہ. پاڻ چوندا تہ ڪاجل پتيءَ تي ڪوڙو الزام لڳائي رهي آهي. مان ڦري ويندس. ڪويتا کي بہ مان جيڪو چوندس، سو ڪندي. تو وٽ نہ ڪو شاهد آهي، نہ ڪو ثبوت." هو کارن ۾ اُٿي باٿ روم طرف وڃڻ لڳو. ڪاجل وري رئڻ لڳي. هن دفعي سڏڪا پري نريش در ڏانهن نهاريو. بند هو.

ڪويتا ۽ نريش جي سنبنڌ جي تہ ڪاجل کي پڪ ٿي ويئي. هوءَ سوچي رهي هئي تہ نريش جهڙي سمجهدار شخص کي اهو سڀ ڪجهہ ڪرڻ جي ڪهڙي ضرورت پيئي هئي. اندر جي ڪنهن ڪنڊ مان آواز آيو 'ضرورت تہ هئي پر اها پيدا ڇو ٿي ۽ ڪنهن ڪئي. هو نہ ساڌو مهاپرش آهي ۽ نہ ئي برهمچاري، جنهن مرد کي رات جو سک حاصل نہ هوندو، سو هرڪائڻ سان غلط موڙ طرف رخ ڦيرڻ ۾ ويرم نہ ڪندو هيءَ پاڻ

ڪي گنهگار محسوس ڪرڻ لڳي. مڙس کي هٿ ڪرڻ لاءِ اُلٽو سلٽو رستو اختيار ڪيو هئائين، حالانڪ مڙس هٿن ڪان ويل ڪونہ هو. صرف پنهنجي ڏاڪ ڄمائڻ ۾ ماءُ جي اهم ڪري هن هي سڀ ناٽڪ ڪيا. استري ڌرم جو هن پالن نہ ڪيو. پتيءَ کي هٿ ڪرڻ جو سٺو سولو ۽ مٺاس ڀريو وسيلو آهي، ان کي اهو سڀ ڪجهہ ڏيڻ جنهن جي هو تمنا رکي. پوءِ اڳٺ ڏلين طرف هن جو ڌيان نہ ويندو.

سوامي ۾ ڪي قدر ماءُ جا اُپديش ياد ڪري وڌيڪ دکي ٿي رهي هئي. انهن جي چوڻ تي هلي، هوءَ گهر ۾ الڳ پئجي ويئي هئي. پاڻ تي خفي ٿيڻ لڳي. آخر مون کي ڪهڙي تڪليف هئي، جو مان اُنهن اُپديشن تي هليس. ماءُ منهنجو ڀلو ڪرڻ تي چاهيو پر اڻڄاڻائيءَ ۾ ٻيڙو ٻوڙي ڇڏيائين. سوچڻ لڳي ڪا ماءُ، ڌيءُ جي گهر ۾ آگ ڪانہ لڳائيندي آهي. هن تہ پنهنجي سمجهہ ۽ عقل آهر ڌيءُ کي سڄي گهر تي راڄ ڪرڻ لاءِ تيار پئي ڪيو. صرف تڪڙ ڪيائين. ڀهرين ڏسي تہ ها اهڙو ڪجهہ قدم کڻڻ جي ضرورت آهي؟ ڪجهہ وقت مان جيڪڏهن ساهرن ۾ رهي، انهن جي سڀاءُ ۽ آچار وهنوار جو جائزو وٺي پوءِ قدم کڻان ها تہ ڪيترو نہ سٺو ٿئي ها. مان پنهنجي ليکي ڀهرين ڪجهہ ڪريان ها ۽ جيڪڏهن ناڪام ٿيان ها تہ پوءِ ماءُ ۾ سوامي جن جو سهارو وٺڻ سياويڪ هئو. سو بہ ضروري هجي ها تہ. هوءَ شاديءَ جي ڇئن سالن واري عرصي تي نظرثاني ڪرڻ لڳي. پاسو ڦيري ڏٺائين، نريش گهري ننڊ ۾ هو. ڪاجل کي لڳي رهيو هو تہ اڄ ڪيس ننڊ اچڻ واري ڪانهي.

شادي ڪري ساهري گهر اچڻ سان ئي ڪاجل کي محسوس ٿيو تہ هن گهر ۾ کيس سٺي سک ملڻ واري آهي، پيار عزت ۽ مان ملڻو آهي، ۽ ن ڪري هن کي ديويءَ جون ڳالهيون نہ آئڙنديون هيون. آخر اهو سڀ ڇو ضروري آهي. جيڪڏهن ڪو دک سور نہ آهي تہ سوامي جن کان مارگ درشن ڇو؟

ونيتا هن کي ڪيترو پيار ڏنو. ڏينهن ۾ هڪ بہ دفعو تہ ضرور پاڪر پائي گڏجندي هئي. آهستي آهستي هن جي گڏجاڻي سطحي ٿيندي ويئي. رشتي ۾ ويڇو وڌندو ويو. ڇاڪاڻ تہ ڪاجل هن کي پاڻ جيڏو نہ سمجهيو. پاڻ کان ننڍي سمجهي عزت ڀرڻ جي ڪوشش ڪئي، جا دراصل ڪمائي ويندي آهي. هوءَ گهر ۾ پيار ۽ عزت حاصل نہ ڪري سگهي. وڏي هئڻ جو درجو حاصل ڪرڻ جو خواب پورو ڪرڻ لاءِ ماءُ ۾

سواميءَ جو سهارو وٺڻ جي ڪوشش ڪيائين. انهن ئي تہ دراصل اهڙا خواب ڏسڻ لاءِ ڪيس بهڪايو. هوءَ پاڻ مان ئي ڏوهہ ڪيڏي رهي هئي. هيڏو انرٿ (ظلم) ٿيڻ کان پوءِ چڱيءَ طرح چندچاڻ ڪرڻ جو سوچيو اٿائين. هاڻ محسوس ڪري رهي هئي، ان کان تہ سياويڪ نموني جيڪا سڪ ۽ حب ونيتا ۾ پهرين هئي، سا برقرار رهندي اچي ها تہ وڌيڪ سنو ۽ وڻندڙ لڳي ها. اِهو گهر جي ماحول کي راس اچي رهيو هو ۽ وقت سنو کل خوشيءَ ۾ گذري رهيو هو.

پاروتي مميءَ جي پيار ۾ جيڪا گهرائپ ۽ گرمائش هئي، سا آهستي آهستي گهٽجڻ لڳي هئي، حالانڪ هنن چئن سالن ۾ پاروتيءَ نونهن سان ڪڏهن باڙو ڪونہ ٻوليو هو. ڪيترن موقعن تي ڪاجل محسوس ڪري سگهي هئي تہ مميءَ جي وهنوار ۾ رڪائپ لاءِ هوءَ پاڻ جوابدار هئي. ڪجهہ وقت کان ڪڏهن ڪڏهن هن سان ڳالهائڻ وقت ڪاجل ۾ وڏائيءَ جا اهڃاڻ نظر ايندا هئا، تہ پاروتي وشيہ ڦيرائي ويندي هئي يا بهانو ڪري اُٿي ويندي هئي. پاروتي دويدو ٿيڻ کان نٽائيندي هئي، پر ڪاجل موقعي جي نزاڪت پانپي ويندي هئي. حالانڪ پاروتيءَ جي صبر جو پيالو اڃا ڪونہ پريو هو پر سندس هلت چلت مان محسوس ٿيندو هو تہ ڪاجل هن جي نظرن مان ڪي قدر ڪِري چڪي آهي. اڄ هن حالت ۾ ڪاجل پاڻ کي جوابدار ٺهرائي رهي هئي. ڪاجل کي لڳي رهيو هو تہ سندس مانسڪ(ذهني) حالت ئي ان جو ڪارڻ هئي ۽ مانسڪ ريت اهڙو گهٽيا ورتاءُ ڪرڻ لاءِ سوامي جن ۽ مميءَ جا اُپديش ئي هئا، جن ڪيس منجهائي رکيو. ورنہ شروعات ۾ پاروتي ڪاجل کي ترين تي رکندي هئي. مٿن مائٽن ساهيڙين سڏن وٽ گهمڻ وني ويندي هئس ۽ فخر سان هن جي واقفيت ڏيندي. هن جي پيڪن جي ساراهہ ڪندي هئي، ڪاجل کان سواءِ باهر ڪانہ ويندي هئي. آهستي آهستي اهو سڀ ڪجهہ گهٽجندو ويو.

باهران لڳندو هو تہ بسنت لعل هيڏين ڳالهين ۾ چاهہ نہ وٺندو آهي، پر هن جي وهنوار مان بہ مناس گهٽجندو پئي ويو. شايد گهر جي ڀاتين جي روش ڏسي. باقي سڏيءَ طرح هن ڪاجل کي ڪڏهن بہ ائين محسوس ٿيڻ نہ ڏنو هو تہ هن ۾ ڪو بدلاءُ آيو آهي.

– ۽ نريش! هن سان ڪيل بي انصافين تي سوچيندي گهٻراهٽ وچان ڪاجل جي سرير مان سيسات نڪري ويو. آخر مون ڇو ائين ڪيو؟ ڪهڙي هن جي پيار ۾ ڪمي هئي؟ منهنجو هر طرح، هر سک جو ڌيان

رکندو هو. صرف گهر جي ياتين جي شڪايتن ٻڌڻ لاءِ تيار نہ هو پر شڪايت جي ضرورت پيدا ڇو ٿي هئي؟ پلي هن ونيتا ۽ مميءَ جو بدر پئي ڪنيو پر ڪڏهن ڪاجل کي ڇينيپيو تہ ڪونہ هٿائين. ايتري قدر جو هن کي ڪڏهن سڏو ائين ڪونہ ڇيو هٿائين، ”ڪاجل تون غلط آهين.“ نريش کي غلط رستي طرف مڙڻ جو وجهہ ڪاجل جي وهنوار مان مليو. هاڻ جڏهن ٻاهہ لڳي آهي تہ سيڪ کان بچڻ لاءِ اُپاءَ سوچي رهي آهي، پر جيڪو نقصان ٿي چڪو ان جو ڇا؟ هاڻ دير نہ ٿي ويئي آهي؟ ٻاهہ مڪمل ريت وسامي سگهندي؟ ٻامبي وڃڻ کان سواءِ رهي سگهندو؟ ٻامبي ويندو تہ ڪويتا سان گڏجڻ کان سواءِ رهي سگهندو؟

نريش جي اک کلي. پاسو ورايائين تہ محسوس ڪيائين ڪاجل اڃا جاڳي رهي آهي ۽ ٽينشن ۾ آهي. هو پاڻ کي شرمندو محسوس ڪري رهيو هو. ڪويتا کي ڪهڙي پيئي هئي، جو فون ڪيائين. وري سوچيائين هن ويچاريءَ تہ دنيا ڏٺي ئي ڪانهي. گهبرائجي وڃڻ سپاويڪ آهي. اڪيلي ٻہ تہ آهي. ڪهڙو رستو ڪڍبو؟ گرپ پات (ٻار ڪيرائڻ) کان سواءِ ڪو چاڙهو ڪونهي. ان لاءِ ڪيس ٻامبي جلد وڃڻو پوندو. ڪاجل جو ٽينشن ياد ڪري وڌيڪ شرمندگيءَ جو احساس ٿيڻ لڳس. ڪاجل چريائي تہ ڪنهن جي ٻهڪاوي ۾ اچڻ سان ڪئي. پاڻ ڇو ايڏو تيسي ۾ اچي ويو. اهڙو ڪو قدم ڇو ڪونہ کنيائين يا ويچاريائين، جنهن سان سڀ ڪجهہ سٽائو ٿئي.

هوءَ سڏو ليٽيل هئي. ڪجهہ سوچي رهي هئي. نريش ٻانهن ڪلهن تي ورائي ڪاجل کي ڪجهہ پاڻ طرف ڇڪيو تہ ڪجهہ هوءَ پاڻ ٻہ هن طرف سرڪي. نريش رکي رکي ڪيس چمي رهيو هو. ڪڏهن پيشانيءَ تي، ڪڏهن ڳل تي، ڪڏهن ڇپن تي، پيار پريو هٿ سندس ڇاتيءَ تي ڦيري رهيو هو. آهستي آهستي هٿ هيٺ ٿيندو ويس. ڪاجل جي سرير ۾ حرارت پيدا ٿي رهي هئي، نريش محسوس ڪري رهيو هو. سندس دماغي گهوڙو جو ڊوڙي رهيو هو آهستي آهستي هن طرف رُخ ڪرڻ لڳو. هو دل ۽ دماغ ۾ فرحت محسوس ڪرڻ لڳو. ڪاجل جي ويچار ڌارا پڻ ٽٽي چڪي هئي. ٽينشن گهٽجندو محسوس ڪري رهي هئي. پاسو ڦيرائي ٻانهن نريش جي مٿان ورائي زور ڏنائين. پهريون دفعو هن کي احساس ٿيو تہ هن ڳالهہ ڪري ٽينشن گهٽجي سگهندو آهي. اها خبر ڪانہ هئس تہ ڪيستائين. بهرحال نريش جي پيار پرئي وهنوار هن کي ڪي قدر خوش ڪري ڇڏيو.

ڪاجل صبح جو اُٿي تہ ڪيس ائين لڳي رهيو هو ڄڻ سڄي رات ننڊ ڪانہ ڪئي اٿائين. ڪجھ جھپڪيون برابر هنيون هئائين، پر انهن پاڻ بي آرامي وڌائي هئي. مٿو ڳرو ۽ دل دماغ ۾ نااُميدي ۽ مايوسيءَ جي احساس ڪري بستري مان اُٿڻ جي اِڇا نہ پئي ٿيس. برش ڪري وري اچي ليٽي پيئي. نريش مٿي تي هٿ رکي چيو "بخار تہ لڳي. پلي آرام ڪر. ڪجھ کاءُ تہ گوري ڏيانءِ." نريش پاڻ من ۾ گھبراهٽ محسوس ڪري رهيو هو پر هي وقت هٿ مٿي ڪري وهڻ جو نہ هو. ڪجھ سوچڻو ۽ ڪرڻو ضروري هو سو بہ ترت. هو سوچي رهيو هو ڪويتا کي سنڀالڻ کان ڪاجل کي آٿت ڏيڻ ۽ سنڀالڻ وڌيڪ ضروري ۽ تڪڙو ڪم هو. ڪاجل مايوسي گھڻو وقت برداشت نہ ڪري سگھندي. ڪٿي وڌيڪ بيمار نہ ٿي پوي. هن کي خاطري ڏيڻي پوندي تہ آئيندي هوُ اهڙو ڪجھ نہ ڪندو جو ڪاجل کي ناپسند هوندو. پر سوال آهي ويچاري ڪويتا جو. هن جو آئيندي ڇا؟ منهنجي لاءِ ئي تہ هن هي سڀ ڪجھ ڪيو آهي. ڪيس خبر هئي تہ مان شادي شده آهيان، تنهن هوندي بہ هن اڳيان قدم وڌايو. ان جانوري جذبي لاءِ ٻئي هڪ جيترا جوابدار آهيون. ٻنهي کي ڀوڳڻو آهي. مان تہ شايد ڪنهن ريت حالتن تي قبضو ڪري وڃان. ڪاجل کان معافي وٺي، وري اهڙو ڪم نہ ڪرڻ جو واعدو ڪري ڪيس مڃائڻ جي ڪوشش ڪبي ۽ مڃائي وجبو پر ڪويتا سماج کي ڪيئن منهن ڏيئي سگھندي؟ دل جي ڪنهن ڪنڊ مان آواز آيو "تون ڪويتا کان سواءِ رهي سگھندين؟"

24

نريش شام جي فلائيٽ ۾ بامبي وڃڻ جو پروگرام ٺاهيو. گهر فون ڪري ماءُ کي ٻڌايائين ته بامبي مان فون آيو آهي. اڄ ئي وڃڻو پوندو. پاروتيءَ چيو "ڪاجل جي طبيعت ٺيڪ ڪانهي. بخار اچا بيٺو اٿس. ڏينهن ٻه ترسي وڃين ته سٺو."

"نه ممي، وڃڻ تمام ضروري آهي. ڪاجل کي رواجي بخار آهي. توهان وٽنا آهيو نه." نريش کي ڊپ هئو ته جيڪڏهن ڪو ترت قدم نه کڻبو ته ڪويتا گهٻراهٽ ۾ اهڙو ڪجهه نه ڪري وهي، جو ڳالهه ظاهر ٿي وڃي، حالانڪ سندس وڃڻ ڪاجل کي وڏيڪ ڪتڪندو پر ڇا ڪجي. ڪويتا جو مسئلو سنڀالڻ به ته تڪڙو ۽ ضروري آهي.

اٺين منجهند جي وقت ڪويتا جو موبائيل تي فون آيو. "نريش جي آپدا ٽري ويئي."

"سچ؟ ڪيئن؟"

"لڳي ٿو ڪجهه ڪمزوري ۽ ڪجهه گرميءَ جي ڪري هن دفعي ليٽ ٿي ويئي. مون سمجهيو انهيءَ ڪري ٿيو آهي، ان ڪري گهٻرائجي ويئي هئس."

"پر اصل ڪارڻ جي خبر نه پئجي سگهي؟"

"اصل ڪارڻ لاءِ ڪنهن ڊاڪٽر کي ڏيکارڻ جي همٿ نٿي ٿئي."

نريش راحت محسوس ڪري رهيو هو. چيائين، "سٺو ٿيو فون ڪيئه. ورنه اڄ واري فلائيٽ ۾ اچڻ جو پروگرام ٺاهيو هئم."

"پوءِ، اچو نه؟"

"حال ڪجهه ڏينهن نه. ڇو ته هت پرابلم ٿي پيا آهن. ڪاجل کي خبر پئجي ويئي آهي."

"سو ڪيئن؟" ڪويتا اچرج مان پڇيو.

"تو ان ڏينهن گهڙيءَ گهڙيءَ فون جو پئي ڪيا. اجا ليٽ به ته ڏهن ئي ڏينهن جي هئي. ڪاجل سان سڌو ڳالهايئه. تنهنجي گهبراهٽ هوءَ چڱيءَ طرح محسوس ڪري رهي هئي."

"پر ان جي ڪارڻ جي ڪيئن خبر پيس؟"

"خير تون چنتا نه ڪر. سڀ ٺيڪ ٿي ويندو. حال ته راحت ملي نه؟ مان ڪجهه ڏينهن کان پوءِ ايندس. تون پنهنجو خيال رکج."

موبائيل بند ڪري يڪدم ماءُ کي فون ڪيائين."ممي بامبي جو پروگرام هفتي کن لاءِ مهمل ڪيوآهي. ڪاجل کي ٻڌائي ڇڏجانءِ."

"ضرور نه آهي. مون اجا ڪيس تنهنجي وڃڻ جو ئي نه ٻڌايو آهي."

"ٺيڪ آهي ته پوءِ ڪجهه نه ٻڌائجانس. ڪيئن اٿس بخار؟"

"ائين ته ٺيڪ آهي. اجا سمهي پيئي آهي."

شام جو جلد ئي گهر پهچي ويو. ڪاجل صبح کان ٺيڪ لڳي رهي هئي.

نريش چيو "ڪاجل! يار هڪ مسئلو ته حل ٿي ويو. پنهنجو پاڻهي."

"ڪهڙو؟" ڪاجل چپن ۾ ڳالهائيندي پڇيو.

"ڪويتا جو. ڪجهه ڪونه هئس. تورا ڏينهن هيٺ مٿي ٿي ويندا آهن. اجايو پاڻ به گهبرائجي ويئي ۽ اسان کي به ٽينشن ۾ وجهي ڇڏيائين."

"پوءِ؟"

"بامبي نه وڃبو. هاڻ هت قسم کنيو اٿم ته ساڻس وري نه گڏجندس."

"پر آهي ته ساڳي ڪمپنيءَ ۾ نه؟"

"اهو گڏجڻ پيو ٿيندو. ڪاجل، مان جيڪو چوان ٿو ان تي وشواس ڪر. وري ڪڏهن اهڙو ڪم نه ڪندس- نه ڪندس."

ڪاجل خاموش هئي.

ڪويتا جي فون کان پوءِ نريش راحت نه پر فرحت محسوس ڪري رهيو هو. وري ڪاجل جو ڌيان ايندي ئي چنتا ۾ پئجي ويو. هن کي سنيالٽو آهي. ڪافي منجهيل رهي ٿي. گهر وارن جو ڌيان هٽائڻ لاءِ ڪاجل جو سهڪار بلڪل ضروري آهي. هنن ٻن ڏينهن ۾ گهٽائي دفعا معافي وٺي چڪو آهي ۽ وري ڪويتا سان نه گڏجڻ جو وعدو پڻ دهرائيندو پئي رهيو آهي. ڳالهه جڏهن به ڦاٽ کاڌو ته نه صرف پنهنجي گهر بلڪ ساهري گهر به ڪنهن کي منهن ڏيکارڻ جي قابل نه رهبو.

هوڏانهن ڪاجل بہ ڪجھ اهڙو ئي سوچيندي رهندي هئي. جيتري قدر تي سگهي معاملو اسان ٻنهي جي وچ ۾ رهي تہ سٺو. نريش جيڪڏهن پنهنجن مائٽن يا ڪاجل جي مائٽن جي نظرن ۾ ڪري ٿو پوي، تہ ان ۾ ڪاجل جو بہ ڪنڌ جهڪيل آهي ئي. ڪاجل طئي ڪري ڇڏيو هو تہ ڪجھ بہ ٿي پوي هيءَ مول (اصل) ڳالھ ٻاهر پاڻ تہ اچڻ نہ ڏيندي. پلي غصي ۾ نريش کي هن ڪجھ بہ چيو هجي. وري جڏهن سوچڻ لڳندي هئي تہ هن جي آغوش ۾ ڪا ٻي سندس رقيب پڻ رهي چڪي آهي تہ هن جي من ۾ نريش لاءِ هڪ قسم جي حقارت پرجي ويندي هئي. هئڙو گهٽيا ڪم هو ڪيئن پئي ڪري سگهيو. هاڻ هو ڪويتا جو پيڇو ڇڏي سگهندو يا هوءَ هئڙو سولو سٽيو شڪار هٿن مان وڃڻ ڏيندي؟ من جي هڪ ڪنڊ مان آواز اچي رهيو هئو تہ نريش جي وعدن ۾ سچائي تہ نظر اچي ٿي. پر جيڪڏهن اڳتي هلي ترڪي ٿو پوي تہ ڪاجل کي ڪويتا سان گڏ گذر ڪرڻو پوندو. ٻيو ڪو چارڙهو ڪونهي. ڪيترين حالتن ۾ مردن جي اهڙن ڪرتوتن جي زالن کي خبر نہ پوندي آهي، پر هاڻ جڏهن پيئي آهي تہ هڪ ڪري ڪاجل کي موقعو ملي رهيو آهي تہ نريش کي سنڀالڻ جي ڪوشش ڪري، پر ڪوشش ڪامياب ويندي؟ هڪ دفعو مرد کي عادت پيئي تہ هڪ نہ ٻي ڪويتا ان کي ملي ويندي. پر چانس ڪٽڻ ۾ ڇا هي؟ ڪنهن ڪان مدد نہ وٺي سگهبي. سواميءَ جي اُپديش اُلٽا اثر ڪيا آهن. هاڻ هن کي لڳي رهيو هو تہ نہ صرف پاڻ مورک هئي، پر هڪ مهامورک جي آڱر پڪڙي هلڻ جي هن پنهنجي حياتيءَ جي وڏي ۾ وڏي پل ڪئي آهي. باقي ماڻس تہ ممتا وس ٿي ڌيءَ کي اڳرو ڪرڻ لاءِ هڪ غلط راهہ ڏسي ويئي.

پنهنجو من ٽٽولڻ جي ڪوشش ڪري رهي هئي. ٻيون عورتون ڪجھ بہ ڪنديون هجن، پر پاڻ اڳٺ ڀلين سان رهي نہ سگهندي. سندس درجو هر حال ۾ هنن ڪان هيٺ ئي رهڻو آهي، جنهن اختياريءَ جي ڏاجھ هي سپ ڪم ڪرايا سا تہ مري چڪي. گهر جو ڪيندر بندو ٿي رهڻ جو چانس هٿ ۾ هوندي بہ وڃائي چڪي، پر هاڻ ٻين جي هينان. انهن جي رحم ڪرم تي رهڻ هن کي هرگز پسند ڪونہ هو.

نيٺ هاڻ ڇا ڪجي. جيڪڏهن نريش ڪان پري ٿو رهجي تہ من جي شانتي ڪجھ وڌيڪ رهندي. اهو هن صرف اهڙي خيال اچڻ سان محسوس ڪيو. پوءِ تہ طلاق ئي سڌو رستو آهي. گهر ۽ سماج ۾ ڪارڻ

ڪهڙو بڌائبو؟ مول ڪارڻ لڪائي نہ سگهبو. جڏهن بہ ظاهر ٿيو تہ سمجهوتو ڪرائڻ لاءِ گهڻا ئي پيدا ٿي ويندا. سيني جي نظر ۾ تہ ڪريل ئي رهنداسين. ائين خيالي ساگر جي ڪُن ۾ غوطا کائيندي رهندي هئي.

هڪ ڏينهن نريش کي چيائين تہ ڪجهہ ڏينهن اندور وڃڻ جي اِڇا ٿي آهي ۽ ڳنڀير ٿي چيائين، ”اُجين نہ“ نريش مشڪي ڏنو. چيائين، ”بہ ٽي ڏينهن ترس پوءِ مان ڇڏي ٿو اچانءِ.“

”نہ سڌي گاڏي آهي. هاڻ اڪيلو وڃڻ تي هرٽو پوندو. هونئن بہ ڊپ ڪهڙو آهي؟ توهان پوءِ اچجو تہ گڏ موٽنداسين.“

پاروتيءَ پڻ چيو تہ ڪجهہ ڏينهن پيڪن مان ٿي اچي تہ سٺو. من بيءَ پوندس. طبيعت لاءِ پڻ فائديمند ٿيندس.

(25)

ڪاجل جو فون آيو تہ سياٽي انبور اچي رهي آهيان، سو بہ اڪيلي. ديوتي کي عجب لڳو ۽ ڪجھہ چنتا پڻ ٿي. هوءَ ڇهن سالن ۾ ڪڏهن بہ اڪيلي ڪانہ آئي آهي. ٻڙودا مان ڪوئي ڇڏي ويندو اٿس يا هتان ڪير وٺڻ ويندو اٿس. پروگرام بہ لڳ ڀڳ ديويءَ سان طئي ڪري پوءِ گهران موڪل وٺندي هئي. اندر اسٽيشن تان وٺي آيس. بيماريءَ ۾ مانسڪ تناوَ (ذهني ڇڪ) جي ڪري ڪاجل لهڪاريل هئي. ماءُ جي پڇڻ تي ٻڌاياائين تہ هفتو کن بستري داخل هئس. ڪجھہ آرام ۽ هوا مٽ لاءِ انبور جو پروگرام ٺاهيو آهي.بہ تي ڏينهن تہ گهران ڪانہ نڪتي. چاچي چاچيءَ سان بہ ملڻ ڪانہ ويئي. روز رات جو نريش جو فون ايندو هو. پاڻ ۾ پتي پتني چا ڳالهائيندا هئا، سو ڪاجل ماءُ کي ڪانہ ٻڌائيندي هئي. پڇڻ تي چوندي هئي تہ چا ڳالهائينداسين؟ تون خوش، مان خوش بيو چا.

پر چوڪريءَ ۾ اها فلڪ ڪانہ هئي، اها مرڪ ڪانہ هئي. ڳالهائڻ سهميل انداز ۾ هوندو هئس. اها ڦرتي ۽ خوشي ڪانہ هئي. گهر ۾ سيني جو هن طرف ڌيان ڇڪيل هو، ديوي جو تہ خاص طور. هڪ ڏينهن نيٺ پڇيائين۔ ”ڪاجل چا ڳالھہ آهي، من تي ڪهڙو بوجھ اٿيئي؟“

ڪاجل جي مشڪ ڦڪي هئي. چيائين، ”ممي ڪجھہ نہ آهي. طبيعت مئي الائي ڪيئن تي ويئي آهي. مٿو ڀاري ٿو رهي. رات جو پوري ننڊ بہ نٿي اچي.“

”ننڊ نہ اچي سا تہ سٺي ڳالھہ نہ چئبي.“

”ائين نہ آهي سڄو ڏينهن تي ننڊون ڪريان. ڪو ڪم ڪونهي، جو ٿڪاوٽ ٿئي، پوءِ رات جو ننڊ ڪٿان ايندي؟“

”تہ ڏينهن جو ننڊ گهٽ ڪر يا نہ ڪر. انيتا سان گڏ پڪچر تي وڃ. ڪيڏانهن ٻاهر نڪر.“

”ڏسان ٿي.“

”نريش ڪڏهن ايندو؟“ ديويءَ کي اٽڻ هئي تہ نريش جلد اچي. ان جي اچڻ سان اُتان جي گهر جي ماحول جي خبر پوندي. هونئن بہ ڪجهہ خاص اٽپٽت جهڙو ڪارڻ نہ پئي لڳو، ورنہ نريش جو روز فون جيڪر نہ اچي. ڪاجل جواب ڏئي ان کان اول چيائين، ”خير نريش جي اچڻ کان اول هل تہ اُجين مان تي اچون.“

”هاڻ ڪهڙو ضرور آهي؟“

”سانگي سان آئي آهين تہ تي اچون. سيڙجي تہ ان لاءِ ڪانہ آئي آهين. سياڻي هلون؟“

”هل!“

ٻئي ڏينهن اندر ڊرائيور جو بندوبست ڪري ڏنو. هو صبح جو اُجين پهتيون. ڪاجل ۾ اڳي جهڙو اُتساهہ ڪونہ هو. ڪاجل سواميءَ سان اڪيلو گڏجڻ جي اِڇا ڏيکاري. ديويءَ کي اها ڳالهہ سياويڪ لڳي، چاڪاڻ تہ سواميءَ وٽ اهڙي طرح گڏجڻ جو رواج عام هوندو هو.

هن سواميءَ سان نريش ۽ ڪويتا جي سنبنڌ جي سڌي يا اٽسڌي نموني ڳالهہ ڪانہ ڪئي. پنهنجا ساڳيا مسئلا دهرائيندي ڪاجل پڇيس تہ ”هن جون ڪيتريون صلاحون استري ڌرم خلاف نہ آهن؟“ سوامي پنهنجن ساڳين چاتل سڃاتل حرفن ۾ منڙي آواز ۾ چيو تہ. ”هي سڀ ڪجهہ استريءَ جي ڀلي لاءِ آهي تہ پوءِ ان جي ڌرم خلاف ڪيئن ٿو ٿي سگهي.“ سالن کان ساڳيا حرف ٻڌي ڪاجل تنگ ٿي پيئي هئي. اهڙي ياونا پهرين هن جي من ۾ ڪڏهن ڪانہ آئي هئي. ملاقات پوري ٿيڻ کان اول سواميءَ هڪ ڌاڳو ڪاجل کي ڏيندي چيو ”هي خاص تيار ڪيل آهي. ڪيئن بہ ڪري پتيءَ جي ٻانهن ۾ هفتو ڏهہ ڏينهن ٻڌ. هر منشا پوري ٿيندءِ ٻچڙي! تون ڪا چنتا نہ ڪر. ڀڳوان ڀاڻ اچي سهاءِ ٿيندءِ.“

سواميءَ کي هوءَ ڪجهہ چئي نہ سگهي. پڙي ونئي نمسڪار ڪري ٻاهر آئي تہ ديويءَ محسوس ڪيو هوءَ ڪجهہ غصي ۾ آهي. پڇڻ تي ڪاجل ڪو جواب ڪونہ ڏنو. غصي ۾ تہ سچ پچ هئي. چوهہ مان سواميءَ واري ڏنل پڙي ديوار طرف ڦٽي ڪيائين. ديوي تپرس ۾ پئجي ويئي. ڪجهہ اوچي آواز ۾ چيائين، ”چا تي ڪرين اندي؟“

”ڪجهہ نہ. تون هن معاملي ۾ هاڻ ڪجهہ نہ ڳالهاءِ.“ ڪاجل جو ڳالهائڻ چوهہ ۽ غصي مان هو. هن جو موڊ ڏسي ديويءَ کي ڪجهہ وڌيڪ چوڻ جي همٿ نہ ٿي. ديويءَ کي محسوس ٿي رهيو هو تہ ڪاجل کي

جيڪو ڪجهه حاصل ڪرڻ لاءِ ٻهڪايو ويو هو، سو نه مليو آهي. ان ڪري مايوس ۽ نااُميد ٿي ويئي آهي، پر اجايون وڏيون اُميدون به نه رکڻ کپن. هي ته اها ڳالهه آهي، لڳي ته تير نه ته تڪو. ان جي ناڪاميءَ لاءِ دل ۾ نه ڪرڻ کپي. پر ديويءَ کي ڪهڙي خبر ته هن جي رهبريءَ ۾ ڪاجل جي ڪنيل قدمن ڪهڙو خلم ٻاريو آهي. ها ايترو سو هوءَ سمجهي سگهي هئي ته ماحول ڪاجل جي دل وٽان نه آهي ۽ ڪجهه ڳنڀير ٿي ويو آهي. ڪنٽرول ڪرڻ جي ضرورت آهي. ٻئي ڏينهن صبح جو ڪيس لڳو ته ڳالهه ڪنٽرول کان ٻاهر آهي.

ٻئي ڏينهن صبح جو نريش کي ڄيٺانند جو فون آيو ته ڪاجل کي اسپتال کڻائي ٿا وڃن. ننڊ جون گوريون گهٽي انداز ۾ ورتيون اٿائين. نريش گهٻرائجي ويو.

"ننڊ جون گوريون؟ ڪڏهن؟"

"لڳي ٿو رات جو ورتيون اٿائين. صبح جو اُٿي ئي ڪانه."

"هي ته آپگهات جي ڪوشش چئبي نه؟"

"ها ائين ئي آهي."

"ڪارڻ؟"

"سو ته مان توکان پڇڻ ٿو چاهيان. خير ڇڏ ان ڳالهه کي پوءِ ڳالهائينداسين."

"مان ترت نڪران ٿو پر هينئر حالت ڪيئن اٿس؟"

"اجا ته اسپتال پهتا به ڪونه هوندا. مان گهران ٿو ڳالهايان. تون جلد اچ. پوليس ڪيس ٿيندو. مان به وڪيل کي وٺي ٿوري دير ۾ اُتي پهچان ٿو. پوليس انڪواريءَ وقت وڪيل حاضر هجي ته سٺو."

"ها دادا، برابر آهي. ڏسجو سٺي ۾ سٺي اسپتال ۽ ڊاڪٽر هجي."

"ها، تون چنتا نه ڪر."

نريش ماءُ پيءُ سان ڳالهه ڪئي. هنن کي به ڪافي دڪ ٿيو. هنن هلڻ جي اِڇا ڏيکاري. باقي ونيتا اڪيلي ڪٿي رهندي؟ چار ئي ڄڻا ڪجهه ڪپڙا بئگ ۾ وجهي اچي ڪار ۾ ويٺا. ڊرائيور سان گڏ بسنت لعل ويٺل هو. نريش پنيان ڪنڌ ۾ سوچي رهيو هو ته ڪاجل کي جي دماغ ۾ ايڏو ٽينشن هو ته ڪيس خبر چو نه پئي. هن سوچيو پئي پيڪن ۾ هفتو رهڻ کان پوءِ پاڻ کي هلڪو محسوس ڪندي هوندي. خبر نه آهي اُتي گهر ۾ سيني سان ڪهڙيون ۽ ڪيتريون ڳالهيون ڪيون اٿائين. هت ته ڪنهن

ڪي بہ ڪويتا جي باري ۾ نہ ٻڌايو اٿائين. اُتي متان ماءُ سان يا سواميءَ سان ڳالهہ ڪئي هجائين. شرمندگي تہ محسوس ڪري ٿي رهيو هو پر چنتا ان ڳالهہ جي هئس تہ پاڻ گهر ۾ ڇا ڳالهائي. پوليس ۾ ڪهڙو بيان ڏئي. ڪويتا جو ذڪر ڪري يا نہ. ٿي سگهي ٿو پوليس اهڙو ڪوسوال ڪري. هو آپگهات جي ڪارڻ جي ڇنڊڇاڻ باريڪيءَ سان ڪندا.

پاروتي ۽ بسنت لعل جو پهريون رعمل هئو تہ ”نريش توهان ٻنهي جي وچ ۾ ڇا ٿيو آهي. هت بہ ملول لڳندي هئي.“

نريش چيو ”سواءِ سواميءَ جي ٻي ڪنهن بہ ڳالهہ ۾ اسان جا متڀيد ڪونہ هوندا هئا.“ نريش هن جي اهڙين ڳالهين تي ڪاوڙجندو ضرور هو پر سڀ گهر ۾ ڪاجل کي ڪا تڪليف ڪانہ هوندي هئي. اندور وڃي هفتي ڪان پوءِ هي قدم کنيوا ٿائين. جيڪڏهن اهڙو ڪجهہ هت گهر ۾ هو تہ يڪدم ڇو ڪونہ ڳالهہ ڪيائين.

پاروتي ۽ بسنت لعل وڌيڪ بحث نہ ڪيو. هو پاڻ منجهي پيا هئا تہ اُتي سيٺن ۾ ڪهڙو منهن ڏيکاريندا. ڇا ڳالهائيندا ۽ ماڻهو ڇا چوندا؟

ڪاجل ۾ موهہ هئڻ ۽ دل ڇڪي ڏني، ان ڪري اندور وڃڻ لاءِ تيار ٿيا. شايد سماج ۾ پڻ سهڻو لڳي.

نريش کي فڪر صرف ڪويتا جي ڳالهہ جو هو. ائين نہ ٿئي تہ اُتي خبر هجي ۽ پاڻ انڪار ڪري ڪوڙو ثابت ٿئي. جيڪڏهن پاڻ ڳالهہ ڪري ٿو ۽ ڪاجل نہ ڪئي آهي تہ ويتر خراب لڳندو. ڪيترو وقت من ۾ جدوجهد ڪندو رهيو. نيٺ فيصلو ڪيائين تہ پنهنجي طرفان هن ڳالهہ جي پهل نہ ڪندو ۽ ڪنهن ڳالهہ ڪئي بہ تہ ائين چئي ٽتائي ويندو تہ ڪويتا سان ساڳي ڪمپنيءَ ۾ ڪم ڪرڻ ڪري واقفيت هئي ۽ ڪاجل جي من ۾ اجايو وهم ويهجي ويو هو. ڀڳوان ڪري سڀ سٺو ٿئي تہ هوءَ پاڻ هٿرين ڳالهين کي منهن ڏيڻ قابل آهي. بهرحال هن کي پنهنجو فيصلو هر حال ۾ نيڪ لڳي رهيو هو.

جيٺانند ڪلاڪ ڪن ڪان پوءِ اسپتال پهتو. پرسرام ۽ ٻيا امرجنسي وارڊ جي ٻاهران ويٺا هئا. جيٺانند پڇيو ”ڪيئن آهي رپورٽ؟“

پرسرام دکي لهجي ۾ چيو ”ساهہ چالو اٿس. ڊاڪٽر ڪا خطري جهڙي ڳالهہ نہ ٿا چون. هوش ايندي ڪجهہ وقت لڳندو. هينئر اجهو آءِ.سي.يو ۾ ٿا شفٽ ڪنس.“

ڄيئانند ڏکيو ساهه کڻي ڪجهه راحت جو اظهار ڪيو. چيائين، ”لک شڪرانا مالڪ جا.“ پاسي ۾ ديوي روئي رهي هئي. ڄيئانند ويجهو وڃي چيو ”ديوي هاڻ ڌيرج رک. سڀ ٺيڪ ٿي ويندو. هتان شفٽ ڪنس ته گهر وڃي ڪجهه آرام ڪر. پرسي کي به سنڀال. مان ۽ پدما ويٺا آهيون. انيتا پاٽيهي گهر پيئي سنڀاليندي.“ پرسرام کي چيائين، ”بڙودا وارا نڪري چڪا هوندا. شام تائين پهچڻ کپن ۽ وڪيل چيو آهي ته پوليس مان ڪير انڪوائريءَ لاءِ اچي ته موبائيل تي فون ڪجو مان يڪدم اچي ويندس. ٺيڪ آهي، پوليس وارا ڪڏهن تا اچن ڪهڙي خبر.“

منجهند کان پوءِ ڪاجل کي آهستي آهستي هوش اچڻ لڳو. پدما مٿي تي هٿ ڦيري سندس پيشاني چمندي چيو. ”پٽ ڪيئن آهي طبيعت هاڻ؟“

ڏکيو ساهه کڻي ڪاجل چيو ”مٿو ڏاڍو ڀاري آهي.“

ڄيئانند چيو ”اکيون بند ڪري ڇڏ. مان ڊاڪٽر کي سڏي ٿو اچان.“

ڊاڪٽر اچي هڪ انجيڪشن هٿي هليو ويو. چيائين هن سان آرام اچي ويندس. ڪاجل اکيون بند ڪري سمهي پيئي. ساهه کڻڻ جي رفتار ۽ نبض صبح کان ڪجهه تيز ٿي رهي هئي، پر ڄيئانند کي لڳي رهيو هئو ته اڃا نارمل نه آهي. گهر فون ڪري پرسرام کي سڀ ٻڌايائين. ڪجهه وقت کان پوءِ پرسرام آيو. ڪاجل جي سڌرندڙ حالت ڏسي هو ڪجهه سرهو لڳي رهيو هو. ڄيئانند چيو ”ديوي ڪيئن آهي. صبح ڍلي پئي لڳي.“

”ها ڍلي ته ٿي ويئي آهي. سمهي پيئي هئي، اُٺاريومانس ڪونه. انيتا گڏ ويني اٿس. جاڳندي ته اها پاٽيهي شڀ (سني) سماچار ٻڌائيندس.“

ڪجهه لمحن جي خاموشيءَ کان پوءِ ڄيئانند هن کي روم کان ٻاهر وٺي آيو ۽ اچي لائونج ۾ پيل سوفا تي ويٺا. چيائين، ”پرسا، هي سڀ ڪجهه ڇا لاءِ ٿيو. ڪهڙي تڪليف اٿس؟“

”اهو ئي ته نٿي ٻڌائي. هفتو آئي ٿيو اٿس. گم سم ويني هوندي آهي.“

”مان به عجب پيو کان ته ڪڏهن به هيڙي نموني گهر ۾ نه ويئي آهي. هن دفعي اسان وٽ به اڃا ڪانه آئي آهي. ڪالهه ٻڌو هئم ته اُجين سواميءَ وٽ ويئي هئي.“

”ها، ماءُ سان گڏ.“

”اهو سوامي اُتي بڙودا ۾ به پهچي ويو؟“

”ها، مڙيئي ماءُ ڏيءُ پيون خفت ڪن.“

”پرسا، تو جيڪا هن معاملي ۾ اک پوٽ ڪئي آهي نه. دراصل ان ئي گهر جو بيڙو ٻوڙيو آهي.“ چيتانند جو آواز اوچو ٿي ويو. سنڀاليندي چيائين، ”تنهنجو فرض نه هو ته ڏسين ته هنن ڳالهين جو سيٺن ۽ نانيءَ تي ڪهڙو ٿو اثر پوي. اهي هي سڀ ڪيئن ٿا ڪٽن. خبر اٿيئي مان برداشت نه ڪري سگهندو آهيان. مون جهڙا ڪي ٻئي نه هوندا؟ هرويرو سڀ ته تو وانگر آئين واري ڪونه وهندا.“

”صحيح ڳالهه آهي. مون گهر ۾ پنڻ کان بچڻ لاءِ سڀ ڪجهه پئي برداشت ڪيو آهي. هي سڀ بڙودا تائين پهچندو ۽ ايترو گهرو هوندو سو ته مون سوچيو به ڪونه هو ۽ سچ ته مون کي خبر به ڪانه هئي. هنن ڳالهين جو ڪاجل جي هن قدم سان ڪهڙو واسطو؟“

”واسطو ته آهي ئي. هڪ ته ڪالهه سواميءَ وٽان ٿي آئي ۽ بعد ۾ رات جو هي قدم کنيو اٿائين. ٻيو ته پتي پتنيءَ جو سواميءَ جي ڳالهه تي واد ـ وواد پيو هلندو آهي، سا مون کي خبر آهي. ٻيءَ طرح ته سڀ ٺيڪ هو.“

”تو مون سان ته ڳالهه ڪانه ڪئي. نه ئي نريش هن باري ۾ مون سان ڪجهه ڳالهايو آهي.“

”مون سمجهيو توکي خبر هوندي ۽ عادت موجب نظرانداز ڪندو هوندين.“

”اها ئي ته ڪم نصيبي آهي، نه.“

”موبائيل تي رنگ وڳي. پرسرام ڳالهايو پوءِ چيائين. ”ياٺو بڙودا وارا گهر پهچي ويا آهن. ٿوري دير ۾ اسپتال لاءِ روانا ٿين ٿا. نريش جا ماتا پتا ۽ پيڻ پڻ آهن. انيتا ٻڌايو اٿن ته ڪاجل کي هوش اچي چڪو آهي ۽ خطري جي ڪا ڳالهه ڪانهي.“

”ڏس نه خبر ٻڌڻ سان چارئي جڻا اچي پهتا آهن. ڪاجل ۾ سچ پچ موهه اٿن. پوءِ به خبر نه آهي، هن گهر ۾ سواميءَ جي دخل اندازي ڇو ٿي؟“ ڪجهه دير جي خاموشيءَ بعد حقارت ڀريل لهجي ۾ چيائين، ”سڄي گهر جو ڪاجل ۾ موهه آهي. ديوي ته چوندي اهو صرف سواميءَ جي ڪرپا درشٽيءَ جو نتيجو آهي.“ پرسرام مشڪيو پر مشڪ ڦڪي هئي. چيائين ڪجهه ڪونه. چيتانند چيو ”خير سيٺن ۾ هڪ ٻئي سان ڏک ڏوراپي جي ڳالهه نه ٿيڻ کپي. ديويءَ کي به سمجهائي ڇڏجانءِ.“

”ها، صحيح آهي. اسپتال ۾ ديوي به هنن سان گڏ اچي رهي آهي.“

اسپتال وارن دستور موجب پوليس کي چاڻ ڪري ڇڏي هئي. هڪ ڪانسٽيبل اچي چيو تہ "اسان جو صاحب هن باري ۾ ڪجهہ پڇا ڪرڻ تو چاهي." جيئانند چيو "صاحب کي چئو تہ مهرباني ڪري پڇا ڳاڇا گهر اچي ڪن تہ سٺو."

"ٺيڪ آهي ڪيتري بجي؟"

"ڇهين بجي."

نريش اسپتال ۾ ئي رهڻ جو ارادو ڏيکاريو. ڪنهن عورت جو رهڻ ضروري آهي، ان ڪري پاروتيءَ پڻ اُتي رهڻ پئي چاهيو. نريش جو رهڻ تہ سياويڪ هو پر پاروتيءَ لاءِ ديويءَ چيو "ٻاهران مهمان ٽڪجي آيا آهن، اهي ڇو رات جو هت رهن؟ سيٺن جو ايترو ڪشٽ وٺڻ سهٺو نٿو لڳي." پر پاروتيءَ ريهي ريبي سيني کي روانو ڪيو. جيئانند پاروتيءَ سان سُر ملائي رهيو هو. سندن گهرو معاملو آهي. يلي کلي دل سان ڳالهائين، حالانڪ ڪجهہ ڳالهائڻ ممڪن ڪونہ هو. ڪاجل ڪافي ڪمزور ٿي چڪي هئي ۽ هن جا مانسڪ استٿيءَ (ذهني حالت) جي بہ خبر نہ پئي پئجي سگهي. جيئانند کي نريش جي قابليت ۾ وشواس هو. موقعي جي نزاڪت ڏسي مناسب نموني ڳالهائيندو.

شام جو انسپيڪٽر ڪرسچن گهر آيو. پرسرام سان رسمي طور سهانوڀوتي (همدردي) ڏيکاري چيائين تہ "انڪل مان هيءَ انڪوائري هڪ پوليس واري جي فرض طور ڪري رهيو آهيان؟ آپگهات ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي ويئي آهي، سا تہ ظاهر آهي. اها خوشنصيبي آهي، جو ڪاجل مئڊم بچي ويئي آهي. پر اسان کي ڪارٽن جي چنڊڇاڻ تہ ڪرڻي ئي آهي."

جيئانند چيو "ڪجهہ دير ترسندا، مان وڪيل کي سڏيان."

"سو تہ يلي، پر مون کي ڪا ضرورت نٿي لڳي. هن ۾ ڪا ليگل پائنٽ تہ آهي ڪانہ. حقيقت ئي بيان ڪرڻي آهي. وشواس رکو ڪنهن ڳالهہ جو دراُپيوگ (غلط مطلب) ڪونہ ٿيندو. ها ڪاجل مئڊم جي بيان جي خاص اهميت آهي، جو آپگهات جي ڪوشش قانوني ريت ڏوهہ آهي."

جيئانند چيو "ٺيڪ آهي. توهان يلي پنهنجو فرض پورو ڪيو."

پرسرام ۽ انسپيڪٽر ٻاهر ورانڊي ۾ پيل ڪرسين تي اچي ويٺا.

ڪرسچن چيو "هن کي اهي ننڊ جون گوريون ايتري انداز ۾ ڪٿان مليون؟"

"اجا تہ مون کي بہ خبر نہ پئجي سگهي آهي، پر اجڪلهہ ڪيمسٽ ڪٿي ٿا ڏيان ڏين. ڪهڙيون بہ دوائون، ڪيتري بہ انداز ۾ ڪپن، هو ڊاڪٽر جي نسخي کان سواءِ ڏيئي ٿا ڇڏين. جيڪڏهن بل ناهٽو اٿن تہ ڪجهہ جا ڪجهہ نالا بہ لکي ڇڏيندا آهن."

"اها خطرناڪ پرئڪٽس وڌي ويئي آهي، پر هيٺڙين دوائن ۾ بہ ائين ٿا ڪن."

"لڳي تہ ائين ٿو."

"پلا آپگهات لاءِ ڪارڻ ڪهڙو ٿي سگهي ٿو. ڏيتي ليتي يا ٻئي ڪنهن ريت ساهرن طرفان تڪليف؟"

"نہ اهڙو ڪجهہ نہ آهي. شاديءَ کان پوءِ ڇوڪري سکي پئي رهي آهي. سندس ساهرن مان ڪڏهن بہ ڪا واجبي يا غير واجبي گهر نہ پئي رهي آهي. نريش منهنجو ناٺي بہ هن مٿان اول گهول پيو ويندو آهي."

"شادي ڪئي گهڻا سال ٿيا اٿس؟"

"چار سال."

"پلا ڪڏهن اُداس يا گهوماٺيل لڳندي هئي؟"

"ائين هن دفعي ڪڏهن ڪڏهن لڳندي هئي. ان کان اڳ ڪيترا دفعا هت آئي آهي، پر مون کي ڪڏهن اُداس نہ لڳندي هئي."

"هن دفعي ڪڏهن آئي؟"

"اٽڪل هفتو اڳ."

"هت ٿي رهي هئي يا ڪيڏانهن ٻاهر پڻ ويئي هئي؟"

"ڪالهہ اُجين ويئي هئي."

"اُجين ۾ ڪنهن وٽ ويئي هئي؟"

"مندرن ۾ ۽ اسان جي گرو سوامي گرداس جن وٽ. اُتي اڪثر ويندي رهندي هئي."

"ڪنهن سان گڏ ويندي هئي يا اڪيلي؟"

"هر ڀيري ماءُ سان گڏ ويندي هئي."

ڪرسچن ڪجهہ سوچيندي چيو. "اُتان موٽڻ کان پوءِ رات جو گوريون ورتيون اٿائين."

پرسرام ڪجهہ ڪونہ ڪڇيو.

"توهان جي ناٺيءَ جي لائيف ۾ ٻي ڪا ڇوڪري تہ ڪونهي."

"بلڪل نہ. نريش سنو آدرشي نوجوان آهي."

”معاف ڪجو مئڊم ڪاجل جو......“

پرسرام ڏيرج سان چيو ”نہ اها ڳالهہ بہ ڪانهي. پتي پتنيءَ جو پاڻ ۾ سنبنڌ تمام سٺو پئي رهيو آهي.“

ڪرسچن ڪاجل جي ماءُ سان گڏجڻ جي اِڇا ڏيکاري. ان پڻ لڳ ڀڳ ساڳيو ئي بيان ڏنو. ڪرسچن چيو ”سوامي جن وٽ جلد جلد وڃڻ جو ڪارڻ؟ ڪجهہ صلاح مشورو يا مارگ درشن وٺڻ هئس؟“

ديويءَ ٿڌو ساهہ کڻي چيو ”جڏهن من اشانت (بي سُک) ٿئي تہ سوامي جن سان دل جو حال اورڻ سان سڪون ملندو آهي.“

”اهڙو ڪهڙو ڪارڻ ٿي سگهي ٿو جو مئڊم ڪاجل جو من اشانت رهندو آهي؟“

”اهو تہ مون کي بہ ڪونہ ٻڌايو اٿائين. مان هتان ساڻس گڏ ضرور ويئي هئس، پر آشرم ۾ مان ٻاهر ويٺي هئس، جو سوامي جن اهڙي مانسڪ علاج لاءِ شرڌالنَ کي اڪيلي ۾ ٻڌڻ ٻڌائڻ پسند ڪندا آهن.“

”پر ڪجهہ تہ توهان کي آئيڊيا هوندي تہ هوءَ ڇو سوامي جن کي ڪنسلٽ ڪرڻ ويئي هئي.“

”هوندس ڪوئي ساهري گهر جو پرابلم. پر مون سان حال ڪانہ اوريندي هئي. مان بہ سوچيندي هئس، هر گهر ۾ برتنن جو ٽڪراءُ پيو ٿئي. سوامي جن جي آشيرواد سان سڀ پلو ٺيندو پر هئڙي ڪنهن لهي پاتي هئي.“

ڪرسچن چيو ”سوامي جن سان بہ گڏجڻو پوندو. هنن سان ئي بيچاري‍ءَ جو حال اوريو اٿائين.“

ديويءَ جو من پرجي آيو ۽ اوچنگارون ڏيئي رئڻ لڳي. انسپيڪٽر ڪرسچن ڪجهہ دير لاءِ منجهي پيو. وڏيڪ سياڻي تي رکي هليو ويو ۽ ايترو چوندو ويو تہ ڪاجل جي پتي ۽ ساهرن جو بيان بہ ضروري آهي، جو پڻ سياڻي وٺندو.

ديوي مٿي ۾ ڪجهہ چڪر محسوس ڪري رهي هئي. آهستي آهستي اٿي بيڊروم ۾ وڃي ليٽي پئي. پرسرام پانچي ويو تہ ڇا پرابلم آهي. صبح کان ئي مٿو ڳرو هئڻ جي شڪايت ڪري رهي هئي. پرسرام هٿ لائي ڏنو. لڳ تہ گرم ڪونہ هئا. مٿي تي ڪجهہ پسينو ڏسي هو گهبرائجي ويو. ڊاڪٽر کي فون تي جلدي اچڻ لاءِ چئي اچي پتنيءَ اڳيان ويٺو.

ديويءَ جون اکيون بند هيون، پر دماغ ڊوڙي رهيو هئس. سڏو ليٽيل هئي، هوءَ سوچي رهي هئي، "کهڙي نانگ تي پير پيم، جو هي قدم کنيم ۽ سڄڻ چئن سالن جي آزمودي کان پوءِ به پوئتي هٽڻ جو نه سوچيم." ڊيٽس ۾ اهڙي ڪڙائي ڪانه هئي. گهوٽ قبضي ۾ نه ڪري سگهي. خير ان جي ضرورت به ڪانه هئي. ساهرن ۾ سڀ سک هئس. اکين بند هوندي به ڳوڙها ڪنڌن کان وهي رهيا هئس. اهو ڏسي پرسرام محسوس ڪيو ته هن کي ننڊ ڪانه آهي ۽ ڪجهه سوچي دکي ٿي رهي آهي. چيائين- "ديوي، هاڻ همٿ رک. ڪاجل خطري کان ٻاهر آهي. پنهنجي طبيعت کي ڏس."

ديويءَ ڌيمي آواز ۾ جواب ڏنو- "منهنجي هڪ ئي ڌيءَ هن نموني هجي ته ڪيترو نه افسوس ٿيندو" چئي پاسو ڦيري ڇڏيائين.

پرسرام چيو- "جيڪو مالڪ کي منظور."

ڊاڪٽر آيو. بلڊپريشر چيڪ ڪري، پوءِ ECG ڪديائين. چيائين"اي. سي. جي ته نارمل آهي. چنتا جي ڪا ڳالهه ڪانهي. ياپي هاڻ ڪو ٽينشن نه رکو. مان هڪ انجيڪشن هڻان ٿو. آرام اچي ويندو."انجيڪشن هڻي روم کان ٻاهر آيو. پرسرام کي اچڻ لاءِ اشارو ڪيائين.

"بلڊپريشر وڌي ويو آهي. هن انجيڪشن سان ننڊ اچي ويندس. ڪجهه ڏينهن مڪمل آرام جي ضرورت آهي."

پرسرام چيو "دماغ ڊوڙي رهيو اٿس. اهڙي انجيڪشن ته جلد جلد ڪپي."

"روز هڪ کان وڌيڪ نٿي ڏيئي سگهجي ۽ ضرورت به نه پوندي. اڪيلو نه ڇڏجوس، ڳالهين ۾ ريجهائي رکوس."

ڊاڪٽر جي وڃڻ کان پوءِ پرسرام کي چنتا وٺي ويئي. ياٺوءَ جي ڳالهه سچي آهي. هن سڀ ڪجهه لاءِ مان ئي جوابدار آهيان، ڇو ڪونه ماءُ ڌيءُ جي سُس پُس ڏانهن ڌيان ڏنم.

جيٺانند اندر آيو. "ڪيئن آهي ديوي؟"

"هاڻ ننڊ ۾ آهي، آرام اٿس. سوچي ڏاڍو ٿي."

"بابا، ڏک ڪنهن کي نه ٿيندو پر هي وقت همٿ هارڻ جو نه آهي. سڀ ٺيڪ ٿي ويندو."

پرسرام چيو "انيتا ۽ پدما کي چئه ته رنڌڻو سنڀالين. هت ئي سيني جي رسوئي ڪن."

”ها، هو اڳ ئي ان نموني تياري ڪري رهيون آهن. تون چنتا نہ ڪر. ديويءَ کي سنڀال. ڪاجل وٽ پختا ماڻهو وينا آهن. باقي سيٺن سان گڏ مان وينو آهيان. تون وڃي آرام ڪر. رسوئي جي وقت سڏيانوَ ٿو.“

نريش جو فون آيو. چيتانند کنيو. ”ڪاجل کي چڱو آرام آهي. آهستي آهستي ڳالهائي ٿي. ڊاڪٽر ۽ نرسون بہ سنو ڌيان رکن ٿا.“

”ڏاڍو سنو يار. ڀڳوان ڀلي ڪندو. اسان پوءِ چڪر هڻون ٿا. توهان جو ٽفن بہ کڻي ٿا اچون.“

”ها ڀلي! آرام سان اچو تڪڙ ڪانهي.“

ٿوري وقت کان پوءِ چيتانند اسپتال آيو. بسنت لعل ۽ ونيتا گڏ هئس. نريش پڇيو ”چو ممي ۽ ڊئڊي؟“

”ديوي تہ بيمار ٿي پيئي آهي. بلڊپريشر! ڊاڪٽر انجيڪشن هڻي ويو اَٿس. ان جي اثر سان ننڊ ۾ آهي. پر سو بہ ٿڪو پيو هو. زبردستي آرام ڪرڻ لاءِ ڇڏي آيا آهيونس.“

نريش چيو ”ها سنو ڪيوَ. هت ڪا چنتا جي ڳالهہ ڪانهي. ڪاجل جي پراگريس سني ٿي رهي آهي. ٽائيم لڳندو اها ٻي ڳالهہ.“

بسنت لعل چيو ”يار! هاڻ تہ پاڻ کي سنڀالڻو آهي. بس ٻچڙي ٺيڪ ٿئي تہ لک ڪٽياسين.“

”مالڪ مهر ڪندو.“ چيتا نند چيو ”نريش، صبح جو انسپيڪٽر ايندو. ان کي ڪجهہ انڪوائري ڪرڻي آهي، خاص طور ڏيتي ليتي يا ٻيءَ طرح چوڪريءَ کي ساهرن طرفان ڪا تڪليف تہ ڪانہ آهي، جنهن جي ڪري ڪاجل هي قدم کنيو آهي.“

نريش چيو ”دادا توهان کي تہ سڀ خبر آهي.“

”ان جي تون چنتا نہ ڪر. اسان چڱيءَ طرح سنڀالي ورتو آهي، پر پوليس کي تنهنجو ۽ سيٺين جو بيان کپي.“

”توهان تہ سمجهي سگهو ٿا. اسان جي من ۾ ڇا وهندو هوندو.“

”پٽ، مان سڀ سمجهي سگهان ٿو. هي ڏکن سورن جون ڳالهيون ڪيڻ جو وقت نہ آهي. مون کي سڀ خبر آهي. تنهنجو ڪو ڏوهہ ڪونهي، نہ ئي توهان جي گهر مان ڪنهن جو. حال پوليس سان ڇا ڳالهائڻو آهي، ان باري ۾ ڪجهہ ويچاري وٺ تہ جيئن سيٺني جي رهجي اچي. تون پاڻ سمجهو آهين.“

ٻئي ڏينهن صبح جو انسپيڪٽر ڪرسچن گهر آيو. سندس ڳالهائڻ ۾ پنهنجائپ ٻه هئي ته ڪجهه حجاب پڻ. بسنت لعل ۽ پاروتيءَ کان انڪوائري وقت چيائين، ”معاف ڪجو هي سڀ ڪجهه اسان لاءِ ضروري آهي. ڪاجل مئدم جي جان بچي ويئي آهي. سڀ کان سني ڳالهه آهي. ڪيس ڪلوز ائين ڪونه ٿي سگهندو. آپگهات ڪرڻ جي ڪوشش پڻ قانوني ڏوهه آهي. منهنجي انڪوائري ڪيس مدد ڏئي سگهي، اُن جي مان پوري پوري ڪوشش ڪندس.“

بسنت لعل چيو ”منهنجي پڻ سوچ ڪجهه ان طرح جي آهي. قانون کي ٻه سمجهڻ کپي ته هي سڀ ڪجهه هڪ دماغي بيماري ۽ مانسڪ تناوَ جو نتيجو آهي.“

”بلڪل صحيح آهي توهان جي ڳالهه. اهو ئي ڏسڻو آهي ته مانسڪ تناوَ ڇا جو؟ ڪنهن جي طرفان؟ آخر آپگهات جي ڪوشش ڇو ڪئي ويئي؟ خدا نه خواسته جيڪڏهن مؤت ٿي پوي ها ته معاملو وڏيڪ ڳنڀير ٿي پوي ها. اسان تحقيقات خون جو ڪيس سمجهي ڪريون ها.“

”اهو ئي ته اسان کي ٻه عجب لڳي رهيو آهي ته آخر مانسڪ تڪليف ڪهڙي هئي. زال مڙس جو ڪو جهڳڙو ڪونه هو. گهر ۾ اسان طرفان ڪا جهل منع ڪانه هئس. پئسي ٽڪي يا ٻيءَ طرح اسان جي وٽ آهر ڇوٽ هئس. ڪار هلائڻ ڪانه ايندي هئس. مان ڪيس اُتساهت ڪندو هئس ته هلائڻ سک ته ڪار وٺي ڏيانءِ. پائي اسان ته ڪيس ڏيءِ وانگر پئي رکيو آهي.“

”ٻيو ڪنهن سان اُٿٽي وهٽي هئس؟ معاف ڪجو ڪو ٻيو مرد سندس لائيف ۾ آيو هجي.“

”بلڪل نه. ها ساهيڙي سڏ وٽ ضرور ايندي ويندي هئي، پر جلد جلد نه. ڪٽي پارٽيءَ ۾ ويندي هئي. اُتان جون عورتون سڀ سٺن گهرن جون ۽ سڏيون ساديون آهن.“

”نريش جو پلا ڪنهن ٻيءَ عورت سان......“

”نه اهڙي ٻه ڪا ڳالهه ڪانهي. هجي ته اسان جي ڪن ته پڙلاءُ ضرور پوي. از ان سواءِ ڪاجل کي ڪا غلط سلط ٻه خبر هجي ها ته مون سان ڳالهه ڪرڻ کان سواءِ رهي نه سگهي ها.“

”ڪجهه اهڙا ڪاغذ ۽ چٺيون يا ڊائري وغيره توهان کي هٿ لڳا هجن.“

”نہ اجا تائين تہ اهڙو ڪجھہ نظر نہ آيو آهي.“

”بئنڪ لاڪر تہ هوندس. ڪنهن جي نالي ۾ آهي.“

”مان سمجهان ٿو تہ ڪاجل ۽ نريش جي جائنٽ نالي ۾ آهي.“

”ڏسو بڙودا منهنجو علائقو نہ آهي. جيڪڏهن گجرات پوليس کي لکان ٿو تہ معاملو اينگهجي پوندو. ان ڪري ڪيس جي تحقيقات لاءِ مان روبرو اُتي ايندس. جيسين اچان، تيسين بئنڪ لاڪر نہ کولجو ۽ گهر ۾ تپاس ڪجو. جيڪڏهن ڪجھہ اهڙا ڪاغذ ملن تہ مون لاءِ رکجو. مان توهان جو سياءُ ۽ دک ڏسي سمجهان ٿو تہ توهان جو ڪو ڏوھ ڪونہ آهي. تنهن هوندي بہ منهنجو ڳالھہ جي تھہ تائين وڃڻ ضروري آهي تہ آخر ڪاجل مئڊم ڪي هن حد تائين ڪهڙي مانسڪ پيڙا ڏکيو آهي.“

”نيڪ آهي. خاطري رکو. قاعدي قانون سان پوري پوري وفاداري رکبي. اسان پاڻ ڏسڻ ٿا چاهيون تہ هن حالت لاءِ ڪير جوابدار آهي. سڌي يا اڻ سڌي طرح.“ پاروتي، بسنت لعل سان شامل راءِ هئڻ جو اظهار ڪري رهي هئي، ان ڪري هن ڪان ڪو سوال نہ ڪيو ويو.

ڪرسچن چيو”باقي پتي پتنيءَ جو بيان آرام سان وٺندس.“

بسنت لعل ۽ پاروتي انسپيڪٽر ڪرسچن سان مشغول هئا تہ چيناند نيرن ڪٽي اسپتال آيو. پاروتي چڱو ٿيو جو اسپتال مان سويل ئي اندر سان گڏ هلي ويئي هئي. پوليس جو معاملو تہ پورو ٿيو. ڪاجل صبح جو اُتي هئي. برش ڪري چانھہ پڻ پيتائين. پوءِ وري ننڊ وٺي ويس. نريش چيناند کي اڪيلو ڏسي ڪجھہ حال اورڻ چاهيو. ٻاهر اچي لائونج ۾ ويٺا. نريش چيو ”دادا مان منجهي پيو آهيان. ڇا ڪريان؟ مون کي لڳندو آهي تہ اسان جي ذهنيت جي ليول ۾ گهڻو فرق آهي. مون پاڻ نڀائڻ جي ڪوشش پڻ پئي ڪئي آهي. ڪاجل کي سمجهائڻ سان تہ ڪو خاص فرق ڪونہ پيو. مون کي لڳندو آهي تہ هوءَ اڳ ئي سمجهيل آهي، ان ڪري مان خوشمزاجيءَ جو نقاب پائي، هن جي ڳالهين کي نظرانداز ڪندو پئي رهيس.“

”خير پٽ، تون هاڻ ڪو ٽينشن نہ رک. ڪاجل کي وري گڏجي سمجهائينداسين.“

”مان هاڻ سوچيان پيو تہ ڪاجل جي هر ڳالھہ مذاق ۾ نہ اُڏائي ڇڏيان ها تہ سنو. جيڪڏهن ڳنڀيرتا سان هن جون ڳالهيون ڪٽي، ان تي ڪنٽرول ڪرڻ جي ڪوشش ڪريان ها تہ شايد معاملو هن حد تائين نہ

وڏي ها. سندس ممي بہ تہ ڪجھ ڪانہ سمجھائيندي اٿس. اُلٽو پڙڪائيندي اٿس.“

”مان گھٽي قدر ڳالھہ سمجھي سگھيو آھيان. جيڪو تيٽو ھو تي چڪو. ھاڻ ٻئي جڻا پاڻ سنڀاليو.“

”مان تہ پاڻ کي گنھگار سمجھڻ لڳو آھيان. ڪاجل کي ايڏي پيڙا چو سھٽي پيئي. ھي ويچار خبر ناھي ڪڏھن من مان ويندا. شروعات ئي غلط ٿي. خبر نہ آھي چو ھت مميءَ کي لڳو تہ سندس ڌيءُ ساھري گھر دکي رھندي. پر مون کي پڪ ٿي ويئي آھي تہ ڪاجل گھر ۾ سيني تي رعب رکڻ پئي چاھيو آھي. ان جي ڪا ضرورت ڪانہ آھي. اجايو رڄ پنيان رُلٽو. گھر ۾ ھر ڪو سندس سني عزت مان ڪندو آھي. تنھن ھوندي بہ تر تر تي انڊور فون تي ويندو آھي ۽ مميءَ کان مارگ درشن وني اڳتي وڌندي آھي. ٻاوا ٻانيڙ پيٽيندي آھي. مون کي انھن سيني ڳالھين کان چڙ آھي. ڪاجل کي بہ خبر آھي تہ ھت بہ سيني کي.“

”اھي ڳالھيون تہ مون کي بہ نہ وٽنديون آھن. پرسي کي بہ پسند نہ آھن.“

”پوءِ بہ ھتان ئي ٻاون وٽ ريگيولر ملاقاتون ٿينديون آھن.“

”چا ڪجي؟ مون ٻڙودا ۾ بہ توکي ٻڌايو ھو تہ پرسي صفا آئين واري چڙي آھي. ورنہ گھرم گھپي ڪل ڪل تي ٿئي. ھن کي شانتي کپي.“

”بس اِھا ئي تہ ڳالھہ آھي مون آئين نہ واري ۽ نہ ئي منھنجي ماتا پتا. نہ وٽندي بہ اسان مان ڪڏھن ڪنھن ھنن ڳالھين لاءِ ڪاجل کي نہ پئي روڪيو آھي. مان مذاق ۾ ڳالھہ پاسيري ڪري ويندو ھئس. ڪڏھن ڪڏھن ٽوڪيندو ضرور ھئوسانس. ڪجھ مانسڪ تناءُ ضرور ھوندو ھئس. پر چا لاءِ، سو اجا تائين سمجھي نہ سگھيو آھيان.“

”خير ڇڏ انھن ڳالھين کي. اجا گھر ۾ ڪو ٻار ٻچو ھجي ھا تہ شايد وندري ويني ھجي ھا. گھر ۾ موھہ پڻ پويس ھا.“

”ٻار ٻچو ڪيئن ٿئي؟“

”چو؟“

”دادا معاف ڪجو. مان توھان کي پنھنجون بلڪل گھريون ڳالھيون ٻڌائي رھيو آھيان. اسان کي مھينا ٿي ويندا آھن. اڪثر انڪار ڪندي رھندي آھي. منھنجي پڻ دل ڪترجي ويندي آھي ۽ تيسي ۾ چڙي ڏيندو آھيانس.“

ڄيناند کي عجب لڳو "اها تہ سني ڳالهہ نہ چئبي. آخر ائين ڇو؟"

"خبر نہ آهي. تندرستيءَ جي لحاظ کان ٻنهي ۾ ڪا ڪمي ڪانہ آهي. خبر نہ آهي، هن جي من تي ڪهڙو بوجهہ آهي. شايد مميءَ مان ڪجهہ خبر پئجي سگهي."

"ڇڏ! ديويءَ سان ڪا ڳالهہ نہ ڪج. هاڻ معاملو ختم سمجهي اڳتي وڌ ۽ ڪاجل کي پاڻ سان ڪٽي لائيف ناهيو. مون توکي ٻڙودا ۾ بہ چيو هو تہ هيءَ عورت اختياري پسند آهي. ٻاون ٻانيٽن کان صلاحون پيئي وٺندي آهي تہ ڪيئن پريوار ۾ پنهنجي اهميت ڏيکاريان. جيئن مون توکي چيو هئو ڏيٽس جي معاملي ۾ ڳالهہ اُلٽي آهي. ٻاون ٻانيٽن جي ڏسن مان فائدو ٿيو تہ واهہ ۽ جي اُلٽو ٿيو تہ پڇتائڻو پوندو آهي. هي جيئرو جاڳندو اُلٽي حساب جو مثال آهي."

سامهون بسنت لعل ۽ پرسرام اچي رهيا هئا. ڄيناند چيو "هاڻ ڇا ڪبو؟"

نريش مشڪي چيو "ڪجهہ وقت لاءِ تہ آئين واربي."

اڳيان پهچڻ تي بسنت لعل چيو "ڪيئن آهي ڪاجل هاڻي."

نريش چيو "ڪافي فائدو اٿس. رات جو سٺو آرام ڪيو اٿائين."

"ڏاڍو سٺو. مان پيو چوان تون پلي ڪجهہ ڏينهن رهي پئہ. اسان سياڻي نڪري وڃون. تون پوءِ ڪاجل سان گڏ اچ."

ڄيناند چيو "ڏينهن بہ ترسو نہ. ڪاجل کي اسپتال مان موڪل ملي تہ پوءِ توهان پلي هليا وڃو. باقي نريش ۽ ڪاجل گڏ اچن، صحيح ڳالهہ آهي."

"ڪاجل کي موڪل ڪڏهن ملندي."

نريش چيو "مان سمجهان ٿو سياڻي ملڻ کپي. ڊاڪٽر اچي تہ پڇانس ٿو."

ٽن ڏينهن کان پوءِ ڪاجل کي اسپتال مان موڪل ملي. ڪمزوريءَ کان سواءِ ٻيءَ طرح نيڪ هئي. بسنت لعل ۽ پاروتيءَ وڃڻ جي اِڇا ڏيکاري. نريش ڪجهہ ڏينهن رهي، ڪاجل کي پاڻ سان وٺي وڃڻ جو پرگرام ناهيو. ونيتا بہ ماءُ پيءُ سان هلي ويئي. موڪلائڻ وقت ڪاجل کي ڀاڪر پائيندي چيائين، "پاپي، هاڻ جلد نيڪ ٿي اچ تہ پوءِ ڪيڏانهن گهمڻ هلنداسين." ڪاجل مشڪي چيو "پاڻهين هلي نہ هلي پاڻ تہ ضرور هلنداسين."

رات جو اڪيلا ٿيا تہ نريش اچي ڪاجل جي پرسان ليٽيو. پيشاني ۽ مٿي تي هٿ ڦيريندي چيائين، "ڪاجل! ايتري نفرت ڇو وئي اٿيئي مون کان؟" هن جي آواز ۾ دک هو. ڪاجل آهستي چيو "اهڙي ڳالهہ نہ آهي. مون کي دنيا کان نفرت ٿي وئي آهي."

"پوءِ سزا مون کي ڇو؟"

"توهان کي ڪهڙي سزا؟ سڄي دنيا وٽي اٿوَ. ڪويتا سنڀالي وٺيوَ ها."

"اڃا اها سوچ تنهنجي دماغ ۾ ڦري رهي آهي. ڏس نہ بابا، ڪٿي تہ هر ڳالهہ جو انت هئڻ کپي نہ. مان تہ اڃا بہ چوان ٿو تون جيئن چوندينءَ، تيئن ٿيندو. منهنجي طرفان تہ ڳالهہ جو انت اچي چڪو."

ڪاجل ٿڪي مشڪ سان چيو "توهان بہ هاڻ سوچڻ بند ڪريو. جيڪو ٿيڻو هوندو سو ٿيندو. هاڻي آرام ڪريو. اکيون بند ڪري نريش مٿان لانگ ورائي سمهي پيئي.

ٻن ٽن ڏينهن کان پوءِ نريش ديويءَ کي چيو "ممي! ڪاجل هاڻ چڱي سُرهي لڳي رهي آهي. منهنجي مرضي آهي تہ سياٽي نڪري وڃون. اُتي ڪم ڌنڌو بہ ڏٺو آهي. ڪاجل بہ پنهنجي گهر ۾ وڌيڪ سنو محسوس ڪندي."

"من پيڪو گهر بہ تہ پنهنجو اٿس نہ. خير جيئن توهان جي اِڇا."

"مان اندر کي چوان ٿو جيڪڏهن ٽرين جي بڪنگ نہ ملي تہ ٽئڪسيءَ جو بندوبست ڪري."

پر ڪاجل جي وڃڻ تي مرضي ڪانہ هئي. چيائين، "اڃا هفتو بہ رهي مڪمل ريت طبيعت ٺيڪ ڪري پوءِ ايندس" سياويڪ نريش لاءِ ايترو وقت رهڻ ممڪن ڪونہ هو. آخر فيصلو ٿيو تہ نريش يلي وڃي. ڪجهہ ڏينهن کان پوءِ اندر ڪاجل کي بڙودا ڇڏي ايندو.

نريش هليو ويو. ڪجهہ ڏينهن کان پوءِ ڪاجل ماءُ کي چيو "ممي گهر ۾ ويهي بور ٿي پيئي آهيان. اڄ انيتا پاپيءَ وٽ وڃان ٿي. اُتان کو پروگرام نهيو تہ ڪٿان چڪر هٽي ايندا سين يا پڪچر ڏسي ايندا سين."

"ٺيڪ آهي. ڪجهہ باهر نڪر تہ من بيءُ پوئي."

ڪاجل موٽڻ ۾ دير ڪري ڇڏي. چئي وئي هئي تہ پنجين بجي تائين اچي ويندي. ساڍي ڇهين تائين راهہ ڏسي نيٺ ديويءَ فون ڪئيو. "پاپي ڪاجل کان پڇوس تہ ڪيڏي مهل ٿي اچي؟"

پدما چيو ”ڪاجل؟ هت اچڻي هئي ڇا؟“
”صبح جو ايڏانهن اچڻ لاءِ ته نڪتي آهي.“
”نه. ڇوري هت ته آئي ڪانهي.“
”ڇا ٿا چئو؟“
”ها سچي. ڪيڏي مهل نڪتي آهي؟“
”صبح جو نيرن ڪري. چيائين انيتا سان پروگرام ٺاهي ٻاهر ويندا سين.“
”پر هت ته آئي ڪانهي. ترسو!“ انيتا کي سڏ ڪيائين. ديوي فون تي ٻڌي رهي هئي. ”انيتا تو ٻڌايو ته ڪونه. ڪاجل هت اچڻي آهي.“
”خبر نه آهي. ڪنهن چيو؟ اڃا آئي ته ڪانه آهي.“
”ديوي چوي ٿي صبح جو نڪتي آهي. هيڏانهن اچڻ لاءِ؟“
”مون کي ته خبر نه آهي. هونئن اچڻ کان اڳ فون ڪندي آهي. ڏسان هيما کان پڇان.“
هيما اڳ ئي اچي بيٺي هئي. چيائين. ”ڇا ڳالهه آهي پاپي؟“
”ڪاجل هت اچڻ لاءِ صبح جو نڪتي آهي. توکي فون ڪيو هئائين ڪالهه يا اڄ؟“
”نه ته! پروگرام ته گهڻو ڪري توسان ٺاهيندي آهي.“
”سو ته برابر آهي. پر ويئي ڪيڏانهن؟“
پدما ٽيليفون ۾ چيو ”ديوي ڪير آيو هئس ڇڏڻ؟“
”اڪيلي نڪتي هئي آٽو رڪشا ۾.“ ديويءَ جي آواز ۾ گهبراهٽ هئي.
”هاڻي ڪٿي ڳولهيونس.“
”مان انيتا ۽ هيما کي چوان ٿي سيني ساهيڙين کي فون ڪري پڇن.“
”ائين ته سيني کي......“
”تون چنتا نه ڪر پاڻيهي اسٽائيل سان پڇنديون. پڇڻو ته آهي نه. رات ٿيڻ لڳي آهي.“
پدما جيناننڊ کي فون ڪري سربستي ڳالهه ٻڌائي. هو گهبرائجي ويو. چيائين. ”ڇوريءَ جي دل ۽ دماغ اڳ ئي ٺيڪ ڪونه هئا. پر اڪيلي نڪتي، ڇو؟“
”يلا ڪنهن کي خبر هئي ته هوءَ ٻئي پاسي ويندي؟“

”چڱو مان اُتي وڃان ٿو. توهان سيٺي هنڌ فون ڪري ڏسو.“

جيٺانند پهتو تہ پرسرام گهر اڳ ئي اچي چڪو هو. روئڻهارڪو ٿي پيو هو. ديوي تہ روئي رهي هئي.

”ڇا ٿيو ڪجهہ خبر پيئي؟“ جيٺانند چيو.

”نہ اچا.“

”ڏسون ٿا ٿوري دير. ڳولهيونس بہ ڪٿي هيڏي وڏي شهر ۾.“

”پاڻُو مون کي تہ ڏپ لڳي رهيو آهي. هڪ دفعو ڪوشش ۾ ناڪام رهي آهي. ڪجهہ پاڻ کي ڪري نہ ڇڏيو هجائين.“

”رک ڀڳوان تي سڀ نيڪ ٿي ويندو. سٺائي سوچ سٺايو ٿيندي. پدما ۽ انيتا سيٺي هنڌ فون ڪري رهيون آهن. ڏسون ٿا، نہ تہ پوليس ۾ رپورٽ ڪرڻي پوندي.“

ڪجهہ دير ڏڪرن ۾ ويٺا رهيا. جيٺانند چيو ”ديوي اجين واري سواميءَ جو نمبر تہ ڏي.“ اُتي فون ڪرڻ سان خبر پيئي تہ سواميءَ وٽ بہ ڪانہ ويئي آهي. پدما جو فون آيو چيائين، ”ڪاجل جي ڪا خبر نہ پئجي سگهي آهي.“ جيٺانند پوليس اسٽيشن تي فون ڪري انسپيڪٽر ڪرسچن لاءِ پڇيو. هو لائين تي آيو تہ چيائين، ”صاحب، هڪ غضب ٿي ويو آهي.“

”ڇا؟“

”ڪاجل صبح کان وني غائب آهي. توهان ويٺا آهيو تہ اسان اچون.“

”ها يلي.“

ٻئي ياٽر پوليس اسٽيشن تي پهتا. انسپيڪٽر ڪرسچن کي سموري ڳالهہ تفصيل وار ٻڌائي بيان درج ڪرايائون.

ڪرسچن چيو ”هن جي دماغي حالت برابر نہ آهي، سو تہ ظاهر ٿي پيو آهي.“

جيٺانند چيو ”ڪڊنئپنگ جو ڪيس تہ ڪونہ ٿو ٿي سگهي.“

”ڏسو هن وقت ڪجهہ بہ گهٽو سوچي پاڻ کي وڏيڪ دکي نہ ڪيو. پوليس پوري پوري ڪوشش ڪندي. مان هينئر ئي ڪانسٽيبلن کي الڳ الڳ اسپتالن ۾ موڪليان ٿو ۽ شهر جي سيٺي پوليس چونڪين ۾ رجسٽر ٿيل غير قدرتي مؤتن جي چنڊڇاڻ مان خود ڪريان ٿو جيڪڏهن ڪي آهن تہ. مون کي سڄي بئڪ گرائونڊ جي خبر آهي. ڪپڙا ڪهڙا پاتل اٿس؟“

"ساڙهي پاتل هئس. ڪاري ڪلر جي. ان جي مٿان الڳ الڳ هلڪي رنگ جا وڏا گل."

"اڇا جنهن رڪشا ۾ ويئي هئي، اها توهان جي پاڙي ۾ هلندڙ هئي يا ٻاهران آئي هئي؟"

"سا تہ ڪيئن خبر پوندي؟"

"رڪشا پاڻ ٻاهر وڃي ڪٺي هئائين يا ڪير وٺي آيو هو."

"هڪ منٽ گهران فون ڪري پڇان." ڪرسچن فون ڏانهن اِشارو ڪيو.

ڄيناننډ فون تي ديويءَ کان پڇيو پوءِ چيائين ترس. فون چالو ٿي هو. ڪرسچن کي چيائين، "نوڪر ڪري آيو هو. ٻيو ڪجهہ پڇڻو آهي؟"

"حال تہ نہ."

ڄيناننډ فون ۾ چيو "چڱو نيڪ آهي."

"توهان وٽ اچڻ لاءِ نڪتي هئي. توهان ڪٿي رهندا آهيو؟"

"نيو پلاسيا ۾."

"ٺيڪ آهي، مان پنهنجي ڪوشش ۾ ڪا ڪسر باقي نہ رکندس."

گهر پهچڻ سان نريش کي فون ڪري سموري ڳالهہ ٻڌايائين. نريش جو ردعمل هو تہ "هوءَ چوري جنهن ضد تي چڙهي آهي، سو ڪري نہ ڏيکاري. دادا اندور واري ٽرين تي وڃي چڪي آهي صبح جو ڪار ۾ نڪران ٿو."

"ها يلي. آرام سان اچ. ٽينشن نہ رک. هت سڀ پوري ڪوشش ۾ آهيون. جيڪڏهن ڪاجل اتفاق سان ٻڙودا اچي پهچي تہ يڪدم فون ڪج."

"جي!"

ٻہ ڏينهن پورا ٿي ويا. جيئن جيئن وقت گذرندو پئي ويو گهر جو ماحول وڌيڪ غمگين ٿيندو پئي ويو. نريش دل دماغ ۾ تناءُ محسوس ڪري رهيو هو. ڪڏهن ڪڏهن من تي وڌيڪ بار سمجهي بلڊپريشر چيڪ ڪرائڻ ويندو هو. ان ڏينهن ڪجهہ وڌيل هئس. شام جو انسپيڪٽر ڪرسچن آيو. نريش چيو "اڇو يار؟ ڪجهہ خبرچار؟"

"ها! هڪ رڪشا ڊرائيور ملي ويو آهي. اسان ٽپاس پئي ڪئي تہ هتان ان ڏينهن ڪنهن صبح جو ساڍي ڏهين کان يارهين بجي جي وچ ۾ نيو پلاسيا لاءِ سواري ڪنئي آهي ڇا؟ هن ڊرائيور ڪاجل مئڊم جي بيهڪ

باڊيءَ جا تفصيل ٻڌائيندي چيو تہ اڪيلي عورت هئي. نوڪر رڪشا ڪرڻ وقت چيو هو تہ نيوپلاسيا هلڻو آهي. پر مئڊم رڪشا ۾ وهڻ کان پوءِ چيو تہ پهرين چرچ طرف هل. هوءَ اُتي لهي چرچ جي پٺيان هلي ويئي. ڊرائيور ٿوري دير ترسيو تہ متان واپسيءَ جو ڀاڙو ملي. هوءَ نہ آئي تہ هُو هليو ويو.

”چرچ ۾ ڇا ڪرڻ ويئي هئي؟“ نريش چيو.

”چرچ جي پٺيان اسٽاف ڪوارٽر آهي. اُتان ڇا ڪرڻ تي ڪا خبر پئجي نہ سگهي. ڪاجل مئڊم کي ڪير بہ سڃاڻي نہ سگهيو. نہ ئي اجا ڪو اهڙو رڪشا وارو مليو آهي. جنهن هن کي اُتان آندو هجي.“

چيناننڊ چيو ”پرسا. هن جي سرڪل ۾ ڪي عيسائي ساهيڙيون يا دوست آهن ڇا؟ انهن کان پڇا ڪري ڏسو.“

ڪرسچن چيو ”برابر آهي. پاڻ کي خسيس ۾ خسيس ڳالهہ کي بہ اهميت سان ڪٿڻو آهي. پر هڪ ڳالهہ جي پڪ تي تہ هي ڪڊنئپنگ جو ڪيس نہ آهي. ڇاڪاڻ تہ رڪشا هن پنهنجي اِڇا سان چرچ طرف موڙي آهي.“

پرسرام چيو ”پر اُتان ڪنهن خرافت ڪئي هجي تہ؟“

”ڪڊنئپنگ گهڻو ڪري پهرين ويچاري پلان ٺاهي پوءِ ڪندا آهن. هنن کي ڪهڙي خبر تہ ڪاجل مئڊم اُتي ايندي. وري ڪجهہ پُنگ لاءِ بہ تہ فون ڪونہ آيو آهي.“

چيناننڊ چيو ”خبر نہ آهي اسان جي سون جهڙيءَ ڇوڪريءَ کي ڇا ٿي ويو.“

ڪجهہ ڏينهن کان پوءِ چيناننڊ نريش کي چيو ”پٽ تون ڀلي هل، واپس.“ هت سواءِ مالڪ جي ٻيو ڪو آسرو ڪونهي. لڳ ڀڳ هفتو ٿي چڪو آهي. ڪجهہ خبر نہ پئجي سگهي آهي. دنياداري تہ هلڻي هلائڻي آهي نہ.“ نريش دل هاري چڪو هو. هن جي من ۾ طرح طرح جا خيال ايندا پئي رهيا. ڪڏهن ڪڏهن تہ سرير مان سياٽ نڪري ويندو هئس.

ائين ٽي مهينا گذري چڪا. ڪاجل جي واپس اچڻ جو آسرو لڳ ڀڳ سڀ لاهي ويٺا هئا. ان وچ ۾ نريش ٻامبي مان بہ ٽي دفعا ٿي آيو. صبوح جو وڃي شام جو واپس. ڪويتا سان هاءِ هيلو کان وڌيڪ ڳالهائي نہ سگهيو هو. سڄو ڏينهن چهرو لٿل هوندو هئس. پهرئين دفعي تہ ڪويتا کي هي انداز ٻي رخيءَ ڀريو لڳو. پر ٻئي ٽئين دفعي بہ جڏهن نريش جو

وهنوار ساڳيو رهيو تہ هن محسوس ڪيو تہ ماجرا ڪجھ ٻي آهي. ڪويتا پڇڻ جي ڪوشش ضرور پئي ڪئي، پر اڪيلي ۾ موقعو نہ مليو.

انسپيڪٽر ڪرسچن جو فون آيو. چيائين، ”نريش ڀائي، اسان هر ممڪن ڪوشش ڪئي آهي. ڪجھ روشني نظر نٿي اچي. مون کي تحقيقات مڪمل ڪرڻ لاءِ هڪ دفعو بڙودا اچڻو آهي.“

”ڀلي اچو. ڪڏهن تا اچڻ چاهيو.“

”سڀاڻي.“

”ٺيڪ آهي پهچي يڪدم مون کي فون ڪجو تہ پوءِ گڏ جنداسين.“

ٻئي ڏينهن تي ڪرسچن گهر اچي پهتو. چيائين، ”مون کي دستوري طور ڪاجل جي ڪمري ۽ شخصي سامان جي تلاشي وٺڻي آهي، پر وٺندس ڪونہ. صرف توهان ٻڌايو تہ ڪا اهڙي چيز تہ ڪانہ ملي آهي، جيڪا ڪاجل مئڊم جي مانسڪ حالت تي روشني وجهي.“

نريش چيو ”جي نہ.“

”مون اُتي اندور ۾ بہ ائين ئي ڪيو هو. مئڊم توهان سڀني کي عزيز آهي ۽ سڀاويڪ توهان ڪا اهڙي ڳالھ نہ لڪائيندا، جا ڪيس ۾ مددگار ٿئي.“

ڪرسچن بئنڪ لاڪر ڏسڻ جي اِڇا ڏيکاري. چيائين، ”ڪيس جڏهن نئون موڙ ڪاڊو اُن کان پهرين مون توهان کي چيو هو تہ لاڪر نہ کولجو. حالانڪ هاڻ لڳي ٿو تہ ان ڳالھ جي ايتري اهميت نہ آهي.“

”اسان کان تہ لاڪر ئي وسري ويو آهي. ڪا ضرورت محسوس نہ ٿي، ان ڪري اجا ڪونہ کوليو آهي.“

نريش ڪرسچن کي بئنڪ ۾ وٺي ويو. لاڪر ڪاجل ۽ نريش جي جائنٽ نالي ۾ هو، پر آپريٽ گهڻي ڀاڱي ڪاجل ئي ڪندي هئي. ڪرسچن رڪارڊ تپاس ڪرڻ کان پوءِ چيو ”پڇاڙيءَ جو دفعو لاڪر 17 جنوريءَ تي صبح جو ساڍي يارهين بجي کليو آهي. ڪاجل مئڊم اندور ڪڏهن ويئي هئي؟“

”ان ئي ڏينهن رات جو.“ نريش وراڻيو.

نريش رجسٽر صحيح ڪري لاڪر کوليو. ڪرسچن پرسان ئي بيٺو هو. بئنڪ ڪلارڪ پنهنجي چابي ڪٽي واپس هليو ويو. نريش اندريون سڀ سامان ڪيدي پرسان پيل ٽيبل تي رکيو. ڪافي سون ۽ جواهر هئا. هڪ لفافو پڻ پيل هو.

ڪرسچن چيو "هن سڀ جي قيمت گهڻي ٿيندي؟"

"منهنجي لاءِ اندازو لڳائڻ ڏکيو آهي."

"خير هي ڪو انڪم ٽئڪس جو معاملو نہ آهي. منهنجي چوڻ جو مطلب آهي تہ هيڏي ساري ملڪيت هن جي ٿي هئي تہ پئسي ٽڪي مان نٿو سمجهان تہ مئڊم کي ڪا تڪليف هئي."

"يار بي بہ ڪا تڪليف اسان جي طرفان ڪانہ هئس."

"پر نريش ڀائي مئڊم جو وهنوار هن عجيب طريقي جو ڇو ٿي رهيو آهي. ان جو ڪهڙو ڪارڻ ٿي سگهي ٿو؟"

"مانسڪ تناءُ ٿي سگهي ٿو پر ان جو ڪارڻ مون کي نظر نٿو اچي."

ڪرسچن لفافو کولي اندران هڪ چٺي ڪڍي پڙهڻ لڳو. جيئن جيئن چٺي پڙهي رهيو هو. تيئن هن جي چهري جا ڀاوَ مٽجڻ لڳا. نريش بلڪل گهبرائجي ويو هو. ڪويتا جو ذڪر تہ ڪيل ڪونہ آهي. ڪرسچن چٺي پڙهي هن طرف وڌائي. چيائين. "هي سڀ اندر لاڪر ۾ رک تہ هلون." لاڪر بند ڪري نريش چابي ڪيسي حوالي ڪئي. ڪار ۾ وهڻ کان پوءِ ڪرسچن چيو "هڪ ڳالهہ جي تہ پڪ ٿي ويئي تہ هوءَ بڙودا ۾ ئي آپگهات ڪرڻ جو فيصلو ڪري پوءِ اندور آئي آهي. لاڪر ۾ چٺي بہ هن پاڻ رکي آهي. بئنڪ جو رڪارڊ ان ڳالهہ جو ثبوت آهي. چاڪاڻ تہ لاڪر وري اڄ ئي کليو آهي. هن کي مانسڪ تناءُ آهي. اهو چٺيءَ مان بہ ظاهر آهي تہ توهان سيني جي اندور ۾ ڏنل بيان مان بہ. اِهو مانسڪ تناءُ هت بڙودا ۾ چرم سيما (آخري حد) تائين پهچي چڪو هو. پر تون چئين ٿو تہ گهر ۾ هن کي ڪنهن ڳالهہ جو ٽينشن ڪونہ هو تہ پوءِ ڪٿان آيو هي مانسڪ تناءُ؟"

نريش ڪجهہ دير شانت رهيو پوءِ چيائين. "مانسڪ تناءُ لاءِ ضروري نہ آهي تہ ٻيو ڪو جوابدار هجي. هر ڪنهن جو پنهنجو پنهجو سڀاءُ هوندو آهي. هر ڪنهن جي سهن شڪتيءَ (برداشت جي سگهہ) جي ليول پڻ الگ الگ هوندي آهي. ڪجهہ نازڪ طبيعت ۽ هيڻ ٻڌيءَ (گهٽ سمجهہ) وارا شخص ٿوري ٿوري ڳالهہ تي ٽينشن ۾ اچي ويندا آهن. ان لاءِ ڇا تو ڪري سگهجي."

"مان ائين نٿو چوان تہ هن حالت لاءِ ڪوئي جوابدار آهي. اِنسان کي پنهنجي پڻ دماغي ڪمزوري ٿئي ٿي. ان جو جيڪڏهن سائڪالاجيڪل

علاج نٿو ٿئي تہ هيٽرا ڪيس ٿين ٿا. هن ڪيس ۾ ڪاجل مٿدم ڪنهن سوامي جن جو ذڪر ڪيو آهي. اهو ڪير آهي؟"

"سوامي گرداس. اُجين ۾ آشرم اٿس. منهنجي ساهرن جو ڪل گرو آهي. منهنجي سس جي ان ۾ ڪافي شردا آهي. ان ڪري ڪاجل پڻ اڪثر ويندي هئي....."

"ها برابر اندبور ۾ ڪنهن بيان ۾ اهڙي ڳالهہ آيل آهي."

"ڪاجل اڪثر ليما. ڪارا ڌاڳا ۽ تعويذ وغيره پيئي ڪٽي ايندي هئي. مان سمجهان ٿو توهان کي خبر هوندي تہ اسان هندن جو انهن ڳالهين ۾ ڪافي وشواس هوندو آهي. حالانڪ شخصي طور مان انهن ڳالهين کي واهيات ليکيندو آهيان."

"مان يلي عيسائي آهيان, پر خبر اٿم هندو تہ ڇا, پر مسلمان پڻ انهن ڳالهين ۾ مڃيندا آهن. خود اسان جي ڌرم جا بہ اهڙين ڳالهين جي پٺيان پوڻ لڳا آهن. آخر آهيون تہ سڀ هندوستاني نہ. هڪ ٻئي جا گڻ يلي نہ اپنايون, پر هي ڳالهيون تہ ضرور."

"ڇا ڪجي. مون پنهنجا ويچار تہ پٽنيءَ مٿان مڙهڻ جي ڪوشش ڪڏهن ڪانہ ڪئي. ڪيس جيڪو ڪرٽو هو پيئي ڪندي هي. مان دخل اندازي نہ ڪندو هئس."

اچي گهر پهتا. بسنت لعل لنچ لاءِ نينڊ ڏئي ڇڪو هئس. لنچ کان پوءِ ڪرسچن وڃڻ جي تياري ڏيکاري. موڪلائيندي چيائين, "مانسڪ تناءَ جي ڪارڻ لاءِ سوامي گرداس سان ضرور گڏجندس. ڏسان تہ هو ڪهڙي قسم جي دوا ڏيندو آهي ۽ سندس مريض ڪهڙا آهن."

نريش ڪجهہ حقارت ڀرئي انداز ۾ چيو "اهو بہ ڏسجو تہ مرض مِٽائيندو آهي يا وڌائيندو آهي. مرض پيدا ڪندو آهي يا سچ پچ مريض ٺي وڃن ويندا آهن."

ڪرسچن ڪجهہ مشڪي چيو "اڄ جي ملاقات مان مون کي هي سُراغ مليو."

(26)

جيئن جيئن وقت گذرندو پئي ويو تيئن نريش جي من ۾ ڪاجل جي ياد وڏيڪ دڪدائڪ ٿيڻ لڳي. هو اڪثر اُداس رهندو هو. بامبي جي ڪمپنيءَ ۾ ٻه سيني ڪي لڳو تہ نريش ساڳيو نہ هو. اشوڪ هڪ ٻہ دفعو پڇڻ جي ڪوشش ڪئي، پر نريش ائين چئي ٽاري ڇڏيو. "يار زماني ۾ ڪيترن ئي قسمن جا دک درد آهن. ڪنهن کي ڪهڙو تہ ڪنهن کي ڪهڙو مان ٻہ توکي پنهنجي باري ۾ ڇا ٻڌايان." مطلب تہ ائين گول گول جواب ڏيڻ ضروري ٿي پيو هو. ڇاڪاڻ تہ سندس چهري جا بدلاءَ هر ڪو محسوس ڪري رهيو هو ۽ حجتي سياويڪ پڇي رهيا هئا. ڪويتا ٻہ هڪ دفعو پڇڻ جي ڪوشش ڪئي. هن محسوس ڪيو تہ نريش جي من ۾ ڪجهہ گهرو سنگهرش (ڇڪتاڻ) هلي رهيو آهي. نريش جي هيترن ڏينهن ۾ ڪڏهن ٻہ ڪويتا سان اڪيلو گڏجڻ جي اِڇا نہ ٿي.

اڄ لڳ ڀڳ ڇهہ مهينا پورا ٿيڻ تي هئا. ڪاجل جو اڃا ڪو پتو ڪونہ هو. خبر نہ آهي حيات آهي يا نہ. جي آهي تہ ڪٿي آهي، ڪهڙي حال ۾ آهي. اڄ ڪاجل جو خط سندس هٿ ۾ اچي ويو. وري پڙهيائين ۽ اداس ٿي ويو. هاڻ ڪيس لڳي رهيو هو تہ هوءَ ڪيڏي نہ مهان هئي. نريش هن کي ڪم عقل پئي ليکيو پر وچڻ وقت هوءَ ثابت ڪري ويئي تہ هن ۾ جوابداريءَ جو مادو وڌيڪ هو. هن کي نريش جي ڪويتا سان رشتي جي خبر پئي، تڏهن ڪان ڊسترب ٿي ويئي هئي. شايد آپگهات جو قدم اُن نراسائيءَ ۾ کنيو هئائين. پر آپگهات واري خط ۾ هن ڳالهہ جو ذِڪر نہ هو. لڳي ٿو اِها ڳالهہ نہ هن پنهنجي ماءُ پيءُ سان ڪئي آهي ۽ نہ ئي نريش جي. هونئن تہ خسيس ۾ خسيس ڳالهہ پڻ ماءُ سان ڪندي هئي ۽ ان کان مارگ درشن وٺي اڳتي هلندي هئي. لڳي ٿو ڪاجل کي مانسڪ پيڙا ان ڳالهہ جي ٻہ هئي تہ سندس ماءُ ۽ سوامي گرداس جا نسخا هن کي ڪم

ڪونہ آيا. اجايو سندس من ۾ اختياريءَ جي ڏاجھ پيدا ڪري ڪيس رڃ ۾ رلايو ويو. هنن ڳالهين ئي نريش ۽ ڪاجل جي وچ ۾ ويڇو وڌايو. هوءَ مددگارن مان وشواس وڃائي چڪي هئي، ۽ وشواس وڃائي چڪي هئي نريش جي سڌرڻ جو ۽ ڪنهن ريت سڌارڻ جو. اِن بي وشواسيءَ يا چئجي آتم وشواس جي ڪوتاهيءَ هيڙو انت آندو. نريش کي پڇتاءُ ٿي رهيو هو. جيڪڏهن چاهہ وٺي پيار سان ڪاجل جو انهي پاڳلپڻي تان ڌيان هٽائي ها تہ شايد هيءَ نوبت نہ اچي ها. هو پاڻ کي گنهگار محسوس ڪري رهيو هو. جيئن جيئن شاديءَ وارن چئن سالن جون ڪٿيون مٺيون ڳالهيون من ۾ دهرائي رهيو هو ۽ ان جا ڏنڌلا عڪس بند اکين ۾ ڏسي رهيو هو تيئن وڌيڪ ۽ وڌيڪ پاڻ کي گھوماتيل محسوس ڪرڻ لڳو. اٿين هو روئي ويٺو.

آپگھات لاءِ خط

بنا عنوان، بنا تاريخ ۽ ڪنهن ڏانهن لکيل سو پڻ نہ ڄاڻايل.

مان هيءَ چٺي ان ڪري لکي رهي آهيان تہ جيئن منهنجي مرڻ کان پوءِ ڪنهن کي بہ ڪا تڪليف نہ ٿئي، خاص ڪري منهنجي پتي شري نريش سوماڻيءَ لاءِ ڪا غلط فهمي پيدا نہ ٿئي.

مون کي پتيءَ جو ازحد پيار پئي مليو آهي. گھر جي هر ياتيءَ منهنجو قدر پئي ڪيو آهي. اها منهنجي ڪم نصيبي هئي، جو هي سڀ ڪجھہ مون کي راس نہ آيو. خبر نہ آهي ڇو رڃ پنيان پئي رلي آهيان.

ڪجھہ ڏينهن ۾ مان اندور پيڪن ۾ وڃڻ واري آهيان، اتان اجين سوامي گرداس جن جي آشرم ۾ ويندي هيس. سوامي جن کان گھڻي وقت کان پريرڻا (اُتساهہ) وٺندي رهي آهيان. هنن منهنجي رهبري گھڻي ڪئي آهي، پر منهنجي من کي اها شانتي پراپت (حاصل) نہ ٿي آهي، جنهن جي مون کي تلاش هئي. مان اجا تائين سمجھي نہ سگھي آهيان تہ اشانتي منهنجي من ۾ پئدا ڇو ٿي، ڪنهن ڪئي؟ هاڻ جڏهن منهن لڪائڻ لاءِ ڪجھہ نہ رهيو آهي تہ مون گھر ڇڏي وڃڻ جو ويچار ڪيو آهي. جيڪڏهن مون کي ڪجھہ ٿي وڃي تہ سمجھبو مون پاڻ پنهنجو انت آندو آهي.

صحيح
ڪاجل سوماڻي

انسپيڪٽر ڪرسچن جي ڊائريءَ مان ڪجھ ورق

هن ڪيس جي ڇنڊڇاڻ لاءِ مون ور ور ڪري مئڊم ڪاجل جي پيڪن توڙي ساهرن سان ملاقات پئي ڪئي آهي. هر دفعي ڪجھ نہ ڪجھ نيون ڳالهيون پئي نڪتيون آهن، جن الڳ الڳ پهلن تي روشني وجهي معاملو منهنجي اڳيان چٽو ڪيو آهي. ڪيترن حالتن ۾ گهرو ۽ اندرين پهلن جي پڻ خبر پئي اٿم. خاص طور نريش سوماڻيءَ جي ڳالهين مان لڳو تہ ٻنهي پريوارن جي وچ ۾ وادوواد جو ڪيندر بندو اڄين وارو سوامي گرداس ئي آهي. هڪ پريوار جي سواميءَ ۾ اسيم شرڌا (شديد مجتا) ۽ ٻئي جي ان تي حقارت ڀري چٽربازيءَ واري ماحول ۾ مسز ڪاجل پتجي پئي هئي. ٻنهي پريوارن ۾ اڄ بہ رشتو سنو ۽ هڪ ٻئي لاءِ آدرستڪار (مان مرتبي) وارو آهي. لڳي ٿو تہ ٻنهي پريوارن ووادي معاملا پاسيرا رکڻ پسند ڪيا، پر هي پتي پتني پاڻ کي حالتن سان ٺهڪائي نہ سگهيا.

سواميءَ وٽ ويندڙ گهڻو ڪري دماغي هيٺائيءَ وارا ۽ گروپٽي جا نشئي پئي لڳا. مون سواميءَ جي بئڪ گرائونڊ ۽ ٻئي هر پهلوءَ جي چڱيءَ طرح تپاس ڪرڻ جو فيصلو ڪيو ڏسان تہ هو مانسڪ تناءُ گهٽائڻ ۾ واهر ٿو ڪري يا ڪنهن ڪُن ۾ ڦٿي ڪري حالتن جو ناجائز فائدو ٿو وٺي. هي ٻئي پريوار پڙهيل ۽ سلجهيل آهن. زندگيءَ جي هر موڙ تي ڪامياب پڻ رهيا آهن. پوءِ بہ ڇو هئڙي نموني جا مسئلا پيدا ٿيا؟ هن وٽ صرف مسز ڪاجل ۽ ان جي ماءُ ويندڙ هيون. باقي ٻنهي پريوارن مان ڪنهن کي چاھ ڪونہ هو. اهو سواميءَ جي بيان مان بہ ظاهر آهي.

سوامي گرداس سان ٿيل ڳالهين جي مدنظر مان ان نتيجي تي پهتو آهيان تہ هي هڪ منڌل عورت جو ڪيس آهي، جنهن کي پتيءَ ۽ ساهرن سلجهيل رستي تي آڻڻ جي بدران نظرانداز ڪيو آهي. ٻئي طرف سواميءَ مانسڪ علاج جي بدران هن کي گمراھ ڪيو آهي تہ هوءَ پاڻ بلڪل نيڪ آهي، صرف سندس پتيءَ تي ڪجھ پريوگ ڪرڻا آهن. هن ڪجھ سجهاوَ ۽ طور طريقا مسز ڪاجل اڳيان پئي رکيا ۽ خاطري پئي ڏني تہ انهن جي پيروي ڪرڻ سان پتي سندس ڇئي ۾ رهندو. عجيب ڳالھ اها آهي تہ ٻنهي ۾ ان وقت تائين ڪي متڀيد ڪونہ اُسريا هئا. هن ڳالھ ۾

مسز ڪاجل جي پيڪن خاص ڪري ان جي ماتا جو اهم رول پئي رهيو آهي. نه مسز ڪاجل جي ماتا ۽ نه ئي ان جي پتا مسٽر نريش سان سڌو ڳالهائڻ جو سوچيو. اڃا خبر نه پئجي سگهي آهي ته پرابلم ڪهڙو هو. جنهن لاءِ سواميءَ کان رهبري حاصل ڪرڻ جي ضرورت پئي. سچ ته پاڻ ۾ سڌي صاف ڳوٺي شايد ڪو سنو اثر ڏيکاري ها. مسز ڪاجل هميشه ماءُ سان سواميءَ جي آشرم ۾ ويندي هئي.

سوامي گرداس ڏڏڙ ۾ پير هٽڻ جي گهٽي ڪوشش ڪئي. مون کي ڪجهه دباءُ آٽڻو پيو ۽ ائين به چوڻو پيو ته هي شايد خون جو ڪيس ٿي پوي. مان جيڪو ڪجهه لکي رهيو آهيان، اُن کي مسٽر نريش سوماڻي ۽ سوامي گرداس جدا جدا تسليم ڪيو آهي.

سواميءَ مسز ڪاجل کي گمراهه ڪيو آهي، اهو مان خاطريءَ سان ۽ مڪمل جوابداريءَ سان چئي سگهان ٿو. پهرين ملاقات ۾ هن مسز ڪاجل کي ڪجهه تعويذ، ليما ۽ ڪارا ڌاڳا وغيره ڏنا. جي هن جي چوڻ موجب خاص منتر پڙهي ۽ پوجا ڪري تيار ڪيا ويندا آهن. اهو هڪ ٽيسٽ ڪيس آزمائش طور ڪيو ويو. سواميءَ جو مقصد به طرفو هو. هڪ ته ڏسڻو ته مريض هنن ڳالهين لاءِ ڳنڀير آهي يا نه. وري اچي ٿو يا نه. ٻيو ته سامهون وارو لڪش هن پريوگ کي ڪهڙي نموني ٿو ڪٽي، سو رد عمل ڏسڻ. جيڪڏهن لڳي تير ٿئي ته وڌيڪ قدم ڪڻڻو ورنه ٽڪو سمجهي وساري ڇڏڻو. هنن ماءُ ڌيءُ جي وهنوار سان سواميءَ جو من وڌيو. هن اهو ڄاڻڻ جي ڪوشش نه ڪئي ته مسز ڪاجل کي تڪليف ڪهڙي آهي، سواميءَ لاءِ ته ايترو ئي ڪافي هو ته ڪير وٽس ڪجهه مسئلو ڪٽي آيو آهي. هن وٽ ڪنهن مسئلي جو حل ته هوندو ئي ڪونهي. آسامي سٽيي سمجهي هن مسز ڪاجل جي اهم کي چوٽ چڙهايو. هر قسم جي جادو ٽوڻن جو ناٽڪ ڪري هن ماءُ ۽ ڌيءُ کي پنهنجي وس ڪري ڇڏيو. پر لڳي ٿو مسٽر نريش ۽ ان جي ڪٽنب تي پنهنجو اثر نه ڄمائي سگهيو. سواميءَ جو چوڻ هو ته هن الڳ الڳ قسمن جا منتر پڙهي، پوجا ڪري ۽ وڌيون ڪري مسز ڪاجل کي ڪيتري سامگري ۽ اُپديش پڻ ڏنا آهن. مون کي پڪ آهي ته ان ريت هن جود ماڻ چٽي پورو ڪيو اٿائين.

پتي پتنيءَ جي وچ ۾ ويچو وڌندو پئي ويو. مسز ڪاجل جنهن نموني چاهيو پئي، سندس پتي ان نموني نه پيو هلي.سواميءَ ڪيس اڪيلي ۾ ڪجهه صلاح ڏني ۽ ترڪتال جا ڪجهه طور طريقا ڏسيا. مڙد سيڪس

جا بکيا هوندا آهن. پتي جڏهن گهڻي پيار ۾ هجي تہ انگل ڪري ڪانئس پنهنجي ڳالهہ مڃائي وٺي. ڪن مڙدن کي پئسي ۾ بين ڏنوي پڌارتن ۾ موهہ هوندو آهي. تي سگهي تہ پيڪن مان يا ٻئي ڪنهن هنڌان اهڙو ڪجهہ ميسر ڪريُ ڏجي ۾ اهڙي نموني سان جَتائي ڏجي، جو هو پتنيءَ جو شڪرگذار رهي. ضرورت پوي تہ مهڻو بہ ڏيڻو پر اڪيلي ۾. هن ڪيس ۾ مسز ڪاجل سان ماڻس تہ ڀانهن ٻيلي هئي ئي. ٻارن ۾ موهہ هجي تہ انهن کان سِڪائي موقعي جو فائدو وٺڻو. ضرورت پوي تہ بلئڪ ميل ڪرڻو. مڙدن جو ڪيتريون ڳالهيون اهڙيون هونديون آهن، جو هو ماءُ پيءُ کان لڪائڻ چاهيندا آهن. ڪڏهن سس سهري تہ ڪڏهن ڀين کان بہ. جيڪڏهن اهڙين ڳالهين جي خبر پوي تہ ان جو پڻ فائدو وٺڻو. ترت پڪڙجڻ جو امڪان نہ هجي تہ سفيد ڪوڙ بہ ڳالهائي سگهجي ٿو ۽ ڌيان رکڻو تہ بحث ۾ پنهنجي ڪمزوري نہ مڃڻي، نہ ڏيکارڻي.

مطلب تہ سواميءَ هر قسم جون واهيات ڳالهيون مسز ڪاجل جي دماغ ۾ پريون هيون. هن اهو ڪونہ ڏٺو تہ مسز ڪاجل ۾ انهن سڀني سکيائن پالن ڪرڻ جي توفيق ۽ ڏانءُ آهن يا نہ. ڳالهہ هن جي ڏارڻا موجب نہ هلي سگهي، جو مسز ڪاجل گهڻي سڌي عورت هئي، هوءَ ڊيٺ ڪانہ هئي. ترڪ تال ڪري نہ سگهي. ٻئي طرف مسٽر نريش ۽ سندس پريوار هن قسم جي حملن لاءِ نرم لڪش ڪونہ هئا.

هن ڪيس ۾ مون وٽ ڪو نوس ثبوت نہ آهي، جو گرفتاري ڪري سگهان. مسز ڪاجل جيڪڏهن حيات آهي تہ ماڳهين ڪو ڪيس ئي نٿو بيهي. اڳتي هلي ڏسجي تہ ڳالهيون ڪهڙو تيون موڙ ڪائين. سواميءَ هن کي ڀهڪايو ضرور آهي، پر مسز ڪاجل پاڻ هن وٽ ويندي هئي. منهنجي خيال ۾ سواميءَ جو ڪو قانوني ڏوهہ ڪونہ آهي، پر سماجڪ اپراڌ (سماجيُ ڏوهہ) وڏو چئي سگهجي ٿو. سواميءَ جي چريتر جي باري ۾ اهڙي ڪا ڳالهہ ٻڌڻ ۾ نہ آئي آهي، سواءِ لڪي ڇپي دارون پيئڻ جي. پتنيءَ سان گڏ رهيو پيو آهي. بہ ڇوڪريون شاديءَ لائق اٿس. سندس ڳالهائڻ جي نوع ۾ بي باڪيءَ مان لڳي ٿو سچ ڳالهائي رهيو آهي. ڪجهہ پريشر ضرور لڳائڻو پيو. مان پنهنجن سينئرس سان صلاح ڪندس تہ اڳتي ڪهڙو قدم کڻجي.

◈◈◈

پاڻ ڀرتريون مايون (ناول)

گوبند خوشحالاڻي

Design: Intel Communications, Hyd.

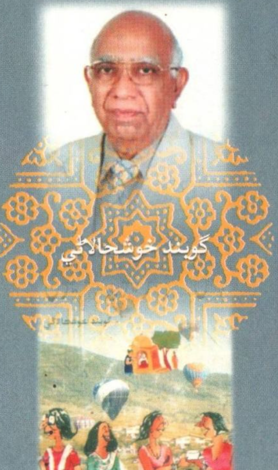

Price: Rs. 120-00

پڙهندڙ نَسُل . پَ نَ

The Reading Generation

1960 جي ڏهاڪي ۾ عبدالله حسين ” اُداس نسلين“ نالي ڪتاب لکيو. 70 واري ڏهاڪي ۾ وري ماڻِڪَ ”لُڙهندڙ نَسُل“ نالي ڪتاب لکي پنهنجي دورَ جي عڪاسي ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي. امداد حُسينيءَ وري 70 واري ڏهاڪي ۾ هئي لکيو:

انڌي ماءُ ڄڻيندي آهي اونڌا سونڌا ٻارَ
ايندڙ نسل سَمورو هوندو گونگا ٻوڙا ٻارَ

هر دور جي نوجوانن کي اُداس، لُڙهندڙ، ڪَڙهندڙ، ڪُڙهندڙ، ٻَرندڙ، ڄُرندڙ، ڪِرندڙ، اوسيئڙو ڪَندڙ، ياڙي، ڪاٺُو، ياجوڪَڙُ، ڪاوڙيل ۽ وِڙهندڙ نسلن سان منسوب ڪري سَگهجي ٿو، پَر اسان اِنهن سيني وِچان ”پڙهندڙ“ نسل جا ڳولائو آهيون. ڪتابن کي ڪاڳر تان ڪٽي ڪمپيوٽر جي دنيا ۾ آڻڻ، ٻين لفظن ۾ برقي ڪتاب يعني e-books ناهي ورهائڻ جي وسيلي پڙهندڙ نسل کي وَڌڻ، ويجهڻ ۽ هِڪَ ٻِئي کي ڳولي سَهڪاري تحريڪ جي رستي تي آڻِڻَ جي آسَ رکون ٿا.

پڙهندڙ نَسل (پَنَ) ڪا بہ تنظيمَ ناهي. اُنَ جو ڪو بہ صدر، عُهديدار يا پايو وِجهندڙ نہ آهي. جيڪڏهن ڪو بہ شخص اهڙي دعوىٰ ڪري ٿو تہ پَڪَ ڄاڻو تہ اُهو ڪُوڙو آهي. نہ ئي وري پَنَ جي نالي ڪي پئسا گڏ ڪيا ويندا. جيڪڏهن ڪو اهڙي ڪوشش ڪري ٿو تہ پَڪَ ڄاڻو تہ اُهو بہِ ڪُوڙو آهي.

جَهڙيءَ طَرَح وٽن جا پَنَ ساوا، ڳاڙها، نيرا، پيلا يا ناسي هوندا آهن اَهڙيءَ طرح پڙهندڙ نَسُل وارا پَنَ بہ مختَلِف آهن ۽ هوندا. اُهي ساڳئي ئي وقت اُداس ۽ پڙهندڙ، بَرندڙ ۽ پڙهندڙ، سُست ۽ پڙهندڙ يا وِڙهندڙ ۽ پڙهندڙ بہ ٿي سگهن ٿا. ٻين لفظن ۾ پَنَ ڪا خُصوصيِ ۽ تالي لڳل ڪِلَب Exclusive Club نہ آهي.

ڪوشش اها هوندي تہ پَنَ جا سڀ ڪَم ڪار سَهڪاري ۽ رَضاڪار بنيادن تي ٿين، پر ممڪن آهي تہ ڪي ڪم اُجرتي بنيادن تي بہ ٿِين. اهڙي حالت ۾ پَنَ پاڻ هِڪَٻِئي جي مدد ڪَرڻ جي اُصولَ هيٺ ڏي وَٺُ ڪندا ۽ غيرتجارتي non-commercial رهندا. پَنَ پاران ڪتابن کي ڊِجيٽائِيز digitize ڪرڻ جي عَملَ مان ڪو بہ مالي فائدو يا نفعو حاصل ڪرڻ جي ڪوشش نہ ڪئي ويندي.

ڪتابن کي ڊِجيٽائِيز ڪرڻ کان پوءِ ٻيو اهم مرحلو وِرهائڻ distribution جو ٿيندو. اِهو ڪم ڪرڻ وارن مان جيڪڏهن ڪو پيسا ڪمائي سگهي ٿو تہ ڀلي ڪمائي، رُڳو پَنَ سان اُن جو ڪو بہ لاڳاپو نہ هوندو.

پَنَ کي ڪُليل اڪرن ۾ صلاح ڏجي ٿي تہ هو وَسَ پٽاندڙ وڏِ کان وَڏِ ڪتاب خريد ڪَري ڪتابن جي ليکڪَن، ڇپائيندڙن ۽ ڇاپيندڙن کي هِمٿائِن. پر ساڳئي وقت عِلم حاصل ڪرڻ ۽ ڄاڻ کي ڦهلائڻ جي ڪوشش دوران ڪَنهن بہ رُڪاوٽ کي نہ مڃن.

شيخ اَياز علمَ، ڄاڻ، سمجهہَ ۽ ڏاهپَ کي گيتَ، بيتَ، سِٽَ، پُڪارَ سان تَشبيهہ ڏيندي انهن سيني کي بَمن، گولين ۽ بارودَ جي مدِ مقابل بيهاريو آهي. اياز چوي ٿو تہ:

گيتَ بہِ ڄڻ گوريلا آهن، جي ويريءَ تي وار ڪَرن ٿا.

... ...

ڄڻ ڄڻ ڄاڙ وڏي تي ڄڳَ ۾، هو ٻوليءَ جي آڙ ڇُپن ٿا؛
ريتيءَ تي راتاها ڪن ٿا، موتي مَنجهہِ پهاڙ ڇُپن ٿا؛

... ...

ڪالهہَ هُيا جي سُرخ گُلن جيئن، اڄڪلهہ نيلا پيلا آهن؛
گيتَ بہِ ڄڻ گوريلا آهن........

... ...

هي بيتُ اَٿي، هي بَم- گولو،
جيڪي بہ ڪٽين، جيڪي بہ ڪٽين!
مون لاءِ ٻنهي ۾ فَرَقُ نہ آ، هي بيتُ بہ بَمَ جو ساٿي آ،
جنهن رِڻَ ۾ رات ڪَيا راڙا، تنهن هَڏَ ۾ چَمَ جو ساٿي آ ـ

اِن حسابَ سان اڻڄاڻائي کي پاڻَ تي اِهو سوچي مَڙهڻ تہ ”هاڻي ويڙهہ ۽ عمل جو دور آهي، اُن ڪري پڙهڻ تي وقت نہ وڃايو“ ناداني‌ءَ جي نشاني آهي.

پَنَن جو پڙهڻ عام ڪِتابي ڪيڙن وانگر رُڳو نِصابي ڪتابن تائين محدود نہ هوندو. رڳو نصابي ڪتابن ۾ پاڻ کي قيد ڪري ڇڏڻ سان سماج ۽ سماجي حالتن تان نظر ڪجهي ويندي ۽ نتيجي طور سماجي ۽ حڪومتي پاليسيون policies اڻڄاڻن ۽ نادانن جي هٿن ۾ رهنديون. پَنَ نِصابي ڪتابن سان گڏوگڏ ادبي، تاريخي، سياسي، سماجي، اقتصادي، سائنسي ۽ ٻين

ڪتابن کي پڙهي سماجي حالتن کي بهتر بنائڻ جي ڪوشش ڪندا.

پڙهندڙ نسُل جا پَنَ سيني کي **چِو، چالاءِ ۽ ڪينئن** جهڙن سوالن کي هر بَيانَ تي لاڳو ڪرڻ جي ڪوٺَ ڏين ٿا ۽ انهن تي ويچار ڪرڻ سان گڏ جوابَ ڳولڻ کي نہ رڳو پنهنجو حق، پر فرض ۽ اڻٽر گهرج unavoidable necessity سمجهندي ڪتابن کي پاڻ پڙهڻ ۽ وڌ کان وڌ ماڻهن تائين پهچائڻ جي ڪوشش جديد ترين طريقن وسيلي ڪرڻ جو ويچار رکن ٿا.

توهان بہ پڙهڻ، پڙهائڻ ۽ ڦهلائڻ جي اِن سهڪاري تحريڪ ۾ شامل ٿي سگهو ٿا. بَس پنهنجي اوسي پاسي ۾ ڏِسو، هر قسم جا ڳاڙها توڙي نيرا، ساوا توڙي پيلا پن ضرور نظر اچي ويندا.

> وڻ وڻ کي مون ڀاڪي پائي چيو تہ ”منهنجا ڀاءُ
> پهتو منهنجي من ۾ تنهنجي پَـنَ پَـنَ جو پڙلاءُ“.
> - اياز (ڪلهي پاتم ڪينرو)